LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

PASITARIMO

PROTOKOLAS

2019 m. gruodžio 11 d. Nr. 50

Pirmininkavo Ministras Pirmininkas S. Skvernelis.

Dalyvavo:

ministrai	–	E. Jankevičius, R. Karoblis, L. Kukuraitis, M. Kvietkauskas, L. A. Linkevičius, K. Mažeika, A. Monkevičius, J. Narkevič, A. Palionis, V. Šapoka, R. Tamašunienė, Ž. Vaičiūnas, A. Veryga
viceministrai	–	G. Mažeika, J. Rojaka
Ministro Pirmininko politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai:		
Ministro Pirmininko patarėjai	–	R. Andziukevičiūtė-Buzė, T. Beržinskas, U. Kaunaitė, S. Malinauskas, D. Matuiza, A. Pikžirnis, L. Počikovska, L. Savickas, G. Surplys
iš Vyriausybės kanceliarijos:		
Vyriausybės kancleris	–	A. Stončaitis
Vyriausybės kanclerio pirmasis pavaduotojas	–	D. Matulionis
Vyriausybės kanclerio pavaduotojas	–	A. Mačiulis
skyrių vedėjos	–	D. Sabaliauskienė, R. Surovec
vyriausiasis patarėjas	–	R. Pilibaitis
grupės vadovė	–	J. Žilinskienė
patarėjai	–	T. Brazdžiūnas, A. Kasinskas, R. D. Liutkevičienė, A. Nevas, B. Simanavičienė
vyriausiasis specialistas	–	P. Gerasimovič
Seimo vicepirmininko patarėja	–	L. Mogenienė
Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos patarėja	–	N. Dulkinaitė
Susisiekimo ministerijos grupės vadovas	–	A. Šniuolis
Sveikatos apsaugos ministerijos atstovė spaudai	–	I. Bušinskaitė-Šriubėnė
Teisingumo ministerijos departamento direktorius	–	K. Dieninis

Vyriausybės atstovė Europos Žmogaus Teisių Teisme	– K. Bubnytė-Širmenė
Nacionalinio bendrųjų funkcijų centro:	
direktorius	– A. Matusa
departamentų direktorės	– E. Filipavičiūtė, J. Paškevičiūtė
Klaipėdos miesto meras	– V. Grubliauskas
l. e. p. valstybės įmonės Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos generalinis direktorius	– V. Paukštė
Klaipėdos bendruomenių asociacijos valdybos pirmininkas	– G. Ramašauskas
architektas	– E. Benetis

1. Dėl Lietuvos Respublikos trečiosios periodinės ataskaitos pagal 1966 metų Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą

Pranešėjas – L. Kukuraitis.
Kalbėjo S. Skvernelis.

1. Pritarti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktai Lietuvos Respublikos trečiajai periodinei ataskaitai pagal 1966 metų Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą (toliau – Ataskaita) (pridedama).

2. Pavesti:

2.1. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai – organizuoti Ataskaitos vertimą į anglų kalbą;

2.2. Užsienio reikalų ministerijai – pateikti į anglų kalbą išverstą Ataskaitą Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetui.

Gavėjos: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Užsienio reikalų ministerija

2. Dėl Išorinio Klaipėdos valstybinio jūrų uosto plėtros projekto įgyvendinimo komisijos 2019 m. spalio 22 d. posėdžio protokolinio sprendimo ir Dalykinių sąlygų sąvado priemonių įgyvendinimo programos

Pranešėjas – J. Narkevič.
Kalbėjo V. Šapoka, A. Stončaitis, V. Grubliauskas, G. Mažeika, M. Kvietkauskas, S. Skvernelis.

1. Atsižvelgti į Susisiekimo ministerijos parengtą Dalykinių sąlygų sąvado priemonių įgyvendinimo programos (toliau – Programa) projektą, kuriame pateikiama informacija apie veiksmus ir priemones, kurių planuojama imtis, siekiant suderinti Klaipėdos miesto ir Klaipėdos valstybinio jūrų uosto teritorijų bendrųjų planų sprendinių įgyvendinimą.

2. Pasiūlyti Klaipėdos miesto savivaldybės administracijai prireikus pateikti Susisiekimo ministerijai pastabas dėl Programos projekte numatytų priemonių patikslinimo ar

papildymo. Susisiekimo ministerija, įvertinusi pastabas, išvadas ir pasiūlymus dėl Programos projekto patikslinimo nustatyta tvarka turi teikti svarstyti Išorinio Klaipėdos valstybinio jūrų uosto plėtros projekto įgyvendinimo komisijos posėdyje.

3. Pavesti Susisiekimo ministerijai kartu su VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija, Lietuvos automobilių kelių direkcija, AB „Lietuvos geležinkeliai“ ir Klaipėdos miesto savivaldybės administracija (prireikus – ir kitomis suinteresuotomis institucijomis) kiekvienais metais iki gruodžio 1 d. (iki 2034 metų) aptarti Programos vykdymo eigą ir pateikti Vyriausybei informaciją apie Programoje numatytų priemonių įgyvendinimą.

Gavėjos: Susisiekimo ministerija, Klaipėdos miesto savivaldybės administracija, VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija, Lietuvos automobilių kelių direkcija, AB „Lietuvos geležinkeliai“

3. Dėl Bendrųjų funkcijų centralizavimo Nacionaliniame bendrųjų funkcijų centre vertinimo

Pranešėjai – V. Šapoka, A. Matusa.
Kalbėjo R. Tamašunienė, A. Palionis, A. Stončaitis, S. Skvernelis.

Atsižvelgti į Nacionalinio bendrųjų funkcijų centro pateiktą informaciją dėl Bendrųjų funkcijų centralizavimo Nacionaliniame bendrųjų funkcijų centre.

4. Dėl dalyvavimo Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje C-674/19 (TAP-19-2024)

Pranešėjas – E. Jankevičius.
Kalbėjo S. Skvernelis.

Priimti Vyriausybės rezoliuciją „Dėl dalyvavimo Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje C-674/19“.

5. Dėl Lietuvos Respublikos pozicijų dėl klausimų, svarstomų 2019 m. gruodžio 13 d. specialiosios Europos Vadovų Tarybos (50 straipsnis) posėdyje (TAP-19-2120)

Pranešėjas – L. A. Linkevičius.
Kalbėjo S. Skvernelis.

Priimti Vyriausybės rezoliuciją „Dėl Lietuvos Respublikos pozicijų dėl klausimų, svarstomų 2019 m. gruodžio 13 d. specialiosios Europos Vadovų Tarybos (50 straipsnis) posėdyje“.

6. Dėl pasirengimo Jungtinės Karalystės išstojimui iš Europos Sąjungos

Pranešėjas – L. A. Linkevičius.
Kalbėjo S. Skvernelis.

Atsižvelgti į Užsienio reikalų ministerijos pateiktą informaciją dėl pasirengimo Jungtinės Karalystės išstojimui iš Europos Sąjungos.

7. Dėl Sveikatos apsaugos ministerijos Ekstremalių sveikatai situacijų centro veiklos vykdymo vietos perkėlimo į Kauną

Pranešėjas – A. Veryga.
Kalbėjo S. Skvernelis.

1. Atsižvelgti į Sveikatos apsaugos ministerijos pateiktą informaciją dėl Sveikatos apsaugos ministerijos Ekstremalių sveikatai situacijų centro (toliau – Centras) veiklos vykdymo vietos perkėlimo į Kauną.

2. Pavesti Sveikatos apsaugos ministerijai pakeisti Centro nuostatus dėl Centro buveinės adreso pasikeitimo.

Gavėja – Sveikatos apsaugos ministerija

Ministras Pirmininkas Saulius Skvernelis

Projektas

LIETUVOS RESPUBLIKOS TREČIOJI PERIODINĖ ATASKAITA PAGAL 1966 METŲ TARPTAUTINĮ EKONOMINIŲ, SOCIALINIŲ IR KULTŪRINIŲ TEISIŲ PAKTĄ

2019

TURINYS

VARTOJAMI SUTRUMPINIMAI 3
I. ĮVADAS 4
II. INFORMACIJA APIE PAKTO ĮGYVENDINIMĄ 4
1 straipsnis 4
2 straipsnis 4
3 straipsnis 12
5 straipsnis 15
6 straipsnis 15
7 straipsnis 23
8 straipsnis 32
9 straipsnis 35
10 straipsnis 45
11 straipsnis 56
12 straipsnis 62
13 straipsnis 70
14 straipsnis 78
15 straipsnis 78
III. PRIEDAI 87

VARTOJAMI SUTRUMPINIMAI

ANK – Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas
ASAAĮ – Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas
BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas
CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
EIM – Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija
ESF – Europos Sąjungos struktūriniai fondai
ES – Europos Sąjunga
ET – Europos Taryba
FNTT – Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos
DK – Lietuvos Respublikos darbo kodeksas
DSSĮ – Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas
KM – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
LGKT – Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba
LGL – Nacionalinė LGBT teisių organizacija Lietuvos gėjų lyga
MMA – Minimali mėnesinė alga
MTEP – mokslinių tyrimų ir eksperimentinė plėtra
MVLGĮ – Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas
MVPD – Minimalių vartojimo poreikių dydis
PSDF – Privalomasis sveikatos draudimo fondas
RRT – Ryšių reguliavimo tarnyba
SADM – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija
SAM – Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija
SKĮ – Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga
ŠMSM – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija
SPIS – Socialinės paramos informacinė sistema
TDO – Tarptautinė darbo organizacija
TM – Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija
TMD – Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės
URM – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija
UŽT – Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
VDI – Valstybinė darbo inspekcija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos
VDU – Vidutinis darbo užmokestis
VRP – Valstybės remiamos pajamos
VTAPĮ – Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas
VVTAĮT – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

I. ĮVADAS

1. Vadovaudamasi 1966 metų Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto (toliau – Paktas) 17 straipsniu, Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – Vyriausybė) teikia trečiąją periodinę Lietuvos Respublikos ataskaitą (toliau – Ataskaita). Ataskaita parengta vadovaujantis Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto (toliau – Komitetas) Rekomendacijomis dėl konkrečių sutartinių dokumentų, kuriuos turi pateikti valstybės narės pagal Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 16 ir 17 straipsnius (E/C.12/2008/2).

2. Ataskaitoje pateikiama specifinė informacija, susijusi su Pakto 1–15 straipsnių įgyvendinimu teisėje ir praktikoje, taip pat informacija apie naujausius pokyčius, susijusius su Pakte įtvirtintų teisių įgyvendinimu, informacija apie konkrečias priemones ir pasiektą progresą, įskaitant informaciją apie veiksmus, kurių buvo imtasi siekiant spręsti problemas, Komiteto iškeltas baigiamosiose išvadose dėl ankstesnės valstybės ataskaitos. Ataskaita parengta atsižvelgiant į 2014 m. birželio 24 d. Komiteto 52-ojoje sesijoje priimtas baigiamąsias pastabas dėl antrosios periodinės Lietuvos ataskaitos (E/C.12/LTU/CO/2).

3. Ataskaitos projektas buvo pateiktas nevyriausybinėms organizacijoms susipažinti ir pastaboms gauti. Pranešimo projektas taip pat buvo paskelbtas teisės aktų informacinėje sistemoje, suteikiant visuomenei galimybę pareikšti pastabas.

II. INFORMACIJA APIE PAKTO ĮGYVENDINIMĄ

4. Toliau pateikiama konkreti informacija apie Pakto 1–15 straipsnių ir Komiteto rekomendacijų (E/C.12/LTU/CO/2) įgyvendinimą.

1 straipsnis

5. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – Konstitucija) įtvirtina žmogaus teisė turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai. Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją yra nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija. Konstitucija taip pat įtvirtina piliečių, priklausančių tautinėms bendrijoms, teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius.

2 straipsnis

6. Konstitucijos 30 straipsnyje nustatyta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 5 straipsnyje taip pat įtvirtintas visuotinio teisminės gynybos prieinamumo principas: kiekvienas

suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas (CPK 5 straipsnio 1 dalis). Taigi, jei tam tikrų asmenų veiksmai pažeidžia kitų subjektų teises ar jiems yra padaryta žala, suinteresuoti subjektai turi teisę kreiptis į teismą teisės aktų nustatyta tvarka ir CPK neįtvirtina jokių diskriminacinio pobūdžio ribojimų dėl teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.249 straipsnio 1 dalimi, žala yra laikomas asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai. Pagal to paties straipsnio 2 dalį, jeigu atsakingas asmuo iš savo neteisėtų veiksmų gavo naudą, tai gauta nauda kreditoriaus reikalavimu gali būti pripažįstama nuostoliais. CK 6.251 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad padaryti nuostoliai turi būti atlyginti visiškai, išskyrus atvejus, kai įstatymai ar sutartis nustato ribotą atsakomybę. Vadovaujantis CK 6.252 straipsniu, šalių susitarimas dėl civilinės atsakomybės už nuostolius (žalą), padarytus dėl skolininko tyčios ar didelio neatsargumo, netaikymo ar jos dydžio apribojimo negalioja. Draudžiama apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę už sveikatos sužalojimą, gyvybės atėmimą ar neturtinę žalą. Šalys savo susitarimu negali pakeisti imperatyviųjų teisės normų, nustatančių civilinę atsakomybę, jos formą ar dydį. CK 6.250 straipsnyje reglamentuota, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.

7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 169-170[1] straipsniuose įtvirtintose nusikalstamų veikų sudėtyse yra numatyta pati griežčiausia atsakomybės forma (baudžiamoji atsakomybė) už bet kokio pobūdžio diskriminaciją t. y. dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Šių nusikalstamų veikų visiškai pakanka, siekiant užtikrinti veiksmingą apsaugą nuo diskriminavimo arba diskriminacijos ar smurto kurstymo arba neapykantos skatinimo, nepriklausomai nuo asmens, kuris yra diskriminuojamas, amžiaus. Taip pat BK 60 straipsnyje nurodyta baudžiamąją atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kai nusikalstama veika padaryta siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Tai reiškia, kad bet kokia BK numatyta nusikalstama veika, padaryta, remiantis šiais motyvais, bus baudžiama griežčiau negu „paprasta“ nusikalstama veika. Įvertinus tai, neabejotina, kad Lietuvos Respublikoje yra draudžiama bet kokios formos diskriminacija ir už ją yra numatyta griežta atsakomybės forma.

8. 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (toliau – ANK), kuris pakeitė iki tol galiojusį Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksą. ANK 566 straipsnyje apibrėžti administracinių nusižengimų teisenos principai: tiriant administracinius nusižengimus ir nagrinėjant administracinių nusižengimų bylas, vadovaujamasi nekaltumo prezumpcijos, lygybės prieš įstatymą, proporcingumo, teisingo proceso, operatyvumo, asmens padėties dėl jo paties paduoto skundo pabloginimo negalimumo (*non reformatio in peius*) principais; draudžiama daryti apribojimus arba išimtis dėl kilmės, tautybės, rasės, lyties, kalbos, religinių ar politinių pažiūrų ir kitų aplinkybių, kurios asmenims lemtų nevienodą įstatymų taikymą. ANK 81 straipsnyje nustatyta administracinė atsakomybė už moterų ir vyrų lygių teisių ir lygių

galimybių pažeidimą. ANK 36 straipsnyje, nustatančiame administracinę atsakomybę sunkinančias aplinkybes, be kita ko, nurodyta, kad, jei administracinis nusižengimas padarytas reiškiant neapykantą asmeniui (asmenims) ar diskriminuojant asmenį (asmenis) dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar kitais pagrindais, jei administracinis nusižengimas padarytas nėščiai moteriai, kai buvo žinoma ar akivaizdu, kad ji nėščia, arba neįgaliam asmeniui, kai buvo žinoma ar akivaizdu, kad jis neįgalus, yra atsakomybę sunkinančios aplinkybės.

Nacionalinė žmogaus teisių institucija

9. Nacionaline žmogaus teisių institucija, atitinkančia Jungtinių Tautų rezoliucijoje įtvirtintus Paryžiaus principus, A lygiu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga (toliau – SKĮ) buvo akredituota 2017 m. kovo 23 d. 2018 m. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo pataisos, suteikiančios SKĮ Nacionalinės žmogaus teisių institucijos statusą. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas numato, kad Seimo kontrolierių vienas veiklos tikslų – skatinti pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms, atliekant nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijas, taip pat įtvirtintos Nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijos. Naujos įstatymo pataisos numato pareigą valstybės ir savivaldybių institucijoms bendradarbiauti su SKĮ teikiant informaciją įstaigai apie žmogaus teisių padėtį šalyje, inicijuojant ir atliekant tyrimus dėl esminių žmogaus teisių problemų.
10. Seimo kontrolieriai, vadovaudamiesi Konstitucija ir Seimo kontrolierių įstatymu, tiria pareiškėjų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje bei atlieka nacionalinę kankinimų prevenciją, todėl šios funkcijos yra sudėtinė SKĮ, akredituotos Nacionalinės žmogaus teisių institucijos, veiklos dalis. Įgyvendindami Nacionalinės žmogaus teisių institucijos funkcijas Seimo kontrolieriai bei SKĮ darbuotojai vadovaujasi Nacionalinės žmogaus teisių institucijos 2018-2020 metų veiklos programa[1].

Romų integracija į Lietuvos visuomenę

11. 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenimis šalyje gyveno 2115 romų tautybės žmonių. Nuo 1989 m. romų skaičius šalyje tolygiai mažėja – 1989 m. gyventojų surašymo duomenimis Lietuvoje gyveno 2718 romų tautybės žmonių, 2001 m. – 2571. Skaičiaus mažėjimas 1989–2001 m. laikotarpyje atitiko bendrą Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimą (romų, kaip ir Lietuvos gyventojų, skaičius sumažėjo 5 proc.). 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, 81 proc. romų gyveno miestuose, 19 proc. – kaimo vietovėse. Daugiausia romų gyveno Vilniaus (38 proc. / 814 asmenų), Kauno (23 proc. / 482 asmenys), Šiaulių (11 proc. / 224 asmenys), Marijampolės (10 proc. / 214 asmenų) ir Panevėžio (7 proc. / 145 asmenys) apskrityse[2].
12. Romų tautinės mažumos amžiaus struktūra yra išskirtinė visos šalies kontekste – šioje grupėje itin didelę dalį – net 49 proc. visų romų tautybės žmonių sudaro vaikai ir jaunimas iki 20 metų. Bendrame Lietuvos gyventojų skaičiuje vaikai ir jaunimas (0–19 metų) sudaro 22 proc. visų Lietuvos gyventojų. Palyginti su 2001 m. visuotiniu gyventojų ir būstų surašymu, vaikų ir jaunimo dalis romų

[1] Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos, akredituotos Nacionalinės žmogaus teisių institucijos 2018-2020 metų veiklos programa, patvirtinta 2018 m. sausio 2 d. Seimo kontrolierių įstaigos vadovo įsakymu Nr. 1V-1 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos, akredituotos Nacionalinės žmogaus teisių institucijos 2018-2020 metų veiklos programos patvirtinimo“.
[2] Statistikos departamentas (2013). Gyventojai pagal tautybę, gimtąją kalbą ir tikybą. Vilnius: Statistikos departamentas.

grupėje išaugo 3 proc., kai visoje Lietuvoje stebima atvirkštinė tendencija – šios amžiaus grupės gyventojų dalis bendroje visuomenės struktūroje mažėjo nuo 27 iki 22 proc.[3]

13. 2015 m. patvirtintas Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015-2020 metų veiksmų planas[4] (toliau – Romų integracijos veiksmų planas). Romų integracijos veiksmų planas finansuojamas Lietuvos biudžeto ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų (toliau – ESF) lėšomis. 2014-2020 metų ES finansinės perspektyvos laikotarpiu apie 867 000 eurų yra suplanuota projektui. Romų integracijos veiksmų plane numatytos priemonės skirtos skatinti romų tautybės žmonių integraciją į švietimo sistemą, didinti sveikatos paslaugų prieinamumą romų tautybėms žmonėms, skatinti romų tautybės žmonių užimtumą, siekti romų tautybės moterų įgalinimo, gerinti romų tautybės žmonių gyvenamojo būsto sąlygas, skatinti tarpkultūrinį dialogą. Romų integracijos veiksmų plano priemones įgyvendina Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (toliau – ŠMSM), Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – SADM), VRM, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija (toliau – SAM), Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – TMD), Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (toliau – LGKT), Ugdymo plėtotės centras, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras, Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – UŽT), Romų visuomenės centras, Lietuvos savivaldybės. Romų integracijos veiksmų planas buvo suderintas su visomis 2014–2015 m. veikusiomis romų nevyriausybinėmis organizacijomis. Romų integracijos veiksmų planas turi stebėsenos mechanizmą, kuriuo remiantis yra vertinama romų integracijos pažanga. Yra nustatyti 26 kriterijai, kurie turi bendrus šalies gyventojų rodiklius, romų tautinės mažumos padėties rodiklius bei siekiamus rodiklius romų grupėje. Stebėseną atlieka nuolatinė tarpinstitucinė darbo grupė, kurią sudaro valstybės ir savivaldybės institucijų atstovai, įgyvendinantys Romų integracijos veiksmų plano priemones, akademinės bendruomenės, romų ir su romais dirbančių organizacijų atstovai. 2019–2020 m. yra numatytas tyrimas, kuris įvertins, ar buvo pasiekti monitoringo mechanizme nustatyti rodikliai.

14. Nemažai priemonių vykdoma siekiant pagerinti romų švietimą – Ugdymo plėtotės centras (nuo 2019 m. Ugdymo plėtotės centras reorganizuotas į Nacionalinę švietimo agentūrą) vykdo kvalifikacijos tobulinimo programą mokyklų mokytojams, kuriose mokosi romų vaikai „Įtraukiojo ugdymo kokybės stiprinimas“, TMD finansuoja romų vaikų neformalų ugdymą. Siekiant spręsti romų nedarbo problemą, vykdomas projektas „Dirbkime kartu su romais – naujos darbo galimybės ir iššūkiai“. Projektą nuo 2016 m. įgyvendina viešoji įstaiga Romų visuomenės centras kartu su nevyriausybinėmis romų organizacijomis. Projektui skirta 868 860 eurų. Projekte vyksta individualus ar grupinis motyvavimas, asmens poreikių vertinimas, socialinių ir darbinių įgūdžių ugdymas, palaikymas bei atkūrimas, socialinio darbuotojo, teisininko konsultacijos, sociokultūrinės paslaugos, sporto užsiėmimai, bendrųjų įgūdžių (skaitmeninio raštingumo, kalbų, verslumo) ugdymas, komunikacijos ir viešo kalbėjimo mokymai, tarpininkavimas ir kita pagalba įsidarbinant bei įsidarbinus. Kasmet projekto veiklose dalyvauja apie 270 romų. 2016-2017 m. Planuojama, kad projektui pasibaigus 40 proc. dalyvių įsidarbins arba įgys profesiją.

15. TMD įgyvendina priemones skirtas didinti romų kultūros atvirumą ir visuomenės toleranciją. Kasmet remiami tradiciniai romų renginiai, puoselėjantys romų kalbą, papročius, istoriją ir

[3] Petrušauskaitė V. 2014. (Ne)lygios galimybės švietime: ankstyvo romų vaikų pasitraukimo iš ugdymo sistemos Vilniaus mieste analizė. //*Etniškumo studijos 2014/1*, Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

[4] Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015-2020 metų veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. ĮV-48 „Dėl Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“.

supažindinantys visuomenę su savita romų bendruomenės kultūra. Siekiant skatinti tarpkultūrinį dialogą yra organizuojamos parodos, kasmet skiriami apdovanojimai asmenims labiausiai prisidėjusius prie tautinės tolerancijos ir tarpkultūrinio dialogo skatinimo visuomenės informavimo priemonėse. Daug priemonių įgyvendinama siekiant skleisti informaciją apie romų genocidą. 2017 m. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras organizavo tarptautinę konferenciją romų genocido tema, 2018 m. TMD kartu su partneriais išleido ir pristatė dvi knygas, skirtas romų genocido temai, Lietuvos romų jaunimui ir žmogaus teisių aktyvistams buvo organizuoti mokymai apie romų genocidą ir žmogaus teises.

16. 2016-2018 m. TMD vykdė projektą ,,Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“, kurio buvo siekiama sukurti bendradarbiavimo tarp romų bendruomenių ir vietos savivaldybių mechanizmą, užtikrinantį vietos savivaldos įtraukimą į romų integracijos procesą. Įgyvendinant projektą, penkiose Lietuvos savivaldybėse buvo įsteigtos romų platformos – penki romų bendruomenės atstovai, atliko tarpininkavimo tarp vietos romų bendruomenių ir savivaldybės institucijų vaidmenį, siekiant užtikrinti darnų dialogą tarp šių dviejų suinteresuotų šalių. Projekto veiklos apėmė specializuotus mokymus su romų bendruomene dirbantiems specialistams: savivaldybių administracijos darbuotojams, socialiniams darbuotojams, mokytojams, romų moterims, skatinant jas labiau įsitraukti į visuomeninį gyvenimą; romų jaunimui ir vaikams. Kasmet projektui buvo skiriama 68 000 eurų.

17. 2016 m. Vilniaus miesto savivaldybė patvirtino Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016-2019 metų programą[5] (toliau – Programa). Programos tikslai – skatinti romų tautybės žmonių integraciją į švietimo sistemą, didinti sveikatos paslaugų prieinamumą, siekti socialinės atskirties mažinimo, gerinti romų tautybės žmonių gyvenimo sąlygas, didinti romų kultūros savitumo atvirumą, stabdyti narkomanijos plitimą Kirtimuose ir šalia esančioje teritorijoje. Didelis dėmesys Programoje skiriamas romų būsto problemos sprendimui ir mokyklų lankomumui. Taip pat aktyviai dirbama su socialinės rizikos šeimomis, joms teikiamos socialinės priežiūros paslaugos, ugdomi socialiniai įgūdžiai. Romų kultūros savitumui atskleisti ir pristatyti organizuojami spektakliai, muzikiniai forumai. Tikimasi, kad tai paskatins skirtingų kultūrų bendradarbiavimą, kultūrinius mainus bei mažins neigiamas visuomenės nuostatas. Programai numatyta skirti daugiau kaip 722 tūkst. eurų.

18. 2018 m. TMD vykdė projektą „Tautinių mažumų atstovų įtraukimas į darbo rinką“. Įgyvendinant projektą buvo vykdoma informacijos paieška ir sisteminimas tautinių mažumų integracijos ir stebėsenos klausimais. Buvo parengtas diskriminacijos reiškinio vertinimui modulis, atliktas rodiklių, apibūdinančių lygybę ir (ar) diskriminaciją identifikavimas, parinkimas ir pristatymas.

19. 2016-2020 m. įgyvendinamas projektas „Dirbkime kartu su romais – naujos darbo galimybės ir iššūkiai“. Priemonės tikslas – padėti romų tautybės asmenims integruotis į darbo rinką ir visuomenę ir tokiu būdu išvengti jų socialinės atskirties. Priemonei įgyvendinti skirta 868 860 eurų ESF lėšų. Projektą įgyvendina viešoji įstaiga Romų visuomenės centras kartu su penkiais partneriais – Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“, Lietuvos čigonų bendrijos „Čigonų laužas“ Šalčininkų rajono skyriumi, Lietuvos romų bendruomene, Romų integracijos namais, Romų integracijos centru.

20. 2017 m. LGKT dėl galimos diskriminacijos rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės pagrindais atlikti 28 tyrimai. 2016 metais dėl galimos diskriminacijos šiais pagrindais atlikti 32 tyrimai, 2015 m. – 25, 2014 m. – 18, 2013 m.– 14 (žr. Priedą Nr. 2).

[5] Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 metų programa, patvirtinta Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2016 m. balandžio 19 d. sprendimu Nr. 1-410 „Dėl Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 metų programos tvirtinimo“.

Nediskriminavimas

21. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme (toliau – Lygių galimybių įstatymas) įtvirtintas tiesioginis ir netiesioginis draudimas diskriminuoti asmenis lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindais. Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnis nustato, jog valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad lygios teisės ir galimybės būtų įtvirtintos visuose teisės aktuose. Pagal įstatymo 6 straipsnį, švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims, kai priimama į švietimo įstaigas, kitus švietimo teikėjus bei mokslo ir studijų institucijas, mokoma ir ugdoma pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas, kurias jie vykdo. Taip pat pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 5 straipsnyje, įtvirtinančiame švietimo sistemos principus, numatytas ir lygių galimybių principas – švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują.
22. Lygių galimybių įstatymo 7 straipsnyje taip pat įtvirtinta darbdavio pareiga įgyvendinti lygias galimybes darbe bei valstybės tarnyboje, nustatant, jog įgyvendindamas lygias galimybes, darbdavys privalo: priimdamas į darbą taikyti vienodus atrankos kriterijus ir sąlygas; sudaryti vienodas darbo sąlygas, taip pat teikti vienodas lengvatas; naudoti vienodus darbo vertinimo kriterijus; naudoti vienodus atleidimo iš darbo kriterijus; už tokį patį ar vienodos vertės darbą mokėti vienodą darbo užmokestį ir kt. Panašiai draudimas tiesiogiai ir netiesiogiai diskriminuoti asmenis įtvirtintas ir Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 26 straipsnyje.
23. Lygių galimybių įstatymo bei Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo (toliau – MVLGĮ) vykdymo priežiūrą atlieka Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierius. Nuo 2017 m. sausio 1 d., įsigaliojus naujai Lygių galimybių įstatymo redakcijai, lygių galimybių kontrolieriui pavestos papildomos funkcijos – vykdyti prevencinę ir švietėjišką veiklą bei lygių galimybių užtikrinimo sklaidą.
24. 2017 m. patvirtintas Nediskriminavimo skatinimo 2017–2019 metų veiksmų planas[6] (toliau – Nediskriminavimo skatinimo veiksmų planas), kuriame numatytos priemonės, susijusios su lygybės ir nediskriminavimo principo užtikrinimu LGBT asmenų atžvilgiu: organizuoti seminarus, susitikimus, dalyvauti mokymuose politikams asmenų, priklausančių LGBT bendruomenei, žmogaus teisių apsaugos klausimais. Šios priemonės vykdomos LGKT ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (toliau – TM). Įgyvendinant šią priemonę 2018 m. Lietuvos Respublikos Seime buvo suorganizuota tarptautinė konferencija „Translyčių asmenų teisių užtikrinimas: teisingos pusiausvyros paieškos“.
25. Įgyvendinant Nediskriminavimo skatinimo veiksmų planą atliekamas Lietuvoje gyvenančių LGBT bendruomenės asmenų padėties visuomenėje ir privataus gyvenimo apsaugos srityje tyrimas ir rezultatų analizė. 2018 m. sausio 1 d. LGKT kartu su Nacionaline LGBT teisių organizacija Lietuvos gėjų lyga (toliau – LGL) ir asociacija „In corpore“ įgyvendina Teisų, lygybės ir pilietiškumo programos ESF lėšomis iš dalies finansuojamą projektą „#LGBT_LT: visuomenės sąmoningumo ir

[6] Nediskriminavimo skatinimo 2017–2019 metų veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. A1-250 „Dėl Nediskriminavimo skatinimo 2017–2019 metų veiksmų plano patvirtinimo“.

LGBT asmenų matomumo Lietuvoje didinimas“. Įgyvendindama šį projektą, 2018 m. LGKT atiliko Lietuvoje gyvenančių translyčių asmenų padėties tyrimą, apimantį tiek kokybinius (t. y. giluminiai interviu su translyčių asmenų bendruomenės nariais ir viešosios politikos formuotojais bei sprendimų priėmėjais), tiek kiekybinius (t. y. reprezentatyvi visuomenės nuomonės apklausa) duomenis. Tyrimų dėl galimos diskriminacijos lytinės orientacijos pagrindu dinamika pateikiama Priede Nr. 3. 2019 m. parengti 5 sąmoningumo didinimui skirti vaizdo klipai apie Lietuvoje gyvenančių translyčių asmenų patirtis. 2018 m. Nacionalinio žmogaus teisių forumo, skirto paminėti Tarptautinę žmogaus teisių dieną, rėmuose surengta diskusija „Translyčių asmenų situacija Lietuvoje: kas laukia po asmens dokumentų keitimo?“.

26. Įgyvendinant Nediskriminavimo skatinimo veiksmų plane numatytą priemonę organizuoti mokymus policijos pareigūnams apie neapykantos nusikaltimus LGBT bendruomenės asmenims, Policijos departamentas 2018 m. pagal mokymų programą „Pareigūnų veiksmai neapykantos nusikaltimų atvejais“ apmokė 25 pareigūnus.

27. 2016 m. nevyriausybinės organizacijos atliko translyčių asmenų padėties Lietuvos darbo rinkoje tyrimą. Pokalbiai su translyčių asmenų bendruomenės nariais atskleidė, jog šie asmenys susiduria su įvairiomis diskriminacijos apraiškomis tiek darbe, tiek darbo paieškų metu. Kita vertus, apie šiuos atvejus nėra pranešama kompetentingoms valdžios institucijoms, nes translyčiai asmenys nemano, kad tai galėtų ką nors pakeisti. Tenka pastebėti, kad nors CK 2.27 straipsnis numato, kad „nesusituokęs pilnametis asmuo turi teisę medicininiu būdu pakeisti savo lytį, jeigu tai mediciniškai įmanoma“, lyties pakeitimo sąlygas ir tvarką reglamentuojantis įstatymas nėra priimtas. Vis dėl to 2017 m. nacionaliniai teismai išplėtojo jurisprudencinę praktiką dėl asmens tapatybės dokumentų pakeitimo translyčiams asmenims. Vadovaujantis šia progresyvia praktika, asmens tapatybės dokumentai be privalomojo chirurginės operacijos reikalavimo buvo pakeisti beveik 30 translyčių asmenų. Remiantis nacionalinių teismų praktika, materialiosios sąlygos realizuoti teisę į lytinės tapatybės pripažinimą šiuo metu yra psichiatrinė translytiškumo diagnozė ir subjektyvus asmens tapatinimasis su konkrečia lytimi.

28. Siekiant sudaryti sąlygas translyčiams asmenims įgyvendinti teisę į lytinės tapatybės pripažinimą orumo nežeminančiomis sąlygomis ir užtikrinti galimybę translyčiams asmenims įtvirtinti lytinės tapatybės pripažinimą, kai teisinis lytinės tapatybės pripažinimas nėra siejamas su medicininiu negrįžtamu lyties požymių pakeitimu, TM įsteigta darbo grupė[7] 2017 m. parengė ir pateikė suinteresuotoms institucijoms derinti Lietuvos Respublikos lytinės tapatybės pripažinimo įstatymo projektą ir jį lydinčius CK 2.18 ir 2.27 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo įstatymo 12 straipsnio pakeitimo, VII skyriaus pavadinimo pakeitimo ir įstatymo papildymo 24^1 straipsniu įstatymo ir CPK 442 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo XXVIII-1 skyriumi įstatymo projektus.

29. 2018 m. TM organizavo 3 susitikimus, į kuriuos buvo pakviesta ir LGL dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo L. byloje. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (toliau – URM) ir TM organizavo tarpinstitucinius susitikimus, kuriuose dalyvavo ir LGL, atitinkamai dėl Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto įgyvendinimo ir pasirengimo Jungtinių Tautų visuotinei periodinei peržiūrai Žmogaus teisių taryboje, įgyvendinant peržiūros metu gautas rekomendacijas. URM tapo oficialia LGL 2019 m gegužės 6 d. organizuotos tarptautinės „Baltic Pride 2019“ žmogaus teisių konferencijos globėja.

[7] 2017 m. birželio 16 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-129 „Dėl darbo grupės sudarymo“.

30. 2018 m. sveikatos ministro įsakymu sudaryta darbo grupė[8], kuriai, be kitų užduočių, taip pat pavesta peržiūrėti įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus, kuriais reglamentuojamas sveikatos tikrinimas. Darbo grupėje taip pat svarstoma dėl priemonių, kuriomis būtų užtikrinama, kad siekiant užsiimti pretendentų į teisėjus, teisėjų, advokatų, advokatų padėjėjų, prokurorų ir asmenų, padavusių prašymus tarnauti prokurorais profesine veikla nebūtų nustatyta neproporcingo, su lyties tapatumu siejamo, draudimo užsiimti tam tikra profesine veikla ar eiti tam tikras pareigas.
31. 2016 m. Lietuva parėmė JT nepriklausomo eksperto dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės (*UN Independent Expert on Sexual orientation and gender identity/SOGI*) mandato sukūrimą, bei kosponsoriavo 2019 m. JT Žmogaus teisių rezoliuciją dėl šio mandato pratęsimo.
32. 2017 m. birželio mėn. Lietuva prisijungė (buvo priimta) prie tarptautinės neformalios Lygių teisių koalicijos (*Equal Rights Coalition*), ginančios LGBTI teises visame pasaulyje, bei vienijančios beveik 40 šalių iš viso pasaulio.

[8] 2018 m. rugpjūčio 13 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2018 m. liepos 25 d. įsakymo Nr. V848 „Dėl Advokatų ir advokatų padėjėjų, pretendentų į teisėjus ir teisėjų, prokurorų ir asmenų, pateikusių prašymus tarnauti prokurorais sveikatos tikrinimų reglamentavimo peržiūrėjimo“ pakeitimo“.

3 straipsnis

33. Faktinei moterų ir vyrų lygybei pasiekti būtinos vienodos moterų ir vyrų teisės ir galimybės, vienodas matomumas ir požiūris (traktavimas), vienodas galių ir atsakomybės pasiskirstymas, vienodas išteklių, naudos, paslaugų, teisingumo prieinamumas, vienodas dalyvavimas visose srityse. Būtent todėl Lietuvoje moterų ir vyrų lygybės perspektyva yra integruota visose politikos srityse.
34. MVLGĮ skirtas užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės ir sudarytos vienodos galimybės moterims ir vyrams, bei uždrausti tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją, priekabiavimą dėl lyties ir seksualinį priekabiavimą, nurodymą tiesiogiai ar netiesiogiai diskriminuoti dėl asmens lyties. Bet kokia diskriminacija laikoma moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimu. MVLGĮ nustato valstybės institucijų ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, darbdavių ar darbdavių atstovų, švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų, prekių pardavėjų, gamintojų ar paslaugų teikėjų pareigą įgyvendinti lygias moterų ir vyrų teises. MVLGĮ draudžia diskriminuoti asmenis dėl lyties nustatant ir taikant socialinės apsaugos nuostatas, įskaitant sistemose, pakeičiančiose arba papildančiose valstybinio socialinio draudimo sistemą, bei diskriminuoti asmenis dėl lyties narystės ir dalyvavimo darbuotojų ir darbdavių organizacijose ar kitose organizacijose (asociacijose), kurių nariai turi tam tikrą profesiją, įskaitant tokių organizacijų (asociacijų) teikiamą naudą, pagrindu. MVLGĮ nustato, kad visuose rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės, kad valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos įsitrauktų į strateginio planavimo dokumentus ir įgyvendintų priemones, skirtas moterų ir vyrų lygioms galimybėms užtikrinti, o teikdamos administracines ar viešąsias paslaugas nepažeistų moterų ir vyrų lygių teisių.
35. Siekiant nuosekliai, kompleksiškai ir sistemingai spręsti moterų ir vyrų lygybės problemas, nuo 2003 m. įgyvendinama Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių programa. Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos[9] (toliau – Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių programa) tikslai – skatinti vienodas moterų ir vyrų galimybes užimtumo ir darbo srityje, siekti subalansuoto moterų ir vyrų dalyvavimo priimant sprendimus ir einant aukščiausias pareigas, didinti moterų ir vyrų lygybės institucinių mechanizmų efektyvumą, skatinti lyčių aspekto integravimą daugelyje sričių: švietimo ir mokslo, kultūros, sveikatos apsaugos, aplinkos, krašto apsaugos, teisingumo prieinamumo, bei įgyvendinti ES ir tarptautinius įsipareigojimus moterų ir vyrų lygybės srityje. Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių programos tikslams ir uždaviniams įgyvendinti parengtas Veiksmų planas 2018–2021 metams[10]. Už Veiksmų plano 2018–2021 m. priemonių įgyvendinimą atsakinga kiekviena ministerija. Savivaldybėms, nevyriausybinėms organizacijoms, socialiniams partneriams (profesinėms sąjungoms ir darbdavių organizacijoms), universitetų lyčių studijų centrams ir kitomis suinteresuotomis organizacijomis siūloma dalyvauti įgyvendinant programos tikslus ir uždavinius.

[9] Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. vasario 4 d. nutarimu Nr. 112 „Dėl Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos patvirtinimo“.
[10] Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų planas 2018–2021 metams, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. A1-331 „Dėl Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos įgyvendinimo Veiksmų plano 2018–2021 metams patvirtinimo“.

36. Moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimas aprašytas Ketvirtajame pranešime apie JT konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims įgyvendinimą Lietuvoje (CEDAW/C/LTU/4)[11] (II dalis, 2,3,11 straipsniai).

Moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumo mažinimas

37. 2017 m. moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis[12] sudarė 14,2 proc. Moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis šalies ūkyje, neįskaitant žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės įmonių, 2014 m. sudarė 12,4 proc. ir, palyginti su 2013 m., padidėjo 0,9 procentinio punkto, 2015 m. sudarė 13,0 proc. ir, palyginti su 2014 m., padidėjo 0,6 procentinio punkto, 2016 m. sudarė 13,4 proc. ir, palyginti su 2015 m., padidėjo 0,4 procentinio punkto, 2017 m. sudarė 14,2 proc. ir, palyginti su 2016 m., padidėjo 0,8 procentinio punkto. Didžiausias moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis 2017 m. buvo finansinės ir draudimo veiklos įmonėse – 38,1 proc., informacijos ir ryšių – 28,2, žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo – 28 proc. Transporto ir saugojimo įmonėse moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokestis viršijo vyrų, todėl atotrūkis buvo neigiamas ir sudarė –8,2 proc. Darbo užmokesčio atotrūkiui įtakos turėjo ne teisinio, o socialinio ir ekonominio pobūdžio veiksniai – vyrų ir moterų skaičiaus pasiskirstymas pagal ekonomines veiklos rūšis, jų profesija, išsilavinimas, amžius, darbo stažas ir kitos priežastys.
38. Vienas iš Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių programos uždavinių yra mažinti moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumus, kuriam įgyvendinti numatytos įvairios priemonės: vykdyti moterų ir vyrų pajamų atotrūkio tyrimus ir jų rezultatų pritaikymo sklaidą, rengti pristatymus darbo užmokesčio sistemos klausimais socialiniams partneriams regionuose, organizuoti tikslinėms grupėms (socialiniams partneriams, žiniasklaidai, politikos formuotojams) informacinius seminarus moterų ir vyrų darbo užmokesčio, pajamų ir pensijų skirtumų bei jų priežasčių temomis, parengti Lygiausios darbovietės nominavimo tvarką ir logotipą, kasmet organizuoti Lygiausios darbovietės atranką ir apdovanojimus, organizuoti informacinę kampaniją apie moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumus, parengti ir pristatyti Lyčių lygybės planavimo įmonėse ir įstaigose praktinį vadovą privačių ir valstybinių įmonių vadovams, organizuoti mokymus apie lyčių lygybės planavimą darbovietėse valstybinių ir (ar) privačių įmonių vadovams, atlikti kasmetinius teminius patikrinimus, įskaitant darbo užmokesčio auditą, atsižvelgiant į 2014 m. Europos Komisijos rekomendacijas dėl moterų ir vyrų vienodo darbo užmokesčio principo stiprinimo, didinant skaidrumą, ir rezultatus pristatyti Lietuvos Respublikos trišalei tarybai bei Komisijai, į Valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VDI) skyrių seminarus darbo teisinių santykių srityje įtraukti klausimus, susijusius su MVLGĮ nuostatų dėl moterų ir vyrų lygių teisių darbe taikymu, ypač dėl vienodo darbo užmokesčio už vienodą ar vienodos vertės darbą.
39. DK ir MVLGĮ nustato, kad moterims ir vyrams už vienodą ir vienodos vertės darbą turi būti mokamas vienodas atlyginimas. DK 26 straipsnis įtvirtina nuostatą, kuri darbdavį įpareigoja įgyvendinti lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principus, už tokį patį ir vienodos vertės darbą mokėti vienodą darbo užmokestį. Nagrinėjant diskriminacijos dėl darbo užmokesčio bylas, atlyginimu už darbą laikomas darbo užmokestis ar bet koks kitas atlygis, įskaitant atlygį grynaisiais pinigais arba natūra, kurį darbuotojas tiesiogiai ar netiesiogiai gauna iš darbdavio už savo darbą. Nagrinėjant lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais bylas, susijusias su darbo

[11] http://www.socmin.lt/index.php?436913512.
[12] Statistikos departamento paskelbtais 2018 m. liepos 4 d. duomenimis.

santykiais, darbuotojui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą, kad darbuotojas patyrė diskriminaciją, darbdaviui tenka pareiga įrodyti, kad diskriminacijos nebuvo. Darbdavys, kurio vidutinis darbuotojų skaičius yra daugiau kaip penkiasdešimt, privalo priimti ir įprastais darbovietėje būdais paskelbti lygių galimybių politikos įgyvendinimo ir vykdymo priežiūros principų įgyvendinimo priemones.

VDI 2015–2017 m. atliko 193 teminius patikrinimus moterų ir vyrų lygių teisių įgyvendinimo darbo teisinių santykių srityje. Buvo vykdomos švietėjiškos, informacinės ar mokomojo pobūdžio veiklos, skirtos moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumams mažinti, darbo rinkos segregacijos klausimams spręsti. Organizuotos konsultacijos dėl DK nuostatų taikymo, vyko informacinės kampanijos, lygiausios darbovietės, lygiausios savivaldybės atrankos konkursai, buvo remiama moterų politikių klubų veikla, užtikrinamas moterų organizacijų elektroninio tinklo ir informacinio portalo www.lygus.lt funkcionavimas. 2017 m. gruodžio mėn. SADM kartu su Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (toliau – EIM), ŠMSM ir kitomis institucijomis organizavo ekspertinį seminarą lyčių segregacijos klausimams švietime, mokymuose ir darbo rinkoje aptarti siekiant mažinti lyčių segregaciją bei galimai jos sukeliamas pasekmes ateityje.

40. LGKT tyrimai dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu, lyginant su dėl kitų draudžiamo diskriminavimo pagrindų atliekamais tyrimais, sudaro didžiausią dalį. 2017 m. buvo atlikti 78 tyrimai dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu ir tai sudarė 27 proc. visų Tarnyboje atliktų tyrimų (Priedas Nr. 4).

41. 2018 m. rugpjūčio 31 d. Lietuva prisijungė prie tarptautinės vienodo darbo užmokesčio koalicijos (*Equal Pay International Coalition – EPIC*) ir įsipareigojo šiais veiksmais paremti tikslą dėl vienodo darbo užmokesčio: 1) rinkti duomenis ir teikti ataskaitas apie vyrų ir moterų įsidarbinimą ir jų darbo užmokestį; 2) nacionaliniu mastu atlikti stebėseną ir analizę, siekiant sumažinti darbo užmokesčio skirtumą tarp lyčių tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuje; 3) skatinti visuomenės sąmoningumą ir rengti informacines kampanijas dėl vienodo užmokesčio.

Moterų ir vyrų lygių galimybių skatinimas

42. Galimybės derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus didinamos įgyvendinant DK 28 straipsnio nuostatas. Šios nuostatos darbdavį įpareigoja imtis priemonių padėti darbuotojui vykdyti jo šeiminius įsipareigojimus, darbuotojų prašymai, susiję su šeiminių įsipareigojimų vykdymu, turi būti darbdavio apsvarstyti ir į juos motyvuotai atsakyta raštu. Darbuotojo elgesys ir jo veiksmai darbe darbdavio turi būti vertinami siekiant praktiškai ir visapusiškai įgyvendinti darbo ir šeimos darnos principą.

43. ŠMSM, siekiant skatinti merginas ir vaikinus rinktis studijų kryptis, profesijas vengiant lyčių stereotipų parengė rekomendacijas[13] karjeros ugdymo specialistams dėl pedagoginių priemonių ir didaktinių nuostatų, įgalinančių spręsti lygių galimybių klausimą, ugdant mokinių karjeros kompetencijas, organizuojami mokiniams informaciniai renginiai, populiarinantys lyčių lygybę renkantis profesiją. Vadovėlių vertinimo kriterijuose nurodoma, kad vadovėlis turi būti nešališkas lyties, amžiaus, negalios, gebėjimų, socialinės padėties, rasės, tautybės, etninės priklausomybės, kilmės, kalbos, religijos, tikėjimo, lytinės orientacijos, įsitikinimų ar pažiūrų atžvilgiu. Siekiant išvengti vadovėliuose nediskriminacinio požiūrio į moteris ir vyrus vadovėlių ir mokymo priemonių vertintojams organizuojami mokymai, kaip atpažinti ir suprasti lyčių stereotipus.

44. Lietuvos Respublikos galiojantis teisinis reglamentavimas suteikia moterims vienodas sąlygas

[13] http://www.mukis.lt/lt/literaturos_sarasas.html.

kartu su vyrais dalyvauti įvairaus lygio rinkimuose ir valstybės politiniame gyvenime. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimus 2 kartus iš eilės laimėjo moteris. 2014 m. gegužės 25 d. vykusiuose rinkimuose į Europos Parlamentą iš 11 vietų, Lietuvai skirtų Europos Parlamente, 2 vietas laimėjo moterys. Į 2016–2020 metų Lietuvos Respublikos Seimą buvo išrinkta 30 moterų ir 111 vyrų. Lyginant su 2012–2016 m. Lietuvos Respublikos Seimo kadencija, moterų skaičius Seime šiek tiek sumažėjo: 2012 m. išrinktos buvo 33 moterys. 2011–2017 m. 4 politinių partijų vadovėmis buvo moterys (LR įregistruotų politinių partijų skaičius 2011–2017 m. – 37 partijos), 2018–2019 m. moteris vadovauja 1 politinei partijai (LR įregistruotų politinių partijų skaičius 2019 m. - 24 partijos).

5 straipsnis

45. Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Detalesnė informacija dėl Pakto 4–5 straipsnio įgyvendinimo pateikiama Bendrajame pagrindiniame dokumente (angl. *Common Core Document*), vadovaujantis Suderintų gairių dėl ataskaitų pagal tarptautines žmogaus teisių sutartis, įskaitant gairių dėl bendrojo dokumento ir konkrečių dokumentų teikimo 40 (c) punktu (HRI/GEN/2/Rev.6).

6 straipsnis

46. Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalis įtvirtinta, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju. Šio Konstitucijos straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad priverčiamasis darbas draudžiamas. DK taip pat nustato, darbo santykiai reglamentuojami vadovaujantis teisinio apibrėžtumo, teisėtų lūkesčių apsaugos ir visokeriopos darbo teisių gynybos, saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymo, darbo santykių stabilumo, laisvės pasirinkti darbą, teisingo apmokėjimo už darbą, darbo teisės subjektų lygybės, nepaisant jų lyties, lytinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, ketinimo turėti vaiką (vaikų), santuokinės ir šeiminės padėties, amžiaus, įsitikinimų ar pažiūrų, priklausomybės politinėms partijoms ir asociacijoms, aplinkybių, nesusijusių su darbuotojų dalykinėmis savybėmis, asociacijų laisvės, laisvų kolektyvinių derybų ir teisės imtis kolektyvinių veiksmų principais.

47. DK 58 straipsnis įtvirtina netiesėto atleidimo draudimą. Prieš priimdamas sprendimą nutraukti darbo sutartį, darbdavys privalo pareikalauti darbuotojo rašytinio paaiškinimo, o darbo sutartis dėl darbuotojo padaryto antro tokio paties darbo pareigų pažeidimo gali būti nutraukta tik tada, jeigu ir pirmasis pažeidimas buvo nustatytas, darbuotojas turėjo galimybę dėl jo pasiaiškinti ir darbdavys per vieną mėnesį nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos darbuotoją įspėjo apie galimą atleidimą už antrą tokį pažeidimą. Sprendimą nutraukti darbo sutartį dėl darbuotojo padaryto pažeidimo darbdavys turi priimti įvertinęs pažeidimo ar pažeidimų sunkumą ir padarinius, padarymo aplinkybes, darbuotojo kaltę, priežastinį ryšį tarp darbuotojo veikos ir atsiradusių padarinių, jo elgesį ir darbo rezultatus iki pažeidimo ar pažeidimų padarymo. Atleidimas iš darbo turi būti proporcinga pažeidimui ar jų visumai priemonė.

48. Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad pilietis turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat teisę lygiomis sąlygomis stoti į

Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime konstatavo, kad lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą – konstitucinė piliečio teisė. Valstybės tarnybos santykiai apima santykius, susijusius su piliečio teisės lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą įgyvendinimu, taip pat santykius, susiklostančius piliečiui įstojus į valstybės tarnybą ir einant pareigas valstybės tarnyboje; su valstybės tarnybos santykiais yra glaudžiai susiję ir kai kurie santykiai, susiklostantys asmeniui baigus eiti pareigas valstybės tarnyboje (pavyzdžiui, santykiai, susiję su tam tikrais darbinės veiklos apribojimais buvusiems valstybės tarnautojams, su pensijomis, skiriamomis ir mokamomis buvusiems valstybės tarnautojams, ir kt.). Taigi piliečio teisės lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą įgyvendinimas yra susijęs su kitų žmogaus teisių, *inter alia* teisių, įtvirtintų pareiškėjų nurodytuose Konstitucijos straipsniuose, įgyvendinimu. Tuo mastu, kuriuo valstybės tarnybos santykiai yra susiję su žmogaus teisėmis ar laisvėmis, jie turi būti reguliuojami įstatymais.

Socialinė apsauga

49. Lietuvoje bedarbiams yra mokama nedarbo socialinio draudimo išmoka. Pažymėtina, kad ši išmoka yra pagrįsta ne socialine parama, o socialiniu draudimu. Nedarbo socialinio draudimo išmoka mokama asmenims, kurie draudžiami nedarbo socialinio draudimo rūšimi, įvykus draudiminiam įvykiui, t. y. netekus darbo. Sąlygas teisei į nedarbo socialinio draudimo išmoką, šios išmokos skyrimo, apskaičiavimo ir mokėjimo tvarką reguliuoja Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas. Nustojus galioti per krizę įvestam nedarbo socialinio draudimo išmokų sumažinimui, nuo 2015 m. padidėjo maksimalus nedarbo socialinio draudimo išmokos dydis. Nuo 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujas Nedarbo socialinio draudimo įstatymas. Siekiant padidinti apdraustųjų, turinčių teisę į nedarbo socialinio draudimo išmoką, skaičių, teisei į nedarbo draudimo išmoką nustatytas 12 mėnesių per paskutinius 30 mėnesių, vietoje buvusių 18 mėnesių per 36 mėnesius nedarbo draudimo stažo reikalavimas iki įsiregistravimo UŽT (Žr. Priedą Nr. 5 ir Nr. 6). Siekiant užtikrinti adekvačias nedarbo socialinio draudimo išmokas, įtvirtinta nauja nedarbo socialinio draudimo išmokos, kurią sudaro pastoviosios ir kintamosios dalių suma, apskaičiavimo formulė. Pagal šią formulę nedarbo socialinio draudimo išmokos dydis iš dalies susiejamas su minimalia mėnesine alga (toliau – MMA). Kadangi nedarbo socialinio draudimo išmoka pakeičia prarastą atlyginimą, ją tikslingiau sieti su MMA nei su einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžiu, kaip buvo anksčiau (Žr. Priedą Nr. 7 ir Nr. 8). Nedarbo socialinio draudimo išmokai numatytos „lubos“: ji negali būti didesnė kaip 75 proc. šalies ūkio Vidutinis darbo užmokestis (toliau – VDU) *bruto* (nuo 2019 m. liepos 1 d. - 58,18 proc., atsižvelgiant į mokesčių sistemos reformą). Iki 2017 m. liepos 1 d. nedarbo draudimo išmoka negalėjo būti didesnė kaip 70 procentų paskutinių Vyriausybės patvirtintų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų.

50. Nuo 2018 m. sausio 1 d. įsigaliojo Socialinio draudimo pensijų įstatymo nauja redakcija, kurioje numatyta, kad visos socialinio draudimo pensijos yra indeksuojamos pagal septynerių metų darbo užmokesčio fondo augimo vidurkį: trijų praėjusių metų, indeksavimo koeficiento apskaičiavimo metų ir trejų metų prognozuojamą darbo užmokesčio fondo vidurkį. Įstatyme nustatytas indeksavimo mechanizmas nulėmė tai, kad socialinio draudimo pensijos dvejus metus iš eilės indeksuojamos maždaug 7 proc.

51. Siekiant sumažinti skurdo riziką ar socialinę atskirtį, Lietuva 2017 m. priėmė teisės aktų pakeitimus, kurių dėka nuo 2018 m. sausio 1 d. valstybės remiamos pajamos (toliau – VRP) padidėjo nuo 102 iki 122 Eur (19,6 proc.), kurios yra ypač aktualios skurdo riziką patiriantiems asmenims,

gaunantiems piniginę socialinę paramą pagal Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą. 2018 m., palyginti su 2017 m., vidutinės socialinės pašalpos dydis per mėnesį vienam gyventojui išaugo 23,51 proc. (nuo 65,5 euro iki 80,9 euro). Padidinus VRP, išaugo ir socialinei paramai skiriamos lėšos, nes nuo VRP dydžio priklauso socialinė pašalpa, būsto šildymo išlaidų kompensacijos, teisė į mokinių nemokamą maitinimą ir paramą mokinio reikmenims įsigyti, teisė į papildomai skiriamą išmoką vaikui, teisė į paramą būstui įsigyti arba išsinuomoti, teisė į paramą palaikams parvežti ir kita.

52. 2017 m. patvirtinta Minimalių vartojimo poreikių dydžio (toliau – MVPD) skaičiavimo metodika[14]. Vadovaujantis šia metodika, nuo 2018 m. kasmet apskaičiuojama lėšų suma, reikalinga minimaliems asmens (šeimos) maisto ir ne maisto poreikiams patenkinti. 2018 m. MVPD siekė 245 Eur, 2019 m. – 251 Eur. Nuo 2019 m. socialinių išmokų atskaitos rodikliai susiejami su MVPD: bazinė socialinė išmoka negalės sudaryti mažiau negu 16 proc., šalpos pensijų bazė negalės sudaryti mažiau negu 54 proc., tikslinių kompensacijų bazė negalės sudaryti mažiau negu 47 proc., VRP negalės sudaryti mažiau negu 50 proc. praėjusių metų MVPD.

53. SADM yra pradėjusi pasirengimo ratifikuoti Tarptautinės darbo organizacijos (toliau – TDO) konvenciją Nr. 102 dėl minimalių socialinės apsaugos standartų procesą. Konvencijos ratifikavimo tikslingumas aptartas su nacionaliniais socialiniais partneriais ir visomis atsakingomis institucijomis. 2019 m. vasario 25-26 d. Lietuvoje lankėsi TDO ekspertai, kurie susitiko su nacionaliniais specialistais ir aptarė Konvencijos įgyvendinimo perspektyvas ir praktinius aspektus.

Užimtumo didinimas

54. 2015–2017 m. Lietuvos darbo rinka išgyveno pozityvų laikotarpį – tiek nedarbo lygio, tiek ir atlyginimų atžvilgiu, vyravo visų amžiaus grupių gyventojų užimtumo didėjimo tendencijos. Nors darbo jėgos aktyvumas išlieka aukštas, tačiau jo augimo ištekliai mažėja. Laisvų darbo vietų pasiūla ir laiku suteiktas užimtumo rėmimas ilgalaikiams, nekvalifikuotiems, vyresnio amžiaus ir jauniems bedarbiams, skatino ir padėjo jiems įsilieti į darbo rinką.

55. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2017 m. šalyje buvo 1 458 tūkst. darbo jėgai priskiriamų asmenų, per metus tokių asmenų skaičius sumažėjo 19,6 tūkst., dirbo 1 355 tūkst. gyventojų, arba 6,6 tūkst. mažiau nei 2016 m. Šio skaičiaus sumažėjimui turėjo įtakos Lietuvos gyventojų senėjimas ir emigracija. 15–64 m. amžiaus gyventojų užimtumo lygis 2017 m. sudarė 70,4 % ir nuo 2015 m. padidėjo 3,2 % (Žr. Priedą Nr. 9). Tikėtina, kad užimtumas toliau didės, atsižvelgiant į palankią ekonominę padėtį ir mažėjantį darbingo amžiaus gyventojų skaičių. Sparčiai augančios ekonomikos rinkos sudaro sąlygas mūsų šalies įmonėms kurti naujas darbo vietas, tačiau dėl darbuotojų trūkumo tenka plėstis ne didinant darbuotojų skaičių, o didinant efektyvumą.

56. Gyventojų darbo jėgos aktyvumo lygis – dirbančių ir ieškančių darbo gyventojų dalis darbingo amžiaus gyventojų grupėje tebedidėja, ir tai palankiai veikia Lietuvos darbo rinką. Vis dėl to šis reiškinys nebeatsveria mažėjančio gyventojų skaičiaus poveikio – darbo jėga apimanti dirbančiuosius ir ieškančiuosius darbo asmenis, mažėja. Gyventojų darbo jėgos (15–64 m.) aktyvumo lygis 2017 m. sudarė 75,9 % (2015 m. sudarė 74,1 %). Nepaisant struktūrinio darbo jėgos pasiūlos ir paklausos neatitikimo, ekonomikos plėtros tempas buvo pakankamas nedarbo lygiui mažėti. Nedarbo lygis 2017

[14] Minimalių vartojimo poreikių dydžio apskaičiavimo metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. gegužės 10 d. įsakymu Nr. A-236 „Dėl Minimalių vartojimo poreikių dydžio apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“.

m. sudarė 7,1 % ir buvo 2,6 % mažesnis nei 2015 m. Ilgalaikio nedarbo lygis 2017 m. sudarė 2,7 % ir buvo 1,2 % mažesnis nei 2015 m (Žr. Priedą Nr. 10).

57. 2019 m. sausio 1 d. įregistruota 26, 3 tūkst. bedarbių iki 29 m. (per 2018 m. registruota 78,8 tūkst., per 2017 m. registruota 79,8 tūkst.). Jaunimas iki 29 m. sudarė 31,1 % visų 2018 m. registruotų bedarbių, o 2017 m. tuo pačiu laikotarpiu – 31,7 proc. Per 2018 metus įdarbinta 46,2 tūkst. asmenų iki 29 m. amžiaus, iš jų 42,7 tūkst. (92,5 proc.) – pagal neterminuotas darbo sutartis. 2019 m. sausio 1 d. įregistruota 62,6 tūkst. asmenų, vyresnių nei 50 m. ir jie sudarė 40,6 % visų bedarbių. 2018 m. sausio 1 d. asmenys nuo 50 m. sudarė 40,6 proc. (61,9 tūkst.) visų bedarbių. Registruotas šios amžiaus grupės nedarbas 2019 m. sausio 1 d. – 11,8 %, 2018 m. – 11,9 %. Per 2018 m. iš viso įdarbinta 38,7 tūkst. asmenų, vyresnių nei 50 m. (Žr. Priedą Nr. 11).

58. Palyginti su 2018 m. sausio 1 d. registruoto nedarbo rodikliai 16 iš 60 šalies savivaldybių mažėjo, 7 – nepakito, 37 – augo. Labiausiai, 3,4 %, bedarbių dalis tarp darbingo amžiaus gyventojų mažėjo Šilutėje. Didžiausias augimas, 1,3 % – Šiaulių rajone. Lėta vietos ūkio plėtra, mažas veikiančių ūkio subjektų skaičius lemia, kad daugiausia darbingo amžiaus gyventojų registruota bedarbiais UŽT Lazdijų (15,5 %), Kelmės (15,3 %) ir Zarasų (14,8 %) rajonų savivaldybėse. Aukščiausio nedarbo teritorijos nutolusios nuo didesnių miestų, kur ūkio plėtra spartesnė bei darbo jėgos poreikis ir įsidarbinimo galimybės didesnės. Mažiausiai darbingo amžiaus gyventojų registruota bedarbiais Neringoje (5,4 %), Kretingoje (5,6 %) ir Klaipėdos rajone (5,8 %) (Žr. Priedą Nr. 12).

59. 2013 m. patvirtinta Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programa[15] (toliau – Užimtumo programa), kurios pagrindu kas dvejus metus yra patvirtinami tarpinstituciniai veiklos planai, nustatant tikslus, uždavinius, priemones, asignavimus, įgyvendinančias institucijas, vertinimo kriterijus ir siektinas jų reikšmes. 2018 m. liepos mėnesį buvo atliktas 2015–2017 m. Programos įgyvendinimo pažangos tarpinis vertinimas (toliau – Programos vertinimas).

60. 2014–2020 m. įgyvendinamos ESF investicijų veiksmų programos veiklos, kuriomis siekiama teikti finansines paskatas darbo vietas kuriantiems užsienio investuotojams gamybos ir paslaugų sektoriuose ir finansinę paramą investicijoms į inovatyvų verslą. Taikomos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, siekiant remti bedarbių integraciją į darbo rinką. Prioritetas skiriamas neturintiesiems kvalifikacijos ir ilgalaikiams bedarbiams, siekiant suteikti paklausią darbo rinkoje kvalifikaciją ir ugdyti darbdavių reikalavimus atitinkančias kompetencijas. Siekiant užtikrinti greitą ir tvarų jaunimo perėjimą iš švietimo sistemos į darbo rinką, mažinti jaunimo nedarbą, įgyvendinama Jaunimo garantijų iniciatyva ir kitos jaunimo užimtumą skatinančios programos. Prie užimtumo ir nedarbo rodiklių gerėjimo prisidėjo investavimas į darbo netekusių žmonių individualios situacijos gerinimą, taikant jiems užimtumo rėmimo priemones, kurios suteikia galimybę įgyti ar kelti kvalifikaciją, teikiant paramą įsidarbinti ar įsteigti sau darbo vietą.

61. Siekiant labiau skatinti potencialios darbo jėgos užimtumą ir padėti spręsti nedarbo problemas, Lietuvos Respublikos užimtumo įstatyme (toliau – Užimtumo įstatymas) pasiūlytos naujos paramos mokymuisi priemonės – įdarbinimas pagal pameistrystės darbo sutartį (praktinis mokymas darbo vietoje); stažuotė (neatlygintinas darbo praktikos laikotarpis, darbiniams įgūdžiams ar profesinei kvalifikacijai kelti, mokant stipendiją); neformaliojo švietimo ir savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimas (padedama asmenims lengviau įgyti norimas kvalifikacijas). Suteikiama daugiau galimybių įsidarbinti atokesnių regionų gyventojams, praplečiant paramos judumui priemonės finansavimo galimybes, t.y. kompensuojant kelionės išlaidas bedarbiams atvykstantiems į UŽT

[15] Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 878 „Dėl Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos patvirtinimo“.

organizuojamus užsiėmimus, dalyvaujantiems remiamojo įdarbinimo priemonėse arba stažuotėje aktyvios darbo rinko politikos priemonėse ar įsidarbinusiems ne savo gyvenamojoje vietovėje. Be to, kompensuojamos kelionės išlaidos darbdaviui, įdarbinusiam UŽT siunčiamą bedarbį ir patiriančiam bedarbio vežimo į darbo vietą išlaidas.

62. Siekiant tinkamo ekonomikos aprūpinimo darbo ištekliais ir efektyvesnio jų panaudojimo, buvo sistemiškai peržiūrėti bei pakeisti su profesinio mokymo reglamentavimu susiję teisės aktai. Užimtumo įstatyme išplečiama profesinio mokymo dalyvių tikslinė grupė, įtraukiant ir užimtus asmenis, kurie ieško kito darbo ir registruojasi UŽT. Dirbantiems asmenims sudaroma galimybė derinti darbo ir mokymosi laiką bei įgyti naują paklausią kvalifikaciją ir/ ar kompetencijas.

63. UŽT įgyvendina Vietinių užimtumo iniciatyvų projektus, kurių tikslas – sutelkti vietos bendruomenės ir socialinių partnerių pastangas didinti atskirų regionų gyventojų užimtumą bei vystyti vietos socialinę ekonominę infrastruktūrą. Darbdaviai, pasinaudoję Vietinių užimtumo iniciatyvų galimybėmis 2018 m. šalyje sukūrė 431 naujas darbo vietas, 2017 m. – 439, 2016 m. – 458.

64. Tam, kad būtų užtikrintos investicijos į dirbančius žmones, aktyviai remiamas įmonių darbuotojų kompetencijų plėtojimas ir kvalifikacijos tobulinimas ESF priemonėmis. EIM vykdo 2014–2020 m. ESF investicijų veiksmų programos uždavinio „Padidinti dirbančių žmogiškųjų išteklių konkurencingumą, užtikrinant galimybes prisitaikyti prie ūkio poreikių“ priemones. Iki 2020 m. įmonių darbuotojų kompetentingumo didinimui numatoma skirti ~ 84 mln. Eur ESF lėšų.

65. Siekiant palengvinti užsienio investuotojų naštą finansuojant darbuotojų mokymą, sudarant sąlygas užsienio investuotojų darbuotojams įgyti specifinių kompetencijų ir prisitaikyti prie ūkio pokyčių, įgyvendinamos priemonės „Žmogiškieji ištekliai INVEST LT+“, „Mokymai užsienio investuotojų darbuotojams“. Orientuojantis į sektorinių kompetencijų ugdymą įgyvendinama priemonė „Kompetencijos LT“, kuri leidžia įmonėms kooperuotis siekiant vystyti viso sektoriaus bendras kompetencijas. Tokiu būdu masto ekonomija sudaro galimybes įsigyti brangesnius ir geresnės kokybės darbuotojų mokymus. Įgyvendinant priemones „Inomokymai“, „Inostažuotė“, remiamas šalies įmonių darbuotojų gebėjimo dirbti su naujomis technologijomis didinimas, sudarant galimybes įgyti naujų įgūdžių užsienio mokslinių tyrimų ir eksperimentinėje plėtroje (toliau – MTEP) ir inovacijų centruose ir pritaikyti juos Lietuvos įmonėse. Priemonė „Pameistrystė ir kvalifikacijos tobulinimas darbo vietoje“ įmonėms suteikia galimybę pasirūpinti savo darbuotojų pameistrystės mokymais, užtikrinti nuolatinį darbuotojų kvalifikacijos lygio palaikymą, jų profesinį mobilumą ir gebėjimą sparčiai persiorientuoti į kito ūkio sektoriaus veiklas. Mažų ir labai mažų įmonių įtraukimui į jų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui, taikant „kompetencijų vaučerių“ schemą, įgyvendinama visuotinės dotacijos priemonė „Kompetencijų vaučeris“. Įmonei išduodamas vaučeris, kurio suma per 1 metus turi būti panaudota įmonės darbuotojų mokymo paslaugoms įsigyti. Tai leidžia įmonei planuoti kompetencijų tobulinimo veiklą konkrečiam darbuotojų skaičiui pagal tuo metu reikalingas mokymo programas, o mokymą išdėstyti per visą „Kompetencijų vaučerio“ galiojimo laikotarpį.

66. Visiems Lietuvos Respublikos piliečiams teikiamos profesinio orientavimo (karjeros ugdymo, konsultavimo, informavimo) paslaugos. 2018 m. pradėtas profesinio orientavimo sistemos atnaujinimas pasitelkiant suinteresuotas ministerijas ir kitus socialinius partnerius. 2019 m. pirmoje pusėje patvirtina atnaujinta profesinio orientavimo sistema, nustatytas aiškus sistemos valdymas, užtikrinta partnerystė tarp suinteresuotųjų pusių (siekiant užtikrinti sistemingą paslaugų tekimą), nustatytos paslaugos teikimas asmenims.

67. 2019-2021 m. UŽT kartu su 6 pilotinėmis savivaldybėmis (Alytaus miesto, Akmenės rajono, Druskininkų, Pagėgių, Panevėžio miesto ir Šilutės rajono), socialinių paslaugų teikėjais ir

nevyriausybinėmis organizacijomis įgyvendina Užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugų nedirbantiems ir socialinę paramą gaunantiems asmenims modelį[16] (toliau – Modelis). Įgyvendinant Modelį bus siekiama palengvinti ilgą laiką nedirbusių asmenų perėjimą nuo nedarbo prie užimtumo darbo rinkoje, suderinti užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugų bei piniginės socialinės paramos teikimą, integruojant ilgą laiką nedirbusius asmenis į darbo rinką bei užtikrinti valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų ir organizacijų, teikiančių užimtumo skatinimo, motyvavimo paslaugas ir piniginę socialinę paramą nedirbantiems asmenims, veiklos koordinavimą ir skatinti jų bendradarbiavimą. Paslaugos ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonės teikiamos darbo neturintiems asmenims, kurie yra vyresni kaip 30 m. ir yra ilgalaikiai bedarbiai, nedirbę daugiau kaip 12 mėn., gauna socialinę paramą, patiria socialinę riziką, turi daugybines problemas (pav.: vieniši tėvai; asmenys, turintys priklausomybę nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų; benamiai; atokių kaimų gyventojai; asmenys, turintys ilgalaikes sveikatos problemas, bet neturintys neįgalumo; prekybos žmonėmis aukos ir kt.). Pilotinio Modelio dalyvių skaičius apie 1360 asmenų, jam įgyvendinti 2019 m. skirta 1 mln. Eur iš valstybės biudžeto lėšų ir 4 mln. Eur iš ESF (Žr. Priedą Nr. 13).

68. UŽT kartu su Jaunimo reikalų departamentu prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuo 2015 m. pabaigos įgyvendino projektą „Atrask save“, skirtą jauniems bedarbiams ir neaktyviems nedirbantiems, nesimokantiems ir mokymuose, praktikoje ar stažuotėje nedalyvaujantiems (toliau – NEET) jauniems asmenims. Jaunimo Neaktyvių jaunų žmonių, įtrauktų į projektą, kuriems sudaryti individualūs veiklos planai ir pradedamos teikti juose numatytos paslaugos nuo 2018 m. sausio mėn. iki 2018 m. rugsėjo mėn. 1 d. - 1542. Iš jų - 212 nukreipti ir dalyvavo savanoriškoje veikloje, kuri padėjo jauniems neaktyviems NEET sustiprinti jų socialines, organizacines ir kitas kompetencijas, padedančias sparčiau integruotis į darbo rinką. Įvertinus projekto „Atrask save“ patirtį ir rodiklius, taip pat susipažinus su kitų šalių gerąja patirtimi įgyvendinant Jaunimo garantijų iniciatyvą ir užtikrinant projekto veiklų tęstinumą 2019-2021 m. pradėtas įgyvendinti Jaunimo garantijų iniciatyvos projektas „JUDAM“. Projekto „JUDAM“ veiklos bus vykdomos 27 mėnesius, per kuriuos bus siekiama į projekto veiklas įtraukti 850 NEET jaunuolių, siekiant užtikrinti jų perėjimą po nedarbo, neveiklumo laikotarpio į darbo rinką ir/ar švietimo sistemą. Ypatingas dėmesys bus skiriamas jaunuoliams iš sunkumus patiriančių šeimų, turintiems problemų su teisėsauga, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, patiriantiems pajamų ar kitus nepriteklius, turintiems priklausomybes, gyvenantiems ar jau išėjusiems iš globos įstaigų. Siekiant, kad projekto koordinatoriai būtų kuo labiau pasiekiami jaunuoliams, projektų koordinatorių darbo vietos bus atviruose jaunimo centruose, atvirose jaunimo erdvėse, su jaunimu dirbančių organizacijų patalpose. Šiame projekte bus siekiama kiek įmanoma individualiau, lanksčiau pažvelgti į jauno žmogaus problemą ir ją spręsti atsižvelgiant į kiekvieno poreikius ir galimybes, tuo pačiu siekiant grąžinti jauną žmogų į darbo rinką ir/ar švietimo sistemą. Tikimasi, kad iki trisdešimt procentų šių jaunuolių pavyks grąžinti mokytis ar dirbti.

69. UŽT nuo 2015 m. įgyvendina Jaunimo garantijų projektą „Naujas startas“. 2019 m. projekto „Naujas startas“ veiklose pradėjo dalyvauti 362 asmenys, iš kurių 125 asmenys pradėjo dalyvauti profesiniame mokyme, 153 – įdarbinimo subsidijuojant priemonėje, 30 jaunuolių – darbo įgūdžių įgijimo rėmimo priemonėje, 11 jaunuolių pateikė paraiškas savarankiško užimtumo rėmimo subsidijai, 30 jaunuolių įdarbinti pagal pameistrystės darbo sutartį, 13 jaunuolių pradėjo dalyvauti

[16] Užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugų nedirbantiems ir socialinę paramą gaunantiems asmenims modelio įgyvendinimo sąlygų ir tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2019 m. gegužės 13 d. įsakymu Nr. A1-269 „Dėl Užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugų nedirbantiems ir socialinę paramą gaunantiems asmenims modelio įgyvendinimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“.

stažuotėje.

70. 2019 m. buvo pasirašyta Iš ESF lėšų bendrai finansuojamo projekto „Jaunimo užimtumo skatinimas“ sutartis[17], kuria finansuojamo projekto bendra vertė sudaro 13 783 000 Eur. Projekto įgyvendinimo metu dalyviams bus sudarytos sąlygos dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, siekiant sumažinti šios tikslinės grupės bedarbių skaičių. Numatoma, kad 3190 jaunų bedarbių įgis darbines kvalifikacijas/kompetencijas, 650 asmenų pagerins pasiruošimą darbinei veiklai įsidarbinus pagal pameistrystės sutartis, 500 jaunuolių dalyvaus stažuotėje, 300 jaunuolių neformaliojo švietimo ir savišvietos būdu įgys kompetencijų pripažinime, 1500 jaunuolių darbo įgūdžių įgijimo rėmimo priemonės pagalba įsitvirtins darbo rinkoje, 550 dalyvaus įdarbinimo subsidijuojant priemonėje. Numatoma, kad 1190 jaunuolių dalyvaus kompleksinėse priemonėse (po profesinio mokymo priemonės dalyvaus darbo įgūdžių įgijimo rėmimo ar įdarbinimo subsidijuojant priemonėse).

71. 2019 m. pasirašyta iš ESF lėšų bendrai finansuojamo projekto „Jaunimo socialinių kompetencijų didinimas“ sutartis[18], kuria finansuojamo projekto bendra vertė sudaro 5 099 671 Eur. Projekto įgyvendinimo metu 16–29 metų amžiaus nedirbantiems, nesimokantiems ir mokymuose nedalyvaujantiems asmenims, registruotiems UŽT, bus suformuojami paslaugų paketai, kuriais siekiama jaunimą įtraukti į aktyvų visuomeninį gyvenimą bei sumažinti jaunimo nedarbo lygį.

Neįgaliųjų užimtumas

72. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas užtikrina neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustato neįgaliųjų socialinės integracijos principus, apibrėžia socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas, neįgaliųjų socialinę integraciją įgyvendinančias institucijas, neįgalumo lygio, darbingumo lygio, specialiųjų poreikių lygio ir specialiųjų poreikių nustatymą bei jų tenkinimą, profesinės reabilitacijos paslaugų tiekimą. Užimtumo įstatymo 25 straipsnis įtvirtinta, jog darbo rinkoje papildomai remiami asmenys laikomi 1) darbingo amžiaus neįgalieji, kuriems nustatytas iki 25 procentų darbingumo lygis arba sunkus neįgalumo lygis; 2) bedarbiai, kurie yra darbingo amžiaus neįgalieji, kuriems nustatytas 30–40 procentų darbingumo lygis arba vidutinis neįgalumo lygis; 3) bedarbiai, kurie yra darbingo amžiaus neįgalieji, kuriems nustatytas 45–55 procentų darbingumo lygis arba lengvas neįgalumo lygis.

73. 2019 m. sausio 1 d. duomenimis atviroje darbo rinkoje dirba 47206 neįgalieji, palyginus su 2018 m. atviroje darbo rinkoje dirbančiųjų neįgaliųjų skaičius padidėjo 3014. Daugiausia – 27 371 dirbančių asmenų, kuriems nustatytas 45–55 proc. darbingumo lygis Taip pat 2018 m. įsteigta 81 nauja darbo vieta neįgaliems asmenims. Savivaldybių organizuojamose užimtumo didinimo programose dalyvavo 258 neįgaliųjų. 2018 metais UŽT registruota 10072 neįgaliųjų, 2017 metais – 9790. 2018 m. aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse dalyvavo 2362 negalią turintys žmonės (2017 m. dalyvavo 2202). Įdarbinimo srityje stebimi šiek tiek didesni rodikliai – 2019 m. tarpininkauta įdarbinant 5256 neįgaliesiems. 2014-2018 m. pastebėtinas ženklus profesinės reabilitacijos paslaugų paklausos augimas; profesinės reabilitacijos programos dalyvių skaičius išaugo apie 1,5 karto (2014 m. programoje dalyvavo 626 asm., 2015 m. - 711 asm., 2016 m.- 778asm., 2017

[17] 2019 m. kovo 15 d. Iš Europos sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamo projekto Nr. 07.4.1-ESFA-V-414-01-0001 „Jaunimo užimtumo skatinimas“ sutartis.

[18] 2019 m. gegužės 27 d. Iš Europos sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamo projekto Nr. 07.4.1-ESFA-V-414-02-0001 „Jaunimo socialinių kompetencijų didinimas“ sutartis.

m.- 805 asm., 2018 m. – 916 asmenų) (Priedas Nr. 14).

7 straipsnis

Teisė į teisingą atlyginimą

74. Vadovaujantis DK nuostatomis, įgyvendindamas lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principus, darbdavys privalo priimdamas į darbą, taikyti vienodus atrankos kriterijus ir sąlygas, sudaryti vienodas darbo sąlygas, galimybes tobulinti kvalifikaciją, siekti profesinio tobulėjimo, persikvalifikuoti, įgyti praktinės darbo patirties, taip pat teikti vienodas lengvatas, naudoti vienodus darbo vertinimo kriterijus ir vienodus atleidimo iš darbo kriterijus, už tokį patį ir vienodos vertės darbą mokėti vienodą darbo užmokestį.
75. DK reglamentuojama darbo užmokesčio sąvoka nustatant, kad darbo užmokestis privalo būti mokamas pinigais, o darbdavio ar kitų asmenų perduoti daiktai ar suteiktos paslaugos negali būti laikomi darbo užmokesčiu. Darbo apmokėjimo sistema darbovietėje ar darbdavio įmonėje, įstaigoje, organizacijoje nustatoma kolektyvine sutartimi**.** Kai nėra tai nustatančios kolektyvinės sutarties, darbovietėse, kuriose vidutinis darbuotojų skaičius yra dvidešimt ir daugiau, darbo apmokėjimo sistemas privalo patvirtinti darbdavys ir tai padaryti prieinamą susipažinti visiems darbuotojams. Darbo apmokėjimo sistema turi būti parengta taip, kad ją taikant būtų išvengta bet kokio diskriminavimo lyties ir kitais pagrindais. Vyrams ir moterims už tokį patį ar lygiavertį darbą mokamas vienodas darbo užmokestis. Įgyvendinant darbuotojų lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principus, darbuotojo darbo užmokestis be diskriminavimo reiškia nediskriminacinį darbo užmokestį ir visus papildomus uždarbius pinigais arba natūra, kuriuos darbuotojas tiesiogiai ar netiesiogiai gauna iš darbdavio už savo darbą.
76. Vyriausybė, Trišalės tarybos teikimu ir atsižvelgdama į šalies ūkio vystymosi rodiklius bei tendencijas tvirtina MVA ir MMA. Darbuotojo darbo užmokestis per mėnesį negali būti mažesnis, negu nustatytas minimalusis darbo užmokestis. Minimalusis darbo užmokestis (MVA ir MMA) – mažiausias leidžiamas atlygis už nekvalifikuotą darbą darbuotojui atitinkamai už vieną valandą ar visą kalendorinio mėnesio darbo laiko normą. Nekvalifikuotu darbu laikomas darbas, kuriam atlikti nekeliami jokie specialūs kvalifikaciniai įgūdžiai ar profesiniai gebėjimai. VDI bei Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – VMI) prižiūri ir tikrina, ar nekvalifikuotiems darbuotojams mokamas ne mažesnis nei minimalusis darbo užmokestis. Atskiroms ūkio šakoms, regionams ar darbuotojų grupėms gali būti nustatyti ir skirtingi MVA ir MMA dydžiai. DK 140 straipsnio 3 dalis numato, kad darbuotojo darbo užmokestis priklauso nuo kriterijų, nurodytų įstaigos darbo apmokėjimo sistemoje. Darbo apmokėjimo sistemoje nurodomos darbuotojų kategorijos pagal pareigybes ir kvalifikaciją bei kiekvienos jų apmokėjimo formos ir darbo užmokesčio dydžiai (minimalus ir maksimalus), papildomo apmokėjimo (priedų ir priemokų) skyrimo pagrindai ir tvarka, darbo užmokesčio indeksavimo tvarka.
77. 2017 m. rugsėjo 21 d. Trišalės tarybos posėdyje buvo nutarta, kad siekiant depolitizuoti minimalaus darbo užmokesčio dydžio nustatymą, siūlyti įtvirtinti, kad minimalaus darbo užmokesčio ir vidutinio darbo užmokesčio santykis neturi būti mažesnis kaip 45 procentai ir didesnis kaip 50 procentų bei turi atitikti ketvirtadalio didžiausią santykį tarp vidutinio darbo užmokesčio ir minimalaus darbo užmokesčio turinčių ES valstybių vidurkį, kuris numatomas pagal ES statistikos tarybos paskutinių trejų metų skelbiamus duomenis.
78. Nuo 2019 m. darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, įtvirtinta 430 Eur MMA ir 2,63 Eur MVA (įvertinus mokestinę reformą nuo 2019 m. sausio 1 d. MMA – 555 Eur, MVA – 3,39 Eur.) (Priedas Nr. 15). MMA gavusių visą darbo laiką dirbusių darbuotojų dalis šalies ūkyje, neįskaitant

individualiųjų įmonių, sudarė 3,27 %, ir, palyginti su 2016 m. spalio mėn., sumažėjo 6,56 %, o palyginti su 2014 m. spalio mėn. – sumažėjo 5,88 % (Žr. Priedą Nr. 16). MMA gavusių visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius pagal ekonomines veiklas, palyginti su šalies ūkio tokių darbuotojų skaičiumi, pasiskirstė nevienodai. Daugiausia 2017 m. MMA gavusių visą darbo laiką dirbusių darbuotojų dirbo aptarnavimo, nekilnojamojo turto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų įmonėse, mažiausia – finansų ir draudimo įmonėse (Žr. Priedą Nr. 17). Spartesnis VDU augimas Lietuvoje pastebėtas nuo 2016 m. VDU (iki mokesčių), 2017 m. palyginti su 2016 m., šalies ūkyje padidėjo 8,4 procento, o palyginti su 2014 m. – 1,2 karto. VDU augimą sąlygojo spartus ekonomikos augimas, MMA ir darbo užmokesčio didinimas. VDU pagal sektorius (valstybės ir privatų) kito netolygiai. Nuo 2017 m. pastebėtas spartesnis viešojo sektoriaus VDU, palyginti su ankstesniais metais, augimas.

79. Dėl darbdavio ir darbuotojo mokamų įmokų sujungimo, darbo užmokestis bruto dirbantiems pagal darbo sutartis padidėjo 1,289 karto. Iki 2018 m. gruodžio 31 d. teisės aktuose buvo nustatyta pareiga darbdaviams pakeisti su darbuotojais sudarytas darbo sutartis jose keičiant darbo apmokėjimo sąlygą – padidinant nustatytą bruto darbo užmokestį 1,289 karto. Perskaičiuotas darbo užmokestis darbuotojui mokamas nuo 2019 m. sausio 1 d. Taip pat atitinkamai pakeisti išmokų dydžiai, kad bruto išmokų dydžiai nesikeistų.

80. 2017 m. sausio 17 d. įsigaliojo Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo įstatymas, kuriuo siekiama suteikti vienodas galimybes gauti teisingą apmokėjimą už darbą vienodo išsilavinimo darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, biudžetiniame sektoriuje. Ateinančių finansinių metų pareiginės algos bazinis dydis, atsižvelgiant į praėjusių metų vidutinę metinę infliaciją (skaičiuojant nacionalinį vartotojų kainų indeksą) ir kitų vidutinio darbo užmokesčio viešajame sektoriuje dydžiui bei kitimui poveikį turinčių veiksnių įtaką, nustatomas nacionalinėje kolektyvinėje sutartyje. Nacionalinėje kolektyvinėje sutartyje sulygtą pareiginės algos bazinį dydį tvirtina Lietuvos Respublikos Seimas (toliau – Seimas) iki Lietuvos Respublikos Seimo pavasario sesijos pabaigos. Tvirtinamas naujas pareiginės algos bazinis dydis negali būti mažesnis už esamą pareiginės algos bazinį dydį, išskyrus atvejus, kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė (Žr. Priedą Nr. 18). 2018 m. gruodžio 11 d. priimtas Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo įstatymas numato padidinti numatytus minimaliuosius pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientus, siekiant, kad, nuo 2019 m. sausio 1 d. įgyvendinus mokesčių reformą ir nustačius 555 Eur MMA ir 173 Eur pareiginės algos bazinį dydį, koeficientų dydžiai eurais nebūtų mažesni už nustatytą MMA ir atitiktų DK 141 straipsnio 2 dalies nuostatas, kad MMA – mažiausias leidžiamas atlygis už nekvalifikuotą darbą.

81. Nuo 2019 m. liepos 27 d. įsigaliojo DK pakeitimai, pagal kuriuos darbdaviai įpareigojami darbo skelbime nurodyti informaciją apie siūlomo bazinio (tarifinio) darbo užmokesčio (valandinio atlygio arba mėnesinės algos, arba pareiginės algos pastoviosios dalies) dydį ir (arba) dydžio intervalą. Jei darbdavys nesilaikys šio numatyto reikalavimo ir viešindamas skelbimą dėl darbo nenurodys informacijos apie siūlomo bazinio darbo užmokesčio ar jo intervalą, tai bus traktuojama kaip darbo įstatymų pažeidimas. Šie pakeitimai turėtų įnešti daugiau skaidrumo darbuotojams renkantis darbą

82. Tenka pažymėti, kad moterų valandinis VDU šalies ūkyje vis dar yra mažesnis nei vyrų, 2017 m. jis sudarė 15,2 %. 2016 m. valstybės sektoriuje pastebėtas moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumo mažėjimas, o privačiame sektoriuje jis didėjo iki 2016 m., o nuo 2017 m. pastebėtas 1,9 % mažėjimas (Žr. Priedą Nr. 19). Darbo užmokesčio atotrūkiui įtakos turėjo ne teisinio, o socialinio ir ekonominio pobūdžio veiksniai – vyrų ir moterų skaičiaus pasiskirstymas pagal ekonomines veiklos rūšis, jų profesija, išsilavinimas, amžius, darbo stažas ir kitos priežastys. Vyrai dirbo didesnį darbo užmokestį gaunančiose ekonominės veiklos rūšių įmonėse, geriau apmokamų profesijų darbą ir pan. Didžiausias moterų, palyginti su vyrų, darbo užmokesčio skirtingumas 2017 m. pastebėtas finansinėje ir draudimo

veikloje (38,1 %) ir žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo (28 %) veiklose (Žr. Priedą Nr. 20).

Teisė į vienodą visiems galimybę būti pakeliamiems darbe į aukštesnes pareigas

83. Vadovaujantis DK nuostatomis, darbdavys privalo imtis priemonių darbuotojų kvalifikacijai ir jų profesionalumui, gebėjimui prisitaikyti prie besikeičiančių verslo, profesinių ar darbo sąlygų didinti. Darbo teisės normų ar šalių susitarimų nustatytais atvejais ir tvarka darbdavys sudaro sąlygas darbuotojui mokytis, tobulinti kvalifikaciją ir profesiškai tobulėti. Įtvirtinama, jog darbas ne viso darbo laiko sąlygomis dirbantiems darbuotojams, nuotolinis darbas nesukelia ribojimų skiriant į aukštesnes pareigas, tobulinant kvalifikaciją, neapriboja kitų darbuotojo darbo teisių, atsižvelgiant į darbo stažą, kvalifikaciją ir kitas aplinkybes. Aplinkybė, kad darbuotojas dirba pagal terminuotą darbo sutartį, neatleidžia darbdavio nuo pareigos užtikrinti tokio darbuotojo mokymą, kvalifikacijos tobulinimą, profesinį tobulėjimą ir karjerą. Darbdaviai taip pat yra įpareigoti imtis tinkamų priemonių, kad neįgaliesiems būtų sudarytos sąlygos siekti karjeros arba mokytis, įskaitant tinkamą patalpų pritaikymą, jeigu dėl tokių priemonių nebus neproporcingai apsunkinamos darbdavio pareigos.
84. Valstybės tarnybos įstatymas taip pat numato valstybės tarnautojams teisę į karjerą pagal turimą kvalifikaciją. Ši teisė garantuojama tik karjeros valstybės tarnautojams Karjeros valstybės tarnautojas – valstybės tarnautojas, priimtas į pareigas neterminuotam laikui ir turintis galimybę įstatymo nustatyta tvarka įgyvendinti teisę į karjerą valstybės tarnyboje. Oficialioje konstitucinėje jurisprudencijoje nurodoma, kad konstitucinė piliečių teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą suponuoja ir į valstybės tarnybą priimtų asmenų teisę į karjerą valstybės tarnyboje, paisant įstatyme numatytų sąlygų, paties valstybės tarnautojo pastangų daryti karjerą, taip pat objektyvių galimybių. Valstybės tarnautojui neturi būti dirbtinai, nepagrįstai kliudoma daryti karjerą valstybės tarnyboje (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Taigi karjeros principas yra viena iš pagrindinių Lietuvos Respublikos valstybės tarnybai būdingų savybių. Įgyvendinant Vyriausybės nustatytus kvalifikacijos tobulinimo prioritetus arba valstybės ar savivaldybių institucijai ar įstaigai, kurioje valstybės tarnautojas eina pareigas, tikslus ir uždavinius, atsiradus poreikiui valstybės tarnautojui įgyti naujų žinių ar kompetencijų, užtikrinamas valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo finansavimas iš valstybės ar savivaldybių institucijai ar įstaigai skiriamų valstybės biudžeto asignavimų ar kitų teisėtų lėšų.

Poilsio ir darbo laiko apribojimas ir apmokamos atostogos

85. DK reglamentuojamas darbo ir poilsio laikas, yra nustatyti minimaliojo poilsio laiko reikalavimai. Skirti dirbti poilsio dieną galima tik su darbuotojo sutikimu, išskyrus atvejus, kai dirbama pagal suminę darbo laiko apskaitą ar kolektyvinėje sutartyje nustatytais atvejais. Darbo laiko režimas negali pažeisti minimaliojo poilsio laiko reikalavimų. Pertraukų trukmę, jų pradžią, pabaigą ir kitas sąlygas nustato darbo teisės normos ir darbo dienos (pamainų) grafikai. Darbuotojams, atliekantiems darbus, kurių metu dėl gamybos sąlygų negalima daryti pertraukos pailsėti ir pavalgyti, turi būti suteikiama galimybė pavalgyti darbo laiku. Numatytomis švenčių dienomis įprastai nedirbama. Gali būti dirbama tik su darbuotojo sutikimu, išskyrus atvejus, kai dirbama pagal suminę darbo laiko apskaitą ar kolektyvinėje sutartyje nustatytais atvejais.
86. DK taip pat reglamentuoja darbuotojų atostogas. Atostogos gali būti kasmetinės, tikslinės, pailgintos ir papildomos. Darbuotojams suteikiamos ne mažiau kaip dvidešimt darbo dienų (jeigu dirbama penkias darbo dienas per savaitę) arba ne mažiau kaip dvidešimt keturių darbo dienų (jeigu

dirbama šešias darbo dienas per savaitę) kasmetinės atostogos. Jeigu darbo dienų per savaitę skaičius yra mažesnis arba skirtingas, darbuotojui turi būti suteiktos ne trumpesnės kaip keturių savaičių trukmės atostogos. Atostogos skaičiuojamos darbo dienomis, o švenčių dienos į atostogų trukmę neįskaičiuojamos. Darbo ir kolektyvinės sutartys, darbo teisės normos gali nustatyti ilgesnės trukmės atostogas. Kasmetinės atostogos turi būti suteikiamos bent kartą per darbo metus. Bent viena iš kasmetinių atostogų dalių negali būti trumpesnė kaip dešimt darbo dienų arba ne mažiau kaip dvylika darbo dienų (jeigu dirbama šešias darbo dienas per savaitę), o jeigu darbo dienų per savaitę skaičius yra mažesnis arba skirtingas, atostogų dalis negali būti trumpesnė kaip dvi savaitės.

87. Darbo laiko režimas negali pažeisti šių maksimaliojo darbo laiko reikalavimų: vidutinis darbo laikas, įskaitant viršvalandžius, tačiau neįskaitant darbo pagal susitarimą dėl papildomo darbo, per kiekvieną septynių dienų laikotarpį negali būti ilgesnis kaip keturiasdešimt aštuonios valandos; darbo laikas, įskaitant viršvalandžius ir darbą pagal susitarimą dėl papildomo darbo, per darbo dieną (pamainą) negali būti ilgesnis kaip dvylika valandų, neįskaitant pietų pertraukos, ir šešiasdešimt valandų per kiekvieną septynių dienų laikotarpį; turi būti laikomasi darbo laiko režimo ypatumų dirbantiems naktį darbuotojams, nėščioms, neseniai pagimdžiusioms ir krūtimi maitinančioms darbuotojoms ir asmenims iki aštuoniolikos metų, kaip nustatyta Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme (toliau – DSSĮ). Už darbą švenčių dieną mokamas ne mažesnis kaip dvigubas darbuotojo darbo užmokestis, o už viršvalandinį darbą švenčių dieną – ne mažesnis kaip du su puse darbuotojo darbo užmokesčio dydžio užmokestis. Darbuotojo prašymu darbo poilsio ar švenčių dienomis laikas ar viršvalandinio darbo laikas gali būti pridedami prie kasmetinių atostogų laiko.

Šeimyninių įsipareigojimų gerbimas

88. 2017 m. DK į darbo santykių reguliavimo sritį įtraukė naują, anksčiau nereglamentuotą principą – šeimyninių įsipareigojimų gerbimą. Darbdavys privalo imtis priemonių padėti darbuotojui vykdyti jo šeiminius įsipareigojimus. Darbuotojų prašymai, susiję su šeiminių įsipareigojimų vykdymu, darbdavio turi būti apsvarstyti ir į juos motyvuotai atsakyta raštu. Be to, nustatytos tam tikros garantijos darbuotojams dirbti nuotoliniu būdu. Jeigu darbdavys neįrodo, kad dėl gamybinio būtinumo ar darbo organizavimo ypatumų tai sukeltų per dideles sąnaudas, jis privalo tenkinti darbuotojo prašymą dirbti nuotoliniu būdu ne mažiau kaip penktadalį visos darbo laiko normos, to pareikalavus nėščiai, neseniai pagimdžiusiai ar krūtimi maitinančiai darbuotojai, darbuotojui, auginančiam vaiką iki trejų metų, ir darbuotojui, vienam auginančiam vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų. Dėl tėvystės/motinystės/vaiko priežiūros atostogų, situacija iš esmės nesikeitė – darbuotojoms suteikiamos nėštumo ir gimdymo atostogos – septyniasdešimt kalendorinių dienų iki gimdymo ir penkiasdešimt šešios kalendorinės dienos po gimdymo (komplikuoto gimdymo atveju arba gimus dviem ir daugiau vaikų – septyniasdešimt kalendorinių dienų). Šios atostogos apskaičiuojamos bendrai ir suteikiamos darbuotojai visos, nepaisant faktiškai iki gimdymo panaudotų dienų skaičiaus. Jeigu darbuotoja nesinaudoja nėštumo ir gimdymo atostogomis, darbdavys privalo suteikti keturiolikos dienų atostogų dalį iš karto po gimdymo, nepriklausomai nuo darbuotojos prašymo. Darbuotojams, paskirtiems naujagimių globėjais, suteikiamos atostogos už laiką nuo globos nustatymo dienos, iki kūdikiui sukanka septyniasdešimt dienų. Darbuotojams po vaiko gimimo suteikiamos trisdešimt kalendorinių dienų nepertraukiamos trukmės tėvystės atostogos. Šios atostogos suteikiamos bet kuriuo laikotarpiu nuo vaiko gimimo, iki vaikui sukanka trys mėnesiai (komplikuoto gimdymo atveju arba gimus dviem ir daugiau vaikų – nuo vaiko gimimo, iki vaikui sukanka šeši mėnesiai). Pagal šeimos pasirinkimą motinai (įmotei), tėvui

(įtėviui), senelei, seneliui arba kitiems giminaičiams, faktiškai auginantiems vaiką, taip pat darbuotojui, paskirtam vaiko globėju, suteikiamos atostogos vaikui prižiūrėti, iki vaikui sukanka treji metai. Atostogas galima imti visas iš karto arba dalimis.

Darbo ginčų sprendimas

89. DK ir kitų įstatymų nustatyta tvarka darbo teisės normų suteikiamos teisės ginamos darbo ginčus nagrinėjančiuose organuose ir teismuose. Darbo ginčai – darbo santykių dalyvių nesutarimai, kylantys iš darbo ar su jais susijusių teisinių santykių. Pagal ginčo objektą ir subjektus, dalyvaujančius darbo ginče, darbo ginčai skirstomi į: darbo ginčus dėl teisės (individualūs darbo ginčai dėl teisės ir kolektyviniai darbo ginčai dėl teisės); kolektyvinius darbo ginčus dėl interesų. Darbo ginčų komisijos yra nuolatinės ir veikia prie VDI teritorinių skyrių. Darbo santykių dalyvis, kuris mano, kad kitas darbo teisės subjektas pažeidė jo teises dėl darbo teisės normų ar abipusių susitarimų nevykdymo ar netinkamo jų vykdymo, į darbo ginčų komisiją su prašymu išnagrinėti darbo ginčą dėl teisės privalo kreiptis per tris mėnesius, o neteisėto nušalinimo, neteisėto atleidimo iš darbo ir kolektyvinės sutarties pažeidimo atvejais – per vieną mėnesį nuo tada, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie jo teisių pažeidimą. 2016 m. darbo ginčų komisijose gauta 5574 prašymai, 2017 m. - 6675 prašymai, 2018 m. – 6712 prašymų. Daugiausia reikalavimų iškeliama dėl darbo užmokesčio (Žr. Priedą Nr. 21).

Darbo sąlygos

90. Darbdavys privalo užtikrinti darbuotojų saugą ir sveikatą visais su darbu susijusiais aspektais. Įgyvendindamas šią pareigą, darbdavys organizuoja prevencinių priemonių (techninių, medicinos, teisinių, organizacinių ir kitų), skirtų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai, įgyvendinimą, nustatydamas įmonėje šių priemonių įgyvendinimo ir kontrolės tvarką, paskirdamas darbdavio įgaliotus asmenis ir duodamas jiems konkrečius pavedimus įgyvendinti prevencines priemones.
91. Siekiant gerinti darbuotojų saugą ir sveikatą šalyje 2017 m. gegužės 22 d. patvirtintas Nacionalinis darbuotojų saugos ir sveikatos 2017–2021 m. veiksmų planas, kuriame numatytos priemonės darbuotojų saugos ir sveikatos teisinei bazei tobulinti, su darbu susijusių ligų prevencijai gerinti, VDI inspektorių, profesinės sveikatos priežiūros specialistų kompetencijai užtikrinti, darbdavių ir darbuotojų žinių tikrinimo procesui tobulinti. Šio plano vienas tikslų yra tobulinti teisės aktus, įgyvendinant nelaimingų atsitikimų darbe prevencijos politiką ir iniciatyvas, gerinti su darbu susijusių ligų prevenciją, šalinant esamą, naują ir atsirandančią profesinę riziką (be kita ko, psichosocialinę riziką ir su naujų technologijų bei medžiagų naudojimu susijusią riziką), atsižvelgiant, be kitų klausimų, į lyčių aspektą, ir profesinių bei su darbu susijusių ligų, ypač profesinių vėžio susirgimų ir kitų su cheminių medžiagų naudojimu susijusių ligų, taip pat raumenų bei kaulų sistemos sutrikimų, prevenciją ir kt.
92. Lyginant su antrojoje ataskaitoje pateiktų DSSĮ normų santrauka, DSSĮ buvo papildytas nuostatomis, praplečiančiomis nėščių, neseniai pagimdžiusių, krūtimi maitinančių darbuotojų saugos aprėptis. Nustatyta, kad perkeltai į kitą darbą (darbo vietą) toje pačioje įmonėje, įstaigoje, organizacijoje nėščiai, neseniai pagimdžiusiai ar krūtimi maitinančiai darbuotojai mokamas ne mažesnis kaip iki perkėlimo į kitą darbą (darbo vietą) jos gautas darbo užmokestis. Jeigu nėra galimybės nėščią darbuotoją perkelti į kitą darbą (darbo vietą), neturintį neigiamo poveikio jos ar būsimo kūdikio sveikatai, nėščiai darbuotojai (jos sutikimu) suteikiamos atostogos iki nėštumo ir gimdymo atostogų ir jų metu mokamas jai priklausantis mėnesinis darbo užmokestis, o nesenai

pagimdžiusiai ar krūtimi maitinančiai darbuotojai suteikiamos vaiko priežiūros atostogos, iki vaikui sueis vieni metai, mokant įstatymų nustatytos motinystės socialinio draudimo išmokas. Taip pat įtvirtinta, kad nėščias, neseniai pagimdžiusias ar krūtimi maitinančias darbuotojas skirti viršvalandiniams darbams be jų sutikimo draudžiama. Krūtimi maitinančiai darbuotojai, be bendros pertraukos pailsėti ir pavalgyti, ne rečiau kaip kas trys valandos suteikiamos ne trumpesnės kaip pusės valandos pertraukos kūdikiui krūtimi maitinti. Darbuotojos pageidavimu pertraukas kūdikiui krūtimi maitinti galima sujungti ar pridėti prie pertraukos pailsėti ir pavalgyti arba perkelti į darbo dienos pabaigą, atitinkamai sutrumpinant darbo dieną. Pertraukos kūdikiui krūtimi maitinti apmokamos pagal darbuotojos darbo užmokestį. DSSĮ buvo papildytas darbuotojų, dirbančių nuotolinį darbą (darbuotojams, dirbantiems nuotolinį darbą, sudaromos tokios pačios darbuotojų saugos ir sveikatos sąlygos, kaip ir kitiems įmonės darbuotojams, skiriant dirbti nuotoliniu būdu, darbdavys darbuotojui suteikia darbo priemones, asmenines apsaugos priemones ir darbuotojo naudojamos darbo priemonės, darbo vieta turi atitikti darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų reikalavimus) bei laikinųjų darbuotojų saugą (laikinojo įdarbinimo įmonė vykdo visas DSSĮ nustatytas darbdavio pareigas, laikinojo darbo naudotojas, prieš laikinajam darbuotojui pradedant dirbti, turi informuoti laikinąjį darbuotoją apie visą galimą riziką ir laikinajam darbuotojui leidžia pradėti dirbti tik tada, kai laikinasis darbuotojas yra supažindintas su jam taikomais darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimais, įskaitant esamus ir galimus rizikos veiksnius ir apsisaugojimo nuo jų priemonių naudojimo ypatumus, ir yra instruktuotas saugiai dirbti konkrečioje darbo vietoje) reglamentuojančiomis nuostatomis.

93. 2017 m. priimtas naujas Asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo, darbo ir profesinio parengimo organizavimo tvarkos, vaikų įdarbinimo sąlygų aprašas[19] (toliau – Asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo sąlygų aprašas), siekiant visiškai suderinti nacionalinį reglamentavimą su Tarybos direktyvos 94/33/EB dėl dirbančio jaunimo apsaugos nuostatomis, 1996 m. Europos socialinės chartijos (pataisyta) nuostatomis, TDO 2006 m. Konvencijos dėl darbo jūrų laivyboje nuostatomis. Sąraše panaikintas vaikams nuo keturiolikos iki šešiolikos metų leidžiamų lengvų darbų sąrašas ir nustatyta, kad vaikai nuo keturiolikos iki šešiolikos metų gali dirbti lengvus darbus kultūros, meno, sporto, reklamos, prekybos, apgyvendinimo ir maitinimo, paslaugų, informacijos ir ryšių, finansinėje ir draudimo, administracinėje ir aptarnavimo, namų ūkio, žemės ūkio srityse.

94. 2017 m. patikslinti Profesinės rizikos vertinimo bendrieji nuostatai. Nustatyta, kad profesinės rizikos įvertinimas atnaujinamas arba atliekamas iš naujo atlikus svarbius pakeitimus, dėl kurių ankstesnis įvertinimas gali nebeatitikti tikrovės, arba kai atlikus darbuotojo sveikatos patikrinimą nustatoma, kad profesinės rizikos veiksnys (veiksniai) turėjo neigiamos įtakos darbuotojo sveikatai. Siekiant, kad būtų užtikrinamos sveikos ir saugios darbo sąlygos ypač jautrių rizikos grupių darbuotojams, nustatyta, kad profesinės rizikos vertinimas atnaujinamas arba atliekamas iš naujo įdarbinus asmenį iki aštuoniolikos metų, neįgalų asmenį, darbuotojai pateikus darbdaviui sveikatos priežiūros įstaigos pažymą apie nėštumą, gimdymą, maitinimą krūtimi.

95. Darbuotojų mokymas darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais – efektyvi nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų prevencijos priemonė. Vadovaujantis DSSĮ 27 straipsniu darbdavys negali

[19] Asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo, darbo ir profesinio parengimo organizavimo tvarkos, vaikų įdarbinimo sąlygų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. birželio 28 d. nutarimu Nr. 518 „Dėl Asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo, darbo ir profesinio parengimo organizavimo tvarkos, vaikų įdarbinimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

reikalauti, kad darbuotojas pradėtų darbą įmonėje, jeigu jis neinstruktuotas saugiai dirbti jam pavestą darbą. Darbuotojai instruktuojami juos priimant į darbą, perkeliant į kitą darbą, pakeitus darbo organizavimą, pradėjus naudoti naujas ar modernizuotas darbo priemones, pradėjus naudoti naujas technologijas, pakeitus ar priėmus naujus darbuotojų saugos ir sveikatos norminius teisės aktus ir kitais atvejais, kai darbdaviui atstovaujantis asmuo, darbdavio įgaliotas asmuo nusprendžia, kad to reikia siekiant apsaugoti darbuotojus nuo traumų ar profesinių ligų. Darbuotojai, dirbantys pavojingus darbus, kurių sąrašą tvirtina Vyriausybė, turi būti mokomi darbdavio nustatyta mokymo ir žinių iš darbuotojų saugos ir sveikatos srities patikrinimo bei šių darbų saugaus atlikimo tvarka. Nuo 2017 m. liepos 1 d. darbuotojai, paskirti atlikti potencialiai pavojingų įrenginių priežiūrą ar juos pertvarkyti, darbų su potencialiai pavojingais įrenginiais vadovai turi turėti tinkamą kvalifikaciją arba turi būti įgiję specialių žinių ir įgūdžių pagal valstybės institucijų, atsakingų už atskirų kategorijų įrenginių priežiūros organizavimą, nustatytus reikalavimus. Nuo 2017 m. liepos 1 d. darbdavių, darbdaviams atstovaujančių asmenų ir darbdavių įgaliotų asmenų, atliekančių darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos funkcijas, darbuotojų saugos ir sveikatos specialistų mokymo programas rengia ir tvirtina bei šių asmenų žinias tikrina VDI.

96. Pagrindinė nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų prevencijos prielaida – tinkamas profesinės rizikos vertinimas įmonėse. Profesinė rizika įmonėse vertinama vadovaujantis DSSĮ ir Profesinės rizikos vertinimo bendraisiais nuostatais[20]. Nustatę nepriimtiną ar toleruotiną profesinę riziką darbdaviai turi imtis priemonių šiai rizikai pašalinti ar sumažinti. Nustačius nepriimtiną profesinę riziką, tokiose vietose dirbti draudžiama. VDI nuolat kontroliuoja, kaip įmonės vykdo profesinės rizikos vertinimą, ar užtikrinama darbuotojų sauga ir sveikata įmonėse. VDI kartu su socialiniais partneriais dalyvauja interaktyvaus internetinio rizikos vertinimo OiRA projekte.

97. Įgyvendinant 2011 m. balandžio 11 d. Komisijos reglamentą (ES) Nr. 349/2011, kuriuo įgyvendinamos Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1338/2008 dėl Bendrijos statistikos apie visuomenės sveikatą ir sveikatą bei saugą darbe nuostatos dėl nelaimingų atsitikimų darbe statistikos, DSSĮ įtvirtinta „įvykio darbe“ sąvoka, bei nustatyta, kad įvykis darbe, dėl kurio darbuotojas patiria žalą sveikatai, – įvykis, įskaitant eismo įvykį, dėl kurio darbuotojas patiria žalą sveikatai arba dėl kurio darbuotojas miršta, nustatyta tvarka tiriamas nustatant jo priežastinį ryšį su darbu ir pripažįstamas ar nepripažįstamas nelaimingu atsitikimu darbe. Nelaimingas atsitikimas darbe – įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį, atliekant darbo funkcijas ar būnant darbo vietoje, dėl kurio darbuotojas patiria žalą sveikatai ir netenka darbingumo nors vienai dienai arba dėl kurio darbuotojas miršta, nustatyta tvarka ištirtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe.

98. Visi Nelaimingi atsitikimai tiriami Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatuose[21] ir Įvykių darbe ir nelaimingų atsitikimų pakeliui į darbą ir iš darbo pildymo metodiniuose nurodymuose[22] nustatyta tvarka. Atitinkamai buvo patikslinti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentų tvarkymo, pranešimų ir nelaimingų atsitikimų darbe registravimo aspektai.

99. Siekiant skatinti darbdavius aktyviai įgyvendinti nelaimingų atsitikimų darbe prevencijos priemones, vadovaujantis Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų

[20] Profesinės rizikos vertinimo bendrieji nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2012 m. spalio 25 d. įsakymo Nr. A1-457/V-961 „Dėl Profesinės rizikos vertinimo bendrųjų nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“.

[21] Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimo Nr. 1118 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“.

[22] Įvykių darbe ir nelaimingų atsitikimų pakeliui į darbą ir iš darbo pildymo metodiniai nurodymai, patvirtinti Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2014 m. rugsėjo 22 d. įsakymu Nr. V- 416 „Dėl Įvykių darbe ir nelaimingų atsitikimų pakeliui į darbą ir iš darbo pildymo metodinių nurodymų patvirtinimo“.

įstatymo nuostatomis, patvirtinta Draudėjų priskyrimo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupėms metodika[23], kurioje numatyta, kad draudėjai (darbdaviai), privalantys mokėti už apdraustuosius nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokas, priskiriami atitinkamai nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokos tarifų grupei pagal jų darbuotojų saugos ir sveikatos būklę apibūdinančius rodiklius, o būtent: VDI nustatytus darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų pažeidimus; nelaimingų atsitikimų darbe sunkumą (sunkūs ir mirtini) ir dėl sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe nukentėjusių apdraustųjų skaičių, apdraustųjų, nukentėjusių dėl ūmių profesinių ligų, skaičių.

100. ANK juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims už darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų pažeidimas yra numatytos baudos nuo 80 iki 880 eurų. Papildomai įtvirtinta, kad atvejais, kai dėl neįgyvendintų darbuotojų saugą ir sveikatą reglamentuojančių norminių teisės aktų reikalavimų galėjo įvykti nelaimingas atsitikimas darbe, avarija ar atsirasti kitų sunkių padarinių, juridinių asmenų vadovai ar kiti atsakingi asmenys baudžiami bauda nuo penkių šimtų iki dviejų tūkstančių eurų. Pažymėtina, kad BK numato, jog darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, pažeidęs nustatytus darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimus, jeigu dėl to įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, avarija ar atsirado kitokių sunkių padarinių, baudžiamas laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.

101. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymo nuostatomis VDI inspektoriai, nustatę darbo įstatymų, darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų pažeidimus surašo reikalavimą pašalinti pažeidimus R1. Darbo inspektoriai, įmonės inspektavimo metu nustatę pavojų darbuotojų saugai ir sveikatai kai darbuotojai neapmokyti saugiai dirbti, sugedus darbo priemonei ar susidarius avarinei situacijai, dirbama pažeidžiant nustatytus technologinius reglamentus, neįrengus reikiamų kolektyvinės apsaugos priemonių ir (ar) kai darbuotojai neaprūpinti asmeninėmis apsaugos priemonėmis turi teisę pareikalauti, kad darbdaviui atstovaujantis asmuo, padalinio vadovas ar kitas darbdavio įgaliotas asmuo sustabdytų darbus, surašydami reikalavimą R2. Taip pat nustačius darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų pažeidimus, darbdavį atstovaujantis ar jo įgaliotas asmuo gali būti patrauktas administracinėn atsakomybėn, surašant administracinių nusižengimų protokolą (Žr. Priedą Nr. 22).

102. Analizuojant mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe 2008 – 2018 m. dinamiką, stebima rodiklių mažėjimo tendencija. Mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe skaičius absoliutine reikšme sumažėjo nuo 82 iki 37 atvejų, o. dažnumo rodiklis nuo 6,3 iki 2,9 atvejo 100 tūkst. dirbančiųjų. Mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe, neįskaičiuojant kelių eismo taisyklių, pažeidimų sąlygotų nelaimingų atitikimų darbe skaičius 2008-2018 m. mažėjo 64 iki 25 atvejų. Tokiu būdu tiek atvejų skaičiaus, tiek ir dažnumo rodiklių įverčiai 2008-2018 m. mažėjo daugiau nei 2 kartus. Nelaimingų atsitikimų darbe 2009 – 2018 m. dinamika rodo, kad 2009 m. prasidėjus ekonomikos nuosmukio periodui tiek mirtinų, tiek ir nemirtinų nelaimingų atsitikimų darbe skaičius sumažėjo apie 40%, lyginant su 2008 metais (Žr. Priedą Nr. 23).

103. Nemirtinų nelaimingų atsitikimų darbe skaičius ir dažnumo rodikliai nuo 2009 metų nuosekliai didėja, tačiau įvertinant, kad ES šalių narių nemirtinų nelaimingų atsitikimų darbe dažnumo rodiklio vidurkis 2016 metais buvo 1699,02, reikia pastebėti, jog šio rodiklio reikšmės Lietuvos Respublikoje santykinai išlieka labai nedidelės (4-5 kartus mažesnės nei ES vidurkis) ir toks nelaimingų atsitikimų darbe dažnumo rodiklio didėjimas vertintinas teigiamai – stebima pastovi nemirtinų nelaimingų

[23] Draudėjų priskyrimo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupėms metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. liepos 7 d. įsakymu Nr. A1-387 „Dėl Draudėjų priskyrimo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupėms metodikos patvirtinimo“.

atsitikimų darbe latentiškumo mažėjimo tendencija (Žr. Priedą Nr. 24). Nelaimingų atsitikimų darbe analizė leidžia konstatuoti, kad tradiciškai pavojingiausiomis mirtiniems nelaimingiems atitikimams darbe įvykti yra statybos, transporto ir saugojimo, gamybos, miškininkystės, žemės ūkio ekonominės veiklos rūšių) įmonės (Žr. Priedą Nr. 25).

104. Siekiant užtikrinti nuoseklią darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų įgyvendinimo įmonėse, vykdančiose statybos darbus, statybvietėse kontrolę, taikant veiksmingas, proporcingas ir atgrasomas sankcijas, VDI nuo 2013 m. atlieka išskirtinę šių įmonių veiklos priežiūrą (daugiau nei 50 % visų atliekamų VDI planinių inspektavimų atliekama statybos sektoriaus įmonėse) ir galima teigti, kad būtent ši kontrolė buvo kritiškai reikšminga mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe mažėjimo tendencijoms statybos įmonėse.

105. Atsižvelgiant į žemės ūkio ir miškininkystės įmonių veiklos specifiką (plačią įmonių veiklos dispersiją teritoriniu aspektu, sunkumus identifikuojant konkrečias atliekamų darbų vietas), VDI nuosekliai vykdo konsultacines – švietėjiškas kampanijas šių įmonių vadovams ir atsakingiems asmenims. Mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe analizė leidžia konstatuoti, kad atliekama švietėjiška-konsultacinė ir priežiūros veikla santykinai stabilizavo mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe skaičių. Nuo 2013 m. veikia VDI sukurta ir įdiegta Elektroninių paslaugų darbdaviams sistema (EPDS), kurios tikslas – sudaryti galimybę darbdaviams teikti informaciją VDI nuotoliniu būdu.

106. Vykdant nelaimingų atsitikimų darbe prevenciją, VDI organizavo filmuko „Darbų saugos pažeidimų kaina: neįgalumas ir gyvybė“, skirto naudotis visiems darbuotojams ir darbdaviams kaip papildoma saugaus darbo instruktavimo ir motyvavimo priemonė, sukūrimą, jį pristatė ir platino visuomenei. Siekdama padėti darbdaviams organizuoti darbuotojų mokymus ir konsultavimus VDI parengė ir savo interneto svetainėje patalpino metodines rekomendacijas atliekantiems krovinių tvarkymo darbus, saugaus darbo tvarkant krovinius rankomis atmintines darbuotojui ir darbdaviui. VDI kasmet rengia seminarus, konsultacijas darbdaviams, darbuotojų saugos ir sveikatos specialistams bei darbuotojams. Mokomųjų, konsultacinių seminarų metu platinami VDI parengti ir išleisti lankstinukai apie saugų darbą su kompiuteriu, apie saugų darbą su asbesto turinčiomis medžiagomis.

8 straipsnis

107.Lietuvos Respublika yra ratifikavusi 1948 m. TDO Konvenciją dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo (Nr. 87) ir 1949 m. TDO Konvenciją dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas principų taikymo (Nr. 98). Ataskaitos apie TDO konvencijų įgyvendinimą yra patalpintos SADM interneto svetainėje anglų kalba[24]. Paskutinį kartą Lietuva dėl šių konvencijų įgyvendinimo ataskaitas teikė 2017 m.

108. Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas nustato, kad profesinės sąjungos yra savanoriškos, savarankiškos ir savaveiksmės organizacijos, atstovaujančios darbuotojų profesinėms darbo, ekonominėms, socialinėms teisėms ir interesams ir juos ginančios. DK nustatyta, kad darbdavio (fizinio asmens, įmonės, įstaigos ar organizacijos) lygmeniu veikiančiai profesinei sąjungai įsteigti būtina, kad ji turėtų dvidešimt steigėjų arba steigėjais būtų ne mažiau kaip 1/10 visų darbdavio darbuotojų, bet ne mažiau kaip trys. Profesinės sąjungos taip pat turi teisę steigti profesinių sąjungų organizacijas, veikiančias šakos ar teritoriniu lygmeniu, jeigu jas sudaro ne mažiau kaip penkios profesinės sąjungos, veikiančios darbdavio lygmeniu, ir stoti į jas. Į nacionalinio lygmens profesinių sąjungų organizacijas gali jungtis šakos ir teritoriniu lygiu veikiančios profesinių sąjungų organizacijos. Profesinių sąjungų įstatymas nustato, kad fiziniai asmenys, turintys darbinį teisnumą ir veiksnumą, turi teisę laisvai steigti ir stoti į profesines sąjungas valstybės, šakos ar teritoriniu lygiu ir dalyvauti jų veikloje. Darbdavys, jo įgaliotasis atstovas negali būti jo įmonėje, įstaigoje, organizacijoje veikiančių profesinių sąjungų narys. Profesinės sąjungos Lietuvos Respublikoje veikia laisvai ir savarankiškai. Visos profesinės sąjungos turi lygias teises. Jos turi teisę parengti savo veiklos įstatus ir reglamentus, laisvai rinkti savo atstovus, organizuoti savo aparatą ir veiklą bei formuoti savo veiklos programą. Valstybės ir savivaldybių institucijoms bei įstaigoms, darbdaviams, jų įgaliotiesiems atstovams, įmonės, įstaigos, organizacijos valdymo organams, administracijai, pareigūnams, politinėms partijoms ir kitoms organizacijoms draudžiama kištis į profesinių sąjungų vidaus reikalus.

109. DK numato išimtinę profesinių sąjungų prerogatyvą sudaryti kolektyvines sutartis. DK 188 straipsnyje nustatyta, kad kolektyvinėse derybose darbuotojus gali atstovauti tik profesinės sąjungos. Gali būti sudaromos nacionalinė (tarpšakinė), teritorinė, šakos (gamybos, paslaugų, profesinė), darbdavio lygmens arba darbovietės lygmens kolektyvinė sutartis. Kolektyvinės sutartys taikomos darbuotojams – jas sudariusių profesinių sąjungų nariams. Jeigu profesinė sąjunga ir darbdavys susitaria dėl darbdavio lygmens ar darbovietės lygmens kolektyvinės sutarties taikymo visiems darbuotojams, ji taikoma visiems darbuotojams, jeigu ją patvirtina visuotinis darbdavio darbuotojų susirinkimas (konferencija). Profesinės sąjungos turi teisę jungtis į įvairius susivienijimus, kurie gali būti kuriami tik laisvu profesinių sąjungų susitarimu ir jų iniciatyva. Vyriausybė šią, kaip ir kitas profesinių sąjungų teises užtikrina, sudarydama teisines prielaidas, taip pat skirdama lėšų pagal atitinkamas socialinės partnerystės plėtros priemonių programas. Įgyvendinant Lietuvos 2007-2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos priemonę ,,Socialinio dialogo skatinimas“[25] yra

[24] https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/ataskaitos/tarptautiniu-dokumentu-igyvendinimo-ataskaitos/ataskaitos-apie-ratifikuotu-konvenciju-taikyma.

[25] 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 1 prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ VP1-1.1-SADM-02-K priemonės „Socialinio dialogo skatinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. A1-312 „Dėl 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 1 prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ VP1-1.1-SADM-02-K priemonės „Socialinio dialogo skatinimas“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

vykdomi ESF bei Lietuvos Respublikos valstybės lėšomis finansuojami projektai, kurių dėka labai suaktyvėjo teritorinio ir šakos lygio kolektyvinių sutarčių pasirašymas.
110. Streikas yra profesinės sąjungos ar jų organizacijos organizuotas darbuotojų darbo nutraukimas, siekiant išspręsti kolektyvinį darbo ginčą dėl interesų arba užtikrinti nagrinėjant tokį ginčą pasiekto sprendimo įvykdymą. Jis gali būti įspėjamasis, kuris trunka ne ilgiau kaip dvi valandas arba tikrasis. Streiko skelbimą reglamentuoja DK 243-245 straipsniai. Siekdamos išspręsti kolektyvinį darbo ginčą dėl interesų arba užtikrinti nagrinėjant tokį ginčą pasiekto sprendimo įvykdymą, kolektyvinio darbo ginčo dėl interesų šalys turi teisę imtis kolektyvinių veiksmų. Profesinės sąjungos ar jų organizacijos turi teisę organizuoti streiką kai ginčo komisija konstatuoja neišspręstą kolektyvinį darbo ginčą dėl interesų ar viena iš šalių pasitraukia iš derybų, ar darbdavys nepaskiria narių į ginčo komisiją per išankstinį kolektyvinio darbo ginčo dėl interesų nagrinėjimą, kai tarpininkas priima sprendimą konstatuoti neišspręstą ar iš dalies išspręstą kolektyvinį darbo ginčą dėl interesų, kai darbdavys ar jų organizacija nevykdo darbo arbitražo sprendimo. Draudžiama skelbti streiką greitosios medicinos pagalbos tarnybų darbuotojams ir kitiems darbuotojams, kurių teisę streikuoti riboja įstatymai. Šių darbuotojų reikalavimus sprendžia kolektyvinius darbo ginčus dėl interesų nagrinėjantys organai. Streikai draudžiami stichinės nelaimės zonose, regionuose, kuriuose nustatyta tvarka paskelbta mobilizacija, karo, nepaprastoji padėtis, iki bus likviduojami stichinės nelaimės padariniai, paskelbta demobilizacija ar atšaukta karo, nepaprastoji padėtis. Galiojant kolektyvinei sutarčiai, draudžiama skelbti streiką dėl reikalavimų ar darbo sąlygų, reglamentuotų šioje sutartyje, jeigu jų laikomasi, nebent kolektyvinis darbo ginčas kyla dėl interesų, kurie kyla ir yra neišspręsti vedant kolektyvines derybas dėl kolektyvinės sutarties sudarymo. Darbdavių įmonėse ir šakose, kurios teikia neatidėliotinas (gyvybines) paslaugas visuomenei, tikrojo ir įspėjamojo streiko metu turi būti užtikrintas minimalus šių paslaugų teikimas visuomenei. Darbdaviai ir jų organizacijos turi teisę organizuoti lokautą, jeigu profesinės sąjungos ar jų organizacijos nevykdo tarpininkavimo metu priimto susitarimo arba darbo arbitražo sprendimo kolektyvinio darbo ginčo dėl interesų byloje arba jeigu profesinės sąjungos ar jų organizacijos skelbia streiką, kurio skelbimas teismo buvo atidėtas arba pripažintas neteisėtu.
111. Statistikos departamento duomenimis, 2009–2011 ir 2013 m. teisėti streikai nevyko. 2014 m. įvyko 33 tikrasis streikas (dalyvavo 693 asmuo) ir 45 įspėjamieji streikai (dalyvavo 898 asmenys). 2015 m. tikrųjų streikų nevyko, įvyko 296 įspėjamieji streikai (dalyvavo 7126 asmenys). 2016 m. įvyko 242 tikrieji streikai (dalyvavo 6295 asmenys), įspėjamųjų streikų nevyko. 2017 m. nevyko tikrųjų streikų ir įvyko 1 įspėjamasis streikas (dalyvavo 2205 asmenys). 2018 m. įvyko 149 tikrieji streikai (dalyvavo 3684 asmenys) ir 47 įspėjamieji streikai (dalyvavo 814 asmenų).
112. Nacionalinėje teisėje nustatyti kai kurie Profesinių sąjungų įstatymo taikymo ypatumai krašto apsaugos, policijos, valstybės saugumo ir kitose organizacijose. Šiuos ypatumus konkretizuoja atskiri Lietuvos Respublikos įstatymai: Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas, Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas ir kiti.
113.Valstybės tarnybos įstatymas garantuoja teisę valstybės tarnautojams būti profesinių sąjungų nariais. Valstybės tarnautojai, kurie yra profesinių sąjungų atstovai, turi teisę dalyvauti, sprendžiant valstybės tarnautojų tarnybos vertinimo, pareigų paaukštinimo, tarnybinių nuobaudų skyrimo klausimus, taip pat dalyvauti profesinių sąjungų organizacinėje veikloje. Valstybės tarnautojai turi

teisę streikuoti, išskyrus valstybės tarnautojus, einančius valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos padalinio vadovo ar aukštesnes pareigas.

114. Pagal Vidaus tarnybos statutą pareigūnai įstatymų bei šio Statuto nustatyta tvarka gali steigti profesines sąjungas ar stoti į jas savo interesams ginti. Statutinės įstaigos vadovas ir vadovo pavaduotojai negali būti statutinėje įstaigoje veikiančios profesinės sąjungos nariai. Profesinių sąjungų veikla statutinėje įstaigoje įstatymų nustatyta tvarka gali būti sustabdyta ar nutraukta, jeigu ji prieštarauja įstatymams ir kitiems teisės aktams ar trukdo įgyvendinti statutinės įstaigos funkcijas siekiant užtikrinti žmogaus teises ir viešąjį saugumą. Pareigūnai, kurie yra profesinių sąjungų atstovai, turi teisę dalyvauti sprendžiant pareigūnų profesinius, ekonominius ir socialinius klausimus, taip pat profesinių sąjungų organizacinėje veikloje. Pareigūnams streikuoti yra draudžiama. Statutinėje įstaigoje veikiančioms profesinėms sąjungoms draudžiama organizuoti streikus ir juose dalyvauti, taip pat organizuoti piketus ar mitingus, kurie tiesiogiai trukdytų statutinės įstaigos veiklai ar atlikti pareigūno tarnybines pareigas, taip pat juose dalyvauti.

115. Vadovaujantis Žvalgybos įstatymo 40 straipsniu, žvalgybos pareigūnui draudžiama kurti profesines sąjungas, būti jų nariu ir dalyvauti jų veikloje, streikuoti bei piketuoti. Tačiau žvalgybos pareigūnas žvalgybos institucijos vadovo pritarimu turi teisę dalyvauti asociacijų ir kitų nepolitinių susivienijimų veikloje.

116. Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas nustato, kad kariai gali dalyvauti asociacijų ir kitų nepolitinių susivienijimų veikloje, taip pat kitokioje nepolitinėje veikloje, kuria siekiama puoselėti moralines, tautines, patriotines ir pilietines demokratines vertybes, jei dalyvavimas tokioje veikloje netrukdo vykdyti tiesioginių kario pareigų. Tačiau profesinės karo tarnybos kariai negali būti profesinės sąjungos nariais, streikuoti.

117. Prokuratūros įstatymo 21 straipsnyje nustatyta, kad prokurorai, tenkindami savo profesinius, kultūrinius ir socialinius poreikius, gali jungtis į profesines sąjungas ir asociacijas, tačiau prokurorams draudžiama streikuoti ir rengti piketus.

118. Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams taikomi apribojimai, nustatyti Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatyme. Pareigūnams yra draudžiama streikuoti ar dalyvauti piketuose, mitinguose, kurie tiesiogiai trukdytų Specialiųjų tyrimų tarnybos veiklai ar atlikti Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūno tarnybines pareigas, būti profesinės sąjungos nariais.

119. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – FNTT) pareigūnams draudžiama streikuoti ar dalyvauti piketuose, mitinguose, kurie tiesiogiai trukdytų tarnybos veiklai ar atlikti tarnybos pareigūno tarnybines pareigas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymu.

120. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas suteikia teisę jungtis į teisėjų asociacijas ar kitokias nepolitines organizacijas, ginančias teisėjų teises, atstovaujančias jų interesams bei tenkinančias jų profesinius poreikius. Lietuvos teismų teisėjus vienija nevyriausybinė organizacija – Lietuvos Respublikos teisėjų asociacija. Lietuvos teisėjų asociacija turi teisę pareikšti nuomonę dėl savo narių, padeda kelti teisėjų profesinę kvalifikaciją. Nuo 1997 m. Lietuvos Respublikos teisėjų asociacija yra Tarptautinė Teisėjų Asociacijos narė.

121. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymu, diplomatai gali būti profesinių sąjungų, organizacijų ar susivienijimų nariais, taip pat politinių partijų ar organizacijų nariais, ne tarnybos (darbo) laiku dalyvauti politinėje veikloje.

122. Siekiant paskatinti socialinį dialogą, 2017-2020 m. vykdomas projektas „Profesinių sąjungų ir darbdavių bendradarbiavimo modelis vystant socialinį dialogą“, finansuojamas iš ESF lėšų. Šio projekto tikslas – skatinti profesinių sąjungų ir darbdavių bendradarbiavimą vystant socialinį dialogą

ir sudaryti sąlygas socialinių partnerių interesų derinimo kokybei užtikrinti. Projektu taip pat siekiama užtikrinti socialinio dialogo Lietuvoje situacijos stebėseną ir rezultatų vertinimą šalies mastu. Projekto veiklos sustiprins profesinių sąjungų atstovavimą, paskatins darbdavius ir darbuotojus vystyti socialinį dialogą įmonėse, didins jų įsitraukimą į kolektyvines derybas, kurios inspiruotų kolektyvinių sutarčių pasirašymą. Vykdomos veiklos skatins aktyvesnį profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų dalyvavimą, prisidedant prie darbo santykių, socialinio draudimo ir užimtumo didinimo sričių tobulinimo, padės darbuotojus aktyviau įtraukti į įmonės valdymą ir bendrą socialinę kolektyvinę atsakomybę. Projektą kartu su VDI įgyvendina socialiniai partneriai – Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, Lietuvos profesinė sąjunga „Solidarumas“, Lietuvos darbdavių konfederacija ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai. Projekto įgyvendinimo metu bus organizuojamos apskritojo stalo diskusijos, sukurtos socialinio dialogo viešinimo priemonės, atliktas tiriamasis darbas ir sukurta metodika parengti vertinimo sistemai už pasiekimus socialinio dialogo vystymo srityje. Taip pat bus organizuojami mokymai–diskusijos institucijų ir organizacijų atstovams bei socialiniams partneriams. Visuomenei bus rengiami atvirieji mokymai, regioninės konferencijos ir tarptautinės konferencijos, atliekamos socialinės apklausos socialinio dialogo vystymo srityje. Numatoma, kad projekto įgyvendinimo metu bus parengtos metodinės priemonės kolektyvinių derybų vedimui, kolektyvinių sutarčių šablonai ir pan. Visos šios priemonės ateityje pasitarnaus sklandesniam kolektyviniam bendradarbiavimui ir socialinės atsakomybės skatinimui Lietuvoje, darbo sąlygų ir aplinkos gerinimui, didesniam darbuotojų įtraukimui į įmonių valdymą, didesnei darbdavių atsakomybei kolektyvinių susitarimų rengimui ir įgyvendinimui.

123. Statistikos departamento duomenimis 2017 m. profesinių sąjungų narių buvo 92,1 tūkst. asmenų, 2016 m – 91,5 tūkst., 2012 m. – 102,3 tūkst., 2013 m. – 95,3 tūkst., 2014 m. – 94,2 tūkst., 2015 m. – 92,0 tūkst. Trišalėje taryboje atstovaujančios profesinių sąjungų organizacijos buvo pateikusios duomenis apie savo narystę. 2018 m. Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija turėjo 48 960 narius, Lietuvos profesinė sąjunga „Solidarumas“ turėjo 14000 narių, Lietuvos profesinė sąjunga „Sandrauga“ turėjo 10021 narį. Profesinių sąjungų organizacijos, kurios nepateko į Trišalę tarybą taip pat buvo pateikusios duomenis apie savo narystę. 2018 metais Respublikinė jungtinė profesinė sąjunga turėjo 9524 narį; Lietuvos profesinių sąjungų aljansas turėjo 7257 narį; nacionalinis pareigūnų profesinių sąjungų susivienijimas turėjo 3341 narį.

9 straipsnis

Socialinis draudimas

124. Socialinė apsauga apima visas priemones, kurių imasi valstybės arba privačios institucijos, siekdamos palengvinti namų ūkiams ir asmenims tenkančią tam tikrų rizikos veiksnių arba poreikių naštą, jei ši apsauga nėra nulemta tarpusavio ar asmeninių sandorių. Rizikos veiksniai arba poreikiai, dėl kurių gali būti taikoma socialinė apsauga, yra liga ir (arba) sveikatos priežiūra, negalia, senatvė, našlystė, šeima ir (arba) vaikai, nedarbas; būstas, ir kitur nepriskirta socialinė atskirtis.

125. Socialinio draudimo išmokų finansinis tvarumas yra vienas esminių klausimų, sprendžiant tolesnius socialinio draudimo raidos klausimus. 2013–2015 m. buvo kuriamas naujasis tvaresnis Lietuvos socialinis modelis, apimantis užimtumo didinimą, darbo santykių reglamentavimo tobulinimą ir socialinio draudimo tvarumą ir skatintų teigiamus valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pokyčius. Valstybės išlaidos socialinėms išmokoms ir paslaugoms kasmet palaipsniui yra didinamos (Žr. Priedą Nr. 26).

126. Naujojo Lietuvos socialinio modelio sukūrimo kontekste nuo 2017 m. sausio 1 d. apdraustųjų ratas Lietuvoje praplėstas, t. y. asmenys, gaunantys tantjemas arba atlygį už veiklą stebėtojų taryboje ar valdyboje, paskolų komitete, ir mažųjų bendrijų vadovai pradėti drausti pensijų socialiniu draudimu. Krašto apsaugos sistemos profesinės karo tarnybos kariai, taip pat kariai savanoriai, kiti aktyviojo rezervo kariai, parengtojo rezervo kariai, pašaukti į pratybas, mokymus ar vykdyti tarnybos užduočių, papildomai pradėti drausti ligos, motinystės, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, o Lietuvos Respublikos kariuomenės privalomosios pradinės karo tarnybos kariai ir asmenys, atliekantys alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, papildomai pradėti drausti motinystės ir nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu.
127. Nuo 2017 m. sausio 1 d. išplėstas ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinis draudimas. Individualiųjų įmonių savininkai, mažųjų bendrijų nariai, ūkinių bendrijų tikrieji nariai pradėti drausti ir ligos, motinystės, nedarbo socialiniu draudimu nuo išsiimamų asmeniniams poreikiams sumų. Individualia veikla užsiimantys asmenys pradėti drausti ir ligos socialiniu draudimu, o dirbantys pagal verslo liudijimus pradėti drausti visai pensijai gauti, socialinio draudimo įmokas skaičiuojant nuo minimaliosios mėnesio algos.
128. Nuo 2017 m. sausio 1 d. pagal Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymą visi asmenys, gaunantys pajamas pagal autorines, sporto ar atlikėjų sutartis, privalomai draudžiami visomis socialinio draudimo rūšimis (išskyrus nelaimingus atsitikimus darbe ir nedarbo socialinį draudimą) nuo visų gaunamų pajamų. Už meno kūrėjo statusą turinčius asmenis socialinio draudimo įmokos skaičiuojamos nuo viso autorinio atlygio, o ne nuo pusės, kaip buvo iki 2017 m. pradžios. Toks sprendimas priimtas, siekiant užtikrinti didesnes asmenų socialinio draudimo teikiamas garantijas.
129. Nuo 2017 m. sausio 1 d. keitėsi valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėjimas ir ūkininkams bei jų partneriams. Šie asmenys papildomai pradėti drausti ligos socialiniu draudimu be jau turėtų pensijų ir motinystės socialinio draudimo teikiamų garantijų. Tie ūkininkai ar jų partneriai, kurie neturi prievolės mokėti gyventojų pajamų mokesčio, bet deklaruoja gautas pajamas iš savo veiklos, socialinio draudimo įmokas moka nuo pačių pasirinktos ir deklaruotos pajamų sumos, taip šiems asmenims nebeliko reikalavimo sumokėti socialinio draudimo įmokas nuo sumos, ne mažesnės nei 12 MMA.
130. Nuo 2018 m. sausio 1 d. Valstybinio socialinio draudimo įstatyme įtvirtintos socialinio draudimo įmokų „grindys“ už samdomą darbą dirbančius asmenis. Nustatyta, kad ne visą darbo laiką dirbančių asmenų socialinio draudimo įmokos bus skaičiuojamos ir mokamos nuo sumos, ne mažesnės negu minimalusis darbo užmokestis. Šios įmokos galės būti skaičiuojamos nuo mažesnio negu minimalusis darbo užmokestis sumos, jeigu atitinkamą mėnesį asmuo buvo draustas pas kitą draudėją arba gavo socialinio draudimo pensiją, šalpos neįgalumo ar šalpos senatvės pensiją, turintiems nustatytą 0–55 procentų darbingumo lygį, gaunantiems motinystės, tėvystės ar vaiko priežiūros išmoką, draudžiamiems pensijų socialiniu draudimu valstybės lėšomis arba jeigu asmuo yra ne vyresnis nei 24 metų. Socialinio draudimo įmokos taip pat bus skaičiuojamos nuo mažesnės sumos, jeigu darbuotojui priskaičiuotas faktiškas darbo užmokestis yra mažesnis negu minimalusis darbo užmokestis dėl to, kad darbuotojas dalį jam priklausančio dirbti laiko nedirbo dėl nedraudiminio laikotarpio arba gavo ligos, motinystės, tėvystės arba motinystės (tėvystės) išmoką.
131. Siekiant padidinti Lietuvos darbo rinkos patrauklumą ir šešėlio mažinimui darbo rinkoje, nuo 2019 m. reformuota mokesčių sistema: dalis darbdavių mokamų socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokų perkeliama apdraustiesiems, samdomą darbą dirbantiems asmenims nustatomos socialinio draudimo įmokų lubos, bendroji pensijos dalis finansuojama valstybės biudžeto lėšomis. 2019 m. draudėjo ir apdraustojo mokami socialinio draudimo įmokų tarifai patvirtinti Lietuvos

Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2019 m. rodiklių patvirtinimo įstatymu (Žr. Priedą Nr. 27 ir Priedą Nr. 28).

Nedarbo socialinis draudimas

132. Lietuvoje pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymą, teisę gauti nedarbo draudimo išmoką turi UŽT įsiregistravęs nedarbo socialiniu draudimu draustas asmuo, kuriam suteiktas bedarbio statusas, jeigu UŽT jam nepasiūlė tinkamo darbo ar aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir, jeigu jis per pastaruosius 2,5 metų turi vienų metų nedarbo draudimo stažą. Jeigu bedarbis neturi reikiamo nedarbo draudimo stažo, jis nedarbo draudimo išmoką galės gauti, jeigu jis baigė privalomąją pradinę karo tarnybą ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą arba buvo paleistas iš nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos, kurios metu įgijo pagrindinį karinį parengimą. Tokiu atveju bedarbis UŽT turi užsiregistruoti per 6 mėnesius po paleidimo iš privalomosios pradinės karo tarnybos ar alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos. Nedarbo draudimo išmoka mokama 9 mėnesius ne rečiau kaip kartą per mėnesį (Žr. Priedą Nr. 7).

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas

133. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo sistemos reforma, įsigaliojusi nuo 2017 m., neapsiribojo vien tik naujų apdraustųjų kategorijų įtraukimu į sistemą, tačiau taip pat skiriant nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo išmokas vietoje einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžio, kurį kasmet tvirtindavo Vyriausybė, skaičiuojamas naujas dydis, susijęs su Lietuvos statistikos departamento skelbiamu vidutiniu mėnesio bruto darbo užmokesčiu.

Motinystės socialinis draudimas

134. Teisę gauti motinystės išmoką už nėštumo ir gimdymo laikotarpį turi asmuo, kuris yra apdraustas motinystės socialiniu draudimu iki draudžiamojo įvykio dienos, jei per šį laikotarpį buvo sumokėtos socialinio draudimo įmokos nuo pajamų sumos, ne mažesnės kaip šio laikotarpio MMA suma. Motinystės socialiniu draudimu papildomai pradėti drausti individualiųjų įmonių savininkai, mažųjų bendrijų nariai ir ūkinių bendrijų tikrieji nariai, krašto apsaugos sistemos profesinės karo tarnybos kariai, taip pat kariai savanoriai ir kiti aktyviojo rezervo kariai, nesukakę senatvės pensijos amžiaus ir neturintys draudžiamųjų pajamų, valstybės tarnautojų ir profesinės karo tarnybos karių bei deleguotų asmenų sutuoktiniai, Prezidento sutuoktinis, privalomosios pradinės karo tarnybos kariai ir asmenys, atliekantys alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Tai reiškia, kad išvardytų grupių atstovai prireikus gali kreiptis dėl motinystės, vaiko priežiūros (anksčiau – motinystės (tėvystės)) ir tėvystės išmokų skyrimo. Šie asmenys apdraustaisiais laikomi ne ilgesnį kaip 24 mėnesių laikotarpį nuo socialinio draudimo pradžios datos; įstatymų nustatyta tvarka yra išleistas nėštumo ir gimdymo atostogų, išskyrus atvejus, kai apdraustasis asmuo prilyginamas asmeniui, išleistam nėštumo ir gimdymo atostogų; iki pirmosios nėštumo ir gimdymo atostogų dienos turi ne trumpesnį kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius motinystės socialinio draudimo stažą. Į motinystės socialinio draudimo stažą taip pat įskaitomi darbo užsienyje laikotarpiai (jeigu tai numatyta tarptautinėse sutartyse ir ES teisės aktuose ar kai asmuo draudžiasi pagal ES bendrąją sveikatos draudimo sistemą), tačiau tik tuo atveju, kai jie nesutampa su laiku, dirbtu Lietuvos Respublikoje. Moterims, kurios pagimdė suėjus 30 nėštumo savaičių ir vėliau, išmoka mokama už 126 kalendorines dienas. Komplikuoto gimdymo atveju ir kai gimė daugiau negu vienas vaikas, išmoka mokama papildomai už

14 kalendorinių dienų. Apdraustajam asmeniui, paskirtam naujagimio globėju, motinystės išmoka mokama nuo globos nustatymo dienos tol, kol kūdikiui sueis 70 dienų. Motinystės išmokos dydis – 77,58 % išmokos gavėjo uždarbio. Kompensuojamasis uždarbis motinystės išmokoms apskaičiuoti negali viršyti atitinkamų kalendorinių metų socialinio draudimo įmokų bazės, galiojančios laikotarpiu, už kurį skaičiuojamas kompensuojamasis uždarbis. Kai kompensuojamasis uždarbis motinystės išmokos dydžiui nustatyti apskaičiuojamas pagal draudžiamąsias pajamas, turėtas keliose darbovietėse, atitinkamų kalendorinių metų socialinio draudimo įmokų bazė taikoma kiekvienoje darbovietėje turėtoms pajamoms atskirai. Ši išmoka per mėnesį negali būti mažesnė už 6 bazines socialines išmokas. Bazinės socialinės išmokos dydį tvirtina Vyriausybė. Nuo 2017 m. sausio 1 d. maksimalus kompensuojamasis uždarbis motinystės išmokai apskaičiuoti nėra taikomas, t. y. nebėra taikomos vadinamosios lubos, taip kompensuojama 100 proc. išmokos gavėjos uždarbio. Ši išmoka per mėnesį negali būti mažesnė už 20 procentų šalies vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio, galiojusio užpraeitą ketvirtį iki teisės gauti motinystės išmoką atsiradimo dienos (Žr. Priedą Nr. 32).

135. Teisę gauti tėvystės išmoką turi tėvas (įtėvis), kuris yra apdraustas motinystės socialiniu draudimu, įstatymų nustatyta tvarka išleistas tėvystės atostogų, išskyrus atvejus, kai apdraustasis asmuo prilyginamas asmeniui, išleistam tėvystės atostogų ir iki pirmosios tėvystės atostogų dienos turi ne trumpesnį kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius motinystės socialinio draudimo stažą. Tėvystės išmoka mokama 77,58 % išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio. Ši išmoka per mėnesį negali būti mažesnė už 6 bazines socialines išmokas. Bazinės socialinės išmokos dydį tvirtina Vyriausybė. Jeigu apdraustasis asmuo tėvystės išmokos gavimo laikotarpiu turi pajamų, nuo kurių skaičiuojamos motinystės socialinio draudimo įmokos, ar iš tuo laikotarpiu vykdytos darbinės veiklos gautų pajamų, kurios nėra draudžiamosios pajamos, ar gauna ligos ar profesinės reabilitacijos išmokas, ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe arba profesinės ligos išmokas, mokamas vadovaujantis Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymu, ir jų dydis mažesnis už tėvystės išmoką, jam mokamas tėvystės išmokos ir jo atitinkamą mėnesį turėtų pajamų ir (ar) išmokų skirtumas. Kompensuojamasis uždarbis, pagal kurį nustatomas tėvystės išmokų dydis, yra apskaičiuojamas pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas per paeiliui einančius 12 kalendorinių mėnesių, buvusių iki praeito kalendorinio mėnesio prieš tėvystės atostogų pradžios mėnesį (Žr. Priedą Nr. 33).

136. Darbuotojoms suteikiamos nėštumo ir gimdymo atostogos – septyniasdešimt kalendorinių dienų iki gimdymo ir penkiasdešimt šešios kalendorinės dienos po gimdymo (komplikuoto gimdymo atveju arba gimus dviem ir daugiau vaikų – septyniasdešimt kalendorinių dienų). Šios atostogos apskaičiuojamos bendrai ir suteikiamos darbuotojai visos, nepaisant faktiškai iki gimdymo panaudotų dienų skaičiaus. Jeigu darbuotoja nesinaudoja nėštumo ir gimdymo atostogomis, darbdavys privalo suteikti keturiolikos dienų atostogų dalį iš karto po gimdymo, nepriklausomai nuo darbuotojos prašymo (DK132 straipsnis). Pagal šeimos pasirinkimą motinai (įmotei), tėvui (įtėviui), senelei, seneliui arba kitiems giminaičiams, faktiškai auginantiems vaiką, taip pat darbuotojui, paskirtam vaiko globėju, suteikiamos atostogos vaikui prižiūrėti, iki vaikui sukanka treji metai. Atostogas galima imti visas iš karto arba dalimis. Darbuotojai, turintys teisę gauti šias atostogas, gali jas imti pakaitomis (DK134 straipsnis).

Vaiko priežiūros išmoka

137. Teisę gauti vaiko priežiūros išmoką turi vienas iš tėvų (įtėvių) ar globėjas, ar vienas iš vaiko senelių (jeigu jis atitinka sąlygas ir tik tuo atveju, jeigu teisę gauti vaiko priežiūros išmoką tam pačiam vaikui prižiūrėti turi bent vienas iš vaiko tėvų (įtėvių), kuris yra apdraustas motinystės

socialiniu draudimu, įstatymų nustatyta tvarka išleistas vaiko priežiūros atostogų, išskyrus pirmaisiais vaiko auginimo metais, kai vaiko priežiūros atostogos nutraukiamos dėl grįžimo į darbą ar tarnybą, ar antraisiais vaiko auginimo metais, taip pat atvejus, kai apdraustasis asmuo prilyginamas asmeniui, išleistam vaiko priežiūros atostogų, ir atvejus, kai asmeniui pasibaigė darbo sutartis arba kuris buvo atleistas iš tarnybos ir iki pirmosios vaiko priežiūros atostogų dienos turi ne trumpesnį kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius motinystės socialinio draudimo stažą. Vaiko priežiūros išmoka mokama vaiko priežiūros atostogų laikotarpiu, išskyrus Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatyme numatytas išimtis, nuo nėštumo ir gimdymo atostogų pabaigos tol, kol vaikui sueis vieni arba dveji metai. Vaiko priežiūros išmokos dydis iki vaikui sueis vieneri metai yra 77,58 % išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio, jeigu apdraustasis pasirenka gauti šią išmoką, kol vaikui sueis vieneri metai. Jeigu apdraustasis pasirenka gauti vaiko priežiūros išmoką, kol vaikui sueis dveji metai, šios išmokos dydis iki vaikui sueis vieneri metai yra 54,31 %, o iki vaikui sueis dveji metai – 31,03 % išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio. Vaiko priežiūros išmoka per mėnesį negali būti mažesnė negu 6 bazinės socialinės išmokos. Jeigu apdraustajam gimsta du ir daugiau vaikų ar apdraustasis įvaikina arba globoja du ir daugiau vaikų ir jam yra suteiktos šių vaikų priežiūros atostogos, vaiko priežiūros išmoka didinama atsižvelgiant į vienu metu gimusių ar įvaikintų arba globojamų vaikų skaičių, tačiau mokama bendra išmokų suma negali būti didesnė kaip 77,58 % išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio. Jeigu apdraustasis, kuriam yra suteiktos vaiko priežiūros atostogos, įsidarbina kitoje darbovietėje ir šioje darbovietėje jam suteikiamos vaiko priežiūros atostogos, vaiko priežiūros išmoka už šį laikotarpį iš naujo neskiriama. Maksimalus kompensuojamasis uždarbis vaiko priežiūros išmokai apskaičiuoti negali viršyti dviejų šalies vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių, galiojusių užpraeitą ketvirtį iki teisės gauti vaiko priežiūros išmoką atsiradimo dienos, dydžio (Žr. Priedą Nr. 34 ir Nr. 35).

Ligos išmoka

138. Apdraustiems asmenims, tapusiems laikinai nedarbingais dėl ligos arba traumos, dėl užkrečiamųjų ligų protrūkių arba dėl epidemijų nušalintiems nuo darbo apdraustiesiems asmenims ir apdraustiesiems asmenims, kurie gydosi sveikatos priežiūros įstaigoje, teikiančioje ortopedines ir (ar) protezavimo paslaugas, ligos išmoką už pirmąsias 2 kalendorines ligos dienas, sutampančias su darbuotojo darbo grafiku, apmoka darbdavys, išskyrus neturinčius darbo ar tarnybos santykių asmenis, kuriems ligos išmoka už pirmąsias dvi laikinojo nedarbingumo dienas nemokama. Darbdavio apmokama ligos išmoka negali būti mažesnė negu 62,06 % ir didesnė negu 100 % išmokos gavėjo vidutinio darbo užmokesčio, apskaičiuoto Vyriausybės nustatyta tvarka. Ligos išmoka, mokama iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų, lygi 62,06 % išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio. Ligos išmoka sergančiam šeimos nariui slaugyti arba vaikui prižiūrėti yra mokama nuo pirmos dienos iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų ir yra lygi 65,94 % kompensuojamojo uždarbio dydžio. Ligos išmoka, tapus laikinai nedarbingam dėl audinių ląstelių ar organų paėmimo transplantacijai donorystės tikslu, mokama 77,58 % išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų. Ligos išmoka, mokama iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų, per mėnesį negali būti mažesnė negu 11,64 % šalies vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio, galiojusio užpraeitą ketvirtį iki laikinojo nedarbingumo nustatymo mėnesio. Kai asmuo, kuriam suteiktos vaiko priežiūros atostogos, ne tik dėl savo ligos ar traumos, bet ir dėl kito vaiko iki 3 metų ligos ar traumos, kurio priežiūrai jam taip pat suteiktos vaiko priežiūros atostogos, negali vaiko prižiūrėti, kitam iš tėvų, įtėvių ar globėjų nuo pirmos vaiko priežiūros dienos ir ne ilgiau kaip 14 kalendorinių dienų mokama ligos išmoka sveiko vaiko

priežiūrai. Anksčiau ligos išmoka sveiko vaiko priežiūrai kitam iš tėvų, įtėvių ar globėjų buvo mokama tik tuo atveju, jeigu asmuo, kuriam suteiktos vaiko priežiūros atostogos, vaiko negalėjo prižiūrėti tik dėl savo ligos ar traumos. Bendras šios ligos išmokos mokėjimo terminas negali būti ilgesnis kaip 90 kalendorinių dienų per kalendorinius metus. Nuo 2017 m. sausio 1 d. ligos išmoką slaugant bet kuria liga sergantį vaiką iki septynerių metų gali gauti ne tik slaugantieji jį stacionare, bet medicininės reabilitacijos ir sanatorinio gydymo įstaigoje. Susirgę ar slaugydami šeimos narį ligos socialinio draudimo išmoką nuo 2017 m. pradžios gauna daugiau dirbančiųjų, nes ligos socialiniu draudimu pradedami drausti ūkininkai ir jų partneriai, šeimynos dalyviai, asmenys, kurie verčiasi individualia veikla, išskyrus verslo liudijimus turinčius asmenis, individualiųjų įmonių savininkai, mažųjų bendrijų nariai ir ūkinių bendrijų tikrieji nariai, krašto apsaugos sistemos profesinės karo tarnybos kariai, taip pat kariai savanoriai ir kiti aktyviojo rezervo kariai (Žr. Priedą Nr. 36).

Socialinio draudimo pensijos ir kaupimas

139. Visi asmenys, kurie atitinka minimalaus socialinio draudimo stažo reikalavimus (senatvės pensijai – 15 metų, netekto darbingumo pensijai – pagal asmens amžių darbingumo lygio nustatymo metu), turi teisę gauti atitinkamos rūšies socialinio draudimo pensiją: senatvės arba netekto darbingumo. Našliai kartu su senatvės ar netekto darbingumo pensija gali gauti našlių pensiją, našlaičiai (iki pilnametystės, kol mokosi ar studijuoja, arba kol yra pripažinti neįgaliaisiais) – našlaičių pensijas. Pensijos indeksuojamos įstatymo nustatyta tvarka[26].

140. Dar 2004 m. Lietuvoje pradėjo veikti pensijų kaupimo sistema, leidusi kaupti dalį valstybinio socialinio draudimo įmokos privačiuose pensijų fonduose (įmokos tarifas palaipsniui turėjo pasiekti 5,5 proc. dalyvio draudžiamųjų pajamų). Šios sistemos sukūrimą ir įteisinimą Lietuvoje paskatino demografiniai pokyčiai visuomenėje. Senstant visuomenei bei didėjant emigracijai mažėja dirbančių ir mokančių valstybinio socialinio draudimo įmokas asmenų. Todėl atsižvelgiant į demografinius pokyčius visuomenėje bei siekiant sudaryti galimybę asmenims, sulaukus pensinio amžiaus, išmokas gauti iš kelių skirtingų šaltinių, ir užtikrinti gyventojų papildomas pajamas senatvėje, Lietuvoje buvo sukurta ir įteisinta pensijų kaupimo sistema. Dalyvavimas šioje pensijų kaupimo sistemoje yra savanoriškas, tačiau pradėję dalyvauti sistemoje, lieka jos dalyviais iki senatvės pensijos amžiaus sukakties. Pradėti kaupti dalį valstybinio socialinio draudimo įmokos privačiuose fonduose gali asmenys, nesukakę senatvės pensijos amžiaus ir kurie turi draudžiamųjų pajamų. Nuo 2014 m. keitėsi pensijų įmokos struktūra – į pensijų fondus pervedama socialinio draudimo įmokos dalis (2 proc. asmens draudžiamųjų pajamų), asmens privačios lėšos (1 proc. asmens draudžiamųjų pajamų) ir skatinamoji įmoka iš valstybės biudžeto (1 proc. nuo vidutinio šalies darbo užmokesčio). Įmoka pamažu didėjo, iki 2016 m. ji tapo 2+2+2. Nuo 2019 m. sausio 1 d. pensijų įmokos struktūra keitėsi dar kartą: nebeliko „Sodros“ pervedimų į privačius pensijų fondus, savo senatvei kaupti norintys žmonės gali pervesti 3 proc. nuo savo atlyginimo, o valstybė prie asmens kaupimo prisidės 1,5 proc. nuo vidutinio šalies darbo užmokesčio. Tie, kurie iki šiol nekaupė arba kaupė tik 2 procentus „Sodros“ įmokos, įmoką gali didinti pamažu: nuo 1,8 proc. įmokos šiais metais, kol po penkerių metų pasieks 3 proc. lygį. Įtraukimas į pensijų kaupimo sistemą: dirbantieji iki 40 metų ir visi dabartiniai kaupiantieji įtraukiami į naują pensijų kaupimo sistemą su galimybe atsisakyti. Pasiūlymas kaupti iki šiol nekaupusiems asmenims bus kartojamas kas 3 metus iki žmogui sukaks 40 metų. Sulaukus šio amžiaus siūlymai kaupti teikiami nebebus. Apie įtraukimą gyventojus informuos „Sodra“ per

[26] Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalis.

elektroninę gyventojų aptarnavimo sistemą EGAS ir registruotais asmeniniais laiškais. Tiems asmenims, kurie dalyvavimą kaupime susistabdė 2013 metais arba per 2019 m. pirmąjį pusmetį, grįžti į sistemą bus siūloma 3 kartus kas 3 metus. Šiems asmenims reikalavimas būti jaunesniems kaip 40 metų amžiaus netaikomas. Laikinas įmokų sustabdymas (įmokų „atostogos“): atsiranda galimybės pensijų kaupime padaryti iki 12 mėnesių pertrauką per visą kaupimo laikotarpį. Ši pertrauka galės būti dalijama po keletą mėnesių, svarbu, kad bendra trukmė neviršytų vienerių metų. Bet kuris kaupiantysis gali nutarti kaupti daugiau nei 3 proc. nuo savo atlyginimo. Už papildomas įmokas jam bus taikoma gyventojų pajamų mokesčio lengvata. Jeigu savo darbuotojo ateičiai įmokas mokės jo darbdavys, jis už papildomas įmokas galės pasinaudoti į pelno mokesčio lengvata. Pensijų kaupimo bendrovės visiems dalyviams privalo pasiūlyti dalyvauti labiausiai jų amžių atitinkančiuose pensijų fonduose. Tai reiškia, kad valdytojas turi pasirūpinti kuo geresniais investavimo rezultatais, kai žmogus jaunas, ir dėti pastangas, kad išsaugotų per gyvenimą žmogaus sukauptą turtą, kai žmogus artėja prie senatvės pensijos amžiaus ribos. Po darbdavio ir darbuotojo mokamų mokesčių sujungimo taip pat mažinama „Sodros“ įmoka ir gyventojų pajamų mokestis. Dėl to bus kompensuojama 1,5 proc. asmens įmoka pensijų kaupimui. Pensijų fondų veiklą ir išmokų mokėjimą prižiūri Lietuvos Bankas.

141. 2018 m. pabaigoje Lietuvoje 904,7 tūkst. asmenų gavo bent vienos rūšies pensiją. 2018 m. pensijų gavėjų skaičius, palyginti su 2017 m., sumažėjo 0,7 tūkst. (0,1 proc.), bet pensijų gavėjų dalies, palyginti su šalies gyventojais, augimo tendencija išlieka (Žr. Priedą Nr. 29). Su senatve susijusias pensijas (įskaitant netekto darbingumo (invalidumo) bei šalpos pensiją senatvės pensijos amžiaus gavėjams) 2018 m. pabaigoje gavo 671,9 tūkst. asmenų, arba ketvirtadalis šalies gyventojų. 1 tūkst. gyventojų teko 240 šių pensijų gavėjų, 2017 m. pabaigoje – 239. Su senatve susijusių pensijų gavėjų kategorijoje didžiausią dalį (89,2 proc.) sudarė valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijų gavėjai. Per metus šios pensijos gavėjų padaugėjo 6,9 tūkst. (1,2 proc.) ir 2018 m. pabaigoje jų buvo 599,2 tūkst. Valstybinio socialinio draudimo išankstinę senatvės (iki senatvės pensijos amžiaus likus ne daugiau kaip 5 metams) pensiją 2018 m. pabaigoje gavo 6,1 tūkst. asmenų, tai 0,7 tūkst. (10,1 proc.) mažiau nei 2017 m. 2018 m. pabaigoje netekto darbingumo (invalidumo) pensijas gavo 162,2 tūkst., arba beveik 9 proc. darbingo amžiaus asmenų. Per metus šių pensijų gavėjų sumažėjo 1,9 tūkst. (1,2 proc.). Palyginti su 2017 m., 1,2 tūkst. (0,5 proc.) sumažėjo suaugusių asmenų, kurie gavo našlių pensijas. Jų skaičius 2018 m. pabaigoje buvo 218 tūkst. Dažniausiai šie asmenys taip pat gavo ir senatvės arba netekto darbingumo (invalidumo) pensijas. 2018 m. pabaigoje 37,9 tūkst. vaikų gavo našlaičių pensijas, palyginti su 2017 m., jų skaičius sumažėjo 1,7 tūkst. (4,3 proc.). 2018 m. išlaidos pensijoms, palyginti su 2017 m., padidėjo 357 mln. EUR (12,6 proc.) ir sudarė 3,2 mlrd. EUR. Šių išlaidų dalis, palyginti su bendruoju vidaus produktu (BVP), 2018 m. sudarė 7,1 proc., arba 0,4 procentinio punkto daugiau nei 2017 m. (Žr. Priedą Nr. 30). Nuo 2012 m. sausio 1 d. senatvės pensijos amžius kasmet vyrams didinamas dviem mėnesiais, moterims – keturiais mėnesiais per metus, kol pasieks Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo nustatytą senatvės pensijos amžių – 65 metai vyrams ir moterims (2026 m.).

Našlių ir našlaičių pensijos

142. Našlių ir našlaičių pensijos skiriamos mirusiojo asmens, drausto pensijų socialiniu draudimu, sutuoktiniui bei vaikams (įvaikiams), jei miręs asmuo buvo įgijęs reikalaujamą pensijų socialinio draudimo stažą socialinio draudimo netekto darbingumo arba senatvės pensijai gauti. Našlių pensijos skiriamos visiems senatvės pensijos amžių sukakusiems asmenims (nepriklausomai nuo našlio amžiaus sutuoktinio mirties metu), jei mirusysis bent minimalų stažą, reikalingą atitinkamos

rūšies pensijai skirti, buvo įgijęs dirbdamas Lietuvos įmonėse, įstaigose ar organizacijose, išskyrus tuos asmenis, kurie iki mirties dienos gavo netekto darbingumo (invalidumo) ar senatvės pensiją. Našlių pensijos taip pat skiriamos asmenims, kurie sutuoktinio mirties dieną (arba per 5 metus nuo sutuoktinio mirties) buvo pripažinti nedarbingais ar iš dalies darbingais arba jei buvo pripažinti nedarbingais ar iš dalies darbingais tuo metu, kai slaugė namuose mirusiojo vaikus (įvaikius) iki 18 metų, pripažintus neįgaliaisiais, taip pat mirusiojo vaikus (įvaikius), kuriems nustatyta 75–100 procentų netekto darbingumo, jeigu šie vaikai (įvaikiai) buvo pripažinti neįgaliaisiais iki jiems sukako 18 metų. Našliai, neturėję su mirusiuoju bendrų vaikų, įgyja teisę gauti našlių pensiją, jei nuo santuokos įregistravimo nustatyta tvarka iki sutuoktinio mirties dienos praėjo ne mažiau kaip 1 metai. Našlių pensijos skiriamos ir mokamos socialinio draudimo našlių pensijos bazinio dydžio (nuo 2015 m. sausio 1 d. – 21 Eur). Našliui susituokus, našlių pensijos mokėjimas nutraukiamas. Nuo 2018 m. sausio 1 d. našlių pensijos bazinis dydis indeksuojamas pagal darbo užmokesčio fondo 7 metų darbo užmokesčio fondo augimo vidurkį. Našlaičių pensijos skiriamos mirusiojo vaikams ir įvaikiams iki 18 metų, taip pat vyresniems, jeigu jie buvo pripažinti nedarbingais ar iš dalies darbingais iki 24 metų, taip pat tie, kurie dėl ligos ar traumos, atsiradusios iki 24 metų, padarinių nedarbingais ar iš dalies pripažinti po 24 metų sukakties dienos, tačiau ne vėliau kaip iki 26 metų, ir visą laiką nuo pripažinimo neįgaliaisiais išlieka nedarbingi ar iš dalies darbingi. Taip pat teisę gauti našlaičių pensiją turi švietimo įstaigų bendrojo ugdymo programų ar formaliojo profesinio ugdymo programų mokiniai ir nuolatinių studijų programų studentai, sukakę 18 metų, turi teisę gauti našlaičių pensiją iki mokymosi arba studijų pagal šias programas baigimo (išskyrus bendrojo ugdymo programų mokinius, kurie turi teisę gauti našlaičių pensiją iki tų metų, kuriais jie baigia mokytis pagal šias programas, rugpjūčio 31 d.), bet ne ilgiau, iki jiems sukaks 24 metai. Našlaičių pensijų dydis - 50 procentų mirusiam asmeniui priklausiusios ar galėjusios priklausyti pensijos bendrosios ir individualiosios dalių dydžio. Šis dydis apskaičiuojamas nuo valstybinės netekto darbingumo pensijos, nustatytos asmenims, netekusiems 65 procentų darbingumo (iki 2005 m. liepos 1 d. – II grupės invalidumo pensijos dydžio), arba senatvės pensijos dydžio. Jei teisę gauti našlaičių pensijas turi daugiau vaikų, kiekvienam skiriama po lygiai, bet ne daugiau kaip 100 procentų viso apskaičiuotos netekto darbingumo arba senatvės pensijos dydžio. Našlaičių pensijos abiejų tėvų (įtėvių) netekusiems našlaičiams skiriamos už kiekvieną iš mirusių tėvų (įtėvių).

Šalpos išmokos

143. Šalpos išmokos (šalpos neįgalumo pensijos, šalpos senatvės pensijos, šalpos našlaičių pensijos) skiriamos ir mokamos vadovaujantis Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymu. Šalpos išmokų paskirtis – užtikrinti minimalias pajamas asmenims, neįgijusiems teisių socialinio draudimo sistemoje arba gaunantiems labai mažas socialinio draudimo pensijas. Teisę gauti šalpos neįgalumo pensiją turi neįgalūs vaikai, asmenys, pripažinti nedarbingais ar iš dalies darbingais, netekusiais 45 ir daugiau proc., darbingumo. Šalpos senatvės pensijos skiriamos senatvės pensijos amžių sukakusiems asmenims. Šalpos našlaičių pensijos skiriamos mirusiojo vaikams iki 18 metų, taip pat vyresniems, jeigu jie buvo pripažinti neįgaliais iki 24 metų (dėl priežasčių, atsiradusių iki 24 metų, padarinių pripažinti po 24 metų, tačiau ne vėliau kaip iki 26 metų), taip pat mokiniai ir nuolatinių studijų programų studentai, bet ne ilgiau iki jiems sukaks 24 metai. Šalpos pensijų dydžiai susieti su šalpos pensijų baze, kurios dydį tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2019 m. – 132 eurai), ir priklausomai nuo šalpos pensijos rūšies ir gavėjų kategorijos yra nuo 0,75 iki 2,25 šalpos pensijų bazės dydžio. Šalpos pensijas skiria ir moka Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įgaliotos Valstybinio socialinio draudimo fondo

administravimo įstaigos. Šalpos pensijos skiriamos ir mokamos asmenims, neturintiems teisės gauti didesnių arba tokio paties dydžio socialinio draudimo pensijų ar kitų periodinių pensinio pobūdžio išmokų.

Socialinė parama

144. Lietuvoje socialinės paramos sistemą sudaro dvi dalys: piniginė socialinė parama (piniginė socialinė parama nepasiturintiems asmenims (socialinės pašalpos; būsto šildymo išlaidų, išlaidų geriamam ir karštam vandeniui kompensavimas), išmokos vaikams, socialinė parama mokiniams, ir kt.) ir socialinės paslaugos – pagalbą asmenims įvairiomis nepiniginėmis formomis bei globos pinigais, siekiant grąžinti sugebėjimą pasirūpinti savimi bei integruotis į visuomenę (slauga namuose; maitinimo organizavimas; karšto maisto pristatymas; aprūpinimas būtiniausiais daiktais; senelių, neįgaliųjų globos namai ir kt.).
145. Valstybinę šeimų ir vaikų rėmimo sistemą sudaro dvi pagrindinės dalys: nepriklausomai nuo šeimos turto ir pajamų mokamos išmokos (universalios išmokos) bei nepasiturintiems gyventojams teikiama parama įvertinus jų turtą ir pajamas. Efektyvus piniginės socialinės paramos teikimas yra vienas pagrindinių veiksmų, kurie būtini siekiant apsaugoti pažeidžiamiausias gyventojų grupes, sušvelninti nepritekliaus ir socialinės atskirties pasekmes, padėti šeimoms auginti vaikus, tuo pačiu išvengiant asmenų ilgalaikės priklausomybės nuo socialinės paramos. Piniginės socialinės paramos išlaidos 2018 metais, palyginti su 2017 metais, padidėjo 115,7 procento (nuo 168,10 mln. eurų iki 362,55 mln. eurų). Vienas pagrindinių piniginės socialinės paramos nepasiturintiems tikslų – padėti tenkinti būtiniausius poreikius tiems žmonėms, kurių gaunamos pajamos yra nepakankamos, o gebėjimas pasirūpinti savimi dėl objektyvių, nuo jų nepriklausančių priežasčių yra ribotas. Kreiptis dėl piniginės socialinės paramos nepasiturintiems turi teisę Lietuvos Respublikos piliečiai, užsieniečiai, turintys Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojo leidimą gyventi ES, ES valstybės narės ar Europos ekonominei erdvei priklausančios Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės piliečiai ir jų šeimos nariai, turintys leidimą gyventi Lietuvoje, ir kurie ne mažiau kaip 3 mėnesius gyvena Lietuvos Respublikoje (jeigu dirba – pastarasis reikalavimas netaikomas), taip pat užsieniečiai, kuriems suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje arba laikinoji apsauga. Asmuo turi teisę į socialinę pašalpą, jeigu nuosavybės teise turimo turto vertė neviršija turto vertės normatyvo, kiekvienas vyresnis kaip 18 metų bendrai gyvenantis asmuo, vienas gyvenantis asmuo arba vaikas nuo 16 iki 18 metų atitinka bent vieną iš piniginei socialinei paramai gauti nurodytų sąlygų, o pajamos vienam asmeniui yra mažesnės už VRP dydį (122 Eur). Socialinės pašalpos dydis vienam gyvenančiam asmeniui, turinčiam teisę ją gauti, sudaro 100 procentų skirtumo tarp VRP vienam gyvenančiam asmeniui ir vidutinių vieno gyvenančio asmens pajamų per mėnesį. Socialinės pašalpos dydis šeimai, turinčiai teisę ją gauti, sudaro: pirmam bendrai gyvenančiam asmeniui – 100 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ir vidutinių bendrai gyvenančių asmenų pajamų vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį; antram bendrai gyvenančiam asmeniui – 80 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ir vidutinių bendrai gyvenančių asmenų pajamų vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį; trečiam ir paskesniems bendrai gyvenantiems asmenims – 70 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ir vidutinių bendrai gyvenančių asmenų pajamų vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį. Siekiant gauti būsto šildymo išlaidų, išlaidų geriamajam vandeniui bei išlaidų karštam vandeniui kompensacijas bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens nuosavybės teise turimo turto vertė turi neviršyti turto vertės normatyvo, kiekvienas vyresnis kaip 18 metų bendrai gyvenantis

asmuo, vienas gyvenantis asmuo arba vaikas nuo 16 iki 18 metų atitinka bent vieną iš piniginei socialinei paramai gauti nurodytų sąlygų, o įsiskolinusieji už būsto šildymą ir (ar) karštą vandenį, ir (ar) geriamąjį vandenį su energijos, kuro, vandens tiekėjais yra sudarę sutartį dėl dalies skolos apmokėjimo, kas mėnesį grąžinant ne daugiau kaip 20 procentų bendrai gyvenančių asmenų /asmens pajamų, arba teismas yra priteisęs apmokėti skolą.

10 straipsnis

146. Konstitucijos 38 straipsnyje nustatyta, kad santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu, o sutuoktinių teisės šeimoje lygios. CK normos nustato bendruosius šeimos santykių teisinio reglamentavimo principus ir nustato santuokos sudarymo, jos galiojimo bei nutraukimo pagrindus ir tvarką, sutuoktinių turtines ir asmenines neturtines teises, vaikų kilmės nustatymą, vaikų ir tėvų bei kitų šeimos narių tarpusavio teises ir pareigas, įvaikinimo, globos ir rūpybos, civilinės būklės aktų registravimo tvarkos pagrindines nuostatas (CK 3.1 straipsnio 1 dalis). CK 3.3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šeimos santykių teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje grindžiamas monogamijos, santuokos savanoriškumo, sutuoktinių lygiateisiškumo, prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, vaikų auklėjimo šeimoje, tėvystės ir motinystės tarpusavio papildomumo, motinystės visokeriopos apsaugos principais ir kitais civilinių santykių teisinio reglamentavimo principais. CK 3.7 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad santuoka yra įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius. CK 3.13 straipsnyje reglamentuoja, kad santuoka sudaroma laisva vyro ir moters valia. Bet koks grasinimas, prievarta, apgaulė ar kitokie valios trūkumai yra pagrindas santuoką pripažinti negaliojančia.

Socialinės paslaugos šeimai

147. Lietuvoje vykdoma šeimos politika, kurios tikslas yra rengti ir įgyvendinti priemones, siekiant, kad būtų sudarytos sąlygos šeimai būti autonomišku, atsakingu, tvirtu, stabiliu, aktyviu ir savarankišku institutu, gebančiu savarankiškai atlikti savo funkcijas. Šalyje vykstančios ekonominės ir dvasinės permainos, atvirumas Europoje ir pasaulyje vykstantiems pokyčiams transformuoja šalies visuomenės požiūrį į šeimą, jos vietą ir vaidmenį. Lietuva susiduria su panašiomis demografinėmis problemomis, kaip ir dauguma Europos valstybių ─ mažėjantis gimstamumas, senstanti visuomenė, santuokų skaičiaus mažėjimas, ištuokų skaičiaus didėjimas, vaikų, augančių tik su vienu iš tėvų, skaičiaus didėjimas, mažėjantis gyventojų skaičius. Formuojant ir įgyvendinant šeimos politiką, siekiama atsižvelgti į minėtus iššūkius, kurti teisines ir organizacines priemones, skirtas palankiai šeimai aplinkai kurti, kurios paskatintų teigiamas demografines tendencijas, mažintų smurtą artimoje aplinkoje. Socialiniai darbuotojai, dirbantys su šeimomis, teikia socialinę pagalbą šeimoms siekiant palaikyti ir atstatyti šeimos savarankiškumą atliekant įvairias visuomeniniame ir asmeniniame gyvenime reikalingas funkcijas.

148. 2016 m. patvirtintas Kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2020 m. veiksmų planas[27](toliau – Kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai veiksmų planas), kurio tikslas – sudaryti sąlygas šeimai gauti kompleksiškai teikiamas paslaugas, užtikrinant paslaugų prieinamumą kuo arčiau šeimos gyvenamosios vietos, siekiant įgalinti šeimą įveikti iškilusias krizes bei derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus. Šeimos gali gauti pozityvios tėvystės mokymus, psichosocialinę pagalbą, šeimos įgūdžių ugdymo ir sociokultūrines paslaugas, mediacijos, vaikų priežiūros ir pavėžėjimo paslaugas. Savivaldybės kartu su partneriais (nevyriausybinėmis organizacijomis ir savivaldybės įstaigomis) organizuoja ir teikia kompleksines paslaugas šeimoms bei asmeninio asistento paslaugą asmenims su fizine ir (ar) kompleksine negalia savo savivaldybės gyventojams. Kompleksiškai teikiamų

[27] Kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2020 m. veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2016 m. kovo 10 d. įsakymu Nr. A1-133 „Dėl Kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2020 m. veiksmų plano patvirtinimo“.

paslaugų šeimai veiksmų planui įgyvendinti ir asmeninio asistento paslaugai asmenims su fizine ir (ar) kompleksine negalia teikti skirta 35,86 mln. eurų ESF ir valstybės biudžeto lėšų. Šiuo metu yra sudaryta 60 sutarčių (su visomis savivaldybėmis). 2018 m. lapkričio 30 d. duomenimis paslaugas gavo 28931 asmuo.

149. Lietuvoje bendrosios socialinės paslaugos teikiamos asmeniui (šeimai), kurio gebėjimai savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime gali būti ugdomi ar kompensuojami atskiromis, be nuolatinės specialistų pagalbos teikiamomis paslaugomis. Bendrosios socialinės paslaugos teikiamos socialinių paslaugų įstaigose, asmens namuose ir kitose vietose, kur organizuojamas socialinių paslaugų teikimas. Paslaugų teikimo trukmė/dažnumas priklauso nuo asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio. Organizuojamos tokios bendrosios socialinės paslaugos, kaip informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas, maitinimo organizavimas, aprūpinimas būtiniausiais drabužiais ir avalyne, transporto organizavimas, sociokultūrinės paslaugos, asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimas. 2019 m. partvirtinta nauja Socialinių paslaugų katalogo redakcija[28], kurioje atsirado trys naujos paslaugos jaunimui: atviras darbas su jaunimu, mobilusis darbas su jaunimu, darbas su jaunimu gatvėje. 2018 m. maitinimo organizavimo paslaugas gavo 60,4 tūkst. asmenų, aprūpinimą būtiniausiais daiktais (drabužiais, avalyne) – 10 tūkst. asmenų, asmens higienos ir priežiūros paslaugas – 21 tūkst. asmenų, transporto organizavimo paslaugas – 14,2 tūkst. asmenų.

Vaiko teisių apsauga

150. Pagrindinis įstatymas, kuris įtvirtina vaiko kultūrines, socialines, ekonomines ir pilietines teises ir jų apsaugą yra Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (toliau – VTAPĮ). Vieni iš paskutinių pakeitimų įsigaliojo nuo 2018 m. liepos 1 d. Jų dėka apibrėžta vaikų nepriežiūra kaip viena iš smurto formų; aiškiau apibrėžtas reagavimas į galimus vaiko teisių pažeidimus; įtvirtinta atvejo vadyba, kuria siekiama efektyviau teikti vaikams ir šeimoms kompleksinę pagalbą; įkurtos mobiliųjų komandų specialistų grupės, kurios teikia intensyvią pagalbą šeimoms, esančioms krizėje. 2017 m. buvo priimti VTAPĮ pakeitimai, kuriais uždraustos fizinės bausmės vaikams, visose aplinkose (taip pat ir šeimos aplinkoje). Fizine bausme laikomas vaiko drausminimas, kai fizinis veiksmas naudojamas fiziniam skausmui, net ir nedideliam, sukelti ar fiziškai kankinti vaiką arba pažeminti jo garbę ir (ar) orumą. Fizine bausme nelaikomos pagal įstatymą skiriamos ar taikomos bausmės ir kitokios teisėtos poveikio priemonės nepilnamečiams.

151. Siekiant sukurti nuolat veikiančią vaiko teisių apsaugos sistemą, kuri užtikrintų, kad valstybėje būtų formuojama ir taikoma vienoda praktika, saugant ir ginant vaikus ir teisėtus interesus, laiku reaguojama į vaiko teisių pažeidimus ir operatyvias i priimami sprendimai, centralizuotas vaiko teisių apsaugos sistemos valdymas ir jos koordinavimas. Iki 2018 m. liepos 1 d. valstybė vaiko teisių apsaugos funkciją buvo perdavusi savivaldybėms (savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams). Nuo 2018 m. liepos 1 d. vaiko teisių apsaugos funkcija perduota Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VVTAĮT). Vaiko teisių apsaugos pertvarka siekiama suformuoti nuoseklią ir koordinuotą vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą, užtikrinančią tinkamą vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą ir atstovavimą jiems, apibrėžti konkrečius ministerijų ir kitų valstybės institucijų, susijusių su vaiko teisių apsauga,

[28] Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2019 m. gegužės 22 d. įsakymas Nr. A1-290 Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymo Nr. A1-93 „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ pakeitimo“.

uždavinius, funkcijas, vietą vaiko teisių apsaugos institucinėje sistemoje, nustatyti atsakomybės ribas, specialiuosius kvalifikacinius reikalavimus vaiko teisių apsaugos specialistams, stiprinti vaiko teisių apsaugos sistemos valdymo ir kontrolės funkcijas, centralizuojant sistemos valdymą ir koordinavimą, plėtoti ir tobulinti kompleksinių paslaugų vaikui ir jo šeimai sistemą.

152. Nuo 2017 m. rugsėjo 1 d. visose savivaldybėse įvesta tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriaus pareigybė. Šis specialistas atsakingas už tai, kad visi su vaiko, šeimos gerove susiję klausimai būtų sprendžiami laiku ir įstaigoms bendradarbiaujant. Jis kartu su savivaldybės vaiko gerovės komisija nustato, kokios pagalbos reikia vaikams ar jų tėvams, rengia švietimo pagalbos, socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų plėtros savivaldybėje planą, buria institucijas, įstaigas, organizacijas, veikiančias vaiko gerovės srityje, specialistus.

153. Nuo 2018 m. liepos 1 d. įtvirtinta atvejo vadybos sistema – viena iš vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos naujovių, siekiant stiprinti pagalbą šeimoms ir vaikams bei labiau orientuojantis į prevenciją, plečiant bendruomenines paslaugas.. Atvejo vadybininko koordinuojamos kompleksinės pagalbos vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą organizavimas bei teikimas, siekiant jiems padėti įveikti iškilusius socialinius sunkumus, kurių sėkmingas sprendimas sudarytų prielaidas išvengti galimų vaiko teisių pažeidimų ir sudarytų sąlygas savarankiškai užtikrinti vaiko teises bei teisėtus interesus. Atvejo vadybą sudaro šeimos poreikių pagalbai vertinimas (socialinės rizikos veiksnių reiškimosi šeimoje lygiai, vaiko ir jo šeimos apsaugos faktorių vertinimas) pagalbos organizavimas, pagalbos plano šeimai sudarymas, pagalbos plano įgyvendinimo koordinavimas, šeimos stebėsena, periodinis pagalbos plano peržiūrų organizavimas. Sutelkiant šeimą ir visus reikalingus specialistus, užtikrinama prevencinė ir visapusiška pagalba šeimai.

154. Vaikų dienos centruose (dienos globos socialinių paslaugų įstaigos, teikiančios paslaugas vaikams, augantiems socialinės rizikos, socialiai remtinose bei socialinių, psichologinių ir kitokių problemų turinčiose šeimose) suteikiamos pedagoginės, socialinės ir psichologinės paslaugos. Su vaikais dirba socialiniai darbuotojai ir auklėtojai, kurie padeda ugdyti socialinius įgūdžius, gauti reikalingą pagalbą. 2018 m. veikė 347 vaikų dienos centrai, kurį lankė 8924 vaikai.

155. Valstybė garantuoja teisinę ir socialinę apsaugą tėvų globos netekusiems vaikams. Vienas iš Lietuvos prioritetų – mažinti priklausomybę nuo institucinės globos. Šiuo tikslu patvirtintas ir vykdomas Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams veiksmų planas[29], kuriuo siekiama 2014–2020 m. laikotarpiu numatyti nuoseklius ir koordinuotus veiksmus, skatinančius perėjimo iš institucinės socialinės globos prie paslaugų neįgaliems suaugusiems asmenims, turintiems proto ir (ar) psichikos negalią, vaikams ir jaunimui, turintiems proto ir (ar) psichikos negalią, ir likusiems be tėvų globos vaikams, įskaitant kūdikius, šeimoms bendruomenėje ir pagalbos šeimai, globėjams (rūpintojams) sistemos kūrimą. Projekto metu išbandomos tokios paslaugos kaip: budintys globotojai, palydimoji globa savarankišką gyvenimą pradedantiems jauniems žmonėms iš globos sistemos ar sunkumus patiriančių šeimų, didelių institucijų pertvarkymas į bendruomeninius globos namus, kt. (Žr. Priedą Nr. 37).

156. Per pastaruosius keletą metų daug dėmesio buvo skirta alternatyvų institucinei globai kūrimui, kad savo tėvų globos netekęs vaikas augtų kuo artimesnėje šeimai aplinkoje. Šiuo tikslu, įgyvendinant projektą „Tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų

[29] Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. A1-83 „Dėl Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“.

sistemos sąlygų sukūrimas Lietuvoje“ nuo 2017 m. pradėtos teikti pilotinės budinčių globotojų veiklos užtikrinimo paslaugos. Budintys globotojai rūpinasi vaikais tol, kol jie galės grįžti į savo šeimą, o, biologinėje šeimoje sunkumų išspręsti nepavykus, jiems bus siekiama surasti nuolatinių globėjų (rūpintojų) ar įtėvių šeimą. Budinčio globotojo statusas įteisintas ir įstatymuose.

157. Siekiant užtikrinti, kad vaiko globos (rūpybos) nustatymas socialinės globos institucijoje būtų kraštutinė priemonė, ir tai atitiktų geriausius vaiko interesus, nuo 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojo CK, nustatantys, kad vaiko laikinoji globa (rūpyba) negali trukti ilgiau kaip dvylika mėnesių, o vaiko iki trejų metų globa vaikų globos institucijoje įstatymų nustatyta tvarka gali būti nustatyta tik išimtiniais atvejais ir negali trukti ilgiau kaip tris mėnesius.

158. Nuo 2018 m. CK nustato, kad VVTAĮT yra vaiko, įstatymų nustatytais pagrindais paimto iš tėvų ar kitų teisėtų atstovų, atstovas pagal įstatymus tol, kol šiam vaikui paskiriamas globėjas ar rūpintojas. Taip pat, VVTAĮT yra įgaliota tvarkyti vaikų, kuriems nustatyta globa (rūpyba) ir vaiko globėjų (rūpintojų) centralizuotą apskaitą.

159. Nuo 2016 m. pabaigos pradėtos teikti ir teikiamos pilotinės laikino atokvėpio paslaugos šeimoms, kuriose šeimos narys ar globojamas asmuo turi proto ir (arba) psichikos negalią. Paslaugos teikiamos visiems asmenims, išreiškusiems poreikį, neišskiriant jų amžiaus. Iki 2018 m. liepos 1 d. laikino atokvėpio paslaugas gavo 126 asmenys, iš jų – 26 vaikai, turintys proto ir (arba) psichikos negalią. Vykdyti mokymai darbuotojams, dirbantiems su neįgaliais asmenimis ir jų šeimomis (apmokyta 800 darbuotojų), pertvarkomų globos įstaigų darbuotojams (apmokyta 1587 darbuotojai), už socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą atsakingų savivaldybių administracijų struktūrinių padalinių darbuotojams (apmokyti 192 darbuotojai). Mokymų metu šalia kitų temų buvo dėstomos temos apie asmenų, turinčių proto ir (ar) psichikos negalią, integracija į bendruomenę, darbo su jais specifiką, visuomenės nuostatų keitimą asmenų, turinčių negalią atžvilgiu.

160. 2018 m. būsto ir gyvenamosios aplinkos pritaikymas vaikams, turintiems sunkią negalią, buvo vykdomas vadovaujantis „Šeimų, auginančių vaikus su sunkia negalia, socialinių saugumo stiprinimo pritaikant būstą ir gyvenamąją aplinką 2018 metais tvarkos aprašu“. Šiai priemonei vykdyti skirta 436 tūkst. eurų. (panaudota 384 tūkst. eurų). Vienam vaikui didžiausia skiriama suma – 5 320 eurų. Įgyvendinant šią priemonę dalyvavo 47 savivaldybės, buvo pritaikytas 201 būstas. Pagrindiniai pagal šią priemonę vykdomi darbai – vidaus patalpų pritaikymas vaiko specialiesiems poreikiams, taip pat patekimo į būstą pritaikymas ir aprūpinimas sensorinės pagalbos priemonėmis. Neįgalūs vaikai valstybės biudžeto lėšomis taip pat aprūpinami judėjimo, klausos, regos ir komunikavimo techninės pagalbos priemonėmis.

161. DSSĮ nustato, kad vaikų darbas draudžiamas, išskyrus jų fizines galimybes atitinkančius lengvus darbus, neturinčius neigiamo poveikio vaiko saugai, sveikatai, fizinei, psichinei, moralinei ar socialinei raidai, ir laikantis Vyriausybės nustatytų įdarbinimo sąlygų. Asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo sąlygų apraše nustatyta asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo, sveikatos patikrinimo, jų galimybių dirbti konkretų darbą nustatymo, profesinio parengimo organizavimo ir vykdymo tvarka, profesinio mokymo programoje numatyto praktinio mokymo laiko ypatumai, vaikų įdarbinimo sąlygos, asmenims iki aštuoniolikos metų draudžiami dirbti darbai, jų sveikatai kenksmingi ir pavojingi veiksniai. Vaikams nuo keturiolikos iki šešiolikos metų leidžiama dirbti lengvus darbus, kurie dėl atitinkamų užduočių pobūdžio ir atlikimo sąlygų nekenkia vaikų saugai, sveikatai, vystymuisi, netrukdo lankyti mokyklos ir mokytis pagal privalomojo švietimo ir profesinio mokymo programas, gauti švietimo pagalbą. Darbdavys įdarbina vaiką nuo keturiolikos iki šešiolikos metų, jeigu yra gavęs vieno iš tėvų ar kito vaiko atstovo pagal įstatymą raštišką sutikimą dėl vaiko darbo, asmens sveikatos priežiūros įstaigos išduotą medicininę pažymą su išvada, kad vaikas tinkamas dirbti konkretų darbą, ir mokslo metų laikotarpiu duotas mokyklos, kurioje vaikas mokosi, raštiškas

sutikimas dėl vaiko darbo.
162. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuva yra ratifikavusi ir 1946 m. TDO Konvenciją dėl vaikų ir jaunuolių naktinio darbo apribojimo nepramoniniuose darbuose (Nr. 79) (atskaita teikta 2017 m.) ir 1999 m. TDO Konvenciją dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo (Nr. 182) (atskaita teikta 2018 m). 2019 m. taip pat pateikta Lietuvos V-VI jungtinė Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaita

Fizinių bausmių ir smurto prieš vaikus draudimas

163. 2017 m. rugsėjo 28 d. priimtu VTAPĮ pakeitimu buvo apibrėžta fizinės bausmės sąvoka nurodant, kad fizinė bausmė – vaiko drausminimas, kai fizinis veiksmas naudojamas fiziniam skausmui, net ir nedideliam, sukelti ar fiziškai kankinti vaiką arba pažeminti jo garbę ir (ar) orumą. Taip pat apibrėžta smurto prieš vaiką sąvoka, kurioje nustatyta, kad smurtas prieš vaiką – veikimu ar neveikimu vaikui daromas tiesioginis ar netiesioginis tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis, jeigu dėl to vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata, normali raida, jam sukeltas skausmas ar pavojus gyvybei, sveikatai, normaliai raidai ar pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas. Smurtu prieš vaiką taip pat laikoma vaiko nepriežiūra. VTAPĮ 3 straipsnyje nustatytos įstatymu draudžiamos smurto prieš vaikus formos (1) fizinis smurtas – tyčinis fizinis veiksmas ar veiksmai prieš vaiką, taip pat fizinė bausmė, jeigu dėl to vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata ar normali raida arba buvo sukeltas skausmas ar pavojus vaiko gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai arba pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas; 2) psichologinis smurtas – tyčinis sistemingas vaiko teisės į identiškumą pažeidinėjimas, vaiko žeminimas, patyčios, gąsdinimas, būtinos vaiko normaliai raidai veiklos trikdymas, asocialaus elgesio skatinimas ar kitokia nefizinio kontakto elgsena (veiksmai ar neveikimas), dėl kurios vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata ar normali raida arba sukeltas pavojus vaiko gyvybei, sveikatai, normaliai raidai ar pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas; 3) seksualinis smurtas – tyčinės nusikalstamos veikos, kaip jos apibrėžiamos BK, padaromos vaikui, taip pat pelnymasis iš vaiko prostitucijos, vaiko įtraukimas į prostituciją ar įtraukimas dalyvauti pornografinio pobūdžio renginyje, pornografijos rodymas vaikui, vaiko vertimas užsiimti prostitucija, vaiko išnaudojimas pornografijai ar disponavimas pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, ar vaiko įtraukimas į seksualinę vergovę ir kitos vaiko seksualinio išnaudojimo formos; 4) nepriežiūra – tėvų ar kitų vaiko atstovų pagal įstatymą ar už vaiko priežiūrą atsakingo asmens nuolatinis vaikui būtinų fizinių, emocinių ir socialinių poreikių netenkinimas ar aplaidus tenkinimas, dėl kurio vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata ar normali raida arba sukeltas pavojus vaiko gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai. BK yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už bet kokio fizinio smurto panaudojimą, nepriklausomai nuo asmens, prieš kurį jis yra panaudotas, individualių požymių (amžiaus, rasės ir kt.). BK skyriuje „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ įtvirtintos visos nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinamasi į asmens sveikatą, sudėtys. Nusikaltimų sunkumas diferencijuojamas priklausomai nuo asmens, prieš kurį smurtaujama, sveikatai sukeltų neigiamų padarinių (sveikatos sutrikdymo masto). Taip pat BK pasižymi itin griežtomis nuostatomis, skirtomis užtikrinti efektyvią vaikų apsaugą nuo bet kokios formos seksualinės prievartos ar bet kokios formos seksualinio išnaudojimo. Jeigu nusikaltimas buvo padarytas nepilnamečiui (asmuo iki 18 metų) arba mažamečiui (asmuo iki 14 metų), tai yra nusikaltimą kvalifikuojantis požymis ir už jį numatyta griežtesnė bausmė. BK yra įtvirtintos nusikalstamos veikos, susijusios su vaiko nepriežiūra (vaiko palikimas, piktnaudžiavimas tėvų, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis, vengimas išlaikyti vaiką).
164. Teikiamos kompleksinės paslaugos nukentėjusiems nuo smurto vaikams ar netiesioginio smurto

šeimoje aukoms (liudininkams) ir jų šeimų nariams (pagal SADM finansuojamus projektus). Siekiama suteikti veiksmingą pagalbą vaikams, galimai nukentėjusiems nuo psichologinio, fizinio smurto, seksualinio išnaudojimo bei nepriežiūros, jų šeimoms. Tokia specializuota kompleksinė pagalba 2014 m. suteikta 862 vaikams, 2015 m. – 812 vaikų, 2016 m. – 844 vaikams. 2018 metais kompleksinę pagalbą gavo 884 vaikai, iš kurių – 32 neįgalieji (20 neįgalių berniukų ir 12 neįgalių mergaičių). Per ataskaitinį laikotarpį nuo tiesioginio smurto nukentėjo 534 vaikai, iš jų 283 berniukai ir 251 mergaitė. Nuo netiesioginio smurto nukentėjo 350 vaikų, iš jų 197 berniukai ir 153 mergaitės. Daugiausia nukentėjusių vaikų per ataskaitinį laikotarpį patyrė psichologinį smurtą – 585 vaikai. Nuo fizinio smurto nukentėjo 220 vaikų, o seksualinį smurtą patyrė 79 vaikai. Bendradarbiaujant su Islandijos valstybine vaiko teisių apsaugos agentūra 2016 m. Vilniuje atidarytas Vaikų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos pagalbos centras. Kiekvienam vaikui, patyrusiam seksualinį smurtą ir jo artimiesiems garantuojama galimybė gauti būtiną kompleksinę pagalbą vaikui palankioje (draugiškoje) aplinkoje (psichologinė, socialinė, teisinė, medicininė pagalba, vaiko psichologinis įvertinimas, apklausos, medicininė apžiūra).

165. Bendradarbiaujant su Islandijos valstybine vaiko apsaugos agentūra 2016 m. Vilniuje atidarytas Vaikų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos pagalbos centras.

166. 2016 m. parengtos Kompleksinės pagalbos teikimo vaikams, galimai nukentėjusiems nuo seksualinio išnaudojimo rekomendacijos. Rekomendacijomis siekiama padėti Lietuvos institucijoms, atsakingoms už vaiko gerovę, sveikatą, teisėsaugą ir teisių apsaugą veiksmingiau įgyvendinti funkcijas, susijusias su vaiko teisių apsauga ir atstovavimu jam baudžiamajame procese, vaiko teisių ir teisėtų interesų gynime.

167. 2013 m. Lietuva ratifikavo ET konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos (Lansarotės konvencija). 2013 m. gruodžio 3 d. ratifikuotas Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvus protokolas.

168. Siekiant informuoti ir skatinti visuomenę nenaudoti smurto, įskaitant fizines bausmes, prieš vaikus, stengiamasi plėtoti įvairias tam skirtas priemones, ypatingą dėmesį skiriant pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymui. Pavyzdžiui, valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas nevyriausybinės organizacijos projektas „Tėvų linija“, kurio metu yra teikiama konsultacinė pagalba telefonu pozityviosios tėvystės klausimais. 2017 m. Tėvų linijai skirta 32,3 tūkst. Eur, viso suteikta 360 val. konsultacijų (62 darbo dienos). 2018 m. skirta 85,0 tūkst. Eur, viso suteikta 1176 konsultacijų (147 darbo dienos). Didžiausią dalį konsultacijų sudaro psichologinės pagalbos ir informacijos tėvams, susijusios su vaiko auklėjimu, vaiko raida ir kylančiais auklėjimo sunkumais, informacijos apie pozityviosios tėvystės auklėjimo metodus, kitas nesmurtines vaikų auklėjimo priemones teikimas.

169. Tinkamų tėvystės įgūdžių ugdymas, taip pat nesmurtinių vaikų drausminimo priemonių taikymas yra finansuojamas ir per Nevyriausybinių organizacijų, dirbančių šeimos gerovės srityje, veiklos projektų finansavimo priemonę 2017–2019 m. 2017 m. priemonei skirta 336,0 tūkst. Eur, 2018 m. – 305,2 tūkst. Eur. Organizacijos, gavusios finansavimą, vykdo įvairias veiklas, skirtas stiprinti šeimas, auginančius vaikus, pvz., mokymus, skirtus santykiams šeimoje, kultūrai ir atsakomybei ugdyti (pasirengti šeimai ir tėvystei, formuojant tėvystės įgūdžius, plėtojant pozityvius auklėjimo metodus); veiklas, skirtas šeimoms telkti ir savitarpio pagalbai teikti (vykdant ankstyvąją šeimos krizių prevenciją, teikiant pagalbą įveikiant skyrybų krizes); švietėjiškos veiklas (seminarai, mokymai, individualios ar viešos paskaitos, kultūriniai renginiai); pramogines veiklas (ekskursijos, šventės, koncertai, stovyklos, susitikimai, susibūrimai); stovyklas vaikams; pasirengimo santuokai kursus; kitokio pobūdžio veiklas (individualios konsultacijos, paramos akcijos, pamokėlės šeimoms, grupiniai užsiėmimai, mokymai projektų vykdytojams).

Smurto artimoje aplinkoje prevencija ir kova su juo

170. Smurtas artimoje aplinkoje, nepriklausomai nuo smurto rūšies, yra pripažintas nusikalstama veika ir įtvirtintas BK 140 straipsnio 2 d. Siekiant ginti asmenis nuo smurto artimoje, 2011 m. gegužės 26 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (toliau –ASAAĮ). Šių teisės aktų pagrindu yra operatyviai reaguojama į kiekvieną pranešimą apie smurtą artimoje aplinkoje, taikomos nukentėjusiųjų apsaugos priemonės. ASAAĮ nustatytos procesinės garantijos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje. Gavus pranešimą dėl smurto artimoje aplinkoje, kai nepakanka duomenų nedelsiant pradėti ikiteisminį tyrimą, gali būti skiriamos laikinosios smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonės: įpareigojimas smurtautojui laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena su smurtą patyrusiu asmeniu arba įpareigojimas smurtautojui nesiartinti prie smurtą patyrusio asmens, nebendrauti, neieškoti ryšių su juo. Ikiteisminiuose tyrimuose, susijusiuose su smurtu artimoje aplinkoje, Valstybinė teismo medicinos tarnyba užtikrina, kad sveikatos sutrikdymo mastas būtų nustatomas ir specialistų išvados būtų teikiamos skubos tvarka.

171. Lietuvoje įgyvendinamas Valstybinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2017–2020 m. veiksmų planas[30] (toliau - Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims veiksmų planas). Įgyvendinamos priemonės skirtos šviesti visuomenę smurto artimoje aplinkoje prevencijos klausimais, mokyti atpažinti smurto apraiškas, ugdyti nepakantumą visų rūšių smurtui, tobulinti valstybės ir savivaldybių institucijų darbuotojų, kitų asmenų, dirbančių smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo smurtą patyrusiems asmenims srityse, profesinę kompetenciją, sukurti ir įgyvendinti prevencines smurtinio elgesio keitimo priemones. Įgyvendinant Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims veiksmų planą, buvo patvirtintas 2014–2020 m. ESF investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ įgyvendinimo priemonės „Smurto artimoje aplinkoje prevencija“ projektų finansavimo sąlygų aprašas[31], kuris nustatė reikalavimus, kuriais turi vadovautis pareiškėjai, rengdami ir teikdami paraiškas finansuoti iš ESF lėšų bendrai finansuojamus projektus, skirtus smurto artimoje aplinkoje prevencijai. Įvertinus konkursui pateiktas paraiškas, finansavimą numatyta skirti asociacijos Moterų informacijos centras projektui „Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas.“ Projekto tikslas – kelti visuomenės nepakantumą smurtui, skatinti smurto formų atpažinimą, tobulinti šioje srityje dirbančių darbuotojų profesinę kompetenciją tuo pačiu didinant pagalbos smurto aukoms prieinamumą bei kokybę. Įgyvendinant projektą numatomas informacinių veiklų, skirtų smurto artimoje aplinkoje prevencijai, organizavimas, mokymų organizavimas specialistams, teikiantiems kompleksinę pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims, vykdantiems smurto artimoje aplinkoje prevenciją, dirbantiems apsaugos nuo

[30] Valstybinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2017–2020 metų veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. A1-182 „Dėl Valstybinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2017–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“.

[31] 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ įgyvendinimo priemonės Nr. 08.4.1-ESFA-K-417 „Smurto artimoje aplinkoje prevencija“ projektų finansavimo sąlygų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. A1-372 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ įgyvendinimo priemonės Nr. 08.4.1-ESFA-K-417 „Smurto artimoje aplinkoje prevencija“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

smurto artimoje aplinkoje srityje, supervizijų organizavimas specialistams, teikiantiems pagalbą smurtą patyrusiems asmenims, seminarų žurnalistams apie visuomenės informavimo smurto artimoje aplinkoje tema ypatumus organizavimas, tyrimų, apklausų organizavimas, projektas bus įgyvendinamas 2019–2021 m. Skiriamas finansavimas sudaro 456 251,30 Eur.

172. Policijoje užregistruoti pranešimai dėl smurto artimoje aplinkoje ženkliai didėjo nuo 2014 m., o nuo 2017 m. pradėjo mažėti. 2017 m. buvo užregistruotos 10 968 nusikalstamos veikos (18,2 proc. visų registruotų nusikalstamų veikų), susijusių su smurtu artimoje aplinkoje, o 2018 m. 9 529 (17,8 proc. visų registruotų nusikalstamų veikų) nusikalstamos veikos.

173. Smurto artimoje aplinkoje aukos, negalinčios savarankiškai tinkamai apginti savo interesų, turi teisę pasinaudoti valstybės garantuojama teisine pagalba, kuri apima pirminę teisinę pagalbą (informaciją apie teisės sistemą, teisės aktus, teisinės pagalbos teikimą, patarimus teisės klausimais), antrinę teisinę pagalbą (advokato pagalbą rengiant procesinius dokumentus ir atstovaujant išankstinio ginčų sprendimo ne teisme institucijose ir teismuose) ir valstybės užtikrinamą neteisminę mediaciją. Pirminė teisinė pagalba visiems asmenims yra teikiama nemokamai. Nuo 2019 m., kai įsigaliojo Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimai, buvo išplėsta antrinės teisinės pagalbos teikimo apimtis smurto artimoje aplinkoje aukoms. Tokia pagalba teikiama neatsižvelgiant į jų turimą turtą ar pajamas visa baudžiamosios bylos apimtimi ir civilinėse bylose. Valstybės užtikrinama neteisminė mediacija smurto artimoje aplinkoje aukoms taip pat prieinama civilinėse bylose, kadangi nukentėjusieji tokiose bylose turi teisę gauti antrinę teisinę pagalbą.

174. Nukentėjusieji nuo smurto artimoje aplinkoje gali kreiptis į specializuotos pagalbos centrus (toliau – SPC), kurių veikla apima visą šalį. Informaciją apie nukentėjusiuosius nuo smurto į SPC teikia ir policijos pareigūnai. SPC, gavęs iš policijos informaciją apie smurto artimoje aplinkoje atvejį, arba jei smurtą patyręs asmuo kreipiasi pats, pasiūlo nukentėjusiajam specializuotą kompleksinę pagalbą: konsultacinę, teisinę, pagalbą, jei reikia, centras bendradarbiauja su kitomis įstaigomis, pvz., policija, sveikatos priežiūros, teisinę pagalbą teikiančiomis įstaigomis. 2018 m. SPC pagalba iš viso buvo suteikta 12,3 tūkst. asmenų (iš jų 10,3 tūkst. moterų, 1,9 tūkst. vyrų ir daugiau nei 400 vaikų, tarp nukentėjusiųjų, kuriems suteikta pagalba, buvo 501 neįgalieji). 2019 m. Specializuotos pagalbos centrų finansavimui skirta 1,5 mln. Eur (2018 m. – 750 tūkst. Eur). Finansavimo padidinimas prisidės prie teikiamos pagalbos apimčių ir kokybės gerinimo.

175. SAM parengė Smurto prieš suaugusius artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijus ir rekomendacijas dėl veiksmų kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje prieš suaugusius (toliau – Rekomendacijos), kurios skirtos sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojams[32]. Taip pat parengti Seksualinio smurto prieš moteriškosios lyties auką atpažinimo kriterijai bei Seksualinio smurto moteriškosios lyties aukos tyrimo metodika[33]. Parengtos Smurto prieš vaikus diagnostikos metodinės rekomendacijos[34], kurios skirtos visiems asmens sveikatos priežiūros įstaigose dirbantiems specialistams suteikti žinių, dalykinės informacijos, kaip kuo anksčiau atpažinti smurtą prieš vaiką, jį diagnozuoti, suteikti reikiamą pagalbą vaikui ir šeimai, o prireikus atlikti savo pareigą pranešant apie netinkamą elgesį su vaiku jo teises ginančioms institucijoms. Nuolat organizuojami mokymai gydytojams ir slaugytojams smurto prevencijos tema.

176. Nuo 2016 m. įsteigtas Valstybinis visuomenės sveikatos stiprinimo fondas, sudarytas iš nustatyto procento faktinių įplaukų iš akcizo pajamų, gautų už parduotus alkoholinius gėrimus ir

[32] http://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/asmens-sveikatos-prieziura/diagnostikos-gydymo-metodikos-ir-rekomendacijos/metodines-rekomendacijos.
[33] http://sam.lrv.lt/veiklos-sritys/diagnostikos-gydymo-metodikos-ir-rekomendacijos/rekomendacijos-1.
[34] www.sam.lrv.lt/veiklos-sritys/diagnostikos-gydymo-metodikos-ir-rekomendacijos/rekomendacijos.

apdorotą tabaką bei lėšų, gautų iš loterijų ir azartinių lošimų mokesčio. Šio Fondo lėšomis finansuojami prevenciniai projektai, moksliniai tyrimai, socialinės kampanijos, skirtos sveikos gyvensenos formavimui, įskaitant ir smurto prevenciją.

Kova su prekyba žmonėmis

177. BK XX skyriuje „Nusikaltimai žmogaus laisvei“ yra įtvirtintos nusikalstamų veikos, kurios numato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą laisvės atėmimą, prekybą žmonėmis, išnaudojimą priverstiniam darbui ar paslaugoms, naudojimąsi asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis. BK 147^1 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už priverstinį darbą, nepriklausomai nuo nukentėjusiojo asmens amžiaus ar kitų požymių. Dalis minėtų nusikalstamų veikų buvo pakeistos numatant papildomus kvalifikuojančius požymius, sugriežtinant sankcijas, siekiant tinkamai įgyvendinti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos. Šiuo metu Lietuvos Respublikoje už prekybą žmonėmis yra taikoma pati griežčiausia atsakomybės forma – baudžiamoji. Lietuvos Respublikoje ginamos ir nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių teisės, susijusios su įdarbinimu bei socialinėmis garantijomis, kadangi BK 292^1 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už Lietuvos Respublikoje nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbą ypatingai išnaudojamo darbo sąlygomis, arba nelegaliai esantį trečiųjų šalių nepilnamečių įdarbinimą. Taip pat ANK yra numatyta administracinė atsakomybė už bet kokius darbo įstatymų, darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų pažeidimus, nelegalų darbą. DK 22 straipsnio 2 d. numatyta, kad darbuotojas darbinį teisnumą ir veiksnumą įgyja, kai jam sukanka šešiolika metų, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Taigi kiekvienu atveju, jaunesnio negu 16 metų asmens įdarbinimas bus laikomas pažeidimu, už kurį yra numatyta efektyvi atsakomybės forma, priklausomai nuo jaunesnio negu 16 metų asmens įdarbinimo aplinkybių.
178. 2016 m. patvirtintas Kovos su prekyba žmonėmis 2017–2019 m. veiksmų planas[35], kuriuo siekiama stiprinti kovos su prekyba žmonėmis koordinavimą, tobulinti prekybos žmonėmis prevenciją ir ikiteisminį tyrimą, stiprinti pagalbos nukentėjusiems ir turintiems didelę riziką nukentėti nuo prekybos žmonėmis asmenims teikimo sistemą ir didinti valstybės institucijų ir įstaigų darbuotojų, kuriems gali tekti bendrauti su prekybos žmonėmis aukomis, kompetencijas ir gebėjimus. Taip pat nustatyta institucinė Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo komisija, kuriai pavesta nustatyta tvarka planuoti kovos su prekyba žmonėmis priemones bei veiksmus ir teikti informaciją apie praėjusiais metais įgyvendintas priemones bei veiksmus ir jų rezultatus. Nustatyta, kad kovos su prekyba žmonėmis veiklai koordinuoti rengiamas Kovos su prekyba žmonėmis veiksmų planas ir komisijos nariai pagal kompetenciją koordinuoja priimtų sprendimų vykdymą juos delegavusioje institucijoje, įstaigoje ar organizacijoje, įskaitant ir vaiko teisių specialistus.
179. 2017 m. kovo 31 d. paskirtas Lietuvos Respublikos nacionalinis pranešėjas kovos su prekyba žmonėmis klausimais, kuris renka informaciją, analizuoja ir vertina prekybos žmonėmis, įskaitant ir vaiko pirkimo arba pardavimo, tendencijas ir kovos su prekyba žmonėmis, įskaitant ir vaiko pirkimo arba pardavimo, rezultatus, rengia pasiūlymus dėl tolesnės Lietuvos pažangos kovojant su prekyba žmonėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo nusikaltimais bei juos teikia vidaus reikalų ministrui bei

[35] Kovos su prekyba žmonėmis 2017–2019 metų veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. rugpjūčio 29 d. įsakymu Nr. 1V-598 „Dėl Kovos su prekyba žmonėmis 2017–2019 metų veiksmų plano patvirtinimo“.

Kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo komisijai[36].

180. 2015 m. bendru Vidaus reikalų ir Socialinės apsaugos ir darbo ministrų bei Generalinio prokuroro įsakymu patvirtintos Prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo rekomendacijos[37], kuriose yra ir nuostatos dėl vaiko pirkimo arba pardavimo, susijusių nusikaltimų sampratų, tokių tyrimų atlikimo ir įrodymų surinkimo, nukentėjusių asmenų nukreipimo pagalbai mechanizmas, atsakomybės, pagalbos rūšys, kt. Nevyriausybinės organizacijos, teikiančios pagalbą prekybos žmonėmis aukoms, pasirašė bendradarbiavimo deklaraciją, kuria pritarė minėtoms rekomendacijoms ir įsipareigojo jomis vadovautis.

181. VDI iniciatyva nuo 2018 m. buvo įsteigti „Jungtinių operacijų centrai“ Vilniaus ir Klaipėdos regionuose, kuriuos sudaro VMI, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, FNTT, VDI, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir kitų tarnybų atstovai. „Jungtinių operacijų centrų“ pagrindinės tikrinimo sritys yra prekyba žmonėmis darbo išnaudojimo tikslais ir užsieniečių nelegalus darbas, nelegalus darbas, nedeklaruotas darbas, darbo užmokesčio mokėjimas „vokeliuose“ ir kiti mokestiniai pažeidimai, susiję su darbo santykiais. Per 2018 m. buvo analizuotos šios rizikingos ekonominės veiklos sritys: statybos, transporto, krovos, žemės ūkio, prekybos, aptarnavimo, miškininkystės. Taip pat analizuota informacija gauta iš įvairių šaltinių dėl konkrečių ūkio subjektų veiklos. Atsižvelgiant į efektyvų „Jungtinių operacijų centrų“ veiklą, Vyriausybės iniciatyva papildomai 2018 m. gruodžio mėnesį buvo įsteigti „Jungtinių operacijų centrai“ Kauno, Šiaulių ir Panevėžio apskrityse, o tai pat centrai yra plečiami kitų institucijų dalyvavimu bei kompetencija. Atlikus analizę ir įvertinus galimas rizikas, buvo atlikta beveik 100 patikrinimų ir nustatyti 68 nelegaliai (neteisėtai) dirbę asmenys (iš jų 24 užsieniečiai), 184 asmenys dirbę nedeklaruotą darbą (iš jų 131 užsienietis).

182. VDI kiekvienais metais organizuoja mokymus teritoriniuose skyriuose, kuriuose skyriaus inspektoriai supažindinami su užsieniečių nelegalaus darbo bei galimomis prekybos žmonėmis darbo išnaudojimo tendencijomis, prekybos žmonėmis aukų identifikavimo problemomis. 2018 m. buvo organizuoti 5 mokymai, kuriuose dalyvavo 42 VDI inspektoriai.

183. Generalinėje prokuratūroje 2018 m. gruodžio mėn. buvo organizuoti mokymai „Prekyba žmonėmis“, kuriose dalyvavo ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai, VDI inspektoriai. Mokymai buvo orientuoti į kovą su užsieniečių nelegaliu darbu, prekyba žmonėmis, ypatingai darbo išnaudojimo tikslais bei į geresnį prekybos žmonėmis aukų identifikavimą ir reikiamos pagalbos suteikimą. Mokymuose dalyvavo 15 VDI inspektorių, kurie tiesiogiai susiję su nelegalaus (neteisėto) darbo kontrole bei dažnai susiduria su situacijomis, kuomet yra išnaudojami darbuotojai (paprastai užsieniečiai).

184. 2017 m. užregistruotų nusikalstamų veikų, susijusių su prekyba žmonėmis, kai aukos buvo nepilnamečiai, pagal BK 147 straipsnį (prekyba žmonėmis) nebuvo, o pagal 157 straipsnį (vaiko pirkimas arba pardavimas) buvo 12, 2016 m. – pagal BK 147 straipsnį nusikalstamų veikų, kai aukos buvo nepilnamečiai, užregistruota nebuvo, o pagal BK 157 straipsnį – buvo 10; 2015 m. – atitinkamai 2 ir 25, 2014 m. – atitinkamai 6 ir 3, 2013 m. – atitinkamai 1 ir 5.

[36] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. rugpjūčio 11 d. nutarimas Nr. 785 „Dėl kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo“.

[37] Prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo rekomendacijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. gruodžio 17 d. įsakymu Nr. I-327/1V-1015/A1-758 „Dėl Prekybos žmonėmis aukų nustatymo, ikiteisminio tyrimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo rekomendacijų patvirtinimo“.

185. Įgyvendinant Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 m. programos įgyvendinimo tarpinstitucinį veiklos planą, teikiama pagalba asmenims, nukentėjusiems ir galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis. Kiekvienais metais skiriamas finansavimas iš valstybės biudžeto socialinei pagalbai nukentėjusiems ir galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis, teikti. Tokia pagalba teikiama finansuojant nevyriausybinių organizacijų, dirbančių prekybos žmonėmis prevencijos srityje, projektus (Žr. Priedą Nr. 38). Vykdant projektus nukentėjusiems ir galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis buvo teikiamos konsultacijos jiems rūpimais klausimais (socialinės, psichologinės, teisinės, tikslinės informacijos dėl integracijos į darbo rinką, profesinio orientavimo ir kt.), buvo aprūpinama būtiniausiais daiktais, maisto produktais. 2018 m. socialinė pagalba suteikta 239 nukentėjusiems asmenims, iš jų 136 – nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis asmenims, 68 – prekybos žmonėmis aukoms ir 35 asmenims, kurie galėjo nukentėti nuo prekybos žmonėmis. Iš 239 asmenų, kuriems buvo suteikta pagalba, 128 yra vyrai ir 111 – moterų; 128 asmenims teikta laikinojo apgyvendinimo paslauga. Iš 239 asmenų, kuriems suteikta pagalba, 119 buvo su vaikais. Daugiausiai pagalbos suteikta Vilniaus regione (78 asmenims) ir Kauno regione (taip pat 78 asmenims), mažiausiai – Utenos apskrityje (1 asmeniui). Telšių apskrityje nukentėjusiųjų nenustatyta. Suteiktos socialinės paslaugos: informavimo ir konsultavimo – 239 asmenims, aprūpinimo būtiniausiais daiktais – 189 asmenims, tarpininkavimo ir atstovavimo – 160 asmenų, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo – 153 asmenims, psichosocialinė pagalba suteikta 130 asmenų, maitinimas organizuotas 67 asmenims. Teisinę pagalbą gavo 187 asmenys, psichologinę – 142 tikslinės grupės asmenys, neatidėliotina medicinos pagalba suteikta 74 asmenims, laikinai apgyvendinti (iki 6 mėn.) 79 asmenys, laikinai apnakvindinti (iki 3 parų) 35 asmenys. Vykdant projektus 121 asmeniui suteikta pagalba integruojantis į darbo rinką, 26 asmenys dalyvavo grupiniuose užsiėmimuose; 186 nukentėję asmenys integruoti į visuomenę ir 164 į darbo rinką. 2018 m. nevyriausybinės organizacijos įgyvendindamos projektus organizavo prevencinius renginius kovai su prekyba žmonėmis, kuriuose dalyvavo daugiau kaip 1128 asmenų (paskaitos, seminarai, diskusijos, susitikimai), surengta 1 konferencija, buvo viešinama informacija apie prekybą žmonėmis socialinio tinklo Facebook žinutėse, taip pat renginių metu per TV laidas.

186. ŠMSM, 2018 m. įgyvendindama ESF projektą „Pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimas“, parengė prekybos žmonėmis prevencijos konsultantų mokymų programą. Taip pat parengti konsultantai visose savivaldybėse. Mokymų tikslas – suteikti žinių apie prekybos žmonėmis problemos mastą, formas, prevencijos organizavimo mokykloje būdus, pagalbos aukoms formas, pristatyti ir aptarti užsienio šalių praktiką šiose srityse. Siekiant, kad būtų užtikrintas kvalifikacijos sistemos modelio tvarumas, baigę mokymus konsultantai organizuos mokymus savo savivaldybių mokyklų atstovams. ESF projekte šioms veikloms 2018-2020 m. numatyta 576 918 73 Eur.

11 straipsnis

Teisė į būstą

187. Asmenys ir šeimos, esantys asmenų ir šeimų, turinčių teisę į paramą būstui išsinuomoti, sąrašuose, gali nuomotis būstą rinkoje ir gauti būsto nuomos dalies kompensaciją. 2018 m. būsto nuomos dalies kompensaciją gavo 1837 asmenų.
188. Siekiant sudaryti sąlygas visiems asmenims ir šeimoms, neturintiems teisės į socialinio būsto nuomą ir negalintiems pasinaudoti valstybės iš dalies kompensuojamu būsto kreditu būstui įsigyti, gauti būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją, nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojusiame Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme nustatyti didesni asmenų ir šeimų vertinamų pajamų ir turto metiniai dydžiai, pagal kuriuos nustatoma teisė į būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją. Siekiant didinti socialinio būsto asmenims ir šeimoms prieinamumą, taip pat numatyta galimybė savivaldybėms vykdyti socialinio būsto fondo plėtrą, ne trumpesniam kaip penkerių metų laikotarpiui išsinuomojant fiziniams ar juridiniams asmenims priklausančius būstus, kuriais būtų aprūpinami asmenys ir šeimos, turintys teisę į socialinio būsto nuomą.
189. 2015 m. balandžio 9 d. patvirtintas Savivaldybių socialinio būsto fondo plėtros 2015-2020 m. veiksmų planas, siekiant padidinti galimybes apsirūpinti būstu asmenims ir šeimoms, turintiems teisę į socialinio būsto nuomą pagal Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymą ir įrašytiems į savivaldybėse sudaromus asmenų ir šeimų, turinčių teisę į paramą būstui išsinuomoti, sąrašus. Tikimasi, jog įgyvendinus Veiksmų planą, savivaldybių socialinio būsto fondas bus padidintas 1150 socialinių būstų, o socialinio būsto prieinamumas asmenims ir šeimoms, turintiems teisę į socialinio būsto nuomą – atitinkamai 3,8 procento. Veiksmų planui įgyvendinti skirtos lėšos sudaro 58 742,975 tūkst. Eur, iš jų ESF lėšos sudaro 49 931,529 tūkst. Eur ir ne mažiau kaip 8 811,446 tūkst. Eur – savivaldybių biudžetų lėšos. Įgyvendinant Veiksmų planą, per 2016-2018 m. savivaldybių socialinio būsto fondas papildytas 801 socialiniu būstu.
190. Pagrindinė romų būsto problema Lietuvoje – nelegali Kirtimų gyvenvietė Vilniuje. Vilniaus miesto savivaldybė 2016 m. patvirtino Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016-2019 metų programą. Vienas iš programos tikslų – gerinti romų tautybės žmonių gyvenimo sąlygas. Pradėjus įgyvendinti minėtos programos priemones, Kirtimų gyvenvietėje gyvenančių romų skaičius ėmė mažėti (žr. Priedą Nr. 38). Iš viso per vienuolika metų (2007-2018 m.) šioje gyvenvietėje gyvenančių romų skaičius sumažėjo 41 proc. Kirtimų gyvenvietės būsto problema sprendžiama dviem būdais: suteikiant romų šeimoms socialinį būstą, arba kompensuojant būsto nuomos mokestį, nuomojant būstą iš privačių asmenų (žr. Priedą Nr. 40). 2016-2017 m. socialinis būstas buvo suteiktas visoms šeimos, turinčioms penkis ir daugiau vaikų. 2017 m. 7 romų šeimos gavo socialinį būstą, o 14 šeimų pasinaudojo būsto nuomos mokesčio kompensacija. Siekiant spartinti romų iškeldinimo iš Kirtimų gyvenvietės procesą, 2018 m. vasario mėnesį buvo pritarta savivaldybės įmonėje „Vilniaus būstas“ įsteigti pareigybę, kuri padėtų išsinuomoti būstą Kirtimuose gyvenančioms šeimoms. Šiuo metu dirbama su tomis romų šeimomis, kurios iš antstolių gavo nurodymus griauti nelegalius statinius, siekiant užtikrintini jiems gyvenamąją vietą. Su romų šeimomis, iškeltomis iš Kirtimų gyvenvietės, dirba socialiniai darbuotojai, kurie teikia socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugas romų šeimoms.

191. 2019 m. patvirtintos lengvesnės taisyklės neįgaliųjų būstų pritaikymui pasinaudojant valstybės ir savivaldybės parama[38]. 2019 m. neįgaliųjų būsto pritaikymui skirta 1,5 mln. eurų. Ši lėšų suma sudarys sąlygas pagerinti gyvenamąsias sąlygas ir pritaikyti būstą apie 350 neįgaliųjų. Būstas gali būti pritaikomas neįgaliesiems kai neįgaliajam nustatytas specialusis nuolatinės slaugos poreikis, kai neįgaliajam reikia bet kurio tipo vežimėlio, kai žmogui reikia kitų judėjimo priemonių, pavyzdžiui, vaikštynės, ramentų arba kai asmeniui nustatomas specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) pirmojo lygio poreikis dėl psichikos ar proto negalios. Pritaikant būstą neįgaliesiems nuspręsta didinti valstybės biudžeto lėšų indėlį nuo 4218 iki 5700 eurų, tačiau nustatoma, kad valstybės biudžeto lėšos negalėtų sudaryti daugiau nei 60 proc. visos būsto pritaikymo darbų kainos. Tokiu atveju, kartu su privalomu savivaldybių biudžetų indėliu, vienam neįgaliajam būsto pritaikymo darbams būtų skiriama iki 9500 eurų.

Skurdo mažinimas

192. Lietuvos statistikos departamentas ir SADM skaičiuoja absoliutaus skurdo rodiklius. Absoliutaus skurdo riba laikomas minimaliems vartojimo poreikiams patenkinti reikalingas dydis, apskaičiuojamas vadovaujantis asmens (šeimos) MVPD skaičiavimo metodika. Skurdo rizikos lygis (asmenų, kurių ekvivalentinės piniginės disponuojamosios pajamos mažesnės už skurdo rizikos ribą, dalis) 2018 m. šalyje siekė 22,9 proc. ir, palyginti su 2017 m., nepasikeitė. 2018 m. apie 645 tūkst. šalies gyventojų gyveno žemiau skurdo rizikos ribos. Disponuojamąsias pajamas, mažesnes už skurdo rizikos ribą, mieste gavo 18,8 proc. gyventojų (penkiuose didžiuosiuose miestuose – 13,8 proc., kituose miestuose – 27 proc.), kaime – 31,3 proc. Skurdo rizikos lygis mieste, palyginti su 2017 m., padidėjo 1,5 procentinio punkto (penkiuose didžiuosiuose miestuose padidėjo 2,1 procentinio punkto, kituose miestuose – 0,9 procentinio punkto), o kaime – sumažėjo 3,1 procentinio punkto. Skurdo rizikos riba 2018 m. buvo 345 Eur per mėnesį vienam gyvenančiam asmeniui ir 724 Eur – šeimai, susidedančiai iš dviejų suaugusiųjų ir dviejų vaikų iki 14 metų amžiaus. Dėl gyventojų disponuojamųjų pajamų didėjimo skurdo rizikos riba, palyginti su 2017 m., padidėjo 12,4 proc. Didžiausias skurdo rizikos lygis buvo 65 metų ir vyresnių asmenų amžiaus grupėje. Padidėjimą lėmė išaugusių darbo pajamų nulemtas skurdo rizikos ribos padidėjimas ir santykinai mažesnis senatvės pensijų augimas. Vidutinė senatvės pensija pajamų tyrimo laikotarpiu (2017 m.) buvo 277,3 Eur ir sudarė 80,4 proc. skurdo rizikos ribos. Vaikų iki 18 m. skurdo rizikos lygis, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo 1,8 procentinio punkto ir 2018 m. siekė 23,9 proc., 18–64 m. asmenų – sumažėjo 0,8 procentinio punkto ir siekė 18 proc. Mažėjimui įtakos turėjo išaugęs darbo užmokestis, sumažėjęs nedarbas, piniginės socialinės paramos, teikiamos vaikus auginančioms šeimoms ir nepasiturintiems gyventojams, sistemos pokyčiai. Pajamų tyrimo laikotarpiu (2017 m.) socialinės apsaugos išlaidos šeimai ir vaikams padidėjo 14,6 proc., vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis – 9,2 proc. (Žr. Priedą Nr. 41). Darbas už minimalų atlyginimą neapsaugojo nuo skurdo rizikos: iš MMA atėmus pajamų mokestį ir socialinio draudimo įmokas, disponuojamosios pajamos, neturint pajamų iš kitų šaltinių, būtų mažesnės už skurdo rizikos ribą. Namų ūkiuose su vaikais skurdo rizikos lygis 2018 m. siekė 18,8 proc. ir, palyginti su 2017 m., sumažėjo 2,4 procentinio punkto. Namų ūkiuose be vaikų skurdo rizikos lygis per metus padidėjo 2,5 procentinio punkto ir 2018 m. sudarė 27 proc. Pagal namų ūkio sudėtį atsidurti skurde dažniausiai rizikavo asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuos sudarė

[38] Būsto pritaikymo neįgaliesiems tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2019 m. vasario 19 d. įsakymu Nr. A1-103 „Dėl Būsto pritaikymo neįgaliesiems tvarkos aprašo patvirtinimo“.

vienas suaugęs asmuo ir išlaikomi vaikai (skurdo rizikos lygis – 46,8 proc.) ir vieni gyvenantys asmenys (50,7 proc.). Tarp dirbančių asmenų žemiau skurdo rizikos ribos buvo 8,1 proc., tarp bedarbių – 62,3 proc., tarp senatvės pensininkų – 41,7 proc. (Žr. Priedą Nr. 42). Skurdo rizikos lygio iki socialinių išmokų ir po jų skirtumas rodo, kokią įtaką skurdo rizikos mažinimui turi socialinės išmokos. Iš disponuojamųjų pajamų atėmus socialines išmokas (išskyrus senatvės ir našlių pensijas), skurdo rizikos lygis 2018 m. padidėtų iki 29,7 proc. Socialinių išmokų įtaka skurdo rizikos lygiui, palyginti su ankstesniais metais, beveik nepasikeitė. Socialinės išmokos didžiausią įtaką turėjo namų ūkių su vaikais skurdo rizikos lygiui: atėmus socialines išmokas, šiuose namų ūkiuose skurdo rizikos lygis 2018 m. padidėtų nuo 18,8 iki 28,7 proc., vaikų iki 18 metų amžiaus – nuo 23,9 iki 34,8 proc. (Žr. Priedą Nr. 43). Absoliutaus skurdo lygis šalyje 2018 m. siekė 11,1 proc., palyginti su 2017 m., jis sumažėjo 2,7 procentinio punkto. 2018 m. apie 312 tūkst. šalies gyventojų gyveno žemiau absoliutaus skurdo ribos. 2018 m. absoliutaus skurdo riba – 245 Eur per mėnesį vienam gyvenančiam asmeniui ir 515 Eur – šeimai, susidedančiai iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų amžiaus. Disponuojamąsias pajamas, mažesnes už absoliutaus skurdo ribą, mieste gavo 8,3 proc. gyventojų (penkiuose didžiuosiuose miestuose – 5,5 proc., kituose miestuose – 13,0 proc.), kaime – 16,8 proc. (Žr. Priedą Nr. 44). Vaikų iki 18 metų amžiaus absoliutaus skurdo lygis buvo didesnis nei darbingo ar pensinio amžiaus asmenų. 2018 m. jis sudarė 14 proc. ir, palyginti su 2017 m., sumažėjo 2,4 procentinio punkto. Namų ūkiuose su vaikais absoliutaus skurdo lygis 2018 m. siekė 10,4 proc. ir, palyginti su 2017 m., sumažėjo 3,4 procentinio punkto. Namų ūkiuose be vaikų absoliutaus skurdo lygis per metus sumažėjo 2,1 procentinio punkto ir 2018 m. sudarė 11,8 proc. Pagal namų ūkio sudėtį absoliučiame skurde dažniausiai atsidūrė asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuos sudarė vienas suaugęs asmuo ir išlaikomi vaikai (absoliutaus skurdo lygis – 31,9 proc.) ir vieni gyvenantys asmenys (23,8 proc.). Tarp dirbančių asmenų žemiau absoliutaus skurdo ribos buvo 3 proc., tarp bedarbių – 50,8 proc., tarp senatvės pensininkų – 13,1 proc. Dirbančių asmenų absoliutaus skurdo lygis, palyginti su 2017 m., sumažėjo 1,6 procentinio punkto, bedarbių – 2,2, o senatvės pensininkų – 3,1 procentinio punkto (Žr. Priedą Nr. 45).

193. Tobulinant piniginės socialinės paramos sistemą, esminis klausimas yra susijęs su skurdo ir socialinės atskirties mažinimu. Efektyvus piniginės socialinės paramos teikimas yra vienas pagrindinių veiksmų, kurie būtini siekiant apsaugoti pažeidžiamiausias gyventojų grupes, sušvelninti nepritekliaus ir socialinės atskirties pasekmes, padėti šeimoms auginti vaikus, tuo pačiu išvengiant asmenų ilgalaikės priklausomybės nuo socialinės paramos (Žr. Priedą Nr. 46). Nuo 2018 m. sausio 1 d. įsigalioję Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pakeitimai (išmokos vaikui neįskaitymas į bendrai gyvenančių asmenų gaunamas pajamas; nustatytas toleruotinas pajamų lygis – į šeimos ar vieno gyvenančio asmens pajamas, skiriant piniginę socialinę paramą, neįskaitoma dalis su darbo santykiais susijusių pajamų (nuo 15 iki 35 proc., priklausomai nuo šeimos sudėties ir vaikų skaičiaus šeimoje); išplėstas papildomos socialinės paramos rūšių sąrašas, numatant teisinį pagrindą savivaldybėms skirti ne tik vienkartinę pašalpą, bet ir tikslinę, periodinę bei sąlyginę pašalpas) ir valstybės remiamų pajamų padidinimas nuo 102 iki 122 eurų turėjo įtakos dirbančioms ir vaikus auginančioms nepasiturinčioms šeimoms. 2018 m., palyginti su 2017 m., vidutinės socialinės pašalpos dydis per mėnesį vienam gyventojui išaugo 23,51 proc. (nuo 65,5 Eur iki 80,9 Eur). Nuo 2019 m. sausio 1 d. nuo 6 iki 12 mėnesių pratęsiamas papildomai skiriamos socialinės pašalpos dalies įsidarbinus terminas. Tokiu būdu didinama piniginės socialinės paramos gavėjų motyvacija integruotis į darbo rinką, skatinama gyventi ne iš pašalpų, o iš darbo pajamų.

194. Siekiant mažinti vaikų skurdą ir pajamų nelygybę bei teikti finansinę paramą visoms šeimoms, auginančioms vaikus, nuo 2018 m. sausio 1 d. įteisinta „universali“ vienodo dydžio išmoka vaikui

visiems vaikams nuo gimimo dienos iki 18 metų ir vyresniems, jeigu jie mokosi pagal bendrojo ugdymo programą, bet ne ilgiau, iki jiems sukaks 21 metai, kiekvienam vaikui skiriant 0,79 bazinės socialinės išmokos (toliau – BSI) dydžio (30,02 Eur) išmoką per mėnesį. Papildoma išmoka vaikui skiriama ir mokama nepasiturinčioms šeimoms, auginančioms ir (ar) globojančioms vieną ar du vaikus, ir šeimoms, kurios augina ir (ar) globoja tris ar daugiau vaikų, nevertinant šeimos gaunamų pajamų. Per 2018 m., palyginti su 2017 m., išmokos vaikui gavėjų skaičius per mėnesį išaugo apie 310,93 proc. (nuo 119,72 tūkst. vaikų iki 491,97 tūkst. vaikų). Planuojama, kad, įteisinus „universalios“ išmokos vaikui mokėjimą, skurdo rizikos lygis vaikų nuo gimimo iki 17 metų amžiaus grupėje sumažės apie 2,7 procentinio punkto. Siekiant ir toliau finansinėmis priemonėmis remti šeimas, auginančias vaikus, nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo pakeitimai, kuriais padidintas „universalios“ išmokos vaikui dydis nuo 0,79 BSI dydžio (30,02 Eur) iki 1,32 BSI dydžio (50,16 Eur) per mėnesį, o neįgaliems vaikams – iki 1,84 BSI dydžio (69,92 Eur). Taip pat nustatytas vienodas (nepriklausomai nuo vaikų amžiaus) papildomai skiriamos išmokos vaikui dydis – 0,53 BSI dydžio (20,14 Eur) išmoka per mėnesį, paliekant galiojantį teisinį reguliavimą. Šeimoms, auginančioms ir (ar) globojančioms vaikus, bus suteikta didesnė valstybės finansinė parama – nuo 2019 m. „universalios“ išmokos vaikui dydis padidėja 67 proc., neįgaliems vaikams – 133 proc. Prognozuojama, kad, padidinus „universalios“ išmokos vaikui dydį nuo 30,02 euro iki 50,16 euro, vaikų 0–17 metų amžiaus grupėje skurdo rizikos lygis sumažėtų 4,3 procentinio punkto; šeimoje, kurioje abu tėvai augina tris ar daugiau vaikų, – 9,2 procentinio punkto.

195. Siekiant labiau finansiškai paremti nepasiturinčias šeimas, auginančias mokyklinio amžiaus vaikus, ir užtikrinti visavertį, sveikos mitybos reikalavimus atitinkantį mokinių maitinimą, nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymo pakeitimai, kuriais padidinti socialinei paramai mokiniams skiriamų lėšų dydžiai. Nemokamam maitinimui skirtiems produktams įsigyti dienai skiriamų lėšų dydžiai padidės apie 25 proc. (nuo 7,7 BSI dydžio (2,93 euro) iki 9,7 BSI dydžio (3,69 euro), o mokinio reikmenims įsigyti skiriamų lėšų dydis – apie 33 proc. (nuo 1,5 BSI dydžio (57 eurų) iki 2 BSI dydžio (76 eurų).

196. Lietuvoje sukurta vieninga socialinės paramos informacinė sistema (toliau – SPIS), kurios paskirtis – kaupti informaciją apie teikiamą socialinę paramą (socialines išmokas ir kompensacijas, socialinę paramą mokiniams, socialines paslaugas, veiklą, vykdomą vaiko teisių apsaugos srityje, ir kt.). Tai leidžia vykdyti socialinės paramos stebėseną ir analizuoti šią informaciją pagal savivaldybes (atskirus regionus), paramos rūšis bei paramos gavėjus, teikti su socialine parama susijusias viešąsias elektronines paslaugas. SPIS yra informacinė sistema, leidžianti gauti duomenis iš 20 įvairių valstybės informacinių sistemų.

Teisė į maistą

197. Siekiant skatinti sveiką gyvenseną bei stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją, Lietuvoje išplėtotas visuomenės sveikatos biurų tinklas visose savivaldybėse. Visuomenės sveikatos biurams 2019 m. buvo ženkliai padidintas finansavimas, taip sustiprinant jų veiklą. Įgyvendinant Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijas, Lietuvoje įteisintas transriebalų kiekio ribojimas visuose maisto produktuose, nuo 2014 m. veikia sveikatai palankesnių maisto produktų žymėjimo „Rakto skylutės“ simboliu sistema, kurios dėka į rinką tiekiami sveikesni produktai.

198. 2014 m. uždrausta vaikams parduoti ir reklamuoti energinius gėrimus. Visose Lietuvos savivaldybėse įdiegta ir plėtojama Širdies ir kraujagyslių bei cukrinio diabeto rizikos grupės asmenų sveikatos stiprinimo programa, kurios tikslas sustabdyti šių ligų prevenciją. Pasirašyti susitarimai su didžiausiomis Lietuvos įmonėmis dėl maisto produktų sudėties gerinimo, numatant iki 2020 m.

sumažinti cukraus ir druskos kiekį įmonių gaminamuose maisto produktuose 10 ir daugiau procentų. 2011 m. vaikų ugdymo įstaigose nustatyti griežti reikalavimai tiekiamo maisto kokybei ir maistingumui užtikrinti.

199. Lietuvoje įgyvendinama Vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programa[39], kurios pagrindinis tikslas – padidinti suvartojamų vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno gaminių dalį vaikų mityboje ir įdiegti vaikams supratimą apie vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno gaminių vartojimo teigiamą poveikį sveikatai. Pagal šią programą vaikams, lankantiems priešmokyklines ugdymo įstaigas, ir pradinukams dalijamas geriamasis pienas ir pieno gaminiai bei vaisiai, daržovės ar jų sultys. Visi produktai, tiekiami pagal programą, turi būti ekologiški arba pagaminti pagal nacionalinę žemės ūkio ir maisto kokybės sistemą. Greta dalijamų produktų yra vykdoma ir šviečiamoji veikla: yra parengta ir atspausdinta metodinė medžiaga pedagogams ir vaikams, skirta vaikus supažindinti su vaisių ir daržovių bei pieno gaminių atsiradimu ant mūsų stalo, jų teikiama nauda sveikatai, organizuojami šviečiamieji renginiai vaikams, mokymai pedagogams. 2018-2019 mokslo metais programos biudžetas buvo 5,5 mln. Eur (iš jų 2,3 mln. Eur iš ES lėšų, 3,2 mln. Eur – iš valstybės biudžeto lėšų). 2018-2019 mokslo metais pieno gaminių dalijimui skirta 3,2 mln. Eur, o vaisių ir daržovių – 2,2 mln. Eur. Likusios lėšos skirtos Programos švietimo priemonėms (60 tūkst. Eur) bei visuomenės informavimo priemonėms (23 tūkst. Eur) įgyvendinti.

200. 2016 m. parengtos Pritaikyto maitinimo rekomendacijos[40], siekiant, kad asmenys, turintys tam tikro sveikatos sutrikimo (nutukimas ir antsvoris, alergija tam tikriems maisto produktams, celiakija, cukrinis diabetas), gautų jų poreikius atitinkančias maistines medžiagas. Sudaryta ir paskelbta internete pavyzdinių sveikatai palankių patiekalų duomenų bazė. Ugdymo įstaigose diegiama maisto pasirinkimo sistema, padėsianti vaikams pasirinkti labiau patinkančius sveikatai palankius maisto patiekalus, taip sumažinant ir maisto švaistymą. Siekiant gerinti parduodamo maisto kokybę, sudaryta rinkoje esančių maisto produktų sudėties duomenų bazė ir vykdoma maisto produktų sudėties gerinimo (reformuliavimo) stebėsena. Įvestas privalomas nuolatinis visų maisto tvarkymo darbuotojų sveikos mitybos mokymas. Kas 5 m. atliekama reprezentatyvi suaugusiųjų gyventojų faktinės mitybos stebėsena.

Maisto produktų gamybos, laikymo ir skirstymo būdų gerinimas

201. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija (toliau – ŽŪM), siekdama plėtoti modernų, dinamišką, konkurencingą, su nuoseklia žemės ūkio, maisto ūkio, žuvininkystės ir kaimo plėtros politika suderintą žemės ir maisto ūkį, taip pat gerinti žemės ūkio ir maisto ūkio produkcijos kokybę, tausoti aplinką ir racionaliai panaudoti gamtos išteklius bei užtikrinti tolygią ekonominę ir socialinę veiklą, greitą mokslo naujovių ir pažangios patirties sklaidą, finansuoja kryptingus tarptautinius ir nacionalinius mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos projektus, tokius kaip: žemės ūkio augalų pasėlių būklė ir derlingumo prognozės Lietuvoje; grūdų pelėsiniais grybais užterštumo dinamika priklausomai nuo klimatinių sąlygų, grūdų sandėliavimo vietų bei sąlygų; maisto medžiagų, išnešamų iš dirvožemio su auginamų pagrindinių lauko augalų ir žolynų derliumi, kiekio dinamikos tyrimai;

[39] Vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programos įgyvendinimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2017 m. rugsėjo 21 d. įsakymu Nr. 3D- 599 „Dėl Vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programos įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“.

[40] https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/visuomenes-sveikatos-prieziura/mityba-ir-fizinis-aktyvumas-2/pritaikytas-maitinimas-sergantiems-ivairiomis-ligomis.

anglies sekvestracijos potencialo žemės ūkyje įvertinimas, vabzdžių įtaka afrikinio kiaulių maro viruso plitimui; mėsos gaminių kokybinių rodiklių tyrimas ir rekomendacijų parengimas; karpių įveisimo vidaus vandens telkiniuose mokslinis pagrindimas.

202. Vienas iš pagrindinių visos ES mastu įgyvendinamos žemės ūkio politikos įrankių skatinanti tvarius, veiksmingus, ir efektyvius bei aplinkai draugiškus žemdirbystės metodus yra tiesioginių išmokų žalinimo paramos schema. Žalinimas, kuris Lietuvoje įgyvendinamas nuo 2015 m., yra viena iš tiesioginių išmokų schemų, kuria siekiama, kad žemdirbiai vykdydami kasdienę veiklą teiktų naudą aplinkai ir klimatui. Trisdešimt procentų tiesioginių išmokų yra susietos su ekologija ir padeda užtikrinti, kad visi ūkiai vykdytų aplinkai ir klimatui naudingą veiklą: saugotų dirvožemyje esančią anglį ir su daugiametėmis ganyklomis susijusias pievų buveines, nustatytose ekologiniu požiūriu svarbiose vietovėse užtikrintų vandens ir buveinių apsaugą, o taikydami pasėlių įvairinimo praktiką gerintų dirvožemio ir ekosistemų atsparumą. Tiesioginės išmokos grindžiamos kompleksine parama, kurios didžioji dalis yra naudojama siekiant užtikrinti pelkių ir didelėmis anglies sankaupomis pasižyminčių dirvožemių apsaugą.

203. Lietuvoje nuo 2007 m. sukurta nacionalinė žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistema. ŽŪM prisideda prie ženklo populiarinimo ir produkto tiekimo rinkai sistemos formavimo. Pagal šią sistemą gaminami produktai, kurių kokybė pranoksta ES ir nacionalinių teisės aktų nustatytus šių produktų saugos, gyvūnų ir augalų sveikatos, gyvūnų gerovės ar aplinkosaugos reikalavimus ir (arba) kurie dėl tam tikrų ūkininkavimo ar gamybos būdų naudojimo pasižymi ypatingomis savybėmis.

204. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonę „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“, kompensuojamos faktiškai patirtos dalyvavimo kokybės sistemoje pradžios išlaidos, metinis įnašas už dalyvavimą kokybės sistemose ir išlaidos patikroms, reikalingos atitikčiai kokybės sistemos reikalavimams patikrinti . Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ žemdirbiams, vaisius, uogas ir daržoves auginantiems pagal nacionalinę žemės ūkio ir maisto kokybės sistemą, kompensuojamos išlaidos ir prarastos pajamos dėl papildomų agroaplinkosauginių įsipareigojimų, griežtesnių negu privalomieji reikalavimai, laikymosi.

Teisė į vandenį

205. Lietuvos Respublikos geriamojo vandens įstatyme įtvirtinta Lietuvos Respublikos gyventojų teisė vartoti sveiką ir švarų geriamąjį vandenį bei gauti informaciją apie jo saugą ir kokybę. Lietuvoje geriamojo vandens šaltinis yra požeminis vanduo. Pagal įstatymą savivaldybės turi planuoti geriamojo vandens tiekimą ir nuotekų šalinimą, o pagal 12 straipsnio 4 dalį, nustatomi kriterijai savivaldybės teritorijos atitikimui: turi būti aprūpinami ne mažiau nei 50 asmenų, kurie yra deklaravę gyvenamąją vietą toje savivaldybėje; tai savivaldybės kontroliuojama įmonė, tiekianti vandens tiekimo bei nuotekų tvarkymo paslaugas; gyventojai dėl tam tikrų ekonominių, aplinkosaugos ar kitų reikalavimų neatitikimo negalintys individualiai išgauti saugos standartus atitinkantį geriamąjį vandenį ir tvarkytis nuotekų.

206. Apie 2,5 mln. šalies gyventojų geriamąjį vandenį gauna iš centralizuoto vandentiekio tinklo. Apie 700 tūkst. gyventojų vandeniu apsirūpina individualiai iš šachtinių šulinių. Geriamojo vandens tiekėjai atsako už viešai tiekiamo geriamojo vandens saugą ir kokybę iki įvadų į geriamojo vandens vartotojams priklausantį vidaus vandentiekį, vykdo geriamojo vandens programinę priežiūrą. Vartotojai atsako už geriamojo vandens saugą ir kokybę geriamojo vandens vartotojams priklausančiame vidaus vandentiekyje. Vartotojai, kurie vandeniu apsirūpina individualiai, privalo saugoti vandens šaltinius nuo teršimo bei rūpintis asmeniniame ūkyje naudojamo vandens sauga ir

kokybe. Savivaldybių institucijos privalo užtikrinti, kad vartotojai būtų viešai aprūpinami arba jiems sudarytos sąlygos individualiai apsirūpinti reikiamu geriamojo vandens kiekiu.
207. Vadovaujantis Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu, teisę gauti geriamojo vandens išlaidų kompensaciją turi gyvenamąją vietą būste deklaravę arba būstą nuomojantys bendrai gyvenantys asmenys arba vienas gyvenantis asmuo, jei kreipimosi metu bendrai gyvenančių asmenų arba vienas gyvenantis asmuo asmens nuosavybės teise turimo turto vertė neviršija turto vertės normatyvo, kiekvienas vyresnis kaip 18 metų bendrai gyvenantis asmuo, vienas gyvenantis asmuo arba vaikas nuo 16 iki 18 metų atitinka bent vieną iš piniginei socialinei paramai gauti nurodytų sąlygų, įsiskolinusieji už geriamąjį vandenį su vandens tiekėjais yra sudarę sutartį dėl dalies skolos apmokėjimo, kas mėnesį grąžinant ne daugiau kaip 20 procentų bendrai gyvenančių asmenų /asmens pajamų, arba teismas yra priteisęs apmokėti skolą. Kompensuojamas išlaidų už geriamojo vandens kiekio, bet ne didesnio už normatyvą, dalis, viršijanti 2 procentus bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens pajamų.

12 straipsnis

208. 2016 m. patvirtinta atnaujinta Lietuvos sveikatos 2014-2025 m. strategija[41] (toliau – Sveikatos strategija), kuri paskutinį kartą atnaujinta 2019 m. Minėta strategija siekiama, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai. Sveikatos strategijoje įtvirtinti 4 tikslai: sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį; sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką; formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą; užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius. Tarp šios Sveikatos strategijos uždavinių – sumažinti skurdo lygį ir nedarbą, sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu, sumažinti alkoholinių gėrimų ir tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą, skatinti sveikos mitybos įpročius, ugdyti optimalaus fizinio aktyvumo įpročius, gerinti motinos ir vaiko sveikatą, mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą ir kt. Pagrindiniu iškeltu rodikliu siekiama, kad iki 2025 m. bendrosios vidutinės būsimo gyvenimo trukmės riba būtų 77,5 amžius. Taip pat planuojama sumažinti vidutinės būsimo gyvenimo trukmės skirtumą tarp vyrų ir moterų, ilgėjant vyrų vidutinei būsimo gyvenimo trukmei – nuo 11,06 metų (2012 m.) iki 8 metų (2025 m.). Sveikatos strategija siekiama sumažinti mirtingumą dėl savižudybių (nuo 31,03, tenkančio 100 tūkst. gyventojų 2012 m., iki 12,0 (2025 m.), mirtingumą nuo piktybinių navikų ir kraujotakos sistemos ligų, dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo. Taip pat siekiama sumažinti gyventojų, teigiančių, kad jie kenčia nuo triukšmo, dalį, padidinti šeimos gydytojų skaičių 10 tūkst. gyventojų, mažinti tabako suvartojimą. Sveikatos strategijoje yra numatyti vertinimo kriterijai, pagal kuriuos stebima, ar tikslai pasiekti (Žr. Priedą Nr. 47).
209. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme yra įtvirtintas sveikatos draudimo modelis, kuris grindžiamas visuotinumo ir solidarumo principais. Privalomasis sveikatos draudimas garantuoja, kad draudžiamiesiems reikiamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurių išlaidos kompensuojamos Privalomojo sveikatos draudimo fondo (toliau – PSDF) biudžeto lėšomis, bus suteiktos tik draudžiamajam įgijus apdraustojo privalomuoju sveikatos draudimu statusą.

[41] Lietuvos sveikatos 2014-2025 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo2014 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XII-964 „Dėl Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų strategijos patvirtinimo“.

Apdraustuoju laikomas asmuo, už kurį Sveikatos draudimo įstatymo nustatyta tvarka mokamos arba jis pats moka nustatyto dydžio privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Apsidraudusiam žmogui yra teikiama ne tik būtinoji medicinos pagalba, bet ir visos teisės aktais nustatytos asmens sveikatos priežiūros paslaugos. Jei nuolatinis Lietuvos gyventojas nėra apsidraudęs privalomuoju sveikatos draudimu, už medicinos paslaugas (išskyrus būtinąją pagalbą) jis turi mokėti pats (pagal nustatytus bazinius paslaugų dydžius).

210. 2017 m. įgyvendinta Lietuvos Respublikos ir Šveicarijos Konfederacijos bendradarbiavimo programa „Nėščiųjų, gimdyvių ir naujagimių sveikatos priežiūros gerinimas Lietuvoje“. Lietuvos ligoninės aprūpintos modernia medicinos įranga, virš 4000 dalyvių pakelta profesinė kvalifikacija ir patobulinti modernių technologijų taikymo įgūdžiai, parengtos 72 akušerijos ir neonatologijos diagnostikos ir gydymo metodikos. Atnaujintas Nėščiųjų, gimdyvių ir naujagimių sveikatos priežiūros tvarkos aprašas. Koreguojami buvę nustatyti paslaugas teikiančių įstaigų kokybės rodikliai, pvz., mažinamas galimų atlikti cezario pjūvio operacijų skaičius, reglamentuotas sveikatos priežiūros specialistų, teikiančių paslaugas nėščiosioms, gimdyvėms ir naujagimiams kvalifikacijos tobulinimas. Nuo 2019 m. sausio 1 d. visos nėščiosios pirmąjį nėštumo trimestrą (iki 13 nėštumo savaitės) pradėtos tikrinti dėl hepatito B infekcijos. Šioms naujovėms įdiegti papildomai suplanuota skirti apie 191 tūkst. eurų per metus PSDF biudžeto lėšų.

211. 2019 m. patvirtinta atnaujinta Nacionalinė imunoprofilaktikos 2019–2023 m. programa[42] (toliau – Nacionalinė imunoprofilaktikos programa), kuria siekiama Lietuvos gyventojus apsaugoti nuo užkrečiamųjų ligų ir jų komplikacijų, kontroliuoti skiepijimais valdomas užkrečiamąsias ligas – išlaikyti ne mažesnes kaip 90 proc. vaikų skiepijimo aprėptis visoje šalyje ir kiekvienoje savivaldybėje, o nuo tymų ir raudonukės – ne mažesnes kaip 95 proc. Pagal Nacionalinę imunoprofilaktikos programą įvairioms rizikos grupėms priklausantys asmenys valstybės lėšomis skiepijami nuo gripo ir pneumokokinės infekcijos, vyresniems nei 26 m. asmenims atliekama difterijos ir stabligės revakcinacija, nukentėjusiems nuo gyvūnų – pasiutligės poekspozicinė profilaktika, traumas patyrę asmenys skiepijami nuo stabligės. Pagrindiniai Nacionalinės imunoprofilaktikos programos tikslai: valdyti, mažinti sergamumą, protrūkių tikimybę, pašalinti ir išnaikinti vakcinomis valdomas užkrečiamąsias ligas (tymai, raudonukė); užtikrinti skiepijimo saugumą, efektyvumą ir prieinamumą. Vykdant skiepijimus pagal skiepijimų kalendorių bei vaikų ir suaugusiųjų skiepijimą nuo užkrečiamųjų ligų teisės aktų nustatyta tvarka užtikrinti palankią vakcinomis valdomų užkrečiamųjų ligų epideminę situaciją, sustiprinti vakcinomis valdomų užkrečiamųjų ligų epidemiologinę priežiūrą ir skiepijimo aprėpčių stebėseną; mažinti užkrečiamųjų ligų ir jų komplikacijų riziką pažeidžiamose gyventojų grupėse. Planuojama plėsti vaikų profilaktinių skiepijimų kalendorių, įvedant naujas vakcinas, atsižvelgiant į šalies epidemiologinę užkrečiamųjų ligų situaciją. Pagal Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepijimų kalendorių[43] naujagimiai, kūdikiai ir vaikai skiepijami valstybės lėšomis nuo 14 infekcijų (tuberkuliozės, hepatito B, kokliušo, difterijos, stabligės, poliomielito, tymų, epideminio parotito, raudonukės, B tipo Haemophilus influenzae, pneumokokinės, žmogaus papilomos viruso (tik mergaitės), meningokokinės B tipo infekcijos, rotavirusinės infekcijos).

[42] Nacionalinė imunoprofilaktikos 2019–2023 m. programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2019 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. V-115 „Dėl Nacionalinės imunoprofilaktikos 2019–2023 metų programos patvirtinimo“.

[43] Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepijimų kalendorius, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2018 m. rugpjūčio 29 d. įsakymu Nr. V-955 „Dėl Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepijimų kalendoriaus patvirtinimo“.

212. 2017 m. kūdikių mirtingumas sumažėjo: mirė 85 kūdikiai arba 54 (arba 38,8 proc.) mažiau negu 2016 m. Kūdikių mirtingumo rodiklis 2017 m. pasiekė 2,9 mirusių kūdikių 1000 gyvų gimusiųjų (2013 m. – 3,7/1000). Tarp kūdikių mirties priežasčių 2017 m. pirmavo perinatalinio laikotarpio ligos (34,1 proc. visų kūdikių mirčių) ir įgimtos formavimosi ydos (32,9 proc.).
213. 2017 m. patvirtintos vaistų politikos gairės 2017-2027 m.[44], kuriomis nustatytas vaistų politikos plėtros tikslas – užtikrinti geresnį vaistų prieinamumą, racionalų valstybės biudžeto ir gyventojų lėšų naudojimą. Šiam tikslui įgyvendinti numatyta gerinti pridėtinę terapinę naudą turinčių kompensuojamųjų vaistų prieinamumą sunkiomis ligomis sergantiems gyventojams, diegti racionalaus vaistų vartojimo nuostatas, vaistų kainų mažinimo priemones. Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos duomenimis, Lietuvoje 2016 m. 1303 vaistinės turėjo licencijas ir aprūpino gyventojus vaistais. Taip pat vaistinės gyventojus aprūpina vaistais per 684 kaimo vietovėse esančias pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigas.

Psichikos sveikata

214. Vykdant Lietuvos psichikos sveikatos priežiūros reformą, buvo mažinamas stacionarinių psichiatrijos lovų skaičius, steigiami psichikos sveikatos centrai savivaldybėse. Lietuvoje 2017 m. buvo 113 psichikos sveikatos centrų, kuriuose dirba specialistų komandos: gydytojai psichiatrai, vaikų ir paauglių psichiatrai, medicinos psichologai, socialiniai darbuotojai, psichikos sveikatos slaugytojai. Psichikos sveikatos ambulatorinės pagalbos teikimas pirminiame lygyje leidžia priartinti psichiatrinę pagalbą prie gyventojų ir pagerinti teikiamų paslaugų kokybę. 2018 m. pirmines psichikos sveikatos priežiūros paslaugas teikiančiose įstaigose kiekvieno komandos nario (gydytojo psichiatro, medicinos psichologo, psichikos sveikatos slaugytojo, socialinio darbuotojo) 1 etatui tenkančio aptarnaujamų gyventojų skaičiaus normatyvas sumažintas iki 17 000, įvestos naujos paslaugos. Be to, pacientams ir jų artimiesiems sudaryta galimybė kreiptis į medicinos psichologą (ir į bet kurį psichikos sveikatos centro specialistą, teikiantį pirmines ambulatorines psichikos sveikatos priežiūros paslaugas) be gydytojo siuntimo.
215. Pradėjus psichikos sveikatos priežiūros paslaugas teikti komandos principu, jos tapo įvairiapusiškesnės, daugiau dėmesio skiriama ne vien medikamentiniam gydymui, bet ir pacientų užimtumui, reabilitacijai, darbui su pacientų šeimomis. Nuo 2018 m. padidintas finansavimas psichikos sveikatos centrams, kurie pradėjo teikti daugiau ir įvairesnių paslaugų gyventojams.
216. Šiuo metu veikia 40 psichiatrijos dienos stacionarų (dienos centrų) prie psichikos sveikatos centrų ir stacionarias psichikos sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų. Šiuose dienos stacionaruose, teikiant medicinines ir psichosocialines paslaugas, stiprinami psichikos negalią turinčių asmenų fiziniai ir psichosocialiniai gebėjimai, skatinami savarankiškumo, kasdieninio gyvenimo, bendravimo, buitiniai ir darbiniai, socialiniai ir bendravimo įgūdžiai. Psichiatrijos dienos stacionare paslaugas teikia specialistų komanda: gydytojas psichiatras, gydytojas psichoterapeutas, medicinos psichologas, psichikos sveikatos slaugytojas, socialinis darbuotojas.
217. Didinamos PSDF biudžeto išlaidos psichikos sveikatos priežiūros paslaugoms: nuo 45,7 mln. eurų – 2012 m. iki 57,5 mln. eurų – 2016 m. 2014 m. pradėtos finansuoti pirminės asmens sveikatos priežiūros skatinamosios paslaugos. Kasmet didėja suaugusiųjų, vaikų ir paauglių psichiatrijos bei vaiko raidos dienos stacionaro paslaugų finansavimas.

[44] Vaistų politikos gairės, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. rugpjūčio 28 d. įsakymu Nr. V-1008 „Dėl Vaistų politikos gairių patvirtinimo“.

218. Siekiant padėti psichikos sutrikimų turintiems asmenims integruotis į bendruomenę, gerinti jų gyvenimo kokybę, savarankiškumą bei mažinti socialinę šeimų naštą, 2012 m. buvo reglamentuotos psichosocialinės reabilitacijos paslaugos ir jų apmokėjimo tvarka[45]. Tai lėmė teikiamų paslaugų augimą. 2012–2016 m. dienos stacionaro paslaugomis kasmet naudojosi vis daugiau pacientų: 3750 – 2012 m. ir 7005 – 2016 m. 2019 m. praplėstos psichosocialinės reabilitacijos paslaugos vaikams.
219. Plėtojant psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, didžiuosiuose miestuose įsteigti 5 diferencijuotos kompleksinės psichiatrinės pagalbos vaikui ir šeimai centrai, kuriuose teikiama vaikams ir jų šeimoms kompleksinės specializuotos vaiko raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos (toliau – VRSAR) ir vaikų psichiatrijos paslaugos. Siekiant anksti išaiškinti vaiko raidos sutrikimus, nuo 2015 m. įsigaliojo privalomų profilaktinių vaikų sveikatos bei ankstyvojo amžiaus vaikų (iki 4 metų) psichomotorinės raidos tikrinimo reikalavimai ir tvarka. Šiuo metu PSDF biudžeto lėšomis VRSAR paslaugos vaikams teikiamos 50 asmens sveikatos priežiūros įstaigų ir valstybės biudžeto lėšomis – vaikams, gyvenantiems 3 sutrikusio vystymosi kūdikių namuose.
220. 2019 m. priimtas naujas Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. Įstatyme įtvirtintas kompleksinis (komandinis) asmens psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelis, nemedikamentinio gydymo prioritetas, pagalba arčiau žmogaus (netrikdant jo kasdienės veiklos, o tai ypač svarbu psichikos ir elgesio sutrikimų turinčiam asmeniui, kad jis jaustųsi saugus, galėtų pasirūpinti savimi savarankiškai).
221. Mirtingumo nuo savižudybių ir tyčinių susižalojimų skaičius Lietuvoje, nors išlieka didelis, paskutiniais metais nuosekliai mažėja. 2014 m. savižudybių skaičius siekė 31,7 atvejo 100 000 gyventojų, 2018 m. sumažėjo iki 24,4 atvejo 100 000 gyventojų. Sukurta pagalbos savižudybės grėsmę patiriantiems asmenims teikimo sistema. 2018 m. nustatytas nuoseklios pagalbos teikimas savižudybės grėsmę patiriantiems asmenims bei reglamentuotas psichosocialinis vertinimas. Taip pat pagal patvirtintas programas vykdomi specialūs mokymai, kaip atpažinti savižudybių riziką ir teikti pagalbą savižudybės rizikos asmenims.
222. Siekiant koordinuoti savižudybių prevenciją ir stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, 2015 m. Valstybiniame psichikos sveikatos centre įsteigtas Savižudybių prevencijos biuras, kurio veiklos kryptys yra savižudybių prevencijos politikos įgyvendinimas, sistemingos pagalbos ketinantiems žudytis, bandžiusiems žudytis, artimųjų šeimoms ir netektį patyrusiems artimiesiems koordinavimas, metodinės pagalbos teikimas, informacinių kampanijų organizavimas. Patvirtinta nauja Lietuvos visuomenės informavimo etikos kodekso redakcija, griežtai reglamentuojanti informavimo apie savižudybes principus. Savižudybių prevencijos biuras vykdo žiniasklaidos priemonių monitoringą bei konsultuoja žurnalistus dėl tinkamo informacijos pateikimo. Išleisti įvairūs leidiniai savižudybių prevencijos tematika skirtingų sričių (sveikatos priežiūros, bendrosios praktikos gydytojams, policijos pareigūnams, kt.) specialistams.
223. Lietuvos sveikatos mokslų universitetas ir Respublikinė Vilniaus psichiatrijos ligoninė 2010–2014 m. vykdė ESF lėšomis finansuoto projekto „Krizių intervencija: skubią medicininę pagalbą teikiančių darbuotojų mokymas“ programas – „Psichologinės pagalbos įgūdžiai teikiant skubią medicinos pagalbą“ bei „Veiksmų taktika savižudybės, smurto, prievartos atvejais“. Bendrai apmokyta 7061 specialistas, dirbantis priėmimo – skubios pagalbos skyriuose bei greitosios medicinos pagalbos darbuotojai. Įgyvendinant ES projektus, 2013-2014 m. 8208 mokyklų administracijos atstovai, mokytojai ir kiti mokyklos darbuotojai buvo apmokyti savižudybių

[45] Psichosocialinės reabilitacijos paslaugų psichikos sutrikimų turintiems asmenims teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2012 m. rugpjūčio 21 d. įsakymu Nr. V-788 „Dėl Psichosocialinės reabilitacijos paslaugų psichikos sutrikimų turintiems asmenims teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

prevencijos vykdymo mokykloje, 1413 ugdymo įstaigų mokyklos vaiko gerovės komisijų narių dalyvavo mokymuose apie krizių valdymą.

224. Nuo 2014 m. pradėta rengti savižudybių prevencijos programa mokykloms, o 2018 m. rengiama ir šios programos metodinė medžiaga. Atsižvelgiant į įgyvendinimo rezultatus, bus tobulinama programos metodinė medžiaga. 2018 m. parengtos Rekomendacijos dėl krizių valdymo mokyklose[46], vyko krizių valdymo mokymai mokyklų krizių valdymo komandų ir mokyklos vaiko gerovės komisijų nariams, apmokyta 1117 asmenų. 2018 m. papildomai skirta 3,8 mln. Eur psichologinės pagalbos plėtrai mokyklose (įdarbinant psichologus mokyklose arba perkant psichologinės pagalbos paslaugas tose savivaldybėse, kuriose trūksta žmogiškųjų išteklių). 2018-2019 m. numatyta psichologinės pagalbos teikimą užtikrinti 700 mokyklų ir 18 pedagoginių/psichologinių Švietimo pagalbos tarnybų.

225. Pagalbos vaikams linijos svetainėje www.pagalbavaikams.lt vaikas gali rasti naudingos informacijos apie: fizinį smurtą, seksualinį smurtą, patyčias, alkoholio ir narkotikų vartojimo žalą, nėštumą, problemas, kylančias namuose, tėvų skyrybas, prekybą žmonėmis, savižudybę ir savęs žalojimą. Tinklalapyje pateikiamas kiekvienos problemos aprašymas, pagrindiniai požymiai bei būdai, kuriais vaikas galėtų bandyti spręsti kylančią problemą. Taip pat galima rasti informacijos kaip padėti draugui ar savo vaikui. Yra galimybė gauti tiesioginę konsultaciją internetu arba parašyti el. laišką. Emocinė parama teikiama telefonu ir internetu nevyriausybinių pagalbos linijų dėka, kai kurios iš jų paslaugas teikia visą parą.

226. Nuo 2008 m. ŠMSM, atsižvelgdama į aukštus patyčių tarp vaikų rodiklius, ėmėsi remti pasaulyje efektyviomis pripažintų prevencijos programų diegimą Lietuvos mokyklose. 2008-2009 m. prevencinių programų įgyvendinimui mokyklose skirta 1,97 mln. Eur, 2010-2016 m. – 2,79 mln. Eur (1,2 mln. valstybės biudžeto lėšų ir 1,59 mln. ESF lėšų), 2017-2020 m. – 4,13 mln. Eur (ESF lėšos). 2012 m. smurto ir patyčių prevencijos programas įgyvendino 544 bendrojo ugdymo mokyklos, 2013 m. - 589 mokyklos, 2014 m. - 675 mokyklos; 2015/2016 m. – 624 mokyklos (programose dalyvavo 28,5 proc. mokinių ir 20 proc. mokytojų); 2017 m. – 689 mokyklos, 2018 m. – 824 mokyklos. Vykdant prevencinių programų įgyvendinimo mokyklose plėtrą siekiama įtraukti visas šalies ikimokyklinio ugdymo įstaigas, vykdančias priešmokyklinio ugdymo programas, bendrojo ugdymo mokyklas ir profesinio mokymo įstaigas. Nuo 2017 m. mokykloms siūloma įgyvendinti per 20 įvairios srities prevencinių programų, skirtų skirtingo amžiaus mokinių socialinėms emocinėms kompetencijoms ugdyti, smurto ir patyčių prevencijai, psichoaktyvių medžiagų vartojimo mažinimui, seksualinio išnaudojimo prevencijai, konfliktų valdymui, darbo su tėvais stiprinimui. Mokykloms ir savivaldybėms yra sudarytos finansinės galimybės pačioms iš programų vykdytojų pirkti prevencinių programų įgyvendinimo paslaugas.

227. Parengtos Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijos[47], kuriose pateikti konkretūs žingsniai, kaip kurti saugią ugdymo(-si) aplinką, pateiktas reagavimo į smurtą ir patyčias algoritmas, mokyklos vaidmuo priimant konkrečius susitarimus dėl mokinių elgesio normų, mokyklos darbuotojų atsakomybė dėl reagavimo į patyčias, apibrėžti konkretūs žingsniai, kaip kurti pozityvų mikroklimatą mokykloje, numatyta, kaip nuosekliai, per prasmingas socialines veiklas ugdyti mokinių socialines emocines kompetencijas, aktyviai įtraukti tėvus.

[46] Rekomendacijos dėl krizių valdymo mokyklose, patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. kovo 8 d. įsakymu Nr. V-229 „Dėl Rekomendacijų dėl krizių valdymo mokyklose patvirtinimo“.

[47] Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. V-190 „Dėl Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijų patvirtinimo“.

228. Padidintas psichologinės pagalbos paslaugų prieinamumas mokyklose. 2017 m. ŠMSM skyrė 139,9 tūkst. Eur psichologų paslaugų prieinamumo didinimui 18 savivaldybių. 2018 m. psichologinės pagalbos plėtrai skirta 772,3 tūkst. Eur, 2019 m. numatoma skirti 3 mln. Eur. Parengtos Rekomendacijos mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje[48]. Įgyvendinant Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims veiksmų plano priemones, 2016-2018 m. organizuoti mokymai mokyklų vaiko gerovės komisijų nariams dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir pagalbos teikimo galimai smurtą patyrusiems vaikams. 2016 m. šiuose mokymuose dalyvavo 419 asmenų, 2017 m. - 446 asmenys, 2018 m. - 653 asmenys.

Sveikatos priežiūra

229. 2018 m. patvirtinta Valstybinė narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018-2028 m. programa[49]. Ilgalaikio strateginio dokumento esminis siekis – subalansuotomis priemonėmis siekti saugesnės ir sveikesnės šalies, kurioje kiekvienam žmogui siekiama padėti išvengti ar sumažinti alkoholio, tabako ir narkotikų daromą žalą, taip pat sudaromos galimybės rūpintis savo, šeimos ar bendruomenės narių sveikata, socialine ir ekonomine gerove. Šis strateginis dokumentas numato kontekstualios, mokslo ir faktiniais duomenimis pagrįstos ir subalansuotos ilgalaikės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos politikos įgyvendinimą. Programa apima šias lygiaverčiai svarbias ir viena kitą papildančias sritis: paklausos mažinimo (prevencijos, ankstyvosios intervencijos, gydymo, psichologinės ir socialinės reabilitacijos bei reintegracijos priemonės); pasiūlos mažinimo (teisėtų ir neteisėtų psichoaktyviųjų medžiagų fizinio bei ekonominio prieinamumo ribojimo priemonės); žalos mažinimo (veiksmingos rizikos valdymo ir pagalbos priemonės narkotines ir psichotropines medžiagas vartojantiems žmonėms); stebėsenos (patikimos, kokybiškos ir palyginamos informacijos rinkimas ir vertinimas, pripažįstant mokslinį politikos ir intervencijos įvertinimą, remiant ir tobulinant mokslinius tyrimus).
230. Siekiant padidinti asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą priklausomybėmis sergantiems asmenims, reorganizuotos priklausomybės ligų gydymo įstaigos, sujungiant penkis regioninius priklausomybės ligų centrus į Respublikinį priklausomybės ligų centrą. Priklausomybės ligų gydymas integruotas į bendrą psichikos sveikatos priežiūros reglamentavimą, 2019 m. priėmus naują Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymo redakciją. Priklausomybės nuo opioidų farmakoterapijos opioidiniais vaistiniais preparatais paslaugų prieinamumas didėja, vykdoma priklausomybės nuo opioidų pakaitinio gydymo stebėsena bei teikimo efektyvumo vertinimas. Sukurtos teisinės prielaidos šio gydymo tęstinumo užtikrinimui laisvės atėmimo vietose. Siekiant sumažinti mirčių dėl opioidų perdozavimo skaičių, 2018 m. patvirtintas opioidų antagonisto (naloksono) išdavimo tikslinėms grupėms per žemo slenksčio paslaugų kabinetus tvarkos aprašas[50].

[48] Rekomendacijos mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje, patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. rugpjūčio 3 d. įsakymu Nr. V-625 „Dėl Rekomendacijų mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje patvirtinimo“.
[49] Valstybinė narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-1765 „Dėl Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos patvirtinimo“.
[50] Naloksono, skirto opioidų perdozavimo prevencijai, išdavimo žemo slenksčio paslaugų kabinetuose tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2018 m. gruodžio 10 d. Nr. įsakymu V-1420 „Dėl Naloksono, skirto opioidų perdozavimo prevencijai, išdavimo žemo slenksčio paslaugų kabinetuose tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Plėtojant bendruomenines paslaugas sukurtos teisinės prielaidos priklausomybės ligų konsultantų paslaugų teikimui rizikingai ir žalingai alkoholį vartojantiems asmenims.

231. Nuo 2018 m., vadovaujantis Žmogaus imunodeficito viruso ligos diagnostikos ir gydymo, kompensuojamo iš PSDF biudžeto lėšų, tvarkos aprašu[51], padidintas ŽIV infekcijos gydymo prieinamumas: antiretrovirusinė terapija yra skiriama visiems asmenims, užsikrėtusiems ŽIV, neatsižvelgiant į CD4 ląstelių skaičių. Nuo 2017 m. rugpjūčio mėn. padidintas ištyrimo dėl ŽIV greitaisiais testais prieinamumas narkotikų vartotojams žemo slenksčio kabinetuose. Asmens sveikatos priežiūros įstaigai suteikta teisė atlikti greituosius testus dėl ŽIV ne tik asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo licencijoje nurodytais adresais. Taip pat slenksčio paslaugų sąrašas papildytas nauja paslauga – savikontrolės greitųjų ŽIV ir kitų testų dalijimu, nustatyti visuomenės sveikatos saugos reikalavimai.

232. 2018 m. sausio 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo pataisoms, Lietuvoje uždrausta alkoholio reklama, padidintas asmenų, norinčių įsigyti ar vartoti alkoholį amžius (nuo 20 m.), sutrumpintas alkoholinių gėrimų pardavimo laikas (nuo 10:00 iki 20:00 val.), daugiau teisių suteikta savivaldybių taryboms, nustatant ribojimus alkoholio prekybai.

233. 2017 m. patvirtintas Įpareigojimo dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros programose (kursuose) vykdymo tvarkos aprašas[52], kuris reglamentuoja alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros programų (kursų) vykdymą ir apmokėjimą asmenims, kuriems teismo ar ne teismo tvarka administracinio nusižengimo bylą nagrinėjanti institucija (pareigūnas) už ANK 71, 73, 74, 80, 346, 481, 484, 485 ir 487 straipsniuose numatytus administracinius nusižengimus paskiria administracinio poveikio priemonę – įpareigojimą dalyvauti minėtose programose.

234. 2017 m. patvirtintas ankstyvojo alkoholio vartojimo rizikos įvertinimo ir pagalbos alkoholį vartojantiems asmenims teikimo tvarko aprašas[53]. Įgyvendinant minėto aprašo nuostatas 2018 m. pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigose pradėtos teikti ankstyvojo alkoholio vartojimo rizikos įvertinimo paslaugos, kompensuojamos PSDF lėšomis.

Informacija apie abortus

235. Visos mokyklos, teikiančios bendrąjį ugdymą privalo įgyvendinti Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai bendrąją programą. Šioje programoje yra numatytos temos lytiškumo ugdymui, reprodukcinei sveikatai pagal amžiaus tarpsnį. Programa įgyvendinama pasitelkiant visuomenės sveikatos priežiūros specialistus, tėvus. Yra parengtos metodinės priemonės lytiškumo ugdymo ir reprodukcinės sveikatos (įskaitant informaciją ir apie kontracepciją) klausimais pradinių

[51] Žmogaus imunodeficito viruso ligos diagnostikos ir gydymo, kompensuojamo iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. gegužės 3 d. įsakymu Nr. V-384 „Dėl Žmogaus imunodeficito viruso ligos diagnostikos ir gydymo, kompensuojamo iš privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, tvarkos“.

[52] Įpareigojimo dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos ir sveikatos priežiūros programose (kursuose) vykdymo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. 743 „Dėl Įpareigojimo dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos ir sveikatos priežiūros programose (kursuose) vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

[53] Ankstyvojo alkoholio vartojimo rizikos įvertinimo ir pagalbos alkoholį vartojantiems asmenims teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. lapkričio 29 d. įsakymu Nr. V-1359 „Dėl Ankstyvojo alkoholio vartojimo rizikos įvertinimo ir pagalbos alkoholį vartojantiems asmenims teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

klasių mokytojams ir mokytojams, dirbantiems su paaugliais. Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai programa įgyvendinama, vadovaujantis personalizavimo (kiekvienas asmuo yra unikalus, turintis nelygstamą vertę ir nepakartojamas), pagarbos žmogui ir lyčių lygiavertiškumo, diskretiškumo principais.

13 straipsnis

236. Konstitucijos 41 straipsnis nustato, kad asmenims iki 16 metų mokslas privalomas. Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas. Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus. Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas. Švietimo įstatymo 24 straipsnis įtvirtina Lietuvos gyventojų teisę ir pareigą mokytis. Kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, užsienietis, turintis teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, turi teisę mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją. Valstybė imasi priemonių, kad kiekvienas vaikas Lietuvoje mokytųsi pagal priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas. Kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui, užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, valstybė garantuoja: priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą; aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumą.

237. Viena iš Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme įtvirtintų principų – lygios galimybės – švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują. Profesinio mokymo įstatymas nustato profesinio mokymo sistemos principus, vienas iš kurių yra lygių galimybių principas – profesinio mokymo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmenų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų; kiekvienam asmeniui ji laiduoja pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują. Mokslo ir studijų įstatymas įtvirtina lygių galimybių ir akademinės etikos principus Lietuvos mokslo ir studijų sistemoje.

238. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas reglamentuoja neformalųjį suaugusiųjų ugdymą. Neformalusis suaugusiųjų švietimas teikiamas kiekvienam jį pasirinkusiam asmeniui, ne jaunesniam kaip 18 metų. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas reglamentuoja neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemą, nustato jos sandaros, veiklos ir valdymo pagrindus. Įstatymo tikslas – suteikti teisines garantijas neformaliojo suaugusiųjų švietimo dalyviams, vykdytojams ir socialiniams partneriams, padėti įgyvendinti įgimtą žmogaus teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę, laiduoti asmeniui galimybę įgyti žinių ir gebėjimų, kurių jam reikia kaip demokratinės visuomenės piliečiui ir tam tikros profesijos specialistui, prisidėti prie kūrybingo ir prasmingo laisvalaikio.

239. Nuosekliojo mokymosi tvarkos aprašas[54] numato, kad suaugęs asmuo gali būti priimamas mokytis pagal suaugusiųjų pradinio, suaugusiųjų pagrindinio ir suaugusiųjų vidurinio ugdymo programą. Mokytis pagal šias ugdymo programas taip pat gali 16–17 m. dirbantis jaunuolis, nepilnametis, kuriam laikinai atimta ar apribota laisvė, arba negalintis tęsti mokymosi pagal bendrojo ugdymo programą dėl nėštumo ir gimdymo atostogų ar vaiko auginimo. 2017–2018 ir 2018–2019 mokslo metų pradinio ugdymo programos bendrasis ugdymo planas numato suaugusiųjų ugdymą kasdieniu arba nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu grupinio ir pavienio mokymosi formomis. Sudaromas individualus ugdymo planas.

[54] Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-556 „Dėl Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašo patvirtinimo“.

240. Suaugusiesiems, neįgijusiems pagrindinio ar vidurinio išsilavinimo arba baigusiems jį ne visa apimtimi, yra sudarytos sąlygos jį įgyti suaugusiųjų švietimo įstaigose. Mokymas organizuojamas kasdieniu arba nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdais, taip pat sudaroma galimybė programą įgyvendinti ir neakivaizdiniu mokymo proceso organizavimo būdu. Lanksčios mokymosi formos sudaro galimybes suaugusiems asmenims mokytis jiems patogiu laiku ir reikalinga programos apimtimi, ugdytis mokymosi visą gyvenimą nuostatas.
241. Siekiant mokslo ir studijų institucijose išlaikyti ar net didinti studijuojančių doktorantūroje asmenų skaičių, skatinti mokslo laipsnį įgijusių asmenų skaičiaus augimą ir doktorantūros naudą šalies ir tarptautiniu mastu, nuo 2019 m. sausio 1 d. 83 proc. padidinta doktorantams teikiama parama., t. y. pirmųjų metų doktorantams kas mėnesį skiriama 722 Eur (19,0 BSI) dydžio parama studijoms, o antrųjų–ketvirtųjų metų doktorantams – 836 Eur (22,0 BSI). Šiam tikslui iš valstybės biudžeto papildomai skirta 8 mln. Eur.
242. 2018 m. patvirtintame Pedagogų etikos kodekse[55] įvardyti esminiai pedagogų profesinės etikos reikalavimai ir įsipareigojimai, esminiai principai (pagarbos, teisingumo, žmogaus teisių pripažinimo, atsakomybės, sąžiningumo, atidos ir solidarumo), kuriais savo veikloje privalo vadovautis visi asmenys, kurių veikla yra pedagoginė, taip pat ir laisvieji mokytojai. Kodekse įvardinti principai pabrėžia, kad pedagogas ne tik suvokia kiekvieno asmens saviraiškos, pažangos ir pasiekimų, ugdymosi poreikių svarbą, bet ir savo veiklą grindžia nuostata, kad švietimo sistema turi būti socialiai teisinga, užtikrinanti asmens teisių įgyvendinimą, laiduojanti kiekvienam asmeniui švietimo prieinamumą ir lygias galimybes įgyti kokybišką išsilavinimą, kvalifikaciją, tobulinti įgytas kompetencijas, taip pat ugdo toleranciją ir draugiškus skirtingų tautinių ir religinių grupių asmenų santykius, palaiko darnius santykius su mokiniais, jų tėvais (globėjais, rūpintojais), bendruomene, siekia padėti mokiniams patirti sėkmę mokykloje ir gyvenime.
243. 2019 m. dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų atlyginimams padidinti papildomai skirta dar 23,1 mln. Eur. Tai leido padidinti jų atlyginimus vidutiniškai 16 proc. Bendras vidutinis atlyginimų padidinimas per du metus (palyginti su 2017 m.) sudaro apie 40 proc. 2019 m. atlikta mokslo ir studijų institucijų darbuotojų darbo užmokesčio apžvalga parodė, kad akademinio personalo darbo užmokestis šalyje augo vidutiniškai du kartus sparčiau nei atlyginimai šalies ūkyje ir valstybinių mokslo ir studijų institucijų dėstytojų ir tyrėjų atlyginimų augimas buvo didžiausias per praėjusius 4 metus.
244. 2018 m. pradėtas vykdyti projektas „Kitas šimtas“, siekiant paremti geriausiuose pasaulio universitetuose studijuojančius studentus iš Lietuvos, išmokant 226,2 tūkst. Eur paramos. Skatinant užsienio lietuvius studijuoti Lietuvoje ir siekiant užtikrinti lietuvių kultūrinės tapatybės tęstinumą, valstybės parama skirta užsienio lietuviams (išeivių ir lietuvių kilmės užsieniečių vaikams, vaikaičiams, provaikaičiams): iš valstybės biudžeto lėšų 2018 m. išmokėta 225 tūkst. Eur. 2018 m. buvo tęsiama projekto „Studijų prieinamumo didinimas“ veikla – tikslinių išmokų teikimas. Nuo projekto pradžios iki 2018 m. pabaigos parama skirta 1293 unikaliems studentams. 2018 m. šį projektą papildė nauja veikla – nuo 2018 m. pavasario semestro Lietuvos aukštųjų mokyklų studentams, atitinkantiems Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime nustatytus socialinius kriterijus, iš ESF lėšų mokėtos socialinės stipendijos. 2018 m. suteiktos valstybės remiamos paskolos, pagrįstos valstybės garantiniais įsipareigojimais.

[55] Pedagogų etikos kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. birželio 11 d. įsakymu V-561 „Dėl Pedagogų etikos kodekso patvirtinimo“.

Mokymosi pasiekimų atotrūkio mažinimas

245. Siekiant gerinti mokymosi pasiekimus apskritai ir kartu kompleksiškai spręsti mokymosi pasiekimų atotrūkį, imtasi visapusiškų priemonių – nuo kaimo vietovėse gyvenančių vaikų dalyvavimo ankstyvajame ugdymo skatinimo, mokymosi trukmės ilginimo, iki papildomos mokymosi pagalbos užtikrinimo, infrastruktūros gerinimo, ugdymo turinio naujinimo, mokytojų mokymų, tikslinių lėšų skyrimo, mikroklimato ir įtraukties gerinimo. Gerinti žemų pasiekimų mokinių mokymosi rezultatus padeda įvairių ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo(si) tobulinimas, kokybiško švietimo prieinamumo nedidelėse kaimo vietovėse gyvenantiems mokiniams didinimas, pertvarkant mokyklų tinklą ir užtikrinant vežiojimą į mokyklas. Siekiant, kad ankstyvojo ugdymo paslaugas gautų kuo daugiau vaikų kaimo vietovėse, Lietuvos kaimo vietovėse įsteigta daugiafunkcių centrų, kad būtų sukurta daugiau ankstyvojo ugdymo vietų, kai kurioms kaime gyvenančioms šeimoms suteikiamas specialus viešasis transportas, interneto svetainėje tėvams teikiama informacija apie ankstyvojo ugdymo svarbą, siekiant paskatinti juos leisti savo vaikus į ankstyvojo ugdymo įstaigas ir užtikrinti geresnius jų mokymosi pasiekimus ateityje. Siekiant užtikrinti, kad visiems asmenims būtų prieinamos kokybiškos švietimo paslaugos, tai pat norint pagerinti mokymosi pasiekimus, nuo 2016 m. rugsėjo 1 d. įvestas privalomas priešmokyklinis ugdymas.

246. Lietuvoje sudaromos galimybės mokykliniam brandos egzaminui prilyginamam brandos darbui, kaip galimybei ugdyti(s), patikrinti ir įvertinti mokinio dalykines ir bendrąsias kompetencijas. Sudaryta galimybė ugdymo personalizavimui; mokiniui suteikta teisė rinktis brandos darbą ir prisiimti atsakomybę. Vykdomos bendrojo ugdymo kokybės gerinimo priemonės, įskaitant ir mokinių pasiekimų vertinimo sistemos tobulinimą, turėtų padėti ir toliau gerinti abiturientų mokymosi rezultatus. 2018 m. parengtas kaupiamojo vertinimo sampratos projektas. Tikėtina, kad tai sustiprins kaimo mokyklų mokinių mokymąsi.

247. Gerinama mokymosi infrastruktūra – didinamas mokymosi prieinamumas, perkami mokiniams pavėžėti skirti geltonieji autobusiukai. Geltonieji autobusai padeda kaimo vaikams lengviau pasiekti dažnai aukštesnės kokybės regionų centrų ir miestų mokyklas. Skiriami vadinamieji kokybės krepšeliai veiklos tobulinimui, orientuojantis į pagalbą mokiniui, bendruomenės telkimą ir mokinių pasiekimų gerinimą. Kokybės krepšelio skyrimo tikslas – mokinių ugdymosi pasiekimų gerinimas. Kokybės krepšelio skyrimo uždaviniai: padėti savivaldybėms sudaryti prielaidas ugdymo kokybei gerėti; gerinti stiprią geros mokyklos požymių raišką turinčių bendrojo ugdymo mokyklų atsakomybę ir atskaitomybę už ugdymo kokybę, skiriant finansavimą veiklai tobulinti ir gerosios patirties sklaidai; sumažinti bendrojo ugdymo kokybės skirtumus tarp savivaldybių, bendrojo ugdymo mokyklų, suteikiant konsultacinę ir finansinę pagalbą silpną geros mokyklos požymių raišką turinčioms mokykloms. 2015 m. įdiegtas neformaliojo vaikų švietimo krepšelis, 2018 m. - mokinio kultūros pasas išplėtė galimybes ir kaimo, ir miesto vaikams tolygiau pasinaudoti neformaliuoju švietimu. Vaikų, dalyvavusių neformaliajame švietime, dalis nuosekliai auga.

Duomenų rinkimo mechanizmas

248. Švietimo informacinių technologijų centras tvarko Mokinių registrą, kuriame registruojami visi dalyvaujantys ikimokykliniame, bendrajame ugdyme ir profesiniame mokyme, ir Nesimokančių vaikų ir mokyklos nelankančių mokinių informacinę sistemą (NEMIS), kurioje kaupiami duomenys apie vaikus iki 18 m., kurie nesimoko ir nėra įgiję pagrindinio ar vidurinio išsilavinimo, reguliariai stebima

nesimokančių vaikų ir mokyklos nelankančių mokinių statistika, vykdomas nesimokančių vaikų ir mokyklos nelankančių mokinių nesimokymo ar mokyklos nelankymo priežasčių nustatymas; vaikų paieška ir sugrąžinimas į mokyklas, jie yra motyvuojami grįžti į mokyklą ir įgyti išsilavinimą ir/ar kvalifikaciją. Mokyklų, savivaldybių pareiga yra gautus duomenis apdoroti ir užtikrinti, kad sąrašuose esantiems mokiniams būtų užtikrinama galimybė grįžti į švietimo sistemą, arba, negalint to užtikrinti, išsiaiškinti mokinių iškritimo iš švietimo sistemos priežastis, kaip pavyzdžiui, išvykimas į užsienį.

249. Nuo 2018 m. vykdomi tyrimai siekiant išsiaiškinti nesimokymo ir mokyklos nelankymo priežastis, nesimokančių ir mokyklos nelankančių mokinių sugrąžinimo į mokyklas galimybes, sąlygų sudarymą: Besimokančių migrantų integravimas Europos mokyklose (pradėtas vykdyti 2018 m.); Švietimo paslaugų sugrįžusiems asmenims poreikis savivaldybėse“ (pradėtas vykdyti 2018 m.); Nesimokančių vaikų ir mokyklos nelankančių mokinių (NEMIS) informacinė sistema: funkcionavimas, nesimokančių vaikų paieška (2017 m.). Apklausa atskleidė teisinius ir praktinius vaikų apskaitos, nesimokymo ar mokyklos nelankymo priežasčių nustatymo aspektus, į kurių priežastis buvo toliau gilinamasi organizuojant focus grupes su apklausos dalyviais; „Švietimo, sveikatos, socialinių ir kultūros paslaugų vaikui ir šeimai prieinamumas ir poreikis Lietuvoje“ (2017 m.). Tyrimo tikslas – išanalizuoti visos dienos mokyklos ir joje galimų teikti švietimo, sveikatos, socialinių ir kultūros paslaugų poreikį bei realias galimybes jas gauti. Tyrimas buvo atliekamas modeliuojant visos dienos mokyklos ugdymo organizavimo būdo sampratą ir galimus modelius Lietuvoje. Visos dienos mokyklos ugdymo organizavimo būdas įgyvendinamas Lietuvoje nuo 2018 m. siekiant užtikrinti lygias galimybes naudotis švietimo, socialinėmis, sveikatos priežiūros ir kultūros paslaugomis; „Elgesio ar (ir) emocijų sunkumų arba sutrikimų turintys vaikai: ugdymo ir pagalbos teikimo specifika“ (2017 m.); Prevencinių programų įgyvendinimas Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose 2015-2016 mokslo metais (2016 m.). Apklausos tikslas – atskleisti prevencinių programų įgyvendinimo, metodinių priemonių naudojimo mastą ir ypatumus atskirose savivaldybėse kaip pagrindą tobulinanti prevencinės veiklos įgyvendinimo praktiką ir vykdant jos plėtrą; Vaiko minimali ir vidutinė priežiūra Lietuvoje ir užsienyje: teisiniai ir praktiniai aspektai (2015 m.). Tyrimo tikslas – visapusiškai atskleisti vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros sistemą reglamentuojančių teisės aktų nuostatų taikymo patirtį, tobulinimo galimybes bei pateikti rekomendacijas savivaldybėms.

Tautinių mažumų teisės į mokslą užtikrinimas

250. Tautinių mažumų apsauga šalyje užtikrinama remiantis tarptautine ir nacionaline teise. 2000 m. Lietuva ratifikavo ET tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją, kuria įsipareigojo imtis reikiamų priemonių visapusiškai ir veiksmingai lygybei tarp tautinei mažumai ir tautinei daugumai priklausančių asmenų skatinti visose ekonominio, socialinio, politinio ir kultūrinio gyvenimo srityse.

251. Konstitucijos 45 straipsnis nustato, kad piliečių tautinės bendrijos savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarko savarankiškai. Iki 2010 m. tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises ir laisves reglamentavo dar 1989 m. priimtas ir 1991 m. papildytas ir pakeistas Tautinių mažumų įstatymas. Tačiau 2010 m. Seimo nutarimu jis nustojo galioti. Šiuo metu Seime registruotas naujas Tautinių mažumų įstatymo projektas.

252. Įgyvendindama savo tarptautinius ir nacionalinius įsipareigojimus tautinių mažumų apsaugos srityje, Lietuvos Respublika sudaro sąlygas tautinių mažumų atstovams bendrojo ugdymo įstaigose mokytis gimtąja nevalstybine kalba ir mokytis gimtosios kalbos, dalyvauti ir neformaliojo vaikų švietimo veiklose gimtąja kalba. Kai kurių tautinių mažumų atstovai savo gimtąja kalba gali mokytis nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštojo mokslo lygmens (Žr. Priedą Nr. 48). Bendrosiose programose ir ugdymo planuose yra užtikrintos prielaidos tautinių mažumų mokiniams mokytis gimtosios kalbos,

taip pat lietuvių kalbos ir siekti jų galias atitinkančių ugdymosi rezultatų. Ugdymo planuose numatyti ugdymo proceso organizavimo ypatumai leidžia ugdymo planą lanksčiai pritaikyti mokyklos specifikai. Ugdymo procesas skirtingai organizuojamas priklausomai nuo to, ar mokykloje įteisintas tautinės mažumos kalbos mokymas; ar mokymas tautinės mažumos kalba. Mokyklose, kuriose įteisintas tautinės mažumos kalbos mokymas, jos mokoma pagal gimtosios kalbos programą; kitų dalykų, išskyrus užsienio kalbos, mokoma lietuvių kalba; kai kurie pasirenkamieji dalykai gali būti mokomi tautinės mažumos kalba. Mokyklose, kuriose mokymas vyksta tautinės mažumos kalba, pagrindinio, vidurinio ugdymo programos vykdomos dvikalbio ugdymo būdu: tautinės mažumos kalba ir lietuvių kalba. Kiekviena mokykla užtikrina teisės aktais nustatytą minimalų dalykų, kurių mokoma lietuvių kalba, skaičių.

253. Mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas pasiekimų patikrinimai (brandos egzaminai, kiti egzaminai, įskaitos ir kt.) organizuojami pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintas mokymosi pasiekimų patikrinimų programas ir mokymosi pasiekimų patikrinimų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašus, mokinių pasiekimų tyrimus. Šie mokymosi pasiekimų patikrinimai organizuojami vienodi visų mokomųjų kalbų mokyklų mokiniams, nepažeidžiant lygių galimybių principo. Visos bendrojo ugdymo mokyklos užtikrina lietuvių kalbos mokėjimą pagal bendrąją švietimo ir mokslo ministro patvirtintą programą. 2013 m. pradėtas vykdyti lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminas visiems mokiniams pagal atnaujintą programą ir pradėtas įgyvendinti valstybinių brandos egzaminų kriterinis vertinimas, kuris pakeitė iki tol buvusią mokinių pasiekimų norminio vertinimo sistemą. Atkreiptinas dėmesys, kad kandidatams iš mokyklų tautinių mažumų mokomąja kalba 2013-2016 m. buvo taikomos lengvatos 4 iš 7 vertinimo kriterijų: gramatikos ir leksikos, rašybos, skyrybos, teksto raiškos, stiliaus ir logikos. Nuo 2017 m. lengvatos nebetaikomos skyrybos kriterijui, bet kitiems 3 kriterijams jos liko. Lengvatas numatyta taikyti iki 2020 m. Skirtingas vertinimas kiekvieniems metams nustatomas ne mechaniškai, o atliekant statistinę analizę ir modeliuojant pagal pagrindinės sesijos egzamino rezultatus. Brandos egzaminų, išskyrus užsienio (anglų, prancūzų, rusų, vokiečių) bei gimtųjų kalbų (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių) brandos egzaminus, užduotys rengiamos lietuvių kalba. Rečiau vartojami biologijos, chemijos, fizikos, geografijos, informacinių technologijų, istorijos ir matematikos dalykiniai terminai brandos egzaminų užduotyse papildomai pateikiami rusų ir lenkų kalbomis. Atsakymus į biologijos, chemijos, fizikos, geografijos, informacinių technologijų, istorijos ir matematikos klausimus mokiniai gali rašyti tiek lietuvių, tiek rusų, tiek lenkų kalba.

254. TMD, siekdamas stiprinti tautinių mažumų vaikų ir jaunimo neformalaus ugdymo veiklas, kasmet skiria dalinį finansavimą tautinių mažumų sekmadieninėms mokykloms, kurių pagrindinė funkcija yra vaikų ir jaunimo tautinis, kultūrinis ugdymas, gimtosios kalbos mokymas. Mokyklose veikia tautinių dainų ir šokių būreliai, vaikai mokomi tautinių amatų, supažindinami su tautine istorija, kultūra, tradicijomis ir papročiais. Neformaliojo ugdymo įstaigas turi 16 Lietuvos tautinių mažumų, Alytuje, Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Kėdainiuose, Šilutėje, Švenčionėliuose, Turmante ir Visagine veikia armėnų, azerbaidžaniečių, baltarusių, estų, graikų, karaimų, kazachų, latvių, lenkų, romų, rusų, totorių, ukrainiečių, uzbekų, vokiečių, žydų sekmadieninės mokyklos, iš viso – 40 mokyklų, kurias lanko apie 600 įvairaus amžiaus mokinių. Nuo 2016 m. iki 2018 m. departamentas neformaliojo švietimo įstaigų veiklai skyrė dalinį 91 200 Eur finansavimą. Už skirtas lėšas sekmadieninės mokyklos turi galimybę vykdyti įvairias pažintines veiklas – dalyvauti ekskursijose, kultūriniuose projektuose, skatinančiuose tautinių mažumų kultūrų pažinimą ir integraciją į Lietuvos visuomenę.

255. Įgyvendindamas neformaliojo tautinių mažumų švietimo priemones, TMD organizuoja konferencijas ir seminarus Lietuvos tautinių bendrijų sekmadieninių mokyklų mokytojams, kuriuose

svarstomos tokios temos, kaip sekmadieninių mokyklų mokymo turinys, darbo metodai, mokymo priemonės ir metodika, dvikalbystės problematika.
256. Neformaliojo ugdymo įstaigų mokytojams yra sudaryta galimybė pasidalyti jau sukaupta patirtimi ir diegiamomis naujovėmis, aptarti neformaliojo švietimo mokyklų veiklos planus, mokymo programas, klausytis pranešimų apie tautinę istorinę atmintį, istorijos ir kultūros sąsajas, istorinės vaizdinės medžiagos pateikimą. Sekmadieninių mokyklų mokytojai yra supažindinami ir gali diskutuoti apie veiklos gerinimo galimybes, tautinių mažumų jaunimo motyvaciją lemiančius sėkmės veiksnius, mokymo priemones internete, dalinio finansavimo iš valstybės biudžeto galimybes, mokytojų kvalifikacijos kėlimo galimybes. 2018 m. vykusio seminaro metu pradėta formuoti sekmadienių mokyklų mokytojų, norinčių įgyti pedagogo kvalifikaciją, grupė.

Romų tautybės asmenų integracija į švietimo sistemą

257. Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 m. veiksmų plane numatyti tikslas ir uždaviniai, susiję su romų tautybės žmonių integracija į švietimo sistemą, o tam tikslui ir uždaviniams įgyvendinti numatyta 17 priemonių (pavyzdžiui, bendradarbiaujant su romų integracijos klausimais dirbančiomis nevyriausybinėmis organizacijomis, stiprinti šviečiamąjį darbą su ikimokyklinio amžiaus vaikų turinčiomis romų šeimomis atskirose savivaldybėse ir skatinti jas aktyviai naudotis teise į ikimokyklinį ir priešmokyklinį institucinį vaikų ugdymą; organizuoti ikimokyklinį ir priešmokyklinį romų vaikų ugdymą Romų visuomenės centre; remti iniciatyvas mažinti ankstyvąjį romų mokinių pasitraukimą iš švietimo sistemos, didinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių įtrauktį, kurti saugią mokyklą (konkursinis projektas „Iniciatyvų didinti mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, įtrauktį skatinimas), organizuoti romų kompiuterinio raštingumo įgūdžių kursus Vilniuje ir pan.).
258. Įgyvendinant Nediskriminavimo skatinimo veiksmų plano priemonę „įgyvendinti tautinių mažumų ir migruojančių šeimų vaikų švietimą stiprinančias priemones" 2018 m. romų vaikus ugdančioms mokykloms buvo pravestas mokymų ciklas pagal akredituotą programą „Romų įtraukties į kokybišką ugdymą stiprinimas", suorganizuoti mokymai „Darbo su kultūrine įvairove klasėje metodai", taip pat seminaras, skirtas mokymų dalyviams aptarti mokyklų patirtį per laikotarpį po mokymų įvykusius pokyčius. Romų kaip tautinės mažumos pažinimui stiprinti parengtas ir „Mokytojo TV" paskelbtas vaizdo įrašas apie romų istoriją ir holokaustą.
259. Remiantis ŠMSM duomenimis, bendrojo lavinimo mokyklas kasmet vidutiniškai lanko apie 450 romų tautybės vaikų; profesines - apie 20 romų moksleivių (iš viso remiantis 2011 m. gyventojų surašymu Lietuvoje gyvena 2115 romų tautybės asmenų). Romų vaikų lankomumą bendrojo lavinimo mokyklose užtikrina mokyklų socialiniai pedagogai. Papildomų priemonių ėmėsi Vilniaus miesto savivaldybė, įgyvendindama Vilniaus (Kirtimų) taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016-2019 m. programą – Vilniaus miesto Socialinės paramos centro socialiniai darbuotojai Vilniaus Kirtimų gyvenvietėje lankosi kiekvieną dieną, žadina ir lydi specialiai samdytu transportu į ugdymo įstaigas vaikus, kuriems reikia socialinių darbuotojų pagalbos susiruošti į mokyklą, taip pat savivaldybė organizuoja romų vaikų pavėžėjimą iš Kirtimų gyvenvietės į mokyklas; mieste gyvenantiems moksleiviams kompensuojami viešojo transporto elektroniniai bilietai.
260. TMD, įgyvendindamas projektą „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis" 2017-2018 m. finansavo vieno mokytojo padėjėjo darbą Šalčininkų rajono Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijoje, kurio pagrindinė funkcija užtirtinti romų vaikų lankomumą. Romai, iškritę iš švietimo sistemos, gali gauti išsilavinimą suaugusiųjų mokyklose ir nuotoliniu būdu. Romų visuomenės centre Vilniuje nuo 2007 m. veikia nuotolinio mokymo konsultacinis punktas. Tai

puiki galimybė romams, iškritusiems iš švietimo sistemos, įgyti pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą. 2015-2016 m. m. nuotoliniu būdu mokėsi 17 romų; 2016-2017 m. m. – 17; 2017-2018 m. m. – 7, 2018-2019 m. m. – 5 romų mokiniai. Kasmet vidutiniškai 20-30 romų lanko suaugusiųjų mokyklas.

261. Didelis dėmesys skiriamas mokytojų, dirbančių su romų vaikais, kompetencijai tobulinti. Įgyvendinat Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 m. veiksmų planą, Ugdymo plėtotės centras (nuo 2019 m. – Nacionalinė švietimo agentūra) nuo 2017 m. vykdo kvalifikacijos tobulinimo programą mokykloms, kuriose mokosi romų vaikai *„Įtraukiojo ugdymo kokybės stiprinimas“*. Pagal šią programą kasmet vyksta mokymai mokytojams, konsultavimo ciklai mokykloms, organizuojamos konferencijos romų vaikų įtraukties klausimams. Įgyvendinant projektą „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“, TMD 2018 m. organizavo seminarus mokytojams „Romų tautinės mažumos istorija: nuo atsiradimo Europoje iki XX amžiaus genocido“.

262. Romų vaikai aktyviai dalyvauja vaikų dienos centrų veiklose. Daugiausiai su romų vaikais dirba Romų visuomenės centro dienos centras „Laipteliai į viršų“, Lietuvos sakaliukų sąjungos dienos centras „Padėk pritapti“ bei Panevėžio vaikų dienos užimtumo centras. Romų visuomenės centre vyksta integracijos ir socializacijos užsiėmimai ikimokyklinės grupės vaikams; taip pat vyksta integracijos ir socializacijos užsiėmimai mokyklinio amžiaus vaikams; būreliai: romų muzikos ir dainavimo būrelis; romų tautinių šokių būrelis, meno terapijos ir dailės būrelis; romų vaikų pilietiškumo ir bendruomeninių gebėjimų ugdymo užsiėmimai (išvykos į muziejus, teatrus; supažindinimas su valstybinėmis šventėmis, su valstybinių ir nevyriausybinių institucijų veikla).

Dėl UNESCO konvencijos prieš diskriminaciją švietimo srityje ratifikavimo

263. Didžioji dalis UNESCO konvencijos[56] nuostatų yra nebeaktualios, nebeatitinka dabartiniu metu Lietuvoje galiojančio pažangesnio teisinio reguliavimo, lyginant su tuo, kuris nustatomas 1960 m. priimtoje Konvencijoje. Tiek ES, tiek ET, kurių narė yra Lietuva, kelia aukštesnius reikalavimus/standartus, susijusius su žmogaus teisių įgyvendinimu ir nediskriminavimu švietimo srityje. Tiek įstatyminė bazė Lietuvoje, tiek egzistuojantys tarptautiniai įsipareigojimai šiuo metu užtikrina adekvatų šių teisių įgyvendinimą ir nediskriminavimo švietime principo užtikrinimą.

264. Konstitucijos 41 straipsnis nustato, kad asmenims iki 16 metų mokslas privalomas, mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas. Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus. Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas nustato švietimo sistemos principus, iš kurių vienas yra lygių galimybių principas: švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują. Įstatymas taip pat įtvirtina gyventojų teisę ir pareigą mokytis, nurodant, kad kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, užsienietis, turintis teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, turi teisę mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją. Valstybė imasi priemonių, kad kiekvienas vaikas Lietuvoje mokytųsi pagal priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas. Kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui, užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, valstybė garantuoja priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą,

[56] 1960 m. UNESCO konvencija prieš diskriminaciją švietimo srityje http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

taip pat aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumą.

265. Profesinio mokymo įstatymas taip pat įtvirtina lygių galimybių principą – profesinio mokymo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmenų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų; kiekvienam asmeniui ji laiduoja pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują. Mokslo ir studijų įstatymas įtvirtina lygių galimybių ir akademinės etikos principus Lietuvos mokslo ir studijų sistemoje.

14 straipsnis

266. Konstitucijoje įtvirtinta, kad mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas, o gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose nemokamas mokslas yra laiduojamas.

15 straipsnis

Teisė dalyvauti kultūriniame gyvenime

267. Asmens kultūrinės teisės yra įtvirtintos keliuose Konstitucijos skirsniuose (II, III, IV), daug dėmesio skiriama asmenų, priklausančių tautinėms bendrijoms, kultūrinių teisių apsaugai. Piliečių tautinėms bendrijoms suteikta teisė savarankiškai tvarkyti savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą; valstybė teikia tautinėms bendrijoms paramą (Konstitucijos 45 straipsnis). Asmenys, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius (37 straipsnis). Konstitucijos 42 straipsnyje nurodoma, kad kultūra, mokslas, tyrinėjimai ir dėstymas yra laisvi, valstybė remia kultūrą ir mokslą, rūpinasi Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga. Įstatymas gina dvasinius ir materialius autoriaus interesus, susijusius su mokslo, technikos, kultūros ir meno kūryba.
268. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (toliau – KM) parengė Lietuvos Respublikos kultūros politikos pagrindų įstatymo projektą (toliau – Projektas), kuriuo siekiama sukurti horizontalų kultūros srities teisinio reguliavimo mechanizmą, kuriame teisinėmis priemonėmis įtvirtinami valstybės įsipareigojimai kultūrai, siekiama užtikrinti konstitucines Lietuvos piliečių teises į kultūros prieinamumą. Projekte apibrėžiami bendrieji kultūros politikos principai, tokie kaip kūrybos ir informacijos laisvės, lygiateisiškumo, bendradarbiavimo, darnumo ir kiti. Kultūros prieinamumo principas reiškia, kad valstybė sudaro sąlygas visiems Lietuvos Respublikos gyventojams pažinti kultūros raiškos įvairovę ir dalyvauti kultūroje visoje Lietuvos teritorijoje; kūrybos ir saviraiškos laisvės principas – jog visi asmenys gali savarankiškai pasirinkti kūrybos išraiškos būdus ir priemones, jiems negali būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus. Siekiant užtikrinti bendradarbiavimo principo įgyvendinimą, Projekte atskirai reglamentuojamos patariamosios kultūros srities tarybos, įtvirtinant jų teisę teikti kultūros ministrui pagalbą kultūros politikos klausimais. Be to, siekiant paskatinti nevyriausybinių organizacijų dalyvavimą viešojoje politikoje, Projekte išskiriamas nevyriausybinių organizacijų vaidmuo formuojant, vykdant ir įgyvendinant kultūros politiką. Projekte įtvirtinamos formos, kuriomis įgyvendinamas nevyriausybinių organizacijų ir valdžios institucijų partnerystės principas. Išskiriamos konkrečios nevyriausybinių organizacijų funkcijos ir konkrečios teisės teikti siūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms dėl kultūros srities teisinio reguliavimo tobulinimo, kultūros politikos krypčių ir prioritetų nustatymo, interesų atstovavimas, sprendimas dėl meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijos statuso suteikimo priskirtinas nevyriausybinių organizacijų kompetencijai.
269. Lietuvos kultūros politikos nuostatose[57] pabrėžiama, kad valstybės ir savivaldybių institucijos sudaro sąlygas šalies gyventojams naudotis kultūros paslaugomis, dalyvauti kultūriniame gyvenime. Regionų kultūrą sąlygoja suderinti apskričių ir savivaldybių institucijų kultūros valdymo,

[57] Lietuvos kultūros politikos nuostatos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“.

finansavimo, informacijos kaupimo ir sklaidos veiksmai. 2010 m. patvirtintose Lietuvos kultūros politikos gairėse vienas iš keliamų tikslų – didinti kultūros prieinamumą visoje Lietuvoje. Pabrėžiama, kad tolygi kultūros sklaida, jos prieinamumas visoje šalies teritorijoje, tinklinė kultūros plėtra yra labai svarbi gyvenimo kokybės visoje šalyje sąlyga.

270. Lietuvos valstybinę etninės kultūros politiką reglamentuoja Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, nustatantis bendrus lietuvių etninės kultūros valstybinės globos pagrindus, etninės kultūros apsaugą ir tęstinumą, plėtros bei turtinimo priemones ir sąlygas, kiek to nereglamentuoja kiti įstatymai. 2015 m. patvirtintas Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų planas[58], kurio vienas iš tikslų – aktyvinti etninės kultūros plėtrą regionuose, suteikti galimybę gyventojams puoselėti savo regiono, krašto tradicijas ir papročius. Daugelis savivaldybių yra patvirtinę etninės kultūros plėtros programas bei savo biudžetuose numatė lėšas, skirtas tradicinės kultūros puoselėjimui, apsaugai bei sklaidai. 2013 m. įsteigta Lietuvos kultūros taryba – kultūros politikos įgyvendinimo institucija. Įsteigiant Lietuvos kultūros tarybą buvo sukurta kultūros bendruomenės savivalda ir pagarbaus atstumo principu pagrįsta kultūros valdymo sistema. Lietuvos kultūros taryba veikia pasitelkdama šiuolaikinius kultūros vadybos įrankius, veikloje vadovaujasi skaidrumo ir pasitikėjimo principais. Nuo 2018 m. veiklą pradėjo regioninės kultūros tarybos – dešimt teritoriniu Lietuvos apskričių pagrindu veikiančių ekspertų grupių, atliekančių apskričių meno ir kultūros ekspertų bei konsultantų funkcijas. Regionines kultūros tarybas sudaro vietos kultūros ir meno bendruomenės ir apskričių savivaldybių deleguoti atstovai. Šios tarybos padeda Lietuvos kultūros tarybai priimti sprendimus dėl kultūros ir meno projektų regionuose finansavimo prie kurių finansavimo prisideda ir savivaldybės.

271. Seimas, įvertinęs, kad viena iš svarbiausių ES regioninės politikos krypčių yra regioninio, istorinio ir kultūrinio savitumo išsaugojimas bei pabrėžęs Lietuvos etnografinių regionų savitumo puoselėjimo svarbą, 2015 m. paskelbė Etnografinių regionų metais. Patvirtintas Etnografinių regionų metų veiksmų planas[59], kuriame numatytomis iniciatyvomis siekiama pabrėžti etnografinių regionų istorinę ir kultūrinę svarbą, taip pat formuoti viešąją nuomonę, palankią etnografinių regionų kultūrinio palikimo išsaugojimui, jų savasties akcentavimui.

272. Seimas 2017 m. paskelbė Tautinio kostiumo bei Piliakalnių metais, kurių tikslas – pabrėžti tautinio kostiumo, kaip vieno iš tautos ir valstybės simbolių, etninio tapatumo ir nacionalinės kultūros išraiškos formos svarbą, didinti jo žinomumą ir prieinamumą visuomenei bei atkreipti dėmesį į piliakalnių, prie jų esančių gyvenviečių, šventviečių, kapinynų, pilkapių, senųjų kelių, kaip lietuvių tautos tapatumą stiprinančių vertybių, reikšmę ir jų apsaugą. Siekdamas pabrėžti tautodailės reikšmę mūsų valstybei, didinti jos žinomumą ir prieinamumą visuomenei, Seimas 2020 m. paskelbė Tautodailės metais.

273. 2017 m. įsteigta Nacionalinė Jono Basanavičiaus premija (nuo 1992 m. premija turėjo valstybinį statusą). KM kasmet skiria 3 premijas už tradicinės kultūros puoselėjimą ir sklaidą.

2018 m. įvyko Lietuvos šimtmečio dainų šventė „Vardan tos...“, kurios programose dalyvavo apie 150 tūkst. žmonių. Tai buvo didžiausia ir labiausiai visuomenę suvienijusi valstybės atkūrimo šimtmečio minėjimo programos dalis.

274. 2012 m., likvidavus Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi centrą, kultūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo veiklą koordinuoja KM. Nuo 2014 m. projektus, skirtus kultūros darbuotojų

[58] Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. ĮV-500 „Dėl etninės kultūros plėtros 2015-2018 metų veiksmų plano patvirtinimo“.

[59] Etnografinių regionų metų veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. liepos 22 d nutarimu Nr. 745 „Dėl Etnografinių regionų metų veiksmų plano patvirtinimo“.

kvalifikacijai tobulinti iš dalies finansuoja Lietuvos kultūros taryba.
275. Lietuvos Respublikos kultūros centrų įstatymas reglamentuoja kultūros centrų steigimą, pertvarkymą, likvidavimą, valdymą, veiklą, klasifikavimą, finansavimą bei kitus su kultūros centrų veikla susijusius santykius. Įvairiuose Lietuvos regionuose veikia daugiau kaip 176 kultūros centrai. Šie kultūros židiniai yra labai svarbūs, siekiant sudaryti sąlygas profesionalaus ir mėgėjų meno sklaidai, gyventojų kūrybinei raiškai. 2014 m. patvirtinta Kultūros objektų aktualizavimo 2014-2020 m. programa,[60] kurios paskirtis - užtikrinti kryptingą visų kultūros srities išteklių panaudojimą sumanios, kuriančios, ir įtraukios visuomenės tapatybės ir darnos stiprinimui bei ekonominio konkurencingumo skatinimui. KM nuo 2006 m. kasmet skiria 4 Geriausio metų kultūros centro premijas.
276. KM kartu su ŠMSM nuo 2018 m. įgyvendina priemonę „Kultūros pasas“, kuri yra skirta visų Lietuvos mokinių kultūros pažinimo įpročiams ugdyti ir jų kultūros patirčiai plėsti, teikiant aukštos kokybės kultūros ir meno paslaugas. Mokinio kultūros pasui kasmet skiriama 15 eurų, už kuriuos mokiniai kartu su grupe/klase gali pasirinkti kultūros ir meno paslaugas – kultūros renginius, kultūrinės edukacijos užsiėmimus ar kultūros renginius, kuriuose vyksta ir kultūrinė edukacija. Kultūros pasas ne tik ugdo vaikų ir jaunimo kultūrines kompetencijas, kritinį mąstymą ir kūrybingumą, tačiau 2019–2022 m. paskelbtu tematiniu prioritetu prisideda prie Jungtinių Tautų Darnaus vykdymosi 16 tikslo įgyvendinimo.
277. Siekdama skatinti ir stiprinti dvišalį, regioninį ir tarptautinį bendradarbiavimą, KM glaudžiai bendradarbiauja su partneriais užsienyje, organizuodama kultūrinius renginius, skirtus paminėti Lietuvai nusipelniusių asmenybių jubiliejus ar reikšmingus istorinius įvykius.

Mokslo pažanga ir jos praktinis taikymas

278. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą Vyriausybė 2009 m. pertvarkė valstybės mokslinių tyrimų įstaigų tinklą. Šiuo metu Lietuvoje veikia 13 valstybinių mokslinių tyrimų institutų. Pertvarkos metu konsoliduotuose institutuose pagerėjo sąlygos vykdyti mokslinius tyrimus ir doktorantūrą, prieiga prie mokslinės informacijos duomenų bazių. Pertvarkyta ir institutų veiklos finansavimo tvarka, siekiant, kad jų vykdoma MTEP kuo geriau atitiktų valstybės ir visuomenės poreikius. Moksliniai tyrimai vykdomi per konkursinį finansavimą. Lietuvos mokslo taryba yra pagrindinė mokslinius tyrimus finansuojanti institucija, kasmet skelbianti kvietimus teikti paraiškas įvairios apimties nacionalinių, tarptautinių, ESF investicijų priemonių, skirtų finansuoti mokslinius tyrimus ir su mokslu susijusias veiklas, svarbiais tyrėjų karjerai ir pasiektų rezultatų sklaidai.
279. Įgyvendinama Valstybinės lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 m. programa[61], kurios paskirtis − konkursinio finansavimo būdu koordinuoti ir integruoti svarbiausius lituanistinius mokslinius tyrimus ir jų sklaidą Lietuvoje bei užsienyje, įgyvendinti lituanistinių mokslinių tyrimų prioritetą, stiprinti lituanistinių tyrimų indėlį į Lietuvos valstybės humanistikos plėtrą ir taip suteikti mokslinį pagrindą Lietuvos pilietinės ir kultūrinės savimonės ugdymui bei lituanistinio paveldo saugojimui.

[60] Kultūros objektų aktualizavimo 2014-2020 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. spalio 6 d. įsakymu Nr. ĮV-711 „Dėl Kultūros objektų aktualizavimo 2014-2020 metų programos patvirtinimo“.
[61] Valstybinės lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016-2024 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-519 „Dėl Valstybinės lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016-2024 metų programos patvirtinimo“.

280. 2017-2022 m. įgyvendinama programa „Modernybė Lietuvoje“[62], kurios tikslas – kompleksiškai ištirti modernybės, modernizacijos ir visuomenės modernėjimo, t. y. šiuolaikinės visuomenės radimosi ir kaitos, procesus Lietuvoje ir jų įtaką nacionalinei valstybei, tapatumui, kultūrinei savasčiai ir atminčiai, gauti naujų mokslo žinių ir pateikti įžvalgų, reikšmingų gilesniam šiandienos Lietuvos politinių, socialinių, kultūrinių procesų suvokimui, Lietuvos valstybės ir visuomenės darniai bei tvariai plėtrai ir europinei integracijai.

281. Investicijų į MTEP skatinimas, inovacijų plėtra ir inovacinių gebėjimų stiprinimas įmonėse yra sėkmingo Lietuvos ekonomikos augimo ir jos konkurencingumo didinimo pamatas. Išankstiniais duomenimis 2017 m. MTEP darbams buvo skirta 371,7 mln. Eur. MTEP išlaidos, palyginti su 2016 m. padidėjo 44,1 mln. Eur, t. y. 13,5%. Remiantis išankstiniais bendrojo vidaus produkto (BVP) duomenimis, bendrosios Lietuvos MTEP išlaidos sudarė 0,89% BVP (2016 m. – 0,85%).

282. Siekdama paskatinti investicijas į MTEP, Lietuva įgyvendina Sumanios specializacijos prioritetų įgyvendinimo programą[63], kurioje identifikuoti šalies MTEPI raidos prioritetai, atspindintys šalies ūkio ir mokslo stiprybes ir didžiausią potencialą. 2014–2020 m. ES finansavimo laikotarpiui numatytos investicijos į MTEPI sudaro 678,9 mln. Eur. EIM šiuo periodu administruoja 398,2 mln. Eur, skirtų moksliniams tyrimams, eksperimentinei plėtrai ir inovacijoms (MTEPI). Administruojamos Sumanios specializacijos prioritetų įgyvendinimo programos priemonės orientuojamos į inovaciniams gaminiams, paslaugoms ar procesams kurti reikalingus taikomuosius mokslinius tyrimus, eksperimentinės plėtros veiklas, klasterizaciją, inovacijų populiarinimą ir sklaidą, įmonių tarptautiškumo didinimą, tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą, inovacijų paklausos didinimą. Siekiama, kad parama apimtų visą inovacijų ciklą ir taptų paskata užtikrinti sklandų jo funkcionavimą. Dėmesys skiriamas kiekvienam iš ciklo etapų – nuo naujo produkto idėjos susiformavimo iki jo įdiegimo rinkoje. Lietuvos sumanios specializacijos strategijoje įvardinami 7 MTEPI prioritetai: energetika ir tvari aplinka; agroinovacijos ir maisto technologijos; sveikatos technologijos ir biotechnologijos; įtrauki ir kūrybinga visuomenė; nauji gamybos procesai, medžiagos ir technologijos; išmanusis, netaršus, susietas transportas, informacinės ir ryšių technologijos.

283. Siekiant paskatinti šalies įmones investuoti į inovaciniams gaminiams, paslaugoms ar procesams kurti reikalingas MTEP veiklas, paskatinant įmonių plėtrą ir naujų inovacinių įmonių steigimąsi EIM kartu su ŠMSM įgyvendina priemonę „Intelektas“. Bendri verslo-mokslo projektai.“ Šia priemone skatinamas mokslo ir studijų institucijas MTEP veiklų vykdymas kartu su verslo įmonėmis. Siekiant paskatinti įmones dalyvauti tarptautiniuose projektuose, kas padėtų užmegzti verslo ryšius, susirasti užsienio partnerių įgyvendinama priemonė „InoConnect“. Priemonės tikslas – skatinti tarptautinę partnerystę ir tinklaveiką, per Europos įmonių tinklą ieškant galimybių dalyvauti tarptautinėse MTEPI iniciatyvose ir užmegzti ryšius su tarptautiniais partneriais, taip šalyje didinant MTEP išlaidas, MTEP paslaugų eksportą bei pritraukiant užsienio investicijas. Remiamas dalyvavimas tarptautinių MTEP veiklos iniciatyvų renginiuose.

Autorių teisių apsauga

[62] Nacionalinė mokslo programa „Modernybė Lietuvoje“, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. birželio 20 d. įsakymu Nr. V-549 „Dėl Nacionalinės mokslo programos „Modernybė Lietuvoje“ patvirtinimo“.

[63] Prioritetinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir inovacijų raidos (sumanios specializacijos) prioritetų įgyvendinimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. balandžio 30 d. nutarimu Nr. 411 „Dėl Prioritetinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir inovacijų raidos (sumaniosios specializacijos) prioritetų įgyvendinimo programos patvirtinimo“.

284. KM yra Vyriausybės įgaliota institucija įgyvendinti valstybės politiką autorių teisių ir gretutinių teisių srityje ir pagal savo kompetenciją koordinuoti šių teisių apsaugą[64]. Pagrindinis tikslas šioje srityje – tarptautinius ir regioninius valstybės įsipareigojimus atitinkanti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos sistema, sudaranti sąlygas tinkamai teisių turėtojų ir kūrinių naudotojų interesų pusiausvyrai: užtikrinanti kūrėjų interesų apsaugą ir sudaranti jiems sąlygas gauti tinkamą atlygį už jų kūrybos rezultatus, taip skatinanti kūrybiškumą, tuo pat metu užtikrinanti visuomenei sąlygas tam tikromis aplinkybėmis neatlygintinai naudotis kūriniais ir tokiu būdu garantuojanti autorių teise saugomo turinio prieinamumą visuomenei svarbiais atvejais, skatinanti kultūros sklaidą ir visuomenės pažangą. Autorių teisių objektais pagal Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą yra laikomi originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai, kurie yra kokia nors objektyvia forma išreikštas kūrybinės veiklos rezultatas.
285. Autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugai didelę reikšmę turi kolektyvinis šių teisių administravimas, vykdomas autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų narystės pagrindu įsteigtų ne pelno organizacijų. KM, kaip Vyriausybės įgaliota institucija, sudaro, nuolat atnaujina ir viešai skelbia Lietuvos Respublikoje įsisteigusių kolektyvinio administravimo organizacijų (įskaitant Lietuvos Respublikoje įsteigtu trečiųjų šalių kolektyvinio administravimo organizacijų filialus ir atstovybes), kitose valstybės narėse įsisteigusių, Lietuvos Respublikos teritorijoje kolektyvinio administravimo veiklą vykdančių, kolektyvinio administravimo organizacijų sąrašą.

Kultūrinių ir informacinių paslaugų užtikrinimas asmenims su negalia

286. Pastarąjį dešimtmetį šalies bibliotekose itin daug dėmesio buvo skirta negalią turinčių asmenų integravimui ir kultūrinių bei informacinių paslaugų šiais grupei plėtimui. Prie negalią turinčių asmenų integravimo ir kultūrinių bei informacinių paslaugų plėtojimo ženkliai prisidėjo 2008-2013 m. vykdytas nacionalinis projektas „Bibliotekos pažangai“, kuris buvo skirtas kompiuterizuoti šalies viešąsias bibliotekas. Jo metu bibliotekos buvo aprūpintos specialia negalią turintiems asmenims skirta technine ir programine įranga, bibliotekų darbuotojai buvo apmokyti aptarnauti šią specifinę vartotojų auditoriją, o bibliotekose buvo organizuojami šių vartotojų kompiuterinio raštingumo mokymai. Minėto projekto metu taip pat buvo specialiųjų visuomenės grupių poreikiams pritaikytos viešųjų bibliotekų interneto svetainės, kurios žmonėms tarnauja kaip puikus informacijos šaltinis, langas į kultūrinį ir žinių pasaulį. Nuo 2017 m. KM kasmet skiria finansavimą Lietuvos aklųjų ir 5 apskričių bibliotekoms, skirtą aprūpinti jas socialinės bei informacinės atskirties gyventojų grupes įranga ir priemonėmis. Vykdant šias veiklas bibliotekose atliekami žmonių su negalia poreikių tyrimai, organizuojami asmenų su negalia aptarnavimo mokymai bibliotekų specialistams, bibliotekų patalpos pritaikomos specialių poreikių asmenims (įkurtos specialios edukacijų erdvės, įdiegtos išmanios programos, leidžiančios geriau orientuotis bibliotekose bei naudotis jų paslaugomis), kuriamos naujos virtualios paslaugos, organizuojami kultūriniai ir edukaciniai renginiai, skirti žmonėms su negalia.
287. Regėjimo negalią turinčių asmenų kultūriniu ir informaciniu aptarnavimo rūpinasi Lietuvos aklųjų biblioteka. Ši biblioteka skirta tenkinti ne tik literatūros ir informacijos poreikius, bet ir aktyviai prisideda prie jų švietimo, kultūros, ugdymo, reabilitacijos procesų, skatina šių žmonių integraciją į visuomenę. Biblioteka yra pagrindinė šalies leidybinė institucija, leidžianti tikslinei

[64] Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. nutarimu Nr. 1469 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos nuostatų patvirtinimo“, 8.2 papunktis.

auditorijai skirtus specialiųjų formatų leidinius, kasmet išleidžiama per 400 pavadinimų leidinių, skirtų asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto. 2010 m. pradėta kurti Virtuali aklųjų biblioteka pagerino elektroninių leidinių prieinamumą žmonėms su regos negalia, kurie jiems skirtus leidinius ir informaciją bet kuriuos metu gali gauti nepriklausomai nuo savo gyvenamosios vietos.

288. Siekiant sudaryti geresnes sąlygas neįgaliesiems lankytis muziejuose, 2015 m. nustatyta, kad asmenys, kuriems nustatytas neįgalumo lygis arba kuriems nustatytas 25 proc. ir mažesnis darbingumo lygis, arba specialiųjų poreikių lygis ir juos lydintys asmenys, muziejų nuolatines ekspozicijas lanko nemokamai. Taip pat siekiant stiprinti Lietuvos piliečių kultūrinę tapatybę bei ugdyti visuomenės savarankiško kultūros pažinimo ir patyrimo įpročius, užtikrinant šalies muziejų prieinamumą ir atvirumą, kiekvieno mėnesio paskutinį sekmadienį neįgalieji gali nemokamai lankytis nacionalinių ir respublikinių muziejų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina KM, nuolatinėse ekspozicijose.

289. Seimas 2019 m. kovo 21 d. priėmė Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo pataisas, kuriomis užtikrinamas regos ir klausos negalią turinčių asmenų informacinis prieinamumas nacionalinio transliuotojo programose. Pataisomis, kurios įsigalios 2020 m. sausio 1 d., numatyta, jog nacionalinis transliuotojas kasmet pamažu didina neįgaliesiems pritaikytų programų apimtis: programų su lietuviškais subtitrais transliavimo apimtis, programų, verčiamų į lietuvių gestų kalbą, transliavimo apimtis, programų, pritaikytų regos negalią turintiems asmenims transliavimo apimtis.

Tautinių mažumų apsauga

290. TMD pavesta dalyvauti, formuojant ir įgyvendinant tautinių mažumų politiką, laiduojančią Lietuvos Respublikos gyventojų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisėtų interesų ir poreikių tenkinimą, tautinio tapatumo saugojimą, taip pat sudarančią sąlygas jiems visapusiškai dalyvauti šalies visuomeniniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime, ugdyti jų pilietiškumą, toleranciją, nepakantumą tautinės nesantaikos kurstymui. Patvirtintame 2019–2021 m. TMD strateginiame veiklos plane[65] numatyti konkretūs uždaviniai tautinių mažumų politikos srityje ir jiems remti skirtas biudžetas, kuris sudaro 1 mln. Eur..

291. Siekiama, kad visi Lietuvos Respublikos gyventojai, nepriklausomai nuo jų tautybės, religijos ar socialinio statuso, turėtų galimybę dalyvauti kultūrinėje veikloje. Siekiant paskatinti Pietryčių Lietuvos regione gyvenančių tautinių mažumų (ypač vaikų ir jaunimo) dalyvavimą kultūrinėje veikloje, kuria prisidedama prie pilietiškumo ugdymo, tarpkultūrinio dialogo, kultūrų raiškos įvairovės skatinimo, KM skyrė dalinį finansavimą Šalčininkų rajono kultūros centro projektams, skirtiems valstybinių švenčių paminėjimui. Taip pat skatinamas bendradarbiavimas su viešojo sektoriaus institucijomis, pilietine visuomene ir nevyriausybinėmis organizacijomis. Tokio bendradarbiavimo pavyzdys paminėtinas kasmet organizuojami Lietuvos žydų genocido aukų atminimo renginiai Paneriuose.

292. Nediskriminavimo skatinimo veiksmų plane numatyta priemonių, skirtų tautinėms mažumoms. Viena iš priemonių – vykdyti veiklas, skirtas diskriminacijai Lygių galimybių įstatyme numatytais pagrindais mažinti ir diskriminacijos prevencijai darbo rinkoje užtikrinti. Įgyvendinant šią priemonę 2018 m. vykdytas projektas „Tautinių mažumų atstovų įtraukimas į darbo rinką“ pagal ESF lėšomis

[65] Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019–2021 metų strateginis veiklos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2019 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. ĮV-58 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro valdymo sričių vyriausybės įstaigų ir nacionalinių kultūros įstaigų, kurių vadovai yra asignavimų valdytojai, 2019–2021 metų strateginių veiklos planų patvirtinimo“.

finansuojamą priemonę „Diskriminacijos mažinimas“. Priemonės tikslas – mažinti diskriminaciją darbo rinkoje Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme numatytais pagrindais ir skatinti tautinių mažumų atstovų įsitvirtinimą darbo rinkoje. Kitos priemonės, numatytos minėtame plane – priemonė įgyvendinti tautinių mažumų ir migruojančių šeimų vaikų švietimą stiprinančias priemones, kurią įgyvendina ŠMSM, bei priemonė vykdyti veiklas, skatinančias tarpkultūrinį pažinimą ir įprasminančias tautinių mažumų ir imigrantų kultūrinį paveldą, kurią įgyvendina TMD.

Prieiga prie interneto

293. Šalies gyventojams skirtos viešos prieigos kompiuterių ir interneto, gyventojų skaitmeninio raštingumo didinimo, įgūdžių gerinimo ir įtraukties stiprinimo paslaugos aktyviausiai teikiamos viešųjų bibliotekų tinkle, kurį šiuo metu su daro 1243 šalies viešosiose bibliotekose veikiančios 5980 gyventojams skirtos kompiuterizuotos darbo vietos, iš jų 5916 – su interneto prieiga. Kasmet viešosiose bibliotekose organizuojamų skaitmeninio raštingumo mokymų metu apmokomi ir konsultuojami daugiau kaip 240 tūkst. gyventojų. Itin didelį poveikį šio tinklo formavimui ir interneto prieinamumui Lietuvoje didinti padarė 2008-2013 m. įgyvendintas projektas „Bibliotekos pažanga“. Pagal tarptautinį trišalį susitarimą tarp KM, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos ir Bilo ir Melindos Geitsų fondo įgyvendinto projekto pagrindinis tikslas – stiprinant ir panaudojant viešųjų bibliotekų pajėgumus, pasiekti, kad Lietuvos gyventojai, ypač kaimiškose vietovėse, taip pat socialinės rizikos grupės, žymiai geriau naudotųsi informacinių technologijų galimybėmis naudingos informacijos gavimui ir bendravimui ir, tuo pačiu, gyvenimo gerinimui. Per penkerius metus šalies viešosiose bibliotekose organizuotuose mokymuose dalyvavo daugiau nei 80 tūkst. gyventojų, kurių informacinio raštingumo gebėjimus ugdė informacines kompetencijas sustiprinę bibliotekininkai. Projekto įgyvendinimo metu buvo iš esmės atnaujinta šalies bibliotekų viešos interneto prieigos infrastruktūra: buvo naujai įrengta arba modernizuota vieša interneto prieiga 1276-ose viešosiose miesto ir kaimo bibliotekose, beveik 1000 bibliotekoje įdiegtas arba pagerintas plačiajuostis interneto ryšys.

294. Siekiant užtikrinti sukurtų rezultatų tvarumą ir paskatinti bibliotekose naujų vartotojų poreikius atitinkančių paslaugų diegimą 2013-2016 m. įgyvendintas projektas „Bibliotekos pažangai 2“, kuris leido sustiprinti bibliotekų pajėgumus tenkinti besivystančios bendruomenės poreikius. Viešosios bibliotekos kartu su bendruomenėmis kūrė vietos gyventojų poreikius atitinkančius projektus, panaudodami informacinių ir ryšių technologijas.

295. 2018 m. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka kartu su KM pradėjo įgyvendinti projektą „Gyventojų skatinimas išmaniai naudotis internetu atnaujintoje viešosios interneto prieigos infrastruktūroje“, skirtą plėtoti ir atnaujinti viešos prieigos kompiuterių ir interneto prieigos infrastruktūrą viešosiose bibliotekose, sudarant sąlygas gyventojams dalyvauti skaitmeninių kompetencijų ugdymo ir vietos skaitmeninio turinio kūrimo bei kitose skaitmeninės informacijos iniciatyvose. Šis viešos prieigos infrastruktūrą atnaujinti skirtas projektas koordinuojamas kartu su nacionaliniu mastu vykdomu projektu „Prisijungusi Lietuva“, kuris skirtas organizuoti gyventojams skaitmeninio raštingumo mokymus bibliotekose.

296. Elektroninių ryšių srityje sėkmingai įgyvendinti kaimiškųjų vietovių informacinių technologijų plačiajuosčio ryšio tinklo RAIN plėtros projektai, kurių įgyvendinimo metu sukurta bazinė plačiajuosčio ryšio infrastruktūra leido užtikrinti galimybę 99 proc. Lietuvos gyventojų gauti prieigą prie plačiajuosčio ryšio ir naudotis internetu. Nutiesta apie 9000 kilometrų šviesolaidinių kabelių linijų ir apie 1 mln. Lietuvos gyventojų buvo sudaryta galimybė naudotis plačiajuosčio ryšio tinklu teikiamomis paslaugomis.

297. Lietuva tęsia interneto prieigos infrastruktūros plėtrą ir siekia, kad visoje šalies teritorijoje būtų prieinamas naujos kartos interneto ryšys, užtikrinantis 30 Mbps ir didesnę duomenų perdavimo spartą. Tokią galimybę suteiks jau šiais metais pradedamas įgyvendinti naujos kartos interneto prieigos infrastruktūros plėtros projektas RAIN-3, kuriam 2018 m. buvo užtikrintas finansavimas ESF ir valstybės biudžeto lėšomis. Bendra projekto vertė – apie 49,5 mln. Eur. Projekto RAIN-3 įgyvendinimo metu toliau bus plėtojama naujos kartos interneto prieigos infrastruktūra baltosiose teritorijose, kuriose rinka negali užtikrinti šios infrastruktūros plėtros ir sparčiojo interneto ryšio paslaugų teikimo, statant bokštus ir tiesiant šviesolaidinių kabelių linijas. Šis projektas ženkliai prisidės, įgyvendinant Europos skaitmeninėje darbotvarkėje iškeltą tikslą pasiekti, kad iki 2020 m. visi namų ūkiai (100 proc.) turėtų galimybę naudotis sparčiuoju plačiajuosčiu ryšiu (30 Mbps ir daugiau) ir kad, ne mažiau kaip 50 proc. namų ūkių būtų užsisakę itin spartų (100 Mb/s ir didesnės spartos) interneto ryšį.
298. Elektroninių ryšių veiklos priežiūrą Lietuvoje vykdo Ryšių reguliavimo tarnyba (toliau – RRT). Viena iš RRT prioritetinių veiklos sričių – vartotojų teisių ir interesų apsauga, įskaitant neįgaliųjų teisių ir interesų užtikrinimą, kuris yra numatytas Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nuostatose. Įstatyme įtvirtinta, kad viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjai privalo užtikrinti neįgaliųjų paslaugų gavėjų galimybę naudotis elektroninių ryšių (telefono ryšio, interneto prieigos, televizijos, radijo) paslaugomis, kuriomis naudojasi dauguma paslaugų gavėjų, taip pat užtikrinti, kad neįgalieji galėtų naudotis daugumos paslaugų gavėjų pasirinktų elektroninių ryšių paslaugų teikėjų ir jų paslaugų teikiamais privalumais. RRT gali nustatyti viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjams reikalavimus, susijusius su galimybės neįgaliesiems paslaugų gavėjams naudotis elektroninių ryšių paslaugomis užtikrinimu.

Lietuvos oficiali parama vystymuisi

299. Preliminariais duomenimis, 2018 m. Lietuvos oficiali parama vystymuisi siekė 0,11% bendrųjų nacionalinių pajamų, tikslūs duomenys bus paskelbti, kai juos paskelbs Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. 2017 m. Lietuvos oficiali parama vystymuisi sudarė 52,55 mln. Eur (0,13 % Lietuvos bendrųjų nacionalinių pajamų), iš kurių 3,85 mln. Eur skirta humanitarinei pagalbai. Lietuvos skirta dvišalė parama kitoms šalims sudarė 10,12 mln. Eur visos oficialios paramos vystymuisi (19,25% visos paramos), daugiašalė parama – 42,42 mln. Eur (80,7% visos OPV). Humanitarinei pagalbai skirta parama sudarė 3,85 mln. Eur visos oficialios paramos vystymuisi, iš jų 2 279 622 Eur skirta pabėgėliams Turkijoje per ES pabėgėlių rėmimo priemonę; 1 069 711 Eur pabėgėliams Lietuvoje; 503 000 Eur - įnašai tarptautinėms organizacijoms, fondams, parama nukentėjusiems nuo karinių konfliktų ir humanitarinių krizių. Prioritetinės Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo geografinės kryptys – Rytų Europos regionas, migracijos kilmės ir tranzito šalys. Didesnioji dvišalės paramos dalis teikiama Ukrainai, Sakartvelui ir Moldovai – ES Rytų partnerystės valstybėms, pasirašiusioms su ES asociacijos susitarimus. Lyginat 2017 m. su 2016 m., oficiali parama vystymuisi vertine išraiška padidėjo (2016 m. – 51,6 mln. eurų), bet oficialios paramos vystymuisi ir bendrųjų nacionalinių pajamų santykio rodiklis sumažėjo (2016 m. buvo 0,14%) dėl bendrųjų nacionalinių pajamų augimo.

Dėl Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto fakultatyvaus protokolo pasirašymo ir ratifikavimo

300. Kaip buvo nurodyta Lietuvos antrojo visuotinės periodinės peržiūros ciklo metu, Lietuva yra prisiėmusi įsipareigojimus pagal Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą ir, kaip

reikalauja šis paktas, pagal turimus išteklius imasi visų priemonių, kad jame pripažįstamos teisės būtų įgyvendintos. Šiuo metu nenumatoma prisiimti naujų tarptautinių įsipareigojimų, kuriais valstybės įstatymų leidžiamosios valdžios nuožiūra paskirstant valstybės išteklius galėtų susiaurėti dėl kvaziteisminių tarptautinių institucijų sprendimų.

Dėl Konvencijos dėl visų darbuotojų migrantų ir jų šeimų narių teisių apsaugos ratifikavimo

301. Kaip buvo nurodyta Lietuvos antrojo visuotinės periodinės peržiūros ciklo metu, Vadovaujantis nacionaline ir ES teise, taip pat Lietuvą teisiškai įpareigojančiais Jungtinių Tautų žmogaus teisių apsaugos dokumentais, darbuotojams migrantams ir jų šeimų nariams garantuojamos tam tikros teisės, tačiau šiuo metu nėra numatoma šias teises plėsti tokiu būdu, kaip reikalaujama pagal šią konvenciją, ypač kiek tai susiję su plačiu ir nesąlyginiu vienodo traktavimo principo taikymu tokiose srityse kaip švietimas, aprūpinimas būstu, socialinės paslaugos, sveikatos priežiūros paslaugos. Manome, kad nacionalinės teisės priemonės, pasirašyti dvišaliai susitarimai ir galiojantys ES teisės aktai tinkamai užtikrina migrantų iš trečiųjų šalių teises.

Dėl bendrojo pagrindinio dokumento atnaujinimo

290. URM jau yra pradėjusi bendrojo pagrindinio dokumento atnaujinimą, Planuojama pateikti atnaujintą bendrąjį pagrindinį dokumentą iki 2019 m. pabaigos.

III. PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Romų registracija UŽT, įdarbinimas, dalyvavimas aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse 2009–2018 m.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Įregistruota per metus	301	327	309	575	506	446	483	505	440	463
Įdarbinta	12	5	23	34	41	50	75	78	65	84
Pradėjo dalyvauti ADRP	10	10	31	32	43	34	45	49	19	8
Veikla pagal verslo liudijimus	0	0	3	3	5	6	12	7	7	5

UŽT informacija

Priedas Nr. 2

1999–2017 m. LGKT atliktų tyrimų dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu dinamika

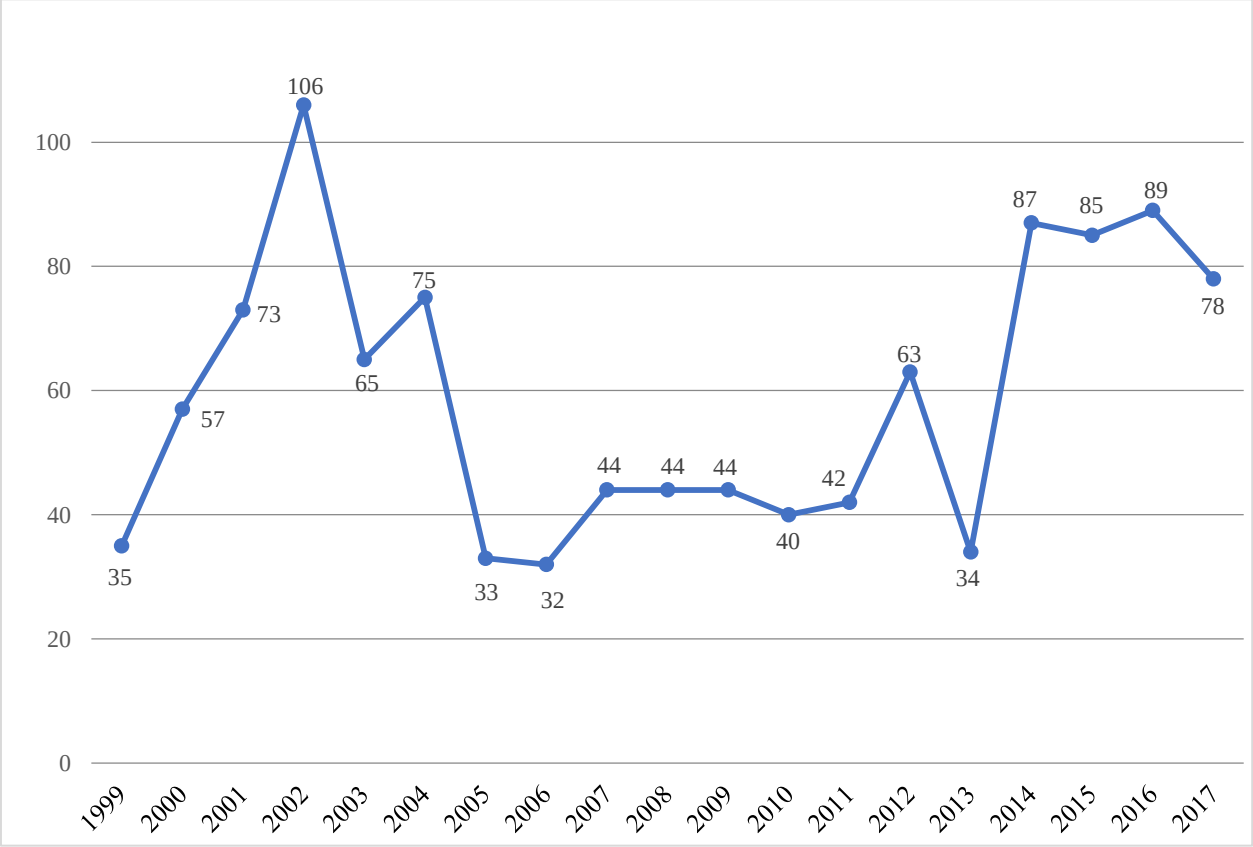

Priedas Nr. 3

2005–2017 m. LGKT atliktų tyrimų dėl galimos diskriminacijos lytinės orientacijos pagrindu dinamika

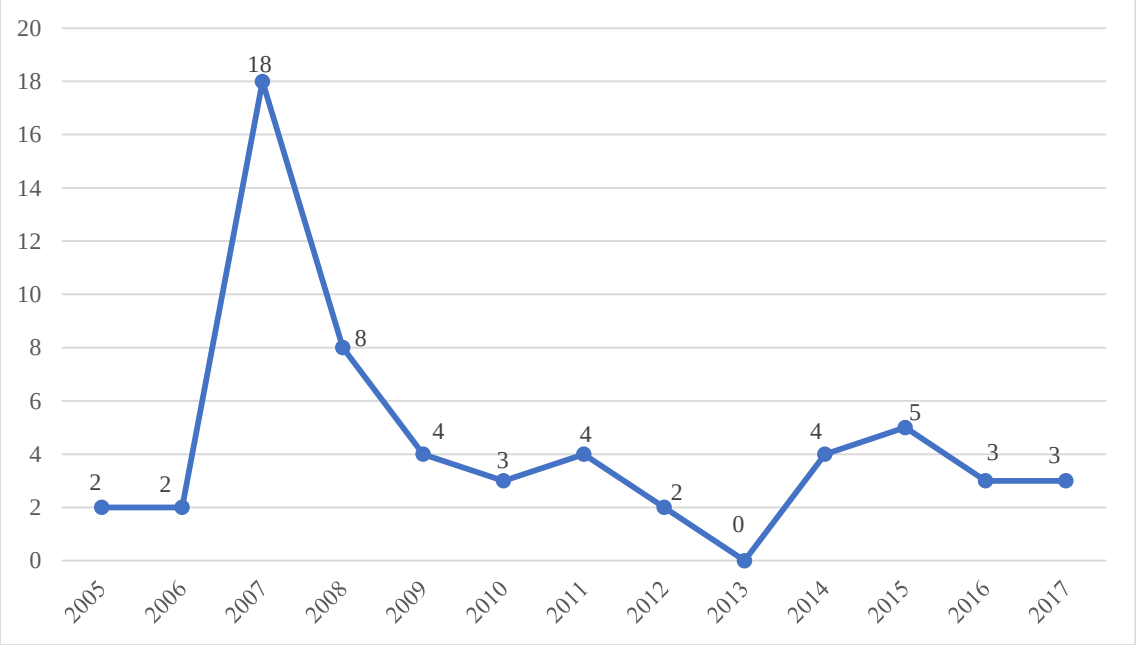

Priedas Nr. 4

1999–2017 m. LGKT atliktų tyrimų dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu dinamika

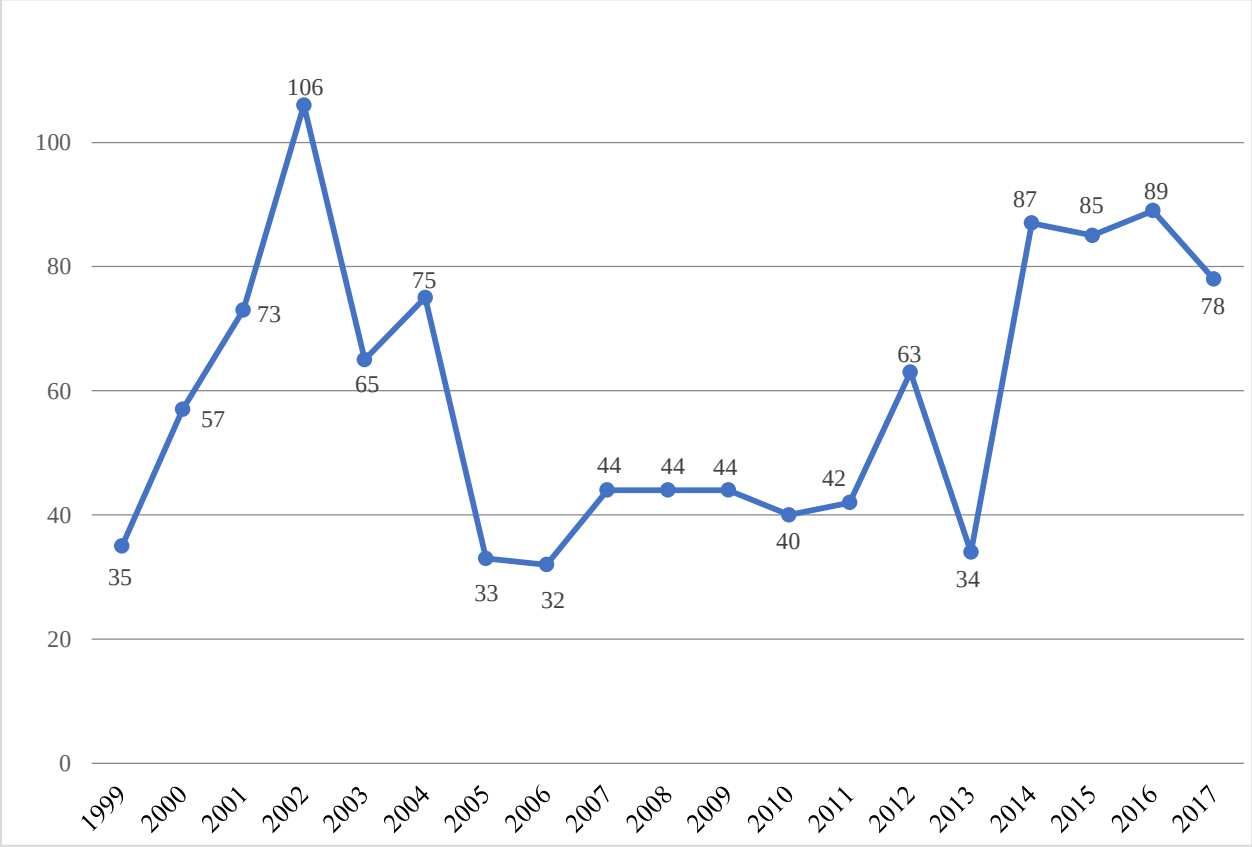

Priedas Nr. 5

Vidutinis nedarbo išmokos gavėjų skaičius 2013–2018 m.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos statistinių duomenų portalo duomenys

Priedas Nr. 6

Nedarbo draudimo išmokas gaunančių asmenų aprėptis padidėjo 10 %: nuo 30 % iki 40 %. visų registruotų bedarbių. Beveik trečdaliu padidėjo ir išmokų gavėjų skaičius – nuo 45,1 tūkst. vidutiniškai per mėnesį paskutinį 2017 m. ketvirtį iki 59,5 tūkst. atitinkamą 2018 m. laikotarpį.

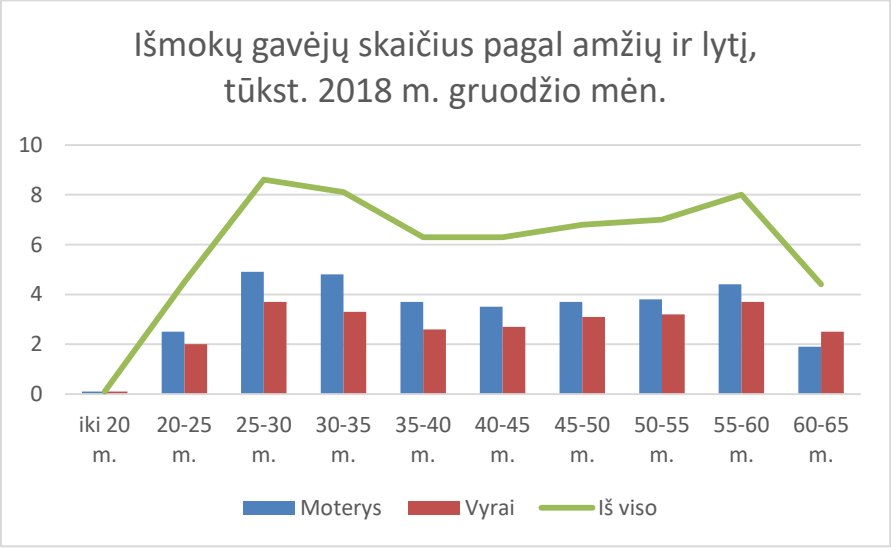

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos statistinių duomenų portalo duomenys

Priedas Nr. 7

Pastovi nedarbo draudimo išmokos dalis, vadovaujantis 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojusia Nedarbo socialinio draudimo įstatymo nauja redakcija, sudarė 30 procentų MMA iki 2019 m. (po

2019 m. -23,27 procentų MMA[66]). 2016 m. MMA –380 Eur (380 x 0.30 = **114 Eur**), 2018 m. MMA - 400 Eur (400 x 0.30 = **120 Eur**). 2019 m. MMA – 555 Eur[1] (555 x 0.2327 = **129,15** Eur).

*Kintam*a nedarbo socialinio draudimo išmokos dalis apskaičiuojama taip, kad bedarbiui būtų paskata ieškotis naujo darbo:

- 1–3 nedarbo išmokos mokėjimo mėnesius kintama nedarbo socialinio draudimo išmokos dalis sudaro 50 proc. (nuo 2019 m. – 38,79 proc.) apdraustojo vidutinių mėnesinių draudžiamųjų pajamų;
- 4–6 mėn. – 40 proc. (nuo 2019 m. – 31,03 proc.) apdraustojo vidutinių mėnesinių draudžiamųjų pajamų;
- 7–9 mėn. – 30 proc. (nuo 2019 m. – 23,27 proc.) apdraustojo vidutinių mėnesinių draudžiamųjų pajamų.

Vidutinė nedarbo socialinio draudimo išmoka 2013-2018 m.

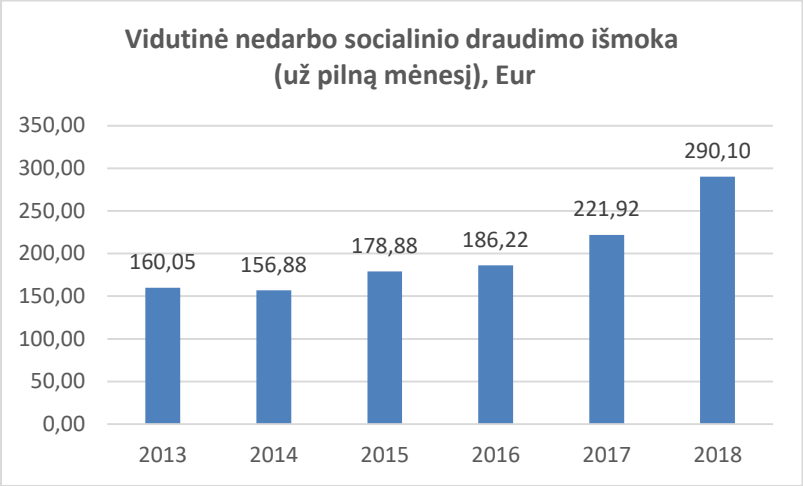

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos statistinių duomenų portalo duomenys

Priedas Nr. 8

Nedarbo socialinio draudimo išmokų gavėjų skaičius pagal išmokos dydį (už piną mėnesį) ir lytį 2014-2018 m.

[66] dydis pakeistas dėl mokesčių sistemos reformos, įsigaliojusios nuo 2019 m. sausio 1 d. Plačiau paaiškinimuose prie 9 straipsnio

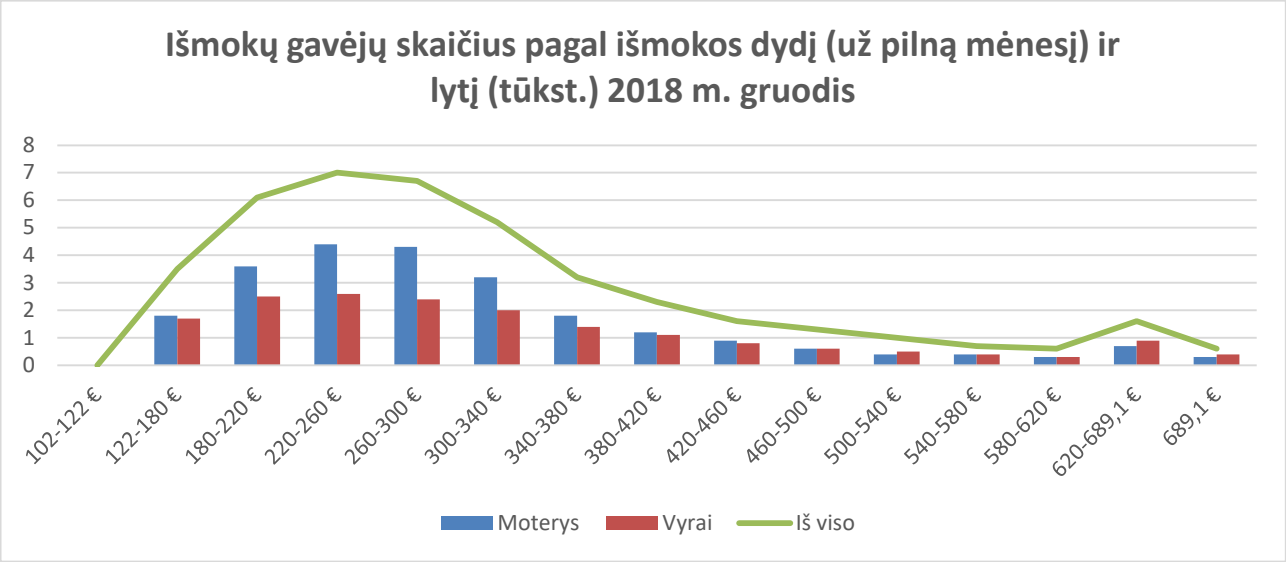

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos statistinių duomenų portalo duomenys

Priedas Nr. 9

Užimti gyventojai ir užimtumo lygis pagal amžiaus grupes ir lytį 2014-2018 m.

		Užimti gyventojai | tūkst.					Užimtumo lygis | proc.				
		Miestas ir kaimas					Miestas ir kaimas				
		2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Vyrai ir moterys	Iš viso pagal amžiaus grupes	1 319,0	1 334,9	1 361,4	1 354,8	1 374,7	52,6	53,8	55,6	56,3	57,8 **
	15–24	106,6	104,6	105,2	98,2	98,3	27,6	28,3	30,2	30,4	32,4 **
	15–29	252,0	249,6	247,0	240,5	236,7	44,2	45,5	47,7	48,9	50,7 **
	15–64	1 288,0	1 300,6	1 317,7	1 305,6	1 323,7	65,7	67,2	69,4	70,4	72,4 **
	15–74	1 314,9	1 331,6	1 354,2	1 346,4	1 367,1	58,8	60,2	62,3	63,2	65,0 **
	20–64	1 283,3	1 296,5	1 308,6	1 295,8	1 312,8	71,8	73,3	75,2	76,0	77,8 **
	25–54	970,6	964,8	959,9	943,9	947,7	80,8	81,6	82,7	83,3	84,6 **
	55–64	210,8	231,2	252,6	263,6	277,6	56,2	60,4	64,6	66,1	68,5 **
	65+	31,1	34,4	43,7	49,2	51,0	5,7	6,3	7,9	8,9	9,2 **
Vyrai	Iš viso pagal amžiaus grupes	647,1	654,1	663,0	660,0	679,1	57,1	58,3	60,0	60,8	62,9 **
	15–24	61,5	58,4	57,8	53,4	53,1	31,0	30,8	32,5	32,3	34,1 **
	15–29	140,3	135,9	136,2	132,5	128,4	47,7	48,4	50,5	51,7	53,2 **
	15–64	631,7	637,3	643,3	636,1	654,5	66,5	68,0	70,0	70,6	73,3 **

	15–74	645,1	652,0	660,0	655,2	674,8	61,2	62,6	64,5	65,2	67,7 **
	20–64	628,7	634,8	638,5	630,4	648,2	73,1	74,6	76,2	76,5	79,0 **
	25–54	473,4	473,5	469,9	463,8	474,1	80,7	81,8	82,6	83,1	85,2 **
	55–64	96,8	105,3	115,6	118,8	127,3	58,8	62,4	66,8	67,2	70,5 **
	65+	15,5	16,8	19,7	23,9	24,6	8,4	9,1	10,7	12,9	13,2 **
Moterys	Iš viso pagal amžiaus grupes	671,9	680,8	698,4	694,8	695,7	48,9	50,0	51,9	52,7	53,5 **
	15–24	45,0	46,2	47,4	44,8	45,2	24,1	25,7	27,8	28,4	30,6 **
	15–29	111,7	113,7	110,8	108,0	108,3	40,5	42,4	44,5	45,9	48,1 **
	15–64	656,3	663,3	674,4	669,5	669,3	64,9	66,5	68,8	70,2	71,6 **
	15–74	669,9	679,6	694,2	691,3	692,3	56,6	58,1	60,3	61,5	62,7 **
	20–64	654,6	661,7	670,2	665,4	664,6	70,6	72,2	74,3	75,5	76,7 **
	25–54	497,2	491,3	490,0	480,0	473,7	80,9	81,4	82,9	83,6	84,1 **
	55–64	114,1	125,8	137,0	144,7	150,4	54,3	58,8	62,8	65,2	66,9 **
	Iš viso pagal amžiaus grupes	15,6	17,5	24,0	25,3	26,4	4,3	4,8	6,6	6,9	7,2 **

Lietuvos statistikos departamento duomenys

** - patikslinti ir perskaičiuoti duomenys

Priedas Nr. 10

Darbo jėga ir darbo jėgos aktyvumo lygis pagal amžiaus grupes ir lytį 2014-2018 m.

		Darbo jėga | tūkst.					Darbo jėgos aktyvumo lygis | proc.				
		Miestas ir kaimas					Miestas ir kaimas				
		2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Vyrai ir moterys	Iš viso pagal amžiaus grupes	1 477,0	1 468,9	1 477,5	1 457,9	1 464,8 **	58,9	59,2	60,3	60,6	61,5 **
	15–24	132,0	124,9	123,0	113,2	110,6 **	34,2	33,8	35,3	35,0	36,5 **
	15–29	295,4	285,7	275,7	263,0	255,9 **	51,8	52,1	53,2	53,5	54,8 **
	15–64	1 445,5	1 434,2	1 433,2	1 408,4	1 413,2 **	73,7	74,1	75,5	75,9	77,3 **
	15–74	1 472,9	1 465,5	1 470,4	1 449,6	1 457,2 **	65,8	66,3	67,6	68,1	69,3 **
	20–64	1 438,5	1 428,1	1 422,3	1 396,6	1 400,9 **	80,5	80,8	81,7	81,9	83,1 **
	25–54	1 077,4	1 055,9	1 036,4	1 010,9	1 003,4	89,7	89,3	89,3	89,3	89,6

						**					**
	55–64	236,1	253,3	273,8	284,3	299,2 **	63,0	66,2	70,0	71,3	73,8 **
	65+	31,5	34,7	44,3	49,5	51,5 **	5,8	6,3	8,1	9,0	9,3 **
Vyrai	Iš viso pagal amžiaus grupes	736,9	727,6	729,4	721,3	729,3 **	65,0	64,9	66,0	66,4	67,6 **
	15–24	76,6	69,5	68,7	62,5	60,3 **	38,6	36,7	38,7	37,8	38,8 **
	15–29	166,1	154,9	153,9	146,8	140,4 **	56,5	55,2	57,1	57,3	58,2 **
	15–64	721,2	710,4	709,2	697,1	704,4 **	76,0	75,8	77,1	77,4	78,9 **
	15–74	734,8	725,4	726,4	716,5	725,1 **	69,7	69,7	70,9	71,3	72,7 **
	20–64	716,7	706,7	703,1	690,2	697,2 **	83,4	83,0	83,9	83,7	85,0 **
	25–54	532,5	523,1	513,2	504,9	506,5 **	90,8	90,4	90,2	90,4	91,0 **
	55–64	112,2	117,8	127,3	129,7	137,6 **	68,2	69,8	73,6	73,3	76,2 **
	65+	15,6	17,1	20,1	24,1	24,9 **	8,5	9,3	10,9	13,0	13,4 **
Moterys	Iš viso pagal amžiaus grupes	740,2	741,3	748,1	736,6	735,4 **	53,9	54,4	55,7	55,8	56,5 **
	15–24	55,4	55,4	54,2	50,7	50,3 **	29,6	30,8	31,9	32,2	34,1 **
	15–29	129,3	130,8	121,8	116,2	115,4 **	46,8	48,8	49,0	49,4	51,2 **
	15–64	724,2	723,7	724,0	711,3	708,8 **	71,6	72,5	73,9	74,6	75,8 **
	15–74	738,1	740,1	744,0	733,1	732,1 **	62,3	63,3	64,6	65,2	66,3 **
	20–64	721,7	721,4	719,1	706,4	703,7 **	77,9	78,7	79,7	80,2	81,2 **
	25–54	544,9	532,8	523,2	506,0	497,0 **	88,7	88,2	88,5	88,1	88,3 **
	55–64	123,9	135,5	146,5	154,6	161,6 **	58,9	63,3	67,2	69,6	71,9 **
	Iš viso pagal amžiaus grupes	740,2	741,3	748,1	736,6	735,4 **	53,9	54,4	55,7	55,8	56,5 **

Lietuvos statistikos departamento duomenys

** - patikslinti ir perskaičiuoti duomenys

Priedas Nr. 11

Nedarbas pagal bedarbių amžiaus grupes ir lytį 2014-2018 m.

	Užimti gyventojai | tūkst.					Užimtumo lygis | proc.				
	Miestas ir kaimas					Miestas ir kaimas				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018

Vyrai ir moterys	Iš viso pagal amžiaus grupes	158,0	134,0	116,2	103,1	90,0 **	10,7	9,1	7,9	7,1	6,1 **
	15–24	25,4	20,4	17,8	15,0	12,3 **	19,3	16,3	14,5	13,3	11,1 **
	15–29	43,4	36,2	28,7	22,5	19,2 **	14,7	12,7	10,4	8,6	7,5 **
	15–64	157,5	133,6	115,5	102,8	89,5 **	10,9	9,3	8,1	7,3	6,3 **
		158,0	134,0	116,2	103,1	90,0 **	10,7	9,1	7,9	7,1	6,2 **
		155,2	131,7	113,6	100,9	88,0 **	10,8	9,2	8,0	7,2	6,3 **
		106,9	91,1	76,6	67,1	55,7 **	9,9	8,6	7,4	6,6	5,6 **
		25,3	22,1	21,2	20,7	21,5 **	10,7	8,7	7,7	7,3	7,2 **
		/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Vyrai		89,8	73,5	66,4	61,3	50,3 **	12,2	10,1	9,1	8,5	6,9 **
		15,0	11,1	10,9	9,1	7,2 **	19,6	16,0	15,9	14,6	12,0 **
		25,9	19,0	17,7	14,3	12,0 **	15,6	12,3	11,5	9,7	8,6 **
		89,6	73,2	66,0	61,1	49,9 **	12,4	10,3	9,3	8,8	7,1 **
		89,8	73,5	66,4	61,3	50,3 **	12,2	10,1	9,1	8,6	6,9 **
		88,1	72,0	64,6	59,8	49,0 **	12,3	10,2	9,2	8,7	7,0 **
		59,1	49,6	43,3	41,1	32,4 **	11,1	9,5	8,4	8,1	6,4 **
		15,4	12,5	11,7	10,9	10,3 **	13,8	10,6	9,2	8,4	7,5 **
		/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Moterys		68,3	60,5	49,8	41,8	39,8 **	9,2	8,2	6,7	5,7	5,4 **
		10,4	9,2	6,8	5,9	5,1 **	18,7	16,6	12,6	11,7	10,1 **
		17,6	17,1	11,0	8,2	7,1 **	13,6	13,1	9,0	7,1	6,2 **
		67,9	60,5	49,6	41,7	39,6 **	9,4	8,4	6,8	5,9	5,6 **
		68,3	60,5	49,8	41,8	39,8 **	9,2	8,2	6,7	5,7	5,4 **
		67,1	59,7	49,0	41,1	39,1 **	9,3	8,3	6,8	5,8	5,6 **
		47,7	41,5	33,2	26,0	23,3 **	8,8	7,8	6,4	5,1	4,7 **
		9,8	9,7	9,5	9,9	11,2 **	7,9	7,1	6,5	6,4	6,9 **
		/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

Lietuvos statistikos departamento duomenys

** - patikslinti ir perskaičiuoti duomenys

Priedas Nr. 12

Nedarbo lygis pagal apskritis ir lytį 2014-2018 m

		Nedarbo lygis | proc.									
		15 ir vyresni					15–24				
		2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Vyrai ir moterys	Lietuvos Respublika	10,7	9,1	7,9	7,1	6,1 **	19,3	16,3	14,5	13,3	11,1 **
	Vilniaus apskritis	8,5	7,6	5,6	4,8	4,6 **	14,5	11,1	9,9	7,1	5,8 **
	Alytaus apskritis	18,5	15,4	11,5	9,7	7,7 **	41,6	32,6	32,2	22,6	23,5 **
	Kauno apskritis	8,9	7,2	6,5	5,6	5,7 **	14,5	12,9	13,6	9,9	11,7 **
	Klaipėdos apskritis	7,7	6,0	5,1	6,4	4,9 **	12,3	10,8	11,9	9,3 ()	/
	Marijampolės apskritis	13,0	10,4	10,4	8,8	7,3 **	26,5	15,4 ()	/	/	9,6 ()
	Panevėžio apskritis	13,7	12,0	10,9	9,2	7,7 **	28,4	25,0	13,9	22,8	17,4 **
	Šiaulių apskritis	12,9	13,0	10,9	9,4	8,0 **	27,0	25,6	14,5	23,6	13,1 ()
	Tauragės apskritis	11,6	9,1	7,9	8,5	7,6 **	30,0 ()	/	/	/	/
	Telšių apskritis	12,4	10,3	11,5	9,0	6,7 **	16,8	15,1	21,0	15,1 ()	17,5 ()
	Utenos apskritis	17,4	14,0	13,7	14,9	12,3 **	29,0	28,9	33,4	30,6	32,6 ()
Vyrai	Lietuvos Respublika	12,2	10,1	9,1	8,5	6,9 **	19,6	16,0	15,9	14,6	12,0 **
	Vilniaus apskritis	10,7	9,3	6,4	6,1	5,4 **	17,9	13,4	8,4	9,0	6,1 ()
	Alytaus apskritis	20,8	16,2	14,7	12,2	9,9 **	38,4	35,8	42,7	/	/
	Kauno apskritis	10,3	7,8	7,1	7,1	6,3 **	15,1	9,8	12,4	14,1	13,0 **
	Klaipėdos apskritis	8,8	5,9	6,9	7,5	5,2 **	10,7 ()	/	19,9	/	/
	Marijampolės apskritis	13,6	10,1	12,6	11,2	9,0 **	/	/	/	/	/
	Panevėžio apskritis	15,7	13,6	13,1	12,3	8,3 **	25,7	25,0	16,9	26,6	/
	Šiaulių apskritis	13,8	13,5	11,7	9,2	8,0 **	23,2	25,6	16,2	/	/
	Tauragės apskritis	11,0	8,8	8,7	10,0	8,6 **	/	/	/	/	/
	Telšių apskritis	12,4	11,2	11,0	7,5	5,6 **	22,0 ()	/	/	/	/
	Utenos apskritis	17,9	16,5	16,4	17,2	13,8 **	26,8 ()	/	29,4 ()	33,1 ()	/
Moterys	Lietuvos Respublika	9,2	8,2	6,7	5,7	5,4 **	18,7	16,6	12,6	11,7	10,1 **
	Vilniaus apskritis	6,5	6,0	4,8	3,6	3,9 **	10,3	8,6	11,4	5,2 ()	5,5 ()
	Alytaus	16,0	14,6	7,9	6,4	5,2	47,7	/	/	/	/

apskritis					**	()				
Kauno apskritis	7,5	6,5	6,0	4,2	5,1 **	13,8	16,2	15,0	/	9,9 **
Klaipėdos apskritis	6,6	6,1	3,4	5,3	4,5 **	14,2 ()	13,7 ()	/	/	/
Marijampolės apskritis	12,4	10,7	8,3	6,4	5,4 **	36,8 ()	/	/	/	/
Panevėžio apskritis	11,7	10,4	8,7	6,1	7,1 **	32,1	25,0 ()	/	/	/
Šiaulių apskritis	12,0	12,5	10,1	9,6	7,9 **	35,1	25,6	/	38,3	/
Tauragės apskritis	12,2	9,3	7,1	6,9	6,5 **	/	/	/	/	/
Telšių apskritis	12,4	9,4	12,0	10,4	7,7 **	/	/	/	24,7 ()	/
Utenos apskritis	16,7	11,3	10,8	12,3	10,5 **	/	/	/	/	/

Lietuvos statistikos departamento duomenys

() - nepakankamas statistinio vertinimo tikslumas

** - patikslinti ir perskaičiuoti duomenys

/ - duomenys nepateikiami, nes statistinio įverčio paklaida viršija priimtą leistiną dydį

Priedas Nr. 13

Užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugų nedirbantiems ir socialinę paramą gaunantiems asmenims modelio įgyvendinimo schema

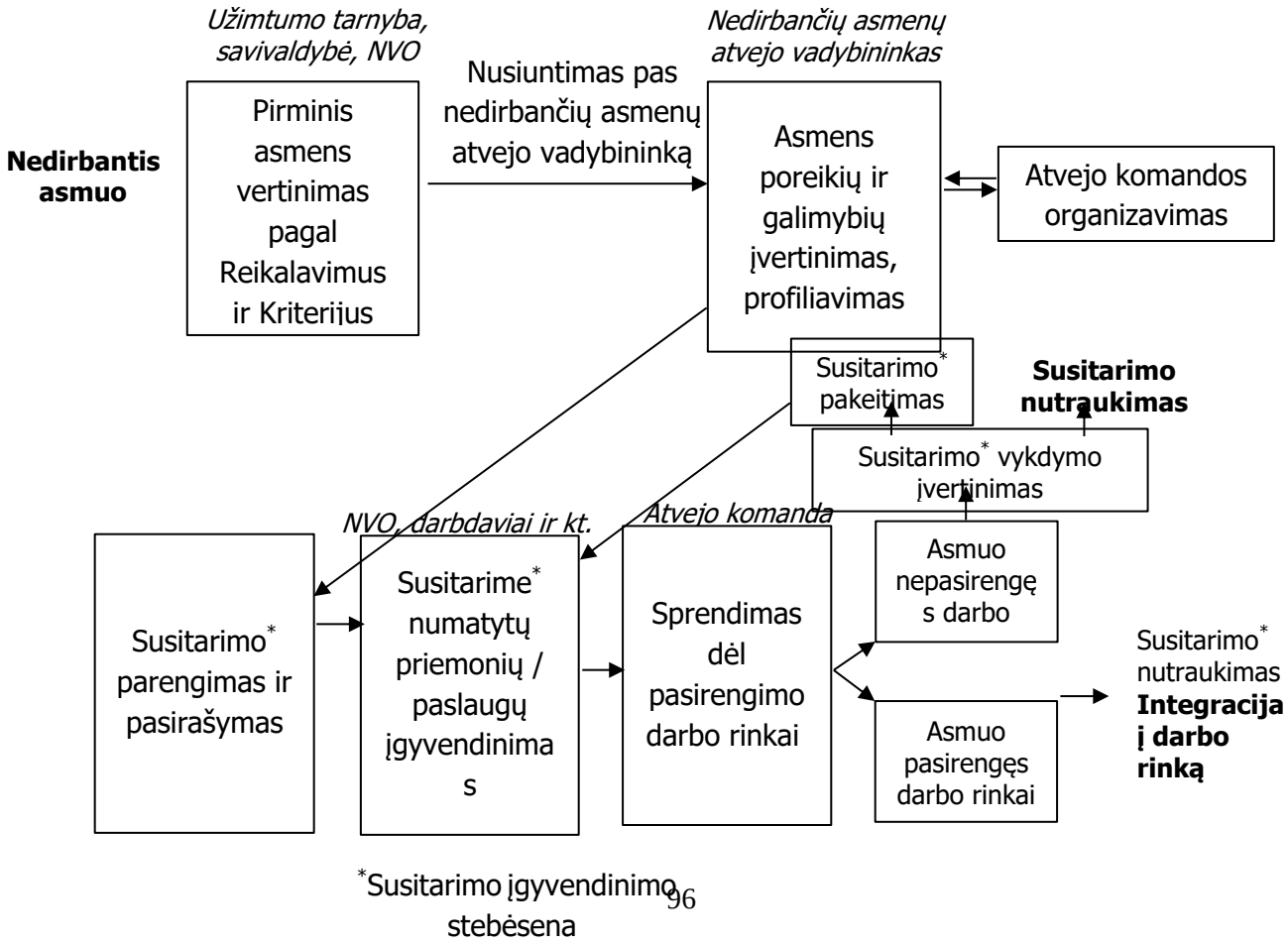

* Susitarimas dėl integracijos į darbo rinką

SADM informacija

Priedas Nr. 14

Profesinės reabilitacijos programos statistika 2009 – 2018 m.

	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.
Panaudotos lėšos profesinės reabilitacijos paslaugoms	2377,7 tūkst. Eur (1330,1 tūkst. Eur ESF, 1047,6 tūkst. Eur valst. biudž)	2847,5 tūkst. Eur (2766,8 tūkst. Eur ESF, 80,7 tūkst. Eur valst. biudž.)	2569,9 tūkst. Eur (ESF)	2 922,7 tūkst. Eur (ESF)	2 418,9 tūkst. Eur (2 058,0 tūkst. Eur ESF, 360,9 tūkst. Eur valst. biudž.)	1 419,1 tūkst. Eur (valst. biudž.)	1 633,4 tūkst. Eur (742,1 Eur ESF 891,3 tūkst. Eur valst.biudž.)	2 402,4 tūkst. Eur (1 525,3 Eur ESF 877,1 tūkst. Eur valst.biudž.)	2 712,8 tūkst. Eur (1536,1 Eur ESF 1176,7 tūkst. Eur valst.biudž.)	1 808,5 (429,1 tūkst. Eur ESF 1379,4 tūkst. Eur valst.biudž.)
Panaudotos lėšos profesinės reabilitacijos pašalpoms, tūkst. Eur, valst. biudž.	312,7	494,5	595,3	680,6	606,7	438,6	884,2	773,7	932,9	812,7
Dalyvavusių asmenų skaičius	446	699	812	943	904	625	697	1081	1204	916
Baigusių asmenų skaičius	272	404	241	440	559	450	380	597	794	581
Įsidarbinimo per 6 mėnesius po programos baigimo rodiklis (proc.)	31,44	32,62	35,69	57	61	65,7	57,09	67,8	76	75,9

Priedas Nr. 15

Minimalaus darbo užmokesčio (MMA ir MVA) kitimas 2013-2019 m.

Taikoma nuo	MMA	MVA	Kitimas (%	VDU	Santykis MMA su VDU
2013-01-01	1000 Lt (~290 Eur)	6,06 Lt (~1,75 Eur)	15 %	646,87 Eur	44,8 %
2014-10-01	1035 Lt (~ 300 Eur)	6,27 Lt (~1,81 Eur)	3,5 %	676,4 Eur	43,6 %
2015-01-01	300 Eur	1,82 Eur	0 %	712,1 Eur	42,1 %
2015-07-01	325 Eur	1,97 Eur	7,7 %	712,1 Eur	45,6 %
2016-01-01	350 Eur	2,13 Eur	7,7 %	774	45,2 %
2016-07-01	380 Eur	2,32 Eur	8,6 %	783,3	48,5 %
2017-01-01	380 Eur (nesikeitė)	2,32 Eur (nesikeitė)	0 %	840,4	45,2 %
2018-01-01	400 Eur	2,45 Eur	5 %	921,4**	43,4 %
2019-01-01	430 Eur (555 Eur)*	2,63 Eur (3,39 Eur)*	7,5 %	983,8 Eur (1268,1 Eur)*	43.7%

*Po mokesčių reformos

** Išankstiniai duomenys

Priedas Nr. 16

MMA gavusių visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius, palyginti su visu visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičiumi, pagal sektorius 2014–2017 m. spalio mėn.

	2014	2015	2016	2017
Šalies ūkis su individualiosiomis įmonėmis, %	9,15	8,79	9,83	3,27
Viešasis sektorius, %	5,72	5,93	6,78	2,98
Privatusis sektorius su individualiosiomis įmonėmis, %	10,93	10,23	11,34	3,41

Lietuvos statistikos departamento duomenys

Priedas Nr. 17

MMA gavusių visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius, palyginti su visu visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičiumi, pagal ekonominės veiklos rūšis 2014–2017 m. spalio mėn.

	Darbuotojų, gavusių MMA, skaičius			
Ekonominės veiklos rūšys	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Iš viso	**9,15%**	**8,79%**	**9,83%**	**3,27%**
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	10,25%	10,88%	11,84%	4,33%
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	5,10%	3,62%	3,29%	1,24%

Apdirbamoji gamyba	8,74%	8,21%	8,90%	2,42%
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	1,59%	1,66%	2,62%	1,38%
Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas	3,26%	3,43%	5,02%	2,24%
Statyba	12,10%	11,29%	12,73%	3,45%
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	12,67%	12,13%	13,59%	4,03%
Transportas ir saugojimas	6,38%	6,08%	7,04%	1,72%
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla	23,84%	20,52%	23,40%	7,85%
Informacija ir ryšiai	4,27%	3,77%	4,75%	1,21%
Finansinė ir draudimo veikla	2,87%	2,53%	2,78%	0,61%
Nekilnojamojo turto operacijos	13,18%	14,35%	15,42%	7,78%
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	9,34%	8,37%	9,82%	2,79%
Administracinė ir aptarnavimo veikla	10,01%	8,54%	8,74%	4,15%
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	1,89%	2,08%	2,24%	1,09%
Švietimas	12,47%	13,10%	14,81%	6,24%
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	4,60%	4,35%	4,72%	1,81%
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	6,16%	6,33%	8,58%	4,87%
Kita aptarnavimo veikla	20,53%	16,96%	18,44%	9,13%

Lietuvos statistikos departamento duomenys

Priedas Nr. 18

Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų pareiginės algos bazinio dydžio pokytis, 2013–2019 m.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Faktinis Bazinis dydis, Eur	130,5	130,5	130,5	130,5	130,5	132,5	134,21
Vartotojų kainų indeksas (vidutinis metinis)	1	0,1	-0,9	0,9	3,7	2,7	2,5

Priedas Nr. 19

Moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis 2013-2017 m.

	Šalies ūkis su individualiosiomis įmonėmis	Viešasis sektorius	Privatusis sektorius su individualiosiomis įmonėmis
2017	15,2 %	14,2 %	15,7 %
2016	14,4 %	13,7 %	17,6 %
2015	14,2 %	14,4 %	17,5 %

2014	13,3 %	13,7 %	16,6 %
2013	12,2 %	12,6 %	16 %

Lietuvos statistikos departamento duomenys

Priedas Nr. 20

Moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis šalies ūkyje pagal ekonominės veiklos rūšis 2013–2017 m

	Moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis | %				
Ekonominės veiklos rūšys	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Verslas	16,8	17,5	18	17,8	15,4
Pramonė, statyba ir paslaugos	11,5	12,4	13	13,4	14,2
Pramonė, statyba ir paslaugos, išskyrus viešąjį valdymą ir gynybą; privalomąjį socialinį draudimą	12,2	13,3	14,2	14,4	15,2
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	6	4,2	5,2	5,6	5,8
Apdirbamoji gamyba	26,2	25,8	26,2	26	24,2
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	9,9	10	9,3	9,3	8,6
Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas	15,1	16,4	15,8	14,7	14,8
Statyba	-1,2	2,2	3	1,6	0,2
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	22	22,6	24	24,4	21
Transportas ir saugojimas	-3,9	-4,2	-6,8	-6,3	-8,2
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla	9,3	12,1	13,9	13,4	11,3
Informacija ir ryšiai	27,8	28,8	29,5	29,9	28,2
Finansinė ir draudimo veikla	39,9	39,9	38,5	38,3	38,1
Nekilnojamojo turto operacijos	15,2	15	14,5	13,9	12,9
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	19,8	17,4	17,4	16	16,8
Administracinė ir aptarnavimo veikla	12,5	13,5	14,1	14,3	13,2
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	4,1	3,2	2	3,6	4,1
Švietimas	-0,1	3,1	2,5	2,8	1
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	28,3	31,6	34,3	29,6	28
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	12,3	11,6	12,5	12,1	10,2
Kita aptarnavimo veikla	18,1	20	20	18,9	15,1

Lietuvos statistikos departamento duomenys

Priedas Nr. 21

Darbo ginčų komisijose išnagrinėtų prašymų statistika 2016-2018 m.

	2016	2017	2018
Bendras darbo ginčų komisijose gautas prašymų skaičius	5574	6675	6712
Dėl darbo užmokesčio	5123	5906	5848
Dėl darbo sutarties sąlygų	123	93	139
Dėl darbo ir poilsio laiko		16	60
Dėl drausminės nuobaudos	143	139	29
Dėl materialinės žalos	207	255	381
Dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu		137	489
Dėl atleidimo iš darbo formuluotės pakeitimo			169
Dėl darbo sutarties šalių ikisutartinių santykių		3	2
Dėl nušalinimo nuo darbo			10
Dėl baudos paskyrimo		2	99
Dėl prašymo pateikimo darbo ginčų komisijai termino atnaujinimo			28
Dėl darbo teisės normų ar abipusių susitarimų nevykdymo			5
Dėl nekonkuravimo susitarimo			18
Dėl lyčių lygybės ir diskriminavimo			3
Dėl duomenų apie asmens socialinį draudimą pateikimo/ tikslinimo			32
Dėl įspėjimo/ įsakymo panaikinimo			59
Kiti	204	273	255
Darbdaviai įpareigoti išmokėti darbuotojams, Eur	3 734 680	6 036 751	6 474 523

Priedas Nr. 22

VDI inspektorių reikalavimų pašalinti pažeidimus R1, reikalavimų sustabdyti darbus reikalavimų R2 bei surašytų administracinių nusižengimų protokolų dinamika 2016 - 2018 m. pagal įmonių ekonominės veiklos rūšis

EV kodas	Ekonominės veiklos sekcijos pavadinimas	2016 m.			2017 m.			2018 m.		
		R1	R2	Proto-kolai	R1	R2	Proto-kolai	R1	R2	Proto-kolai
	Iš viso	**881**	**26**	**354**	**851**	**23**	**464**	**963**	**11**	**463**
A	ŽEMĖS ŪKIS, MIŠKININKYSTĖ IR ŽUVININKYSTĖ	52	2	19	62	1	30	49	1	21
B	KASYBA IR KARJERŲ EKSPLOATAVIMAS	4			5		1	3		3
C	APDIRBAMOJI GAMYBA	189	5	41	175	1	40	284	2	68
D	ELEKTROS, DUJŲ, GARO TIEKIMAS IR ORO KONDICIONAVIMAS	2		1	4		2	3		1

E	VANDENS TIEKIMAS, NUOTEKŲ VALYMAS, ATLIEKŲ TVARKYMAS IR REGENERAVIMAS	13		5	14	3	8	19		9
F	STATYBA	278	19	185	249	17	300	233	8	264
G	DIDMENINĖ IR MAŽMENINĖ PREKYBA; VARIKLINIŲ TRANSPORTO PRIEMONIŲ IR MOTOCIKLŲ REMONTAS	94		30	104	1	21	122		29
H	TRANSPORTAS IR SAUGOJIMAS	57		15	54		15	70		25
I	APGYVENDINIMO IR MAITINIMO PASLAUGŲ VEIKLA	22		14	19		10	25		9
J	INFORMACIJA IR RYŠIAI	1			5		2	2		
K	FINANSINĖ IR DRAUDIMO VEIKLA	1					1	2		
L	NEKILNOJAMOJO TURTO OPERACIJOS	5		3	3		1	7		2
M	PROFESINĖ, MOKSLINĖ IR TECHNINĖ VEIKLA	7		4	10		2	12		4
N	ADMINISTRACINĖ IR APTARNAVIMO VEIKLA	17		7	27		13	20		13
O	VIEŠASIS VALDYMAS IR GYNYBA; PRIVALOMASIS SOCIALINIS DRAUDIMAS	13		4	6		2	13		1
P	ŠVIETIMAS	52		6	24		1	27		7
Q	ŽMONIŲ SVEIKATOS PRIEŽIŪRA IR SOCIALINIS DARBAS	29		10	34		8	24		4
R	MENINĖ, PRAMOGINĖ IR POILSIO ORGANIZAVIMO VEIKLA	8		7	13		2	8		3
S	KITA APTARNAVIMO VEIKLA	6		3	10		5	6		

Priedas Nr. 23

Nelaimingų atsitikimų darbe statistika 2008-2018 m.

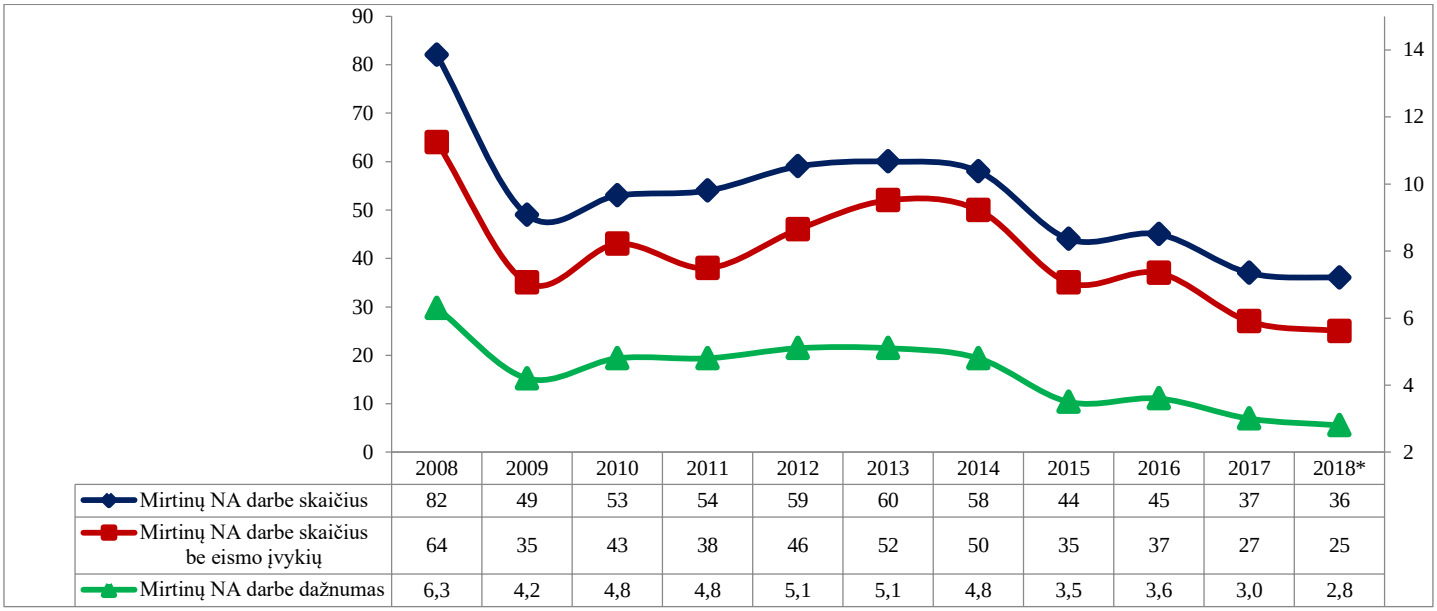

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Mirtinų NA darbe skaičius	82	49	53	54	59	60	58	44	45	37	36
Mirtinų NA darbe skaičius be eismo įvykių	64	35	43	38	46	52	50	35	37	27	25
Mirtinų NA darbe dažnumas	6,3	4,2	4,8	4,8	5,1	5,1	4,8	3,5	3,6	3,0	2,8

VDI informacija

Priedas Nr. 24

Nemirtinų nelaimingų atsikimimų darbe skaičius ir dažnumo rodikliai 2008-2018 m.

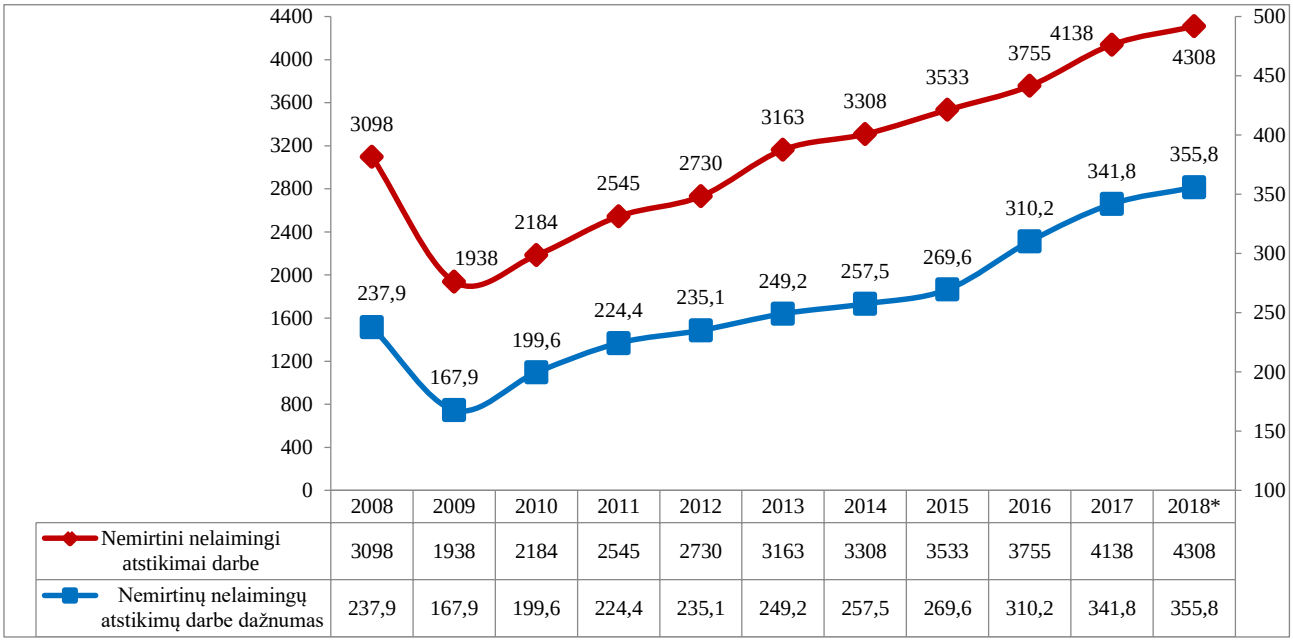

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Nemirtini nelaimingi atstikimai darbe	3098	1938	2184	2545	2730	3163	3308	3533	3755	4138	4308
Nemirtinų nelaimingų atstikimų darbe dažnumas	237,9	167,9	199,6	224,4	235,1	249,2	257,5	269,6	310,2	341,8	355,8

VDI informacija

Priedas Nr. 25

Nelaimingų atsitikimų darbe statistika pagal ekonominės veiklos rūšis

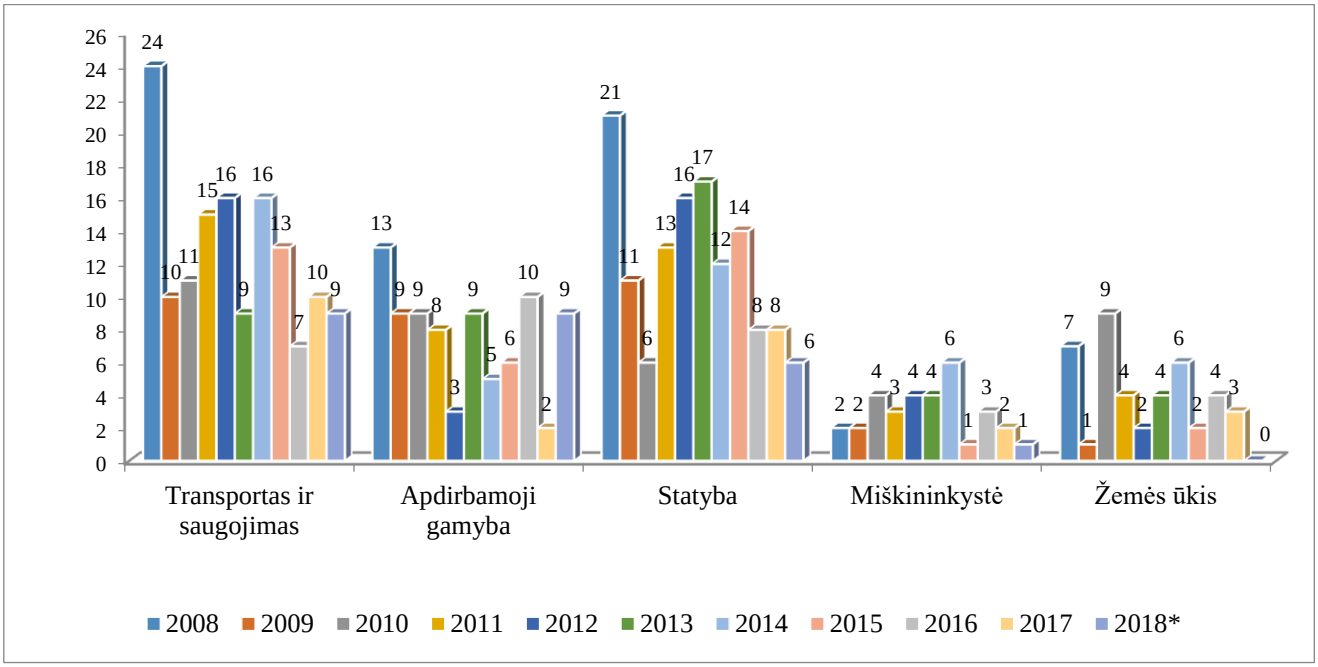

VDI informacija

Priedas Nr. 26

Socialinės apsaugos išmokos 2013-2017 m.

		Socialinės apsaugos išmokos pagal funkcijas ir tipą | mln. EUR				
		2013	2014	2015	2016	2017
Visos išmokos	Išlaidos išmokoms šeimai ir (arba) vaikams	391,1	396,4	415,2**	442,0**	506,5*
	Išlaidos išmokoms socialinės atskirties ir kitais atvejais	212,4	156,8	122,4**	106,7**	102,8*
	Išlaidos išmokoms senatvėje	2 250,9	2 439,8	2 449,7**	2 426,9**	2 595,4*
	Išlaidos išmokoms negalios atveju	482,5	504,0	515,3**	525,0**	567,0*
	Išlaidos išmokoms nedarbo atveju	137,5	122,6	189,2**	206,6**	228,3*
	Išlaidos išmokoms našlystės atveju	153,5	157,1	162,1**	162,9**	159,2*
	Išlaidos išmokoms ligos ir (arba) sveikatos priežiūros atveju	1 426,3	1 493,6	1 650,5**	1 776,1**	1 908,0*
	Išlaidos išmokoms būstui	10,5	16,4	20,7**	22,9**	27,1*
	Socialinės apsaugos išmokos ir paslaugos	5 064,6	5 286,7	5 525,0**	5 669,2**	6 094,2*

Statistikos departamento informacija

** - patikslinti ir perskaičiuoti duomenys
* - išankstiniai duomenys

Priedas Nr. 27

Įmokų tarifai darbo užmokesčiui pagal darbo sutartį 2019 m.

SADM informacija

Priedas Nr. 28

Tarifai savarankiškai dirbantiems asmenims 2019 m.

Tarifai savarankiškai dirbantiems asmenims 2019 m.

Asmenys, kurie gauna autorinius atlyginimus arba pajamas pagal sporto ir atlikėjo sutartis iš to paties draudėjo	**20,95 - 22,21 proc.*** nuo atlygio pagal sutartis	• Pensijų; • Ligos; • Motinystės; • Sveikatos; • Nedarbo; • Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų draudimas.
Asmenys, kurie negauna autorinių atlyginimų arba pajamų pagal sporto ir atlikėjo sutartis iš to paties draudėjo	**19,5 proc.* nuo 50 proc.** apmokestinamųjų pajamų Įmokų lubos – 43 VDU	• Pensijų; • Ligos; • Motinystės; • Sveikatos draudimas.
Asmenys, vykdantys individualią veiklą, išskyrus verslo liudijimų turėtojus	**19,5 proc.* nuo 90 proc.** apmokestinamųjų pajamų Įmokų lubos – 43 VDU	• Pensijų; • Ligos; • Motinystės; • Sveikatos draudimas.
Individualių įmonių savininkai, mažųjų bendrijų nariai, TŪB ir KŪB nariai	**20,81 proc.* nuo 50 proc.** išimamų savo poreikiams sumų Įmokų lubos – 43 VDU	• Pensijų; • Ligos; • Motinystės; • Sveikatos; • Nedarbo draudimas.
Verslo liudijimų turėtojai	**15,7 proc.*** nuo MMA	• Pensijų; • Sveikatos draudimas.
Šeimynų dalyviai	**12,52 proc.*** nuo dalyvio pajamų **6,98 proc.** nuo MMA	• Pensijų; • Ligos; • Motinystės; • Sveikatos draudimas.
Ūkininkai ir jų partneriai (ūkis ne mažesnis nei 4 EDV), kurie deklaruoja pajamas	**19,5 proc.* nuo 90 proc.** apmokestinamųjų pajamų Įmokų lubos – 43 VDU	• Pensijų; • Ligos; • Motinystės; • Sveikatos draudimas.
Ūkininkai ir jų partneriai (ūkis ne mažesnis nei 4 EDV), kurie nedeklaruoja pajamų	**19,5 proc.*** nuo MMA	• Pensijų; • Ligos; • Motinystės; • Sveikatos draudimas.
Ūkininkai ir jų partneriai (ūkis ne didesnis nei 2 EDV)	**2,33 proc.** nuo MMA	• Sveikatos draudimas.

* jeigu asmuo dalyvauja pensijų kaupime, papildomai taikoma 1,8 proc. arba 3 proc. įmoka.

SADM informacija

Priedas Nr. 29

Pensijų gavėjų skaičius ir jų dalis, palyginti su šalies gyventojais 2008-2018 m.

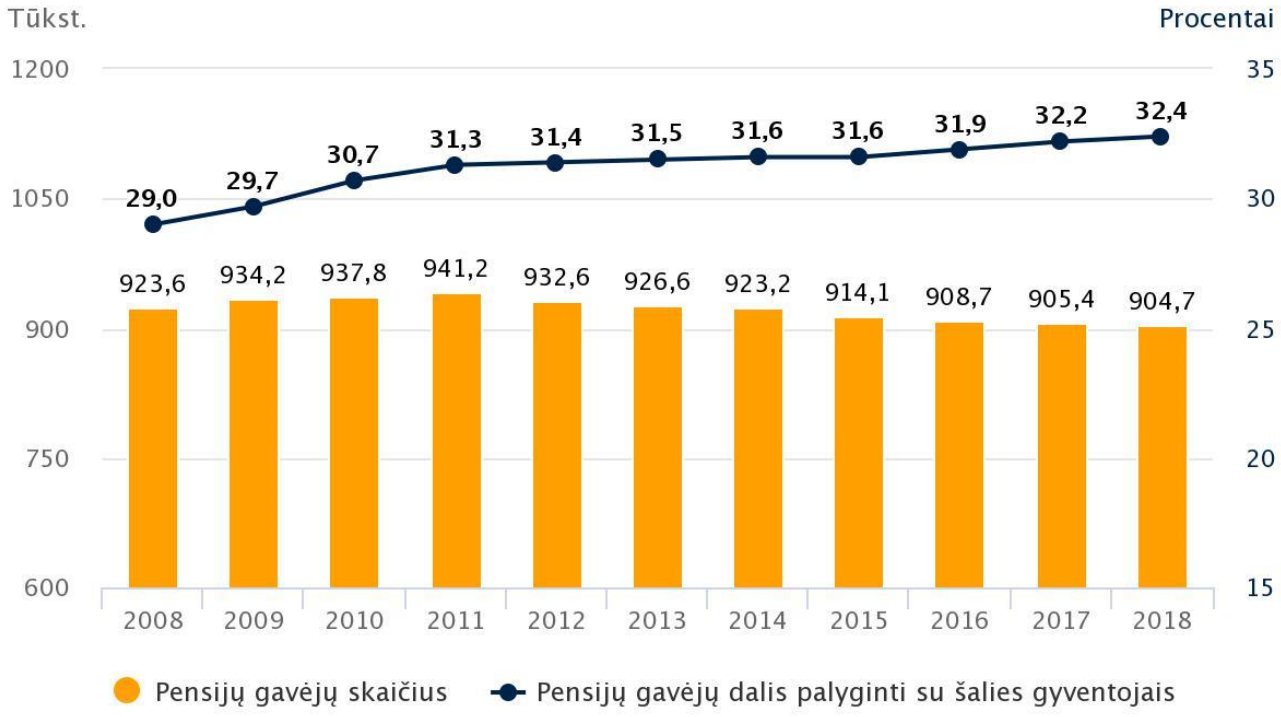

Statistikos departamento informacija

Priedas Nr. 30

Išlaidos pensijoms ir jų dalis, palyginti su bendruoju vidaus produktu (BVP)

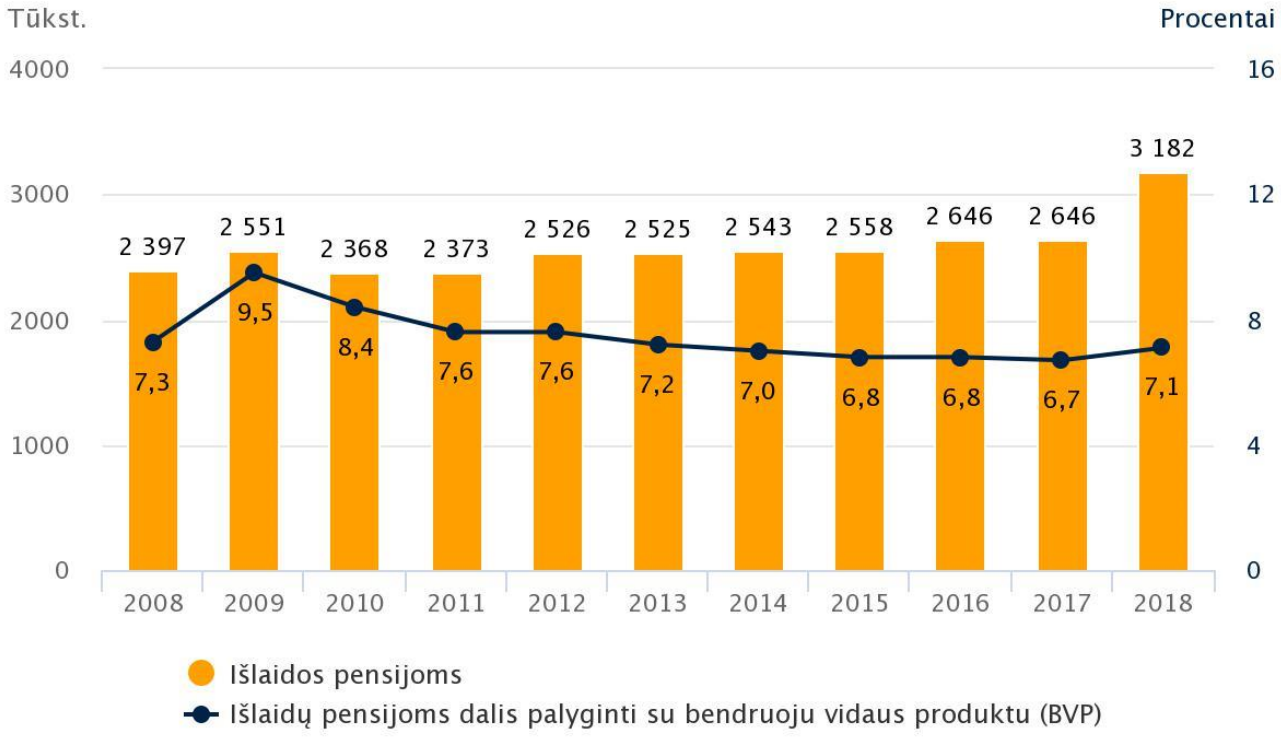

Statistikos departamento informacija

Priedas Nr. 31

Lietuvos Respublikos Vyriausybės tvirtinami dydžiai 2012–2018 m.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bazinė socialinė išmoka, Eur	37,65	37,65	37,65	*38* (2015-01)	*38*	*38*	*38*
Valstybinė socialinio draudimo bazinė pensija, Eur	104,26	104,26	104,26	108 (2015-07)	112 (2016-01)	130 (2017-10)	152,9 (2018-01)
Valstybės remiamos pajamos, Eur	101,37	101,37	101,37	102 (2015-01)	102	102	122 (2018-01)
Bazinė mėnesinė alga, Eur	35,33	35,33	35,33	35,5 (2015-01)	35,5	35,5	35,5

Statistikos departamento informacija

Priedas Nr. 32

Motinystės vidutinė vienos dienos išmoka 2015-2018 m.

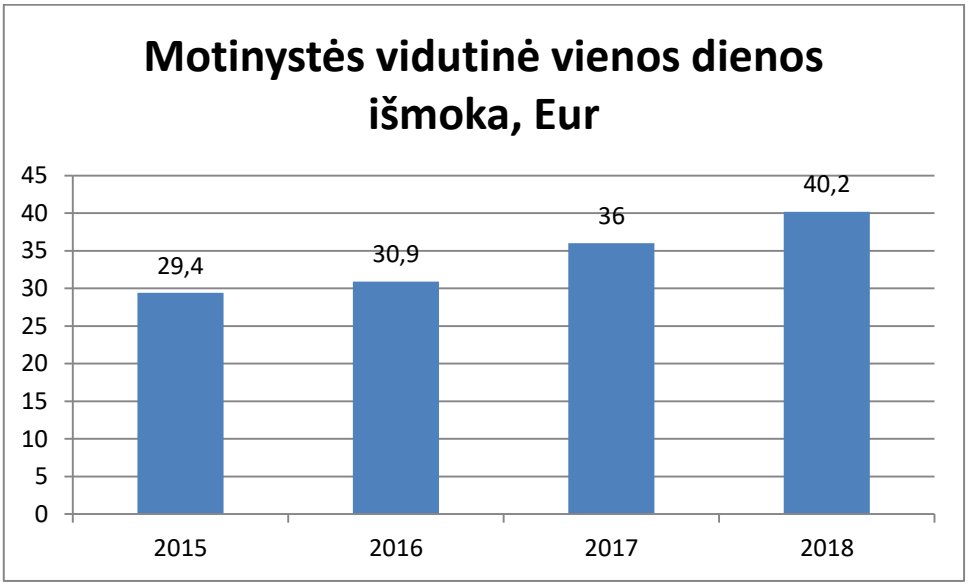

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos statistinių duomenų portalo duomenys

Priedas Nr. 33

Tėvystės vidutinė mėnesinė išmoka 205-2018 m.

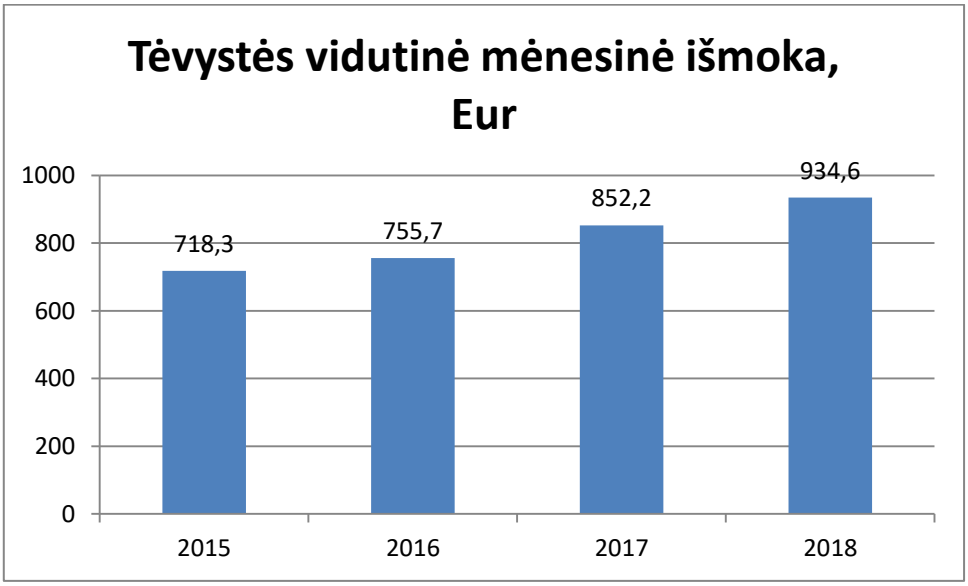

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos statistinių duomenų portalo duomenys

Priedas Nr. 34

Vaiko priežiūros vidutinė mėnesinė išmoka 2015-2018 m.

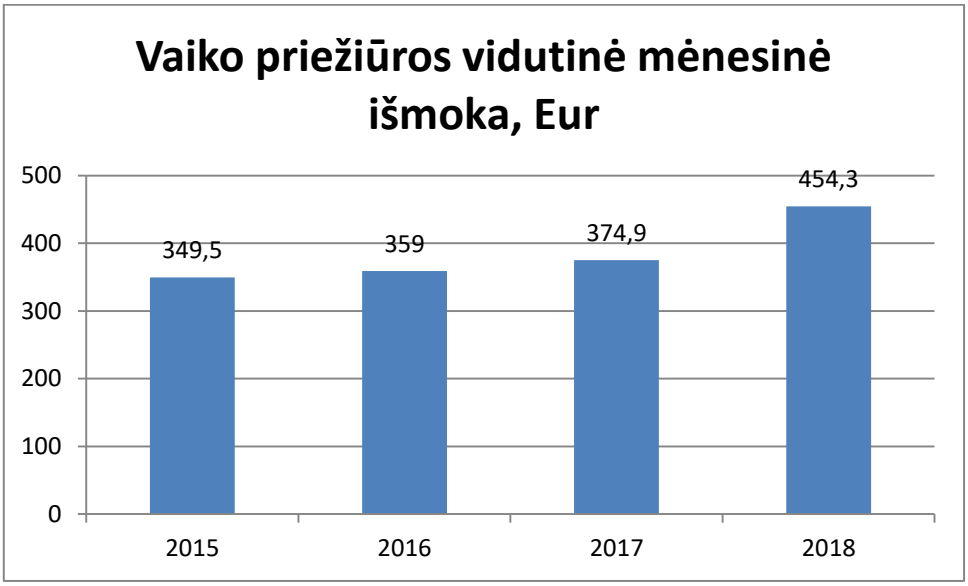

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos statistinių duomenų portalo duomenys

Priedas Nr. 35

Vaiko priežiūros išmokų gavėjų skaičiaus kitimas pagal lytį 2009-2018 m.

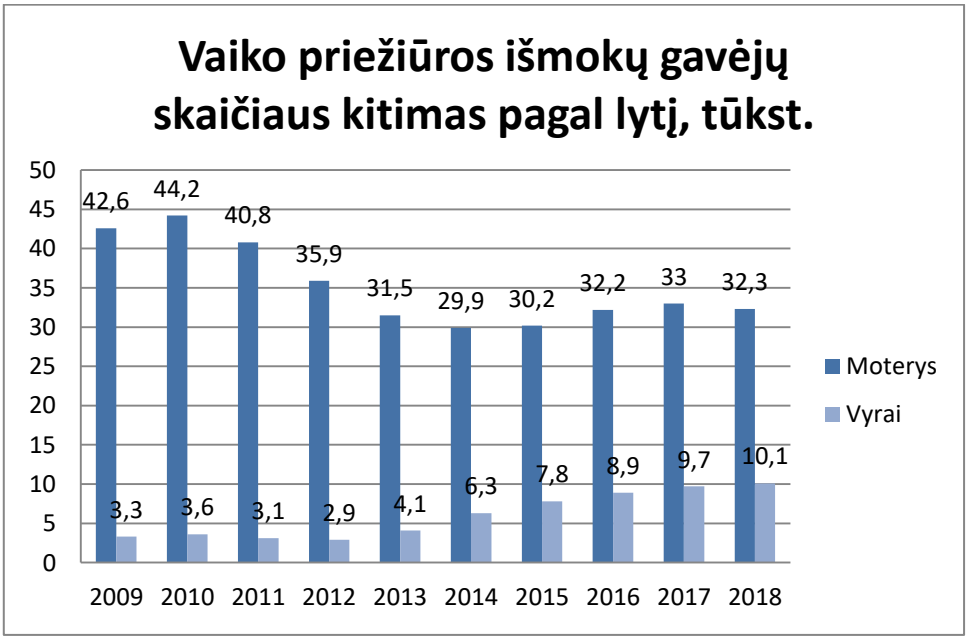

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos statistinių duomenų portalo duomenys

Priedas Nr. 36

Valstybinio socialinio draudimo ligos pašalpos atvejų skaičius

	Valstybinio socialinio draudimo ligos pašalpos atvejų skaičius | skaičius *				
	2013	2014	2015	2016	2017

Lietuvos Respublika	582 028	554 414	720 952	805 919	887 907
Sostinės regionas	177 200	173 704	229 704	270 102	283 234
Vilniaus apskritis	177 200	173 704	229 704	270 102	283 234
Vidurio ir vakarų Lietuvos regionas	404 828	380 710	491 248	535 817	604 673
Alytaus apskritis	25 799	23 733	32 370	35 103	39 336
Kauno apskritis	118 456	111 222	142 551	158 423	182 584
Klaipėdos apskritis	67 870	66 035	82 122	89 458	101 396
Marijampolės apskritis	25 312	24 494	32 133	34 443	39 208
Panevėžio apskritis	43 753	39 276	54 082	57 547	65 633
Šiaulių apskritis	51 499	47 737	60 201	65 917	72 549
Tauragės apskritis	14 665	14 076	19 072	21 324	23 525
Telšių apskritis	30 355	29 151	36 019	38 973	41 762
Utenos apskritis	26 106	24 179	32 698	34 629	38 680

*- Suma pagal apskritis ir savivaldybes gali nesutapti, nes kai kurie išmokų gavėjai ir išlaidos jų išmokoms nepriskirtos konkrečiai teritorijai.

Statistikos departamento duomenys

Priedas Nr. 37

Vaikų, netekusių tėvų globos skaičius

Metai	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Viso	2134	1909	1871	2218	2441	2038
Miestas	1202	1142	1090	1255	1453	1211
Kaimas	944	767	781	963	988	827
Berniukai	1064	917	923	1162	1204	1028
Mergaitės	1070	986	941	1056	1237	1010
0-3 m.	646	596	542	657	667	513
4-6 m.	325	275	233	321	390	273
7-9 m.	332	247	264	333	385	344
10-14 m.	548	510	541	590	658	588
15-17 m.	285	281	286	317	338	322

Globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius pagal amžių ir aplinkas

Metai	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Globa (rūpyba) šeimoje	846	900	841	939	1254	1025
0-3 m.	209	227	184	207	343	263
4-6 m.	118	104	100	122	188	130
7-9 m.	109	123	115	132	180	171

10-14 m.	250	266	265	291	350	286
15-17 m.	160	180	177	187	195	175
Globa (rūpyba) šeimynoje	90	75	60	91	65	43
0-3 m.	15	17	7	11	20	15
4-6 m.	9	8	9	8	15	11
7-9 m.	9	7	3	10	10	4
10-14 m.	50	41	38	53	13	7
15-17 m.	7	2	3	9	7	6
Globa (rūpyba) globos centre*						130
0-3 m.						65
4-6 m.						22
7-9 m.						12
10-14 m.						27
15-17 m.						4
Globa (rūpyba) vaikų globos institucijoje	1247	988	1000	1238	1135	869
0-3 m.	425	360	354	443	313	176
4-6 m.	200	165	128	193	190	113
7-9 m.	214	124	149	193	197	162
10-14 m.	289	239	263	288	302	278
15-17 m.	119	100	106	121	139	141

Duomenys iš Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos

** Nuo 2018-01-01 Socialinių paslaugų įstatyme ir CK įtvirtinta nauja globos forma – globos centras, kuomet tėvų globos netekusiems vaikams globa (rūpyba) nustatoma globos centre, o vaikai apgyvendinami pas globos centre paslaugas teikiančius budinčius globotojus, siekiant užtikrinti vaiko teisę augi šeimai artimoje aplinkoje ir išvengti tėvų globos netekusių vaikų globos (rūpybos) nustatymo institucijoje.*

Priedas Nr. 38

Socialinės pagalbos asmenims, nukentėjusiems ir galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis, teikimo finansavimas

	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**iš viso 2002-2017**	**2018**
Finansuotų projektų skaičius	5	5	5	5	5	5	5	5		5
tūkst. Lt	86,5	150	150	150	150	150				
Skirta lėšų										

Tūkst. eur	25,1	43,5	43,5	43,5	43,5	43,5	80	115	**1078**	**165**
Suteikta paslaugų **(asmenų skaičius)**	118	128	152	129	133	130	179	219	**2462**	219

SADM informacija

Priedas Nr. 39

Kirtimų gyvenvietėje gyvenančių romų skaičius

2007 m.	2017 m.	2018 m. birželio mėn.
496 asmenys	246 asmenys	apie 200 asmenų

Vilniaus miesto savivaldybės informacija

Priedas Nr. 40

Skirta būsto nuomos ar išperkamosios būsto nuomos mokesčių dalies kompensacija

Metai	Šeimų skaičius	Asmenų skaičius
2016	4	12
2017	18	42
2018	24	65
Iš viso:	**46**	**119**

Vilniaus miesto savivaldybės informacija

Priedas Nr. 41

Skurdo rizikos lygis pagal amžių, proc.

		Vyrai ir moterys			
		Iš viso pagal amžių	**Iš viso pagal amžių**	**Iš viso pagal amžių**	**Iš viso pagal amžių**
Skurdo rizikos lygis, proc.	2018	22,9	22,9	22,9	22,9
	2017	23,9	23,9	23,9	23,9
	2016	18,0	18,0	18,0	18,0
	2015	37,7	37,7	37,7	37,7
	2014	22,9	22,9	22,9	22,9
	2013	25,7	25,7	25,7	25,7
	2012	18,8	18,8	18,8	18,8
	2011	33,4	33,4	33,4	33,4
	2010	21,9	21,9	21,9	21,9
	2009	25,6	25,6	25,6	25,6

Statistikos departamento duomenys

Priedas Nr. 42

Skurdo rizikos lygis iki ir po socialinių išmokų pagal namų ūkio sudėtį, prc.

	Skurdo rizikos lygis		Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų (į pajamas įskaitytos senatvės ir našlių pensijos, bet neįskaitytos kitos socialinės išmokos)	
	2017	2018	2017	2018
Visi gyventojai	**22,9**	**22,9**	**29,8**	**29,7**
vienas gyvenantis asmuo	47,9	50,7	50,3	52,5
du suaugę, jaunesni nei 65 metų asmenys be vaikų	12,3	13,8	18,2	19,5
du suaugę asmenys, bent vienas 65 metų ar vyresnis, be vaikų	16,0	21,2	18,7	22,9
trys ir daugiau suaugusių asmenų be vaikų	6,9	8,2	11,5	15,1
vienas suaugęs asmuo su vienu ar daugiau vaikų	48,4	46,8	55,3	55,9
du suaugę asmenys su vienu vaiku	11,7	11,5	19,8	18,5
du suaugę asmenys su dviem ar daugiau vaikų	23,8	18,6	35,0	30,7
trys ar daugiau suaugusių asmenų su vaikais	11,9	10,5	24,4	20,5

Statistikos departamento duomenys

Priedas Nr. 43

Skurdo rizikos lygis, Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas

		Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas | proc.	Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas | proc.
Lietuvos Respublika	2018	29,7	29,7
	2017	22,9	22,9
	2016	29,8	29,8
	2015	22,9	22,9
	2014	27,9	27,9
	2013	21,9	21,9
	2012	28,6	28,6
	2011	22,2	22,2
	2010	27,5	27,5

2009	19,1	19,1

** Į pajamas įskaitytos senatvės ir našlių pensijos, bet neįskaitytos kitos socialinės išmokos*

Statistikos departamento duomenys

Priedas Nr. 44

Absoliutaus skurdo lygis pagal amžiaus grupes, proc.

	Absoliutaus skurdo lygis		
	2016	**2017**	**2018**
Amžiaus grupės	**15,8**	**13,8**	**11,1**
0–17	19,9	16,4	14,0
18–64	14,8	12,9	10,3
65 metų ir vyresni	14,9	14,2	11,0

Statistikos departamento duomenys

Priedas Nr. 45

Absoliutaus skurdo lygis iki ir po socialinių išmokų pagal namų ūkio sudėtį, proc.

	Absoliutaus skurdo lygis		Absoliutaus skurdo lygis iki socialinių išmokų	
	2017	**2018**	**2017**	**2018**
Visi gyventojai	**13,8**	**11,1**	**19,5**	**16,8**
vienas gyvenantis asmuo	28,2	23,8	30,9	26,9
du suaugę, jaunesni nei 65 metų asmenys be vaikų	9,2	7,2	14,2	12,2
du suaugę asmenys, bent vienas 65 metų ar vyresnis, be vaikų	5,4	5,5	8,9	9,5
trys ir daugiau suaugusių asmenų be vaikų	3,1	3,6	6,7	8,6
vienas suaugęs asmuo su vienu ar daugiau vaikų	37,4	31,9	45,9	41,7
du suaugę asmenys su vienu vaiku	6,3	6,0	11,0	12,0
du suaugę asmenys su dviem ir daugiau vaikų	14,1	9,2	24,8	16,8

trys ar daugiau suaugusių asmenų su vaikais	7,6	4,2	14,6	10,9

Statistikos departamento duomenys

Priedas Nr. 46

Piniginės socialinės paramos gavėjai ir išlaidos 2013-2018 m.

		2013 m.		2014 m.			2015 m.		2016 m.		2017 m.		2018 m.		2019 m. I pusm.	
Eil.	Išmokos	Gavėjai	Išlaidos	Gavėjai	Išlaidos		Gavėjai	Išlaidos	Gavėjai	Išlaidos	Gavėjai	Išlaidos	Gavėjai	Išlaidos	Gavėjai	Išlaidos
Nr.		tūkst.žm.	mln.Lt	tūkst.žm.	mln.Lt	mln. eurų	tūkst.žm.	mln.eurų	tūkst.žm.	mln.eurų	tūkst.žm.	mln.eurų	tūkst.žm.	mln.eurų	tūkst.žm.	mln.eurų
	IŠ VISO (1+2+3+4+5)	**…**	***1005,00***	**…**	***787,46***	***228,1***	**…**	***187,10***	**…**	***166,620***	**…**	***177,91***	**…**	***368,68***	**…**	***252,73***
1.	**IŠMOKOS ŠEIMOMS AUGINANČIOMS VAIKUS, iš jų:**	**…**	**203,30**	**…**	**190,23**	**55,1**	**…**	**51,40**	**…**	**50,850**	**…**	**67,47**	**…**	**238,05**	**…**	**183,08**
1.1.	Vienkartinė išmoka vaikui	32,40	46,30	32,70	46,70	13,5	32,95	13,76	33,60	14,040	30,96	12,95	29,60	12,40	13,10	5,46
1.2.	Vienkartinės išmokos išlaidoms už pabrangusius vaikiškus vystyklus kompensuoti	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
1.3.	Nėštumo pašalpa besimokančioms moterims[1]	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
1.4.	Vienkartinė išmoka nėščiai moteriai	7,40	1,90	7,20	1,87	0,5	6,50	0,50	5,70	0,430	4,90	0,37	4,20	0,32	1,90	0,15
1.4.	Šeimos pašalpa[2]	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
1.5.	Išmoka vaikui[2.]	99,10	79,40	88,00	69,60	20,2	76,25	17,44	66,10	15,020	119,70	24,39	491,97	194,66	508,60	162,66
1.5.1.	*išmoka mokama kiekvienam vaikui*	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	*491,97*	*161,16*	508,60	147,49
1.5.2.	*papildomai skiriama išmoka vaikui*	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	**…**	*133,07*	*33,50*	122,00	15,17
1.6.	Išmoka privalomosios karo tarnybos kario vaikui	0,007	0,003	0,012	0,0110	0,0032	0,011	0,003	0,043	0,020	0,04	0,012	0,04	0,015	0,03	0,010
1.7.	Pašalpa šeimoms, auginančioms 3 ir daugiau vaikų[3]	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
1.8.	Globos (rūpybos) išmoka	11,60	62,10	11,10	58,70	17,0	10,50	16,32	10,25	15,850	10,00	15,50	9,42	14,64	8,96	6,92
1.9.	Našlaičio stipendija	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…	…

1.10.	Vienkartinė išmoka įsikurti	2,90	11,00	2,80	10,60	3,1	2,87	2,55	2,55	2,640	2,43	2,70	3,37	2,66	1,60	1,27
1.11.	Globos (rūpybos) išmokos tikslinis priedas	0,40	2,60	0,40	2,75	0,8	0,45	0,83	4,80	2,850	5,64	9,90	5,81	10,60	5,65	5,13
1.12.	Išmoka besimokančio ar studijuojančio asmens vaiko priežiūrai[7]	…	…	…	…	…	…	…	…	…	0,40	0,55	0,47	1,09	0,38	0,55
1.13.	Išmoka gimus vienu metu daugiau kaip vienam vaikui[7]	…	…	…	…	…	…	…	…	…	1,38	1,10	1,64	1,38	1,58	0,69
1.14.	Išmoka įvaikinus vaiką												0,11	0,29	0,15	0,25
2.	**PINIGINĖ SOCIALINĖ PARAMA NEPASITURINTIEMS GYVENTOJAMS**	**…**	**671,20**	**…**	**476,10**	**137,9**	**…**	**102,97**	**…**	**85,980**	**…**	**83,74**	**…**	**104,23**	**…**	**55,23**
2.1.	Socialinė pašalpa	190,00	508,20	140,10	358,40	103,8	110,70	77,30	88,00	60,750	74,50	58,58	71,21	69,14	70,79	34,47
2.2.	Šildymo išlaidų ir išlaidų vandeniui kompensacijos, iš jų:	204,90	152,20	188,50	107,90	31,3	144,56	20,93	129,80	17,880	97,30	15,75	122,57	22,08	120,24	12,76
2.2.1.	Už išlaidas būstui šildyti (šilumą tiekiant centralizuotai)[4]	174,90	102,80	140,10	65,90	19,1	108,82	11,87	98,26	10,490	81,30	8,96	98,17	14,06	93,80	8,70
2.2.2.	Už išlaidas būstui šildyti (kt.energijos ir kuro rūšimis)[4]	30,00	23,90	23,60	22,80	6,6	18,90	4,94	16,56	4,470	15,99	4,51	18,87	6,45	16,80	3,33
2.2.3.	geriamojo vandens išlaidų	51,40	2,50	51,70	2,70	0,8	42,87	0,70	39,30	0,611	31,96	0,57	28,69	0,47	23,68	0,22
2.2.4.	karšto vandens išlaidų	113,20	23,00	100,60	16,50	4,8	75,78	3,42	61,88	2,310	45,49	1,71	37,69	1,10	28,10	0,52
2.3.	Kredito, paimto daugiabučiam namui atnaujinti (modernizuoti), ir palūkanų apmokėjimas už asmenis, turinčius teisę į būsto šildymo išlaidų kompensaciją	1,40	2,00	1,30	2,40	0,7	3,00	1,00	6,19	2,410	8,29	3,96	8,63	4,97	9,75	2,66
2.4.	Suteikta piniginė socialinė parama savivaldybės administracijos sprendimu	…	3,20	…	1,30	0,4	3,36	1,54	3,80	1,870	3,90	1,25	3,68	1,56	3,13	0,85

2.5.	Suteikta piniginė socialinė parama iš savivaldybės biudžeto (socialinė pašalpa, apmokėta skola už būstą, kompensuotos kitos būsto išlaikymo išlaidos, kompensuotos didesnio karšto ir geriamojo vandens kiekio išlaidos, kita socialinė parama)	…	5,60	…	6,10	1,8	…	2,20	117,80	3,070	57,50	4,20	61,86	6,48	45,34	4,50
3.	**Parama nepriklausomybės gynėjams, nukentėjusiems nuo 1991 m. sausio 11-13 d. ir po to vykdytos SSRS agresijos, bei jų šeimoms**	**0,30**	**0,50**	**0,32**	**0,43**	**0,1**	**0,39**	**0,12**	0,44	0,120	0,41	0,10	0,30	0,10	0,30	0,06
4.	**SOCIALINĖ PARAMA MOKINIAMS**	**…**	**86,30**	**…**	**79,50**	**23,0**	**…**	**20,06**	**…**	**17,200**	**…**	**14,18**	**…**	**13,90**	**…**	**8,02**
4.1.	Mokinių nemokamas maitinimas	109,00	71,10	90,50	67,00	19,4	75,84	16,97	63,55	14,100	52,56	11,67	48,27	11,06	49,19	8,02
4.2.	Parama mokinio reikmenims įsigyti	97,30	15,20	80,40	12,50	3,6	67,59	3,09	54,30	3,100	44,08	2,51	49,81	2,84	0,00	0,00
5.	**PARAMA MIRTIES ATVEJU**	**41,00**	**43,70**	**39,50**	**41,20**	**11,93**	**41,33**	**12,55**	**40,70**	**12,47**	**39,82**	**12,42**	**39,50**	**12,40**	**20,14**	**6,33**
5.1.	Laidojimo pašalpa	41,00	43,70	39,50	41,20	11,9	41,33	12,55	40,63	12,340	39,63	12,05	39,26	11,94	20,01	6,08
5.2.	Parama palaikams parvežti[5]	…	…	…	…	…	…	…	0,07	0,130	0,19	0,36	0,24	0,46	0,13	0,25
5.3.	Laidojimo išlaidų kompensacija mirus nepriklausomybės gynėjui, pripažintam nedarbingu ar iš dalies darbingu (iki 2005 m. liepos 1 d. - invalidui) dėl 1991 m. sausio 11-13 d. ir po to vykdytos SSRS agresijos[6]	…	…	…	…	…	…	…	…	…	0,005	0,008	0,002	0,003	0,001	0,002

[1] Iki 2004-07-01 mokėta nėštumo pašalpa besimokančioms moterims, nuo 2004-07-01 - vienkartinė išmoka nėščiai moteriai

[2] Iki 2004-07-01 mokėta šeimos pašalpa, nuo 2004-07-01 - išmoka vaikui

[3] Iki 2004-07-01 mokėta pašalpa

[4] Kompensacijų gavėjų skaičius nurodytas vidutiniškai per vieną šildymo sezono mėnesį

[5] Ši parama iš SADM specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams lėšų teikiama nuo 2016 m. rugsėjo 30 d.

[6] Ši parama iš SADM specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams lėšų teikiama nuo 2017 m. sausio 1 d.

[7] Šios išmokos vadovaujantis Išmokų vaikams įstatymu mokamos nuo 2017 m. sausio 1 d.

Priedas Nr. 47

Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programos įgyvendinimo vertinimo rodikliai ir jų reikšmės 2012–2017 m. ir siekiamos 2020 m. reikšmės

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas, duomenų šaltinis	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2020 m. siekinys
Lietuvos gyventojų vidutinė būsimo gyvenimo trukmė, LSD, HI	73,98	74,02	74,59	74,47	74,83	75,69	75,8
Vidutinės būsimo gyvenimo trukmės skirtumo tarp vyrų ir moterų mažinimas, ilgėjant vyrų vidutinei būsimo gyvenimo trukmei (metais), LSD, HI	11,06	10,85	10,75	10,53	10,51	9,68	9,5
1 Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programos tikslas – Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį							
1.1. Mirtingumas dėl savižudybių 100 tūkst. gyventojų, HI	31,03	36,68	31,71	30,84	28,69	26,45	19,5
1.2. Skurdo riziką ar socialinę atskirtį patiriančių asmenų dalis (proc.), Eurostatas	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1	29,6	27,6
1.3. Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, susiduriančiuose su ekonominiais sunkumais, dalis (negali sau leisti bent kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar analogiško vegetariško maisto) (proc.) LSD	23	19	16	14	16	17	19,55
2 Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programos tikslas – Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką							
2.1. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis (CO_2 ekvivalentas)(tūkst. tonų) Eurostatas	20442	19133	19003	20096	20372	20417	20442
2.2. Gyventojų, teigiančių, kad jie kenčia nuo triukšmo, dalis (proc.), Eurostatas	13,3	14,1	14,4	15,4	13,4	13,2	12,63
2.3. Mirtingumas dėl išorinių priežasčių 100 tūkst. gyventojų, HI	122,47	122,2	113,8	110,4	106,8	99,3	77,3
3 Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programos tikslas – Formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą							
3.1. Legalaus alkoholio suvartojimas vienam gyventojui per metus, litrais absoliutaus alkoholio, LSD	12,6	12,4	12,1	12	11,3	10,5	9,5
3.2. Tabako suvartojimas vienam gyventojui per metus, cigarečių skaičius, LSD, Tyrimas	907	947	999	1100	1094	1023	879,8
3.3. Mirčių dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo skaičius (abs. sk.), HI	95	89	107	149	128	110	95
3.4. Nutukusių vyrų dalis tarp Lietuvos 20–64 metų amžiaus vyrų (proc.) Tyrimas	18	-	19	-	-	-	18
3.5. Nutukusių moterų dalis tarp Lietuvos 20–64 metų amžiaus moterų(proc.), Tyrimas	19	-	17	-	-	-	19
4 Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programos tikslas – Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius							
4.1. Kūdikių mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių Lietuvoje, HI	3,9	3,7	3,9	4,19	4,5	2,9	3,7
4.2. Šeimos gydytojų skaičius 10 tūkst. gyventojų, HI	6,4	6,5	6,8	7,1	7,4	7,8	7
4.3. Slaugytojų (įskaitant akušerius), tenkančių vienam gydytojui, skaičius, HI	1,75	1,72	1,72	1,85	1,79	1,68	2
4.4. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų, standartizuotas mirtingumo rodiklis 100 tūkst. gyventojų, HI	451,1	442,4	419,5	431,8	418,07	396,95	368,7
4.5. Mirtingumas nuo piktybinių navikų, standartizuotas mirtingumo rodiklis 100 tūkst. gyventojų, HI	182,1	178,5	180,4	186,84	183,62	175,94	172,8
4.6. Bendrosios sveikatos priežiūros išlaidos, procentais nuo BVP, LSD	6,7	6,14	6,28	6,5	6,7	6,4	7,5
4.7. Valdžios sektoriaus išlaidų dalis tarp visų sveikatos priežiūros išlaidų (proc.), LSD	67,09	66,3	66,6	66,9	66,9	66,7	75

4.8. Išlaidų prevencijai ir visuomenės sveikatos priežiūrai dalis tarp einamųjų sveikatos priežiūros išlaidų (proc.), LSD	1,1	1,3	1,8	1,9	2	2,2	2

Higienos instituto informacija

Priedas Nr. 48

Tautinių mažumų švietimą reglamentuojantys teisės aktai

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011)	– pagal bendruomenės prašymą savivaldybė laiduoja mokymąsi tautinės mažumos kalba arba tautinės mažumos kalbos; – bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklose įteisintas tautinės mažumos kalbos mokymas arba mokymas tautinės mažumos kalba; – tautinės mažumos turi teisę steigti šeštadienines bei sekmadienines tautinių mažumų mokykla.
Šeštadieninės ir sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos samprata (2004)	– apibrėžiama šeštadieninės ir sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos statusas, paskirtis ir veiklos pagrindai.
Tautinių mažumų švietimo nuostatos (2002)	– apibrėžiama Lietuvos tautinėms mažumoms priklausančių asmenų iki 18 metų amžiaus švietimo principai, tautinių mažumų specifinių švietimo poreikių tenkinimo galimybės.
Lietuvos lenkų tautinės mažumos švietimo raidos strategija (2005)	– apibrėžiama lenkų tautinės mažumos mokinių tėvų teisė parinkti savo vaikams ikimokyklinę įstaigą ar bendrojo ugdymo mokyklą lenkų mokomąja kalba.
Ugdymo lietuvių kalba bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje tvarkos aprašas (2011)	– reglamentuoja bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklų, kuriose įteisintas mokymas tautinės mažumos kalbos arba mokymas tautinės mažumos kalba, dalies ugdymo proceso organizavimą lietuvių kalba.

ŠMSM informacija

DETALŪS METADUOMENYS	
Dokumento sudarytojas (-ai)	Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija 188604574, Vilniaus m. sav., Vilniaus m., Gedimino pr. 11
Dokumento pavadinimas (antraštė)	2019-12-11 LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PASITARIMO PROTOKOLAS
Dokumento registracijos data ir numeris	2019-12-16 Nr. 50
Dokumento gavimo data ir dokumento gavimo registracijos numeris	–
Dokumento specifikacijos identifikavimo žymuo	ADOC-V1.0
Parašo paskirtis	Vizavimas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Birutė Simanavičienė, patarėja, Vyriausybės posėdžių organizavimo skyrius
Sertifikatas išduotas	BIRUTĖ SIMANAVIČIENĖ, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija LT
Parašo sukūrimo data ir laikas	2019-12-13 14:17:02 (GMT+02:00)
Parašo formatas	XAdES-EPES
Laiko žymoje nurodytas laikas	–
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	ADIC CA-A, Asmens dokumentu israsymo centras prie LR VRM LT
Sertifikato galiojimo laikas	2019-01-11 10:14:05 – 2022-01-10 10:14:05
Parašo paskirtis	Vizavimas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Alminas Mačiulis, Vyriausybės kanclerio pavaduotojas, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija
Sertifikatas išduotas	ALMINAS MAČIULIS, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija LT
Parašo sukūrimo data ir laikas	2019-12-13 12:31:57 (GMTZ)
Parašo formatas	XAdES-X-L
Laiko žymoje nurodytas laikas	2019-12-13 14:35:10 (GMT+02:00)
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	ADIC CA-A, Asmens dokumentu israsymo centras prie LR VRM LT
Sertifikato galiojimo laikas	2018-11-22 17:12:28 – 2021-11-21 17:12:28
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Saulius Skvernelis, Ministras Pirmininkas, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija
Sertifikatas išduotas	SAULIUS SKVERNELIS, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija LT
Parašo sukūrimo data ir laikas	2019-12-16 05:59:05 (GMTZ)
Parašo formatas	XAdES-EPES
Laiko žymoje nurodytas laikas	–
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	ADIC CA-B, Asmens dokumentu israsymo centras prie LR VRM LT
Sertifikato galiojimo laikas	2019-04-05 10:33:41 – 2022-04-04 10:33:41
Parašo paskirtis	Registravimas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Neringa Adomavičiūtė, vyriausioji specialistė, Vyriausybės posėdžių organizavimo skyrius
Sertifikatas išduotas	NERINGA ADOMAVIČIŪTĖ, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija LT
Parašo sukūrimo data ir laikas	2019-12-16 08:07:08 (GMT+02:00)
Parašo formatas	XAdES-EPES
Laiko žymoje nurodytas laikas	–
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	ADIC CA-A, Asmens dokumentu israsymo centras prie LR VRM LT
Sertifikato galiojimo laikas	2019-01-25 10:20:44 – 2022-01-24 10:20:44

DETALŪS METADUOMENYS	
Informacija apie būdus, naudotus metaduomenų vientisumui užtikrinti	–
Pagrindinio dokumento priedų skaičius	1
Pagrindinio dokumento pridedamų dokumentų skaičius	–
Pridedamo dokumento sudarytojas (-ai)	–
Pridedamo dokumento pavadinimas (antraštė)	–
Pridedamo dokumento registracijos data ir numeris	–
Programinės įrangos, kuria naudojantis sudarytas elektroninis dokumentas, pavadinimas	Dokumentų informacijos ir veiklos procesų valdymo informacinė sistema DIVIS, versija 3.4.46
Informacija apie elektroninio dokumento ir elektroninio (-ių) parašo (-ų) tikrinimą (tikrinimo data)	Atitinka specifikacijos keliamus reikalavimus. Visi dokumente esantys elektroniniai parašai galioja (2019-12-16 08:07:31)
Paieškos nuoroda	–
Papildomi metaduomenys	Nuorašą suformavo 2019-12-16 08:07:32 Dokumentų informacijos ir veiklos procesų valdymo informacinė sistema DIVIS